Det norske Arbeiderparti

LANDSMØTET
1949
PROTOKOLL

UTARBEIDET VED PARTIKONTORET

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

PROTOKOLL

over forhandlingene på det 33. ordinære landsmøte 17.—20. februar 1949 i Oslo.

ARBEIDERNES AKTIETRYKKERI – OSLO 1950

INNHOLD:

	Side
Landsmøtets åpning	7
Formannens åpningstale	9
Gjestenes hilsener	13
Konstituering (med navneopprop)	22
Ettermiddagsmøtet torsdag 17. februar	27
Årsmeldinger	27
Revisjonsutvalgets melding	28
Organisasjonsspørsmål (Innleder: Hjalmar Dyrendahl)	29
Lovendringer	33
Kvinnenes representasjon i sentralstyret	36, 40
Landsmøteperioden	45, 190
Formiddagsmøtet fredag 18. februar	51
A-pressa (Innleder: Johan Ona)	51
Grunnsyn og retningslinjer (Innleder: Håkon Lie)	58, 192, 224
Faglige retningslinjer	78
Samvirkebevegelsen	79
Edruelighetsarbeidet	80, 222
Kommunegruppenes retningslinjer	82
Ettermiddagsmøtet fredag 18. februar	83
Arbeidsprogrammet (Innleder: Trygve Bratteli)	83, 220
Endringsforslag til arbeidsprogrammet	106—117
Møtet lørdag 19. februar	117
Utenrikspolitikken og forsvaret (Innleder: Halvard M. Lange)	117, 225
Formiddagsmøtet søndag 20. februar	189
Boligsaka (Innleder: Nils Hønsvald)	193
Landbrukspolitikken (Innleder: Kr. Fjeld)	207
Ettermiddagsmøtet søndag 20. februar	224
Den politiske situasjonen (Foredrag av Einar Gerhardsen)	225
Valg	236
Avslutning	247

TALERLISTE:

Per Almaas 103, 244
Trygve Amundsen 205
Konrad Andersen 39, 102, 106
Oscar Andersen 202
Anton Antonsen 202
John Berg, Sør-Trøndelag 106
Hjalmar Bergsjø 104, 179, 245
Peder Bjørlo 69, 204
Jonas Brunvoll 81, 105, 182
Kirsten Brunvoll 40, 81
Trygve Bratteli 29, 45, 50, 83, 164, 109, 191
Eva Friis Christensen 42
Johan Dyrdal 181
Hjalmar Dyrendahl 29, 45, 83, 190, 191
Harry Earnshaw, England 16
Einar Edvardsen 190
Sverre Enger 182
Tage Erlander, Sverige 14, 174
Odd Galtung Eskeland 48, 105, 243
Sigurd Evang 72, 183
Erling Evanger 71
Odd Finset 105
Hjalmar Fiskvik 205
Kr. Fjeld 207, 218
Kjell Fossum 205
Kåre Fostervoll 72, 162
Freder Fredriksen 43, 104
Oddvar Gaustad 82
Einar Gerhardsen 7, 22, 40, 135, 176, 188, 218, 219, 224, 225, 247
Nils Grande 49
Leif Granli 69
Helene Grønvold 41
Alfred Gulbrandsen 68, 82, 106, 149, 218
Carl Gulbrandsen 57, 82, 105
Anna Guttelvik 183
Sunniva Hakestad-Møller 39, 104, 103, 204
Helge Halfvstad 201
Petter Hallem 45, 201
Elfrida Hansen 245
Gudmund Harlem 72
Jens Chr. Hauge 155
Bernhard Hauglund 278
Hans Hedtoft, Danmark 13, 218
Trond Hegna 50, 104, 246, 172, 191
Karsten Heli 100
Egil Hernæs 49, 242
Hesselberg-Johansen 181
I. K. Hognestad 171
Andreas Honerød 72, 217
Nils Hønsvald 193, 206
Berger Høivangli 201
Ingvald Jaklin 154
Eugen Johannessen 236, 241, 242, 243, 244, 245
Peder Johannessen 243
John Johansen 205
Johnny Johansen 240
Sigurd Johansen 180
Gunnar Jørgen 162
Hans Karlsen 204
Ragna Karlsen 40
Thorvald Karlsen 71
Helmer B. Kinn 56, 73, 81, 82, 193
Osulv Kleivene 217
Per Kleppe 69, 103
Johan Knutsen 45
Halvdan Koht 148
Kristine Korsmo 81
Ragnar Kristiansen 29, 191
Walther Kristiansen 243
Nils Kvam 70, 103
Johan Kvikstad 105

Erling Kvåle 101
Halvard M. Lange 117, 185
Nils Langhelle 220, 244
Olav Larssen 182
Josef Larsson 103
Reinert Lauritzen 70, 173
Väinö Leskinen, Finnland, 13
Håkon Lie 58, 167
Oscar Lindberget 216
Aase Lionæs 177
Alfred Ljøner 240
Ebba Lodden 49, 105, 240, 241
Nils Lysø 102
Anton Medbye 217
Thorleif Ø. Michelsen 38, 244
Olga Mistereggen 82
Mons P. Monsen 204
Gunnar Nielsen 106
Thorleif Nilsen 39
Trygve Nilsen 203
Oscar Nilssen 242
Tarald Nomeland 99, 216
Konrad Nordahl 19, 49, 143
Borghild Nordgård 44
Ole Nordvik 68
Johan Nygaardsvold 244, 245
Jacob Nygård 244, 245
Olav Oksvik 138, 184, 190, 241
Bertrand Olsen 171
Frithjof Olsen 192, 246
Harald Olsen 180
Johan Ona 51
Magnus Osland 244
Gunnar Ousland 73
Eugen Pettersen 101, 178
Arthur Prestvik 217
Hjalmar Romslo 48
Aani Rysstad 166
Sverre Sand 179
Torstein Selvik 169
Alf Seweriin 57, 73, 105, 179
Alf Sjursen 245
Alf Skaaum 38, 82, 204
Ivar Skjaanes 184
Enok Slettengen 176, 217
Olav Smedsvik 68
H. E. Stokke 244
Bergtor Strisland 71, 216
Sverre Støstad 177
Hartvig Svendsen 203
Yngvar Svendsen 73
Einar Thoresen 102, 103
Thina Thorleifsen 42, 243, 246
Oscar Torp 152, 170
Thv. Torstensen, Akershus 204
Martin Tranmæl 41, 47, 57, 74, 81, 158, 190, 191, 240, 242, 244, 245
Helga Waldorf 41
Teodor Vardenær 43, 70, 82
Carl Westerlund 163
Terje Wold 159
Rolf Volla 103
Andreas Wormdahl 43, 245
Jon Vrå 48, 57, 178, 242
A. Ødegård 44, 73, 105, 172
Johan Ødegård 216
Ole Øisang 73, 192
Sverre Østlie 205, 217, 240, 241
Bendik Øyan 100, 180, 221, 235
Kjell Aabrek 72
Rolf Aakervik 240
Johanne Åmlid 161

Landsmøtets åpning.

Det norske Arbeiderpartis 33. landsmøte ble åpnet i Samfunnshuset torsdag 17. februar kl. 10.30 med musikk av et orkester som ble dirigert av *J. Kramer Johansen.* Operasanger *Bjarne Buntz* sang «Norge, mitt Norge» og «Ved Rondane» og Framfylkingen hilste landsmøtet med et symbolsk tablå — alt ble lønnet med varmt bifall.

Minnetale.

Partiets formann, *Einar Gerhardsen,* tok deretter ordet og utalte:

Jeg ber landsmøtets representanter reise seg og minnes våre døde.

Magnus Nilssen, som var partiets sekretær fra århundreskiftet fram til 1918 og som var stortingsmann helt fra 1906, døde i 1947. Som organisator og agitator gjorde Magnus Nilssen banebrytende arbeid i den lange perioden han var landspartiets sekretær. Gjennom dette arbeid i pariorganisasjonen ble han avholdt og aktet av partifellene over hele landet. I mer enn en menneskealder var han partiets stortingsrepresentant fra Oslo, og sto i denne tiden midt oppe i den politiske virksomheten der han også alltid gjorde et samvittighetsfullt og godt arbeid. Magnus Nilssen var en god mann for partiet, personlig uangripelig i all sin ferd, usvikelig tro mot partiets idealer. Magnus Nilssens navn vil alltid ha en bred plass i Det norske Arbeiderpartis historie.

Alfred Udland som døde ved et ulykkestilfelle i 1945 var medlem av partiets landsstyre i mange år og stortingsrepresentant fra Vest-Agder i 2 perioder. Fra han var ganske ung var han med i partiet og partiarbeidet i sin hjembygd og i sitt fylke. Alfred Udland var saklig sterk og dyktig i alt sitt arbeid, og

partiet kunne alltid være trygg for at de oppgaver av organisatorisk eller politisk karakter som var overlatt ham, fikk en tilfredsstillende løsning. Det var et stort tap for partiet at Alfred Udland døde i en så ung alder.

Landsorganisasjonens kasserer *I. B. Aase* døde i 1948 etter et langt liv i arbeiderbevegelsens tjeneste. Han ble fagorganisert i 1900 og hadde utallige faglige tillitsverv i Bergen inntil han ble formann i Bygningsarbeiderforbundet og senere, fra 1934, kasserer i Landsorganisasjonen. Aase var medlem av partiet fra 1912 og stortingsrepresentant fra Bergen i 3 perioder. Det norske Arbeiderparti er ham særlig takk skyldig for det store arbeid han gjorde for arbeiderpressen. Aase var med på å forberede dannelsen av Norsk Arbeiderpresse A/S som er det betydeligste tiltak som er tatt for utbyggingen av partipressen i Norge. I. B. Aase var usedvanlig saklig innstilt, og han hadde et personlig vinnende og elskverdig vesen som gjør at en har bare gode minner om ham.

Sven Oftedal døde St. Hansaften i fjor, bare 43 år gammel Tross sin unge alder hadde han en stor livsgjerning bak seg. Som ung gutt kom han med i Det norske Arbeiderparti og dets ungdomsbevegelse. Hans sosiale samvittighet og hans tro på det gode i menneskene førte ham dit. Både i arbeiderbevegelsen og i avholdsbevegelsen gjorde han en stor gjerning. Under krigen var han aktiv i motstandskampen, men de fleste av krigens år tilbrakte han i konsentrasjonsleire i Norge og i Tyskland. Her fikk han høve til å utfolle de ualminnelig store og rike menneskelige egenskaper han var utstyrt med. Han var med på å skape den ånd som under hele krigen kom til å herske blant de beste norske fangene: den faste nasjonale holdningen, den sikre verdigheten, den lyse optimistiske tro og det gode humør. Hans legegjerning førte til at mange mennesker i mange land i Europa vet at de kan takke ham for at de lever i dag. Da freden kom gikk han som sosialminister rett inn i arbeidet for å bøte på de skader og ulykker krigen hadde forvoldt, og gjennom tre år fikk han gjort en innsats som alle må ha den dypeste respekt for. Sven Oftedal var et overskuddsmenneske av de sjeldne. Vi som hadde den lykke å få arbeide sammen med ham i hans siste år føler tapet av ham tungt og smertelig. Gang på gang tar vi oss i å ønske at nettopp nå skulle vi hatt Sven blant oss. Han hadde en velsignet evne til å finne en løsning på de vanskeligste problemer. Han hadde et livsmot og et gå-på-humør som brøt ned alt som stengte. Sven Oftedal har

skapt mye som vil leve. Han ga også mange av oss bedre tro på det gode i menneskene fordi han selv var god i sine tanker og i sine gjerninger.

I oktober 1946 mistet vårt svenske broderparti sin mangeårige formann, *Per Albin Hansson*. Etter Hjalmar Brantings død var han den svenske arbeiderbevegelses ubestritte leder og mer enn noen annen enkelt mann har han æren for veksten og styrken i den moderne svenske arbeiderbevegelsen. Per Albin Hansson var Sveriges statsminister gjennom en liten menneskealder og gjorde i denne egenskap en usedvanlig stor og god gjerning for sitt land. I samarbeidet mellom de nordiske arbeiderorganisasjoner tok Per Albin Hansson alltid aktiv del og han var en sentral skikkelse i de nordiske arbeidermøtene. Med våre svenske partifeller tar vi del i sorgen over tapet av Per Albin Hansson, et tap som rammer ikke bare Sveriges, men hele Nordens arbeiderbevegelse.

Idet vi minnes de partifeller jeg her har nevnt, minnes vi samtidig alle medlemmer av partiet som er avgått ved døden i løpet av landsmøteperioden. Vi har mistet mange trofaste partifeller, mange med kjente navn i bevegelsen vår og mange navnløse, men kanskje like verdifulle. Vi takker dem alle for hva de ga vår bevegelse, og vi hedrer og ærer deres minne.

Mens representantene fortsatt ble stående spilte orkestret Ole Bull's «I ensomme stunder».

Formannen holdt deretter følgende

åpningstale:

På sentralstyrets vegne hilser jeg alle deltakerne i landsmøtet og ønsker vel møtt.

Vi lever i en alvorlig og beveget tid. Bak oss har vi år med krig, okkupasjon og andre dramatiske hendinger ute og hjemme. Foran oss ligger en uklar og usikker framtid. Aldri har det vært så vanskelig å finne et sikkert grunnlag for fastlegging av de politiske retningslinjene, men det har heller aldri vært så nødvendig som nå å ha visshet for at en bygger på fast grunn. Det forrige landsmøtet ble holdt bare tre måneder etterat Norge var frigjort fra en fem år lang besettelse. Det satte et særpreg på landsmøtet i 1945. Dette landsmøtet vil få sitt særpreg ved at det holdes på et tidspunkt da vårt folk må treffe avgjørelser i alvorlige innenrikspolitiske og utenrikspolitiske spørsmål. Med den sterke stilling som Det norske Arbeiderparti har i Norge i dag, ligger det et usedvanlig stort

ansvar på dette landsmøtet, som er Det norske Arbeiderpartis høyeste og bestemmende myndighet.

Det norske Arbeiderparti har hatt en organisasjonsmessig god periode. Medlemstallet er nå over 200 000, og vårt partis organisasjonsapparat er bedre og fastere enn det har vært noen gang. Partiets intime kontakt med alle lag av det arbeidende folk og med disse befolkningslags faglige organisasjoner gir det en sterk og grunnfestet stilling. Samarbeidet med Arbeidernes faglige Landsorganisasjon har også i de vanskelige etterkrigsårene vært åpent og tillitsfullt og de mange felles problemer og oppgaver er løst i beste forståelse.

Under arbeidet for fiskernes og småbrukernes interesser har partiet alltid søkt kontakt med disse befolkningsgruppers faglige organisasjoner og dette samarbeidet har utvilsomt hatt stor betydning for løsningen av viktige livsspørsmål for fiskerne og småbrukerne. For Det norske Arbeiderparti vil alltid vissheten om å være i samsvar med arbeidernes, funksjonærenes, fiskernes og småbrukernes organisasjoner gi trygghet og sikkerhet i arbeidet.

Ved stortingsvalget i oktober 1945 fikk Det norske Arbeiderparti for første gang flertall i Norges storting og fra november samme år har vi hatt en ren arbeiderpartiregjering med støtte i dette stortingsflertallet. Den alt overskyggende oppgave i norsk politikk etter frigjøringen har vært å reise landet igjen etter krigsårenes ødeleggelser. Vi befinner oss ennå midt i gjenreisningsperioden og både i Norge og i verden ellers er det langt fram til helt normale forhold. Enda om vi ikke et øyeblikk skal glemme at vi ennå har mange tunge tak å ta så har en lov til å si at vi nå har tatt de tyngste takene i samband med gjenreisingen og at det vil bli noe lettere etter hvert.

Den 10. oktober skal det være stortingsvalg. I den valgkampen vi nå snart skal gå inn i må Det norske Arbeiderparti overfor velgerne avlegge regnskap for den perioden som nå snart er slutt.

Så sant vi kan vente en saklig bedømmelse av partiets innsats på de ulike områder kan vi med stor ro avvente resultatet av velgernes dom. Programmet for Arbeiderpartiet i den kommende perioden skal behandles og vedtas av dette landsmøtet. Under partiavdelingenes behandling av landsmøtets dagsorden har interessen først og fremst samlet seg om arbeidsprogrammet og om de oppgavene partiet skal gå inn for å få løst i neste stortingsperiode.

Når dette landsmøtet er imøtesett med så stor interesse også utenfor partiets egne rekker så skyldes det ikke minst interessen for Det norske Arbeiderpartis nye program. Alle politisk interesserte er klar over at landsmøtets vedtak i de innenrikspolitiske spørsmålene under alle omstendigheter vil få avgjørende innflytelse på den framtidige utvikling i norsk politikk.

I dagens situasjon vil imidlertid behandlingen av de utenrikspolitiske og forsvarspolitiske spørsmålene komme til å overskygge alle andre spørsmål. Om utenrikspolitikken kan en i sannhet si at landsmøtets vedtak vil få avgjørende betydning for Norges og for det norske folks stilling i årene som kommer. Jeg er viss på at landsmøtets representanter er seg sitt store ansvar bevisst.

I en vanskelig og alvorlig tid som den vi nå lever i er det en lykke for oss at vi har et parti der samholdet er så godt som det nå gjennom mange år har vært i Det norske Arbeiderparti. Slik hvert enkelt partimedlem er fylt av ønsket om i hver enkelt sak å finne fram til den beste løsning for landet og partiet, slik må hver enkelt representant på dette møtet prøve å medvirke til at de vedtakene som blir gjort både kan være saklig riktige og samlende.

I forvisningen om at forhandlingene vil gå for seg i den ånd, erklærer jeg Det norske Arbeiderpartis 33. landsmøte for åpnet.

Gjestene presenteres.

Formannen fortsatte: Vi har innbudt en rekke gjester til vårt landsmøte. Fra Socialdemokratisk Forbund i Danmark møter formannen, statsminister *Hans Hedtoft* og sekretæren, *Oluf Carlsen*. Vi ser det som en fordel for hele Norden at sosialdemokratene igjen har ledelsen i dansk politikk, og vi retter en særlig hilsen til vår gamle venn, Hans Hedtoft som for første gang møter som statsminister. — Fra Det britiske Arbeiderparti møter *Harry Earnshaw* som er medlem av sentralstyret i sitt parti og formann i tekstilarbeiderforbundet i sitt hjemland. Som vi med beundring fulgte det britiske arbeiderpartiet under krigen, har vi fulgt dets dristige og dyktige innsats i etterkrigstia. Vi er stolte og glade over å ha en representant for dette partiet på vårt landsmøte. — Fra Finnlands sosialdemokratiske Parti møter partisekretæren, *Väinö Leskinen* og sekretær *Armas Myllynäki*. Etter den store framgangen som vårt finske broderparti hadde ved valgene i 1948, har også Finnland sosialdemo-

kratisk regjering under ledelse av Fagerholm. Det har vært oss en glede å se den rike framgangen i Finnland etterat denne regjeringen overtok. — Fra Sveriges sosialdemokratiske Arbeiderparti møter formannen, statsminister *Tage Erlander*, statsråd *Torsten Nilsson* og partisekretæren, *Sven Aspling*. Ved valgene til Riksdagen i fjor motsto partiet de voldsomme angrep som ble rettet mot det fra alle hold, og denne valgseieren har hatt betydning langt ut over landets grenser. Ikke minst for Det norske Arbeiderparti har den strålende valgseieren gitt økt visshet om at resultatet skal bli like godt av vårt eget valg i år. Tage Erlander deltar for første gang i et norsk partilandsmøte, og det er en særlig glede å ønske ham velkommen.

Arbeidernes Faglige Landsorganisasjon er representert ved Konrad Nordahl, Gunnar Bråthen, Torbjørn Henriksen og Hans Hegg.

Vi hilser disse fire venner og deres organisasjon. Ingen annen organisasjon står oss så nær, og ingen annen har betydd så mye for Det norske Arbeiderparti. — Videre rettet formannen hjertelige velkomstord til Frank Andersen og Erling Johansen fra Arbeidernes Ungdomsfylking, Jonas Brunvold og Rikard Blomquist fra Arbeidernes Avholdslandslag, Anton Andresen og Andreas Andersen fra Arbeidernes Opplysningsforbund, Werna Gerhardsen og Rolf Hansen fra Framfylkingen og Ole Nordvik og Helmer Kinn fra Kristne Arbeideres Forbund. Dette siste var for første gang representert på partiets landsmøte.

Til landsmøtet har vi i år også innbudt en del av våre eldre veltjente partifeller og jeg ber om at dere reiser dere etter hvert som jeg nevner navnene så landsmøtets deltakere kan få se dere. (Hver enkelt av de innbudte veteraner ble hilst med sterkt bifall etter hvert som de ble presentert. Det var:) Randolf Arnesen, A. E. Gundersen, Chr. Hornsrud, Halvdan Koht, Olav Kringen, Alfred Madsen, Helga Nestor Nilsen, Gunnar Ousland (som dere absolutt ikke må tenke på som veteran, tilføyet formannen under stor munterhet), Anna Pleym, Jens Teigen, Carl Øien og Th. O. Øverlie.

Det kunne holdes et langt foredrag om den innsats hver enkelt av disse partifeller har gjort i og for partiet. Jeg kan nøye meg med å nevne navnene, da jeg vet at hver enkelt av disse kvinner og menn er kjent og avholdt av alle interesserte partimedlemmer. Vi takker dere fordi dere kom, takker for stor og verdifull innsats og ønsker dere alle av hjertet velkommen.

Gjestene taler.

Formannen i Socialdemokratisk Forbund i Danmark, statsminister *Hans Hedtoft* understreket i sin tale det nære samarbeid som har eksistert mellom den norske og den danske arbeiderbevegelse helt siden Carl Jeppesens tid, den felles skjebne landene hadde under krigen og ga så en oversikt over den politiske situasjon i Danmark. Han sa at når landet fikk venstreregjering etter krigen, var det fordi arbeiderbevegelsen svekket seg selv ved splittelse. Men i 1947 mistet kommunistene halvparten av stemmene og mandatene og er også trengt tilbake i fagforeningene og i sin agitasjon på arbeidsplassene. Det socialdemokratiske Parti er blitt styrket etter frigjøringen. Det har fått 60 000 medlemmer siden da, og medlemstallet er nå oppe i 305 000 eller 34 pst. av stemmetallet ved siste folketingsvalg. Hedtoft kom deretter inn på den utenrikspolitiske situasjon og sa:

Bestrebelsene i den siste tid for å utvide det skandinaviske samarbeid til også å omfatte spørsmålet om sikring av landets frihet og fred har vært fulgt med levende interesse i Danmark. Jeg tør si at alle danske sosialdemokrater stadig har det håp at det skal lykkes å finne en positiv utgang av forhandlingene. Det er klart at jeg ikke er kommet hit for å blande meg opp i deres stillingtagen til problemer som det hersker meningsforskjell om mellom broderlandene. Hver enkelt må ta sin avgjørelse ut fra den enkelte nasjons egne interesser. Jeg vil bare som venn blant venner ha lov til å si at høyt hevet over hver enkelts problemer og særønsker, står fellesskapets lov. Denne fellesskapsfølelse har utkrystallisert seg i den oppfatning at en felles løsning av de skandinaviske lands sikkerhetsproblemer ansees som den ønskeligste og lykkeligste. Øyeblikkets store spørsmål er hvorledes vi omsetter dette felles ønske i handling.

Veinö Leskinen, Finnland: Jeg ber om å få takke for de vennlige ord som ble rettet til det finske sosialdemokrati og takker for innbydelsen til denne betydningsfulle kongress. I de siste måneder har vi hatt våre egne store vanskeligheter, men vi har likevel med uavkortet interesse fulgt med i de forhandlinger som er ført mellom de øvrige nordiske folk med henblikk på å ordne deres sikkerhetsproblemer, men vi har ikke følt oss berettiget til å komme med gode råd. Vi har heller ikke kommet med noen kritikk, da vi hittil ikke har sett noen grunn til det. Det er vårt håp at det vil lykkes Det norske

Arbeiderparti gjennom de drøftelser som skal foregå her, å stake ut en vei gjennom de mange vanskelige politiske skjær som ligger forut. Det finske sosialdemokrati står i dag i sterk framgang etter den betydningsfulle seier det tilkjempet seg ved de siste valg. Det skyldes at det finske sosialdemokrati er det eneste parti som har en slik forankring i fagbevegelsen og overhodet i det finske folk, at det kan føre en demokratisk politikk og samtidig hindre kommunistene i å utnytte regjeringen som et organ for kommunistisk utpresning og agrarne i å nytte den til egne formål. For kort tid siden ble det innledet et nytt angrep på den sosialdemokratiske regjering. Hvis det utenkelige skulle skje at den interpellasjon som skal behandles på tirsdag skulle resultere i at regjeringen faller, så vil nok regjeringsstormerne i siste omgang måtte gå veien om vårt parti for å få skapt en ny regjering. Det finske kommunistparti er i ferd med å nærme seg sitt normale stadium som består i at de hver dag bønnfaller om å få et klart tegn på at de virkelig er frelste troende. Det har hittil ikke lykkes. Jeg er overbevist om at etter hvert som utviklingen går, vil det finske sosialdemokrati hevde seg bedre og bedre som de finske arbeideres største parti. Ellers lever vi i den samme fatalistiske optimisme som tidligere. Vi er kommet til den gjennom å sysle med våre egne erfaringer og skjøtter overensstemmende hermed våre utenrikspolitiske relasjoner på en måte som står i samsvar med vår situasjon og som fører vår sak best fram. Når vi til høsten feirer vårt 50-års jubileum håper vi å se representanter for Det norske Arbeiderparti som våre kjære gjester.

Tage Erlander, Sverige: Fra Sveriges socialdemokratiske Arbeiderparti bærer jeg fram en varm hilsen til Det norske Arbeiderpartis landsmøte. Våre partier står hverandre så nær og arbeider innen så nær tilgrensede områder, at vi meget godt kjenner hverandres forhold. Jeg kan derfor ikke gjøre min hilsen mer interessant ved å berette sensasjonelle nyheter om det svenske parti. Jeg vil bare minne om at Sveriges politiske liv i løpet av det foregående år ble skaket opp av en valgkamp som var bitrere enn hva vi har opplevd i de siste 16 år. Jeg vil også minne om at striden gjaldt hvorvidt det sosialdemokratiske parti skulle beholde sin dominerende stilling innen svensk politikk. På borgerlig og kommunistisk hold skydde man ikke noen midler eller omkostninger for å berøve oss denne stilling. Følgen av den hemningsløse propaganda ble imidlertid at velgerne sluttet opp om arbeiderpartiet i større utstrekning enn

noensinne tidligere. Partiet øket sitt stemmetall med over 350 000. En så stor øking har ikke forekommet siden 1921. Tross denne store stemmeøking måtte partiet notere en tilbakegang i mandater. Men den var meget beskjeden, bare 3 plasser av partiets 115. Vårt parti har nå 112 mandater av annet kammers 230 og 84 av første kammers 150. Kommunistene kom ut for noe i retning av en katastrofe og mistet 7 av sine 15 mandater. Ansvaret for regjeringspolitikken, innen hvilken de økonomiske spørsmål nå inntar den dominerende plassen, bæres også etter valget av sosialdemokratiet. Forsøkene på å utvide regjeringsgrunnlaget ved å få støtte fra bondeforbundet førte ikke til noe resultat.

Den økonomiske politikken preges av bestrebelsene etter å få i stand indre og ytre balanse: jamnvekt i utenrikshandelen og en investeringsvirksomhet som holder seg innenfor oppsparingens ramme. Det medfører dessverre reguleringer og rasjoneringer og en nedskjæring av byggevirksomheten som har skapt en viss arbeidsløshet. Det ser imidlertid ut til at bestrebelsene vil gi resultater, framforalt takket være den faglige bevegelses støtte. Det ser ut til at Sverige er på vei mot økonomisk sunnhet. De tidligere så heftige motsetninger er mildnet etter at valget for lang tid har skapt stabilitet i Sveriges politiske liv. Vi må imidlertid ha klart for oss at regjeringspolitikken forutsetter streng sparsomhet med statens midler.

Det var det sosiale reformarbeidet og krisepolitikken i 1930-åra som førte partiet fram til dets maktstilling. Sosialpolitikken må i dag tre i bakgrunnen. Men nye problemer blir aktuelle. Etterat krisene er overvunnet vil det store, alt annet overskyggende økonomiske spørsmål være: Er samfunnet beredt til fullt ut å akseptere den fulle sysselsettings politikk og i så fall anpasse seg til den økonomiske revolusjon som den innebærer? Det blir det kommende deseniums arbeidsoppgave å løse dette spørsmål på samme måte som 1930-åra fikk sitt preg av brytningen omkring den sosiale sikkerhets problem.

Utenrikspolitikken har vært gjenstand for så mye debatt og så mange uttalelser at jeg her kan innskrenke meg til å si: For oss var tanken om et skandinavisk forsvarssamarbeid en så stor sak, at vi for å kunne realisere det var villige til å ta betydelig risiko. Vi kunne gjøre det i forvisningen om at hele vårt folk sto enig bak våre bestrebelser. Desto større var skuffelsen da alle våre anstrengelser ikke førte til resultat på grunn av ytre, overmektige forhold. Det er sagt så ofte at det nærmest

virker som en banalitet, men la oss en gang slå fast at sammenbruddet av det forsvarspolitiske samarbeid ikke må få konsekvenser på andre viktige områder. Vi har mye å gi hverandre og mye å lære av hverandre og mye å være hverandre takknemlige for. Og framfor alt: Vi har i en vanskeligere tid enn noensinne blitt satt til å styre med våre folks anliggender. Vi møter de samme problemer og vi møter dem med den samme grunninnstilling. Bare den frie demokratiske sosialisme kan by våre folk trygghet. Vår felles samfunnsoppfatning er et grunnlag som bør holde å bygge et samarbeid på. Med beundring har vi fulgt våre norske partifellers arbeid så vel under krigen som under den krevende gjenoppbyggingsperioden etter krigen. Betydningsfulle resultater er nådd. Men muligens venter framtia med ennå større oppgaver. Måtte landsmøtet gi partiet et fast grunnlag for det fortsatte arbeid for Norge, for Norden og for den demokratiske arbeiderbevegelse.

Harry Earnshaw, England: La meg først få takke for de varme velkomstord og gi uttrykk for at jeg er lei over å måtte snakke et språk som ikke forståes av alle. Det er meg en glede og ære å kunne overbringe landsmøtet de varmeste hilsninger fra sentralstyret for det britiske arbeiderparti og de beste ønsker for et vellykket landsmøte. La meg med en gang si: På visse områder har dere gjort det bedre enn vi: dere har hatt en arbeiderregjering i 14 år, siden 1935. Vi fikk først vår arbeiderregjering i 1945. Men jeg kan love at vi skal gjøre vårt beste for å følge det norske eksempel ved å sikre gjenvalget av et arbeiderflertall i det britiske parlament ved valgene i 1950. Vi overtok i 1945 i en ytterst vanskelig periode. Alle våre resurser var kastet inn i krigsinnsatsen og hele vårt næringsliv hadde i 5 år vært innrettet på krig. I tillegg hertil måtte så mange som mulig trekke i uniform. Vår første oppgave ble å demobilisere 5 millioner kvinner og menn fra de væpnede styrker og skaffe dem inn i arbeidslivet igjen. Det skjedde uten arbeidsløshet og uten alvorlige friksjoner. Både soldatene selv og deres pårørende visste at arbeiderregjeringen hadde utarbeidet en plan for demobiliseringen som bygde på rettferdighet til alle sider. Vi greide i motsetning til situasjonen etter forrige krig å gjennomføre demobiliseringen uten arbeidsløshet. Men det var ingen liktil sak å skifte over fra krigs- til fredsproduksjon. En stor del av krigsinnsatsen hadde vi bygd på leie- og låneleveranser fra U.S.A. De falt bort med ett slag. Heldigvis kom Marsahllplanen og ga oss et pusterom, og nå strir vi av

alle krefter for å bli økonomisk uavhengig. I 1952 skal vi stå på egne ben. Vi vet at det betyr arbeid og ofre i åra som kommer. Det britiske folk vil måtte være uten mange av de varer som det selv produserer, klær, sko, sykler og biler for å kunne skaffe tilveie råstoffer og mat utefra. I dag arbeider alle våre industrier på topp for å dekke våre hjemlige behov og våre eksportformål. I fjor produserte gruvearbeiderne 200 millioner tonn kull, stålverksarbeiderne nesten 15 millioner tonn stål, tekstilarbeiderne produserte 890 millioner pund bomullsgarn og 260 millioner yeards med ullstoffer for eksport. På 11 måneder er det produsert 335 000 biler og 170 000 lastevogner og 200 000 tonn tanktonnasje. Produksjonsindeksen lå i november på 32 pst. over nivået i 1946. I dag er 20 millioner mann i arbeid i sivilproduksjon, det største tall i vår historie.

La meg så få si litt om vårt sosialiseringsprogram. I valgprogrammet i 1945 la vi fram en plan for nasjonalisering av en rekke industrier. Vi vant flertallet på dette programmet og vi har holdt våre løfter til velgerne. Det er også noe nytt i britisk politikk. Vi nasjonaliserte kullindustrien, elektrisitetsforsyningen, gassverkene, Englands Bank, transportvesenet og importen av råbomull, telegrafen, kringkastingen og luftfarten. Før parlamentet går fra hverandre vil vi også ha nasjonalisert stålindustrien. Da er hele programmet fra 1945 oppfylt. Det betyr at vi har lagt det grunnlaget som vi skal bygge på så sant folket gir oss mandatet til det i 1950 eller før, hvis det blir nødvendig. Vi tror at vi vil få det mandatet. Siden 1945 har vi ikke tapt et eneste ett av de tilleggmandatvalg som er holdt. På tross av alle savn har folket holdt fast ved vårt parti. Det er helt enestående i vår historie at en regjering i 3½ år ikke har tapt et tilleggsmandat. 4 nye tilleggsvalg står på trappene. Jeg vil ikke spå, men vi har godt håp.

Vi har rasjonering av mat som dere har det. Men det går framover. Vi bruker 400 millioner pund til subsidier — et enormt beløp, det blir 14 shilling pr. uke pr. familie. Klær har vært strengt rasjonert, men det er nå meningen å heve rasjoneringen. Vi har priskontrollerte standardklær. Nå skal det bli større tilgang av utstyr til hjemmene og snart blir rasjoneringen av andre varer opphevet. Vi planlegger en stor øking av jordbruksproduksjonen fram til 1951—52. Vi akter å tredoble griseproduksjonen, fordoble eggproduksjonen og øke melkeproduksjonen med 20 pst. Vi akter å komme tilbake til samme saueproduksjon som i 1945 til tross for at vi mistet 4 millioner sauer

kuldevinteren 1946—47. Husbyggingen er et problem for alle land i verden. Vi har fått 800 000 boliger ferdig etter krigen. I tillegg til dette kommer de som er reparert etter krigsskader. Alle kommuner har store byggeprogrammer som de gjennomfører med statsstøtte. Det foregår ingen privatbygging uten byggetillatelse, men når materialene er der, blir den fri.

På tross av mangelen på arbeidskraft i landet har vi hevet den skolepliktige alder til 15 år. Det ytes støtte til framhaldsskoler og svære beløp til stipendier. Over 50 000 krigsveteraner har fått universitetsutdannelse. Store skolebygg reises over hele landet. Vi har allerede brukt 42 millioner pund til dette arbeid mot bare 12 millioner etter forrige krig. Skolefrokost blir gjennomført. Målet er å skape like muligheter for alle barn når det gjelder opplæring og skolegang. Og vi er kommet et godt stykke på vei.

Når det gjelder sosiallovgivningen har vi gjort de største framskritt. Den omfatter nå alle britiske borgere fra vuggen til graven og trygger dem mot sykdom, arbeidsløshet og ulykker. Vi har dessuten barnetrygd, enketrygd og alderstrygd. Hva er så trygdesatsene? En forsørger med hustru og 2 barn får i syketrygd for seg selv 26 sh. i uken, for hustru 16 og for første barn 5 og annet barn 7 shilling og 6 pence. Tilsammen får familien 54 shilling og 6 d. Alderstrygden gir mannen 26 shilling pr. uke, hustruen 16, eventuelt 26, altså tilsammen 52 shilling pr. uke. Takket være vår nye helsetrygd får alle trygdede fri legebehandling og hospitalbehandling, fri tannbehandling og fritt øyetilsyn. 40 millioner registrerte seg for disse trygdene og 18 000 leger og 14 000 tannleger gikk frivillig med på planen. Alle sykehus er tatt over av staten.

La meg også få si noen ord om arbeiderregjeringens utenrikspolitikk som opptar dere like meget som oss. Så mange faktorer spiller inn som vi ikke har fullt herredømme over slik som vi har det i den hjemlige politikk. Men vi har gjort hva vi har kunnet for å holde utviklingen under kontroll. Da Georges Marshall holdt sin tale på Harwarduniversitetet og la fram den europeiske hjelpeplan så var det framforalt Ernst Bevin som så de muligheter som her åpnet seg for hele Europa. Han tok initiativet til Paris-konferansen for å gå i detaljer og utforme en virkelig plan. Sovjet-Unionen nektet ikke bare selv å delta, men hindret også at de øst-europeiske stater kom med. Men det kunne ikke hindre andre land for å gjøre det som var rett selv om det skapte problemer. Marshallplanen forutsatte at

det ikke skjedde noen innblanding i våre hjemlige forhold og det har heller ikke skjedd. Det engelsk-amerikanske samarbeidet er derfor sterkere enn noensinne før. Kampen mot Marshallplanen har hindret gjenreisingen i Øst-Europa. Vi i Storbritannia mener at folkene der i øst har samme rett til frihet og velstand som vi i vest. Men uten amerikansk hjelp hadde gjenreisingen i Europa ikke kommet så langt som den faktisk er. Heller ikke hadde vi klart å bevare demokratiet. Vi aksepterer ikke diktatur i noen form. Når vi tenker på hva som er skjedd i et land som Tsjekkoslovakia — et land som var et ekte demokrati — så vet vi hva alternativet er under et sovjetdiktatur. Vi vet at der finnes ikke frihet og demokrati slik som vi kjenner det. Vi vet hva som står på spill og vi må nå finne veien til å trygge vår frihet og vårt demokrati. Vi må gjøre det i dag!

Derfor er det at vi i det britiske arbeiderparti i dag med store forventninger ser fram til Atlanterhavspakten som det største skritt som er tatt i retning av å trygge verdensfreden. Vi ser det slik at bare ved at de demokratiske land står solidarisk sammen kan freden og demokratiet reddes. Men vi vet også at hver enkelt nasjon må fatte sine egne vedtak i dette viktige spørsmål. Derfor ønsker jeg på ingen måte å gi dere noen som helst slags råd eller rettleiing om hvordan dere skal handle. Det eneste jeg kan si er at vi her behandler ualminnelig viktige problemer som det haster med. Det er intet mindre enn friheten og freden det gjelder. Jeg vet jo også at ansvarlige norske statsmenn vil legge kortene på bordet for dere her på landsmøtet. Derfor vil jeg heller ikke kommentere de forhandlinger som nettopp har funnet sted.

La meg bare få takke for innbydelsen og gi uttrykk for ønsket om at dette blir en god kongress, et landsmøte som fatter vedtak som vil bli til gagn ikke bare for Det norske Arbeiderparti, men for hele det norske folk, ja for hele Vest-Europas sivilisasjon.

På vegne av de norske gjester uttalte Landsorganisasjonens formann, *Konrad Nordahl:*

På vegne av de norske organisasjoner som er innbudt og spesielt for de innbudte gjester fra Arbeidernes faglige Landsorganisasjon har jeg den ære å hilse og takke for innbydelsen til å delta i dette landsmøte som kan komme til å bety så meget for utviklingen i landet vårt.

Samarbeidet mellom de to hovedorganisasjoner i norsk arbeiderbevegelse har vært levende fra den første dag Lands-

organisasjonen ble stiftet, og før den tid var det Det norske Arbeiderparti som hadde en del av de oppgaver Landsorganisasjonen senere kom til å stelle med.

I tiden siden siste landsmøte har fagorganisasjonen i Norge hatt en rik utvikling. Da vi tok fatt med arbeidet igjen etter frigjøringen var medlemstallet langt nede. Det var ikke mer enn 267 726 medlemmer den 8. mai 1945. I dag har vi 455 000 medlemmer, og medlemstallet øker for hver måned selv om takten er noe langsommere. Fagorganisasjonens innflytelse har økt med veksten i medlemstallet. I dag har vi mellom 7—8 000 tariffavtaler som spenner over praktisk talt hele det norske arbeidsliv, både offentlig og privat. Vi har fått produksjonsuvalg og bransjeråd. Fagorganisasjonen er blitt representert i en rekke bedriftsledelser, og dermed har vi løst det gamle stridsspørsmål om hvorvidt arbeiderne ved sine representanter skulle delta i ledelsen av bedriftslivet. Det er nye landevinninger som vi anså uoppnåelige før krigen, og som kan komme til å bety så meget for demokratiseringen av det økonomiske liv.

På alle felter har vi vært på marsj framover, og selv om tiden etter krigen har vært en vanskelig periode har den samtidig vært en av de mest interessante og epokegjørende i norsk arbeiderbevegelses historie. De sosiale nydannelser som har funnet sted, og den strukturendring i det økonomiske liv som langsomt men sikkert arbeider seg framover, er det vanskelig å finne noe sidestykke til i vår bevegelses historie. Det måtte i tilfelle være gjennomføringen av den alminnelige stemmerett, som var av grunnleggende betydning for den politiske arbeiderbevegelse, og den første landstariffavtale for 42 år siden, som kom til å bety så meget for fagorganisasjonens framgang i landet vårt.

Både den alminnelige stemmerett og den første landstariffavtale var grunnlaget for den videre utvikling, men det tok lang tid før en kunne se påtagelige resultater. Men uten dette grunnlag ville det antagelig ikke ha blitt noen resultater i det hele tatt. Det er riktig å gjøre merksam på dette i dag da mange er misfornøydd med at en ikke ser resultater hurtig nok av de nydannelser som har funnet sted etter krigen.

Vi må regne med at det vil ta år før vi egentlig forstår hvilken betydning disse nydannelser har hatt. Det vil først komme når vi har lært å utnytte dem på den riktige måten.

Når vi er kommet såpass langt skyldes det de mektige forskyvninger som har funnet sted på det politiske område. Uten

at fagorganisasjonen direkte er en politisk organisasjon, så er det klart at uten disse forskyvninger i de politiske maktforhold ville heller ikke fagorganisasjonens innflytelse ha vært så stor som den er. Derfor er fagorganisasjonen av hensyn til sin egen virksomhet interessert i at det her ikke skjer noe tilbakeslag, og derfor har også fagorganisasjonen så langt det har vært gjørlig støttet opp under den politikk som arbeiderstyret i Norge har ført etter krigen.

Oppgaven har ikke alltid vært like lett, fordi menneskene i høy grad er individualister og som regel bedømmer forholdene ut fra sin personlige stilling. Det skal ofte både stor selvovervinnelse og samfunnskunnskap til for å se den økonomiske utvikling som en helhet og forstå at hvis en skal ta hensyn til helhetsbildet kan det ofte komme på tvers av den enkeltes ønsker og også rettferdige krav.

En annen ting som også mange ganger gjør stillingen vanskelig er at vi lever i et samfunn hvor vi har to økonomiske sektorer, den privat-økonomiske og den samfunnsøkonomiske. Den privat-økonomiske er den største, selv om den til en viss grad i dag er under samfunnskontroll. Det er iallfall den enkelte bedriftsherre eller kapitalsammenslutning som behersker bedriften, og det gjør at de som arbeider i denne bedrift ikke på noen måte føler at de er i noen annen stilling enn hva de alltid har vært.

Så lenge vi har det som jeg vil kalle den blandede økonomi vil det bli mange vansker selv om samfunnet politisk er styrt av fagorganisasjonens nære venner.

Vi har klart hittil å samarbeide de ulike synsmåter fordi vi hadde en felles plattform. Dette har skapt den stabilitet i arbeidslivet som er nødvendig hvis vi skal makte gjenreisingen. Arbeidsfreden har vært en viktig faktor og uten den hadde vi ikke nådd så langt. Den gagnet samfunnet uten på noen måte å skade de fagorganiserte arbeidere eller deres organisasjon.

Når vi nå har gitt vår tilslutning til å løse litt på restriksjonene ved å innskrenke Lønnsnemndas virksomhet, er det fordi vi tror at ansvarskjenslen er så stor både hos de forskjellige forbundsledelser og hos de fagorganiserte arbeidere at de vil vurdere ethvert krav ut fra den faktiske økonomiske situasjon, og under hensyntagen til at stabiliseringslinjen må holdes.

I ethvert kontraktsforhold er det imidlertid 2 parter, og en altfor steil holdning fra motpartens side kan sette arbeidsfreden i fare kommende vår.

Til slutt vil jeg bare understreke at hvis vi hadde hatt et annet politisk styre i etterkrigsperioden ville vi på de fleste områder ikke ha nådd så langt i dag. Fagorganisasjonen er derfor levende interessert i at de nåværende politiske maktforhold ikke blir forskjøvet. Vi ønsker ikke å komme tilbake til tilstandene i årene etter forrige verdenskrig.

I håpet om en stø kurs under framskrittets flagg, hilser jeg landsmøtet på vegne av de fagorganiserte arbeidere og ønsker lykke til de kommende dagers forhandlinger.

Einar Gerhardsen: Fra det islandske sosialdemokrati har vi fått meddelelse om at de ikke har anledning til å la seg representere på landsmøtet, men de sender sine beste hilsener. På landsmøtets vegne vil jeg rette en hjertelig takk for alle gode ønsker for landsmøtet fra våre gjester. Vi ber om at de tar med seg en hilsen tilbake til de organisasjoner som de representerer. For Det norske Arbeiderparti er det godt å vite at det har gode venner og meningsfeller i andre land. Det gir økt trygghet i vårt arbeid.

Konstituering.

Sekretær *Johs. Hansen* foretok deretter navneopprop. Følgende representanter møtte:

Østfold: Arthur Arntzen, Randi Johannessen, Rolf Sjø Hansen, Jørgen Lier, Helga Aronsen, Torleif Nilsen, Yngvar Svendsen, Petter Johansen, Anders Nilsen, Sigurd Johansen, Johan Jacobsen, Knut Knutsen, Aksel Haraldsen, Reinert Lauritsen, Hans Hansen, Johan Stenholt, Elof Strand, Ove Danielsen, Paul Hovding, Jens Olsen, Henry Jacobsen, Sverre Skaug, Torleif Thorvaldsen, Anton Berge.

Akershus: Harald Kvalum, Bernt Korslund, C. J. Hansen, Erling Olsen, Holm Morgenlien, Aimar Heineberg, Karl M. Svendsen, Kirsten Brunvoll, Thv. Thorstensen, Josef Amundsen, Ragnar Hansen, Fritz Ungersnes, Th. Kinn, Knut Eng, Alma Nyland, Johan Ødegård, Einar Nordengen, Sverre Østlie, Trygve Amundsen, Joh. Juelsen, E. Lang, Hasselberg-Johansen, Helga Waldorff, Severine Dahlen.

Hedmark: Kristian Gundersen, E. O. Solbakken, A. H. Buflod, Alfred Gulbrandsen, Halvor Steffensen, Oddvar Gaustad, Oskar Lindberget, Karl Bergen, Walborg Sund, Gustav Kjærnet, Enok Sletengen, Olga Mistereggen, Jarl Støen, Trond Fuglerud, Teodor Vardenær, Odvar Lundby, Ole Haget, Per Melby, Klara

Voie, Jens K. Nybruket, Karsten Ås, Magne Antonsen, Johanne Åmlid, Kari Gulbrandsen, Kristine Korsmo, Johan Benterud.

Gudbrandsdal: Magne Pettersen, Hans Bruøygard, Albert Kvammen, Arve Barli, Jakola Holli.

Vest-Opland: Sigurd Evang, Hans Gulbrandsen, Odd Hermanrud, Erika Berntsen, Sigurd Solheim, Torleiv Hodne, Thv. Ulsnes, Torger Hovi, Gunnar Kallerasten, Martin Smeby.

Buskerud: Helene Grønvold, Thorleif Nilsen, P. T. Ølberg, Ragnar Kristiansen, Mons P. Monsen, Herman Solhaug, Paul Breiehagen, Edgar Hell, Annie Strand, O. Myregård, Hjørdis Håvardsrud, Kari Kristiansen, Solveig, Einarsen, Joseph Josephson, Reidar Vold, Fritjof Olsen, Ester Hansen.

Vestfold: Thorleif Gulbrandsen, Reidar Strømdahl, Otto Wåler, Borghild Marcussen, Kolbjørn Larsen, A. Ødegård, Gustav Bakkeland, Alf Skåum, Carl Gulbrandsen, Andreas Honerød, Ingvald Ludvigsen, Harald E. Olsen, Gunvor Eker, Harald Brynhildsen.

Telemark: Walter Kristiansen, Emilie Rimaas, Sigurd Rinden, Aslak K. Svalastoga, Petter Bentsen, Trygve Trondsen, Ivar Bjåland, Lars Trevold, Jens Haukenes, Jonas Bjåland, Konrad Anderson, Johan Heisholdt, Johs. P. Løkke.

Aust-Agder: Tarald Womeland, Gunnar Karlsen, Osulv Kleivene, Johs. Kinserdal, Ebba Lodden.

Vest-Agder: Jakob Nygaard,Salve Salvesen, Arnfinn Omdal, Sigurd Olsen, Bergtor Strisland, Louise Ellingsen, Einar Wirak, Erling Kvaale.

Rogaland: Ingulf Wold, Trond Hegna, Peder Johannesen, Odlaug Kristiansen, Ingolf B. Wilson, Henry Jacobsen, Odd Galtung Eskeland, Petter Westerlund, Johanne Klaustrand, Alfred Bjordal, Sunniva Hakestad Møller, Rolf Larsen, Torstein Aase, Randi Haug, Alex Jøssong, Arne Torsen.

Hordaland: Gurid Almenningen, Reidar Brøske, Erling Evanger, Bernt Bønitzen, Arnold Nævdal, Ole Svendsen, John Valestrand.

Sogn og Fjordane: Magnus Osland, Oddvin Sindre, Alfred Prestegård, Alfred Guddal, Magnhild Hjelle.

Sunnmøre: Peder Bjørlo.

Romsdal: E. Edvardsen.

Nordmøre: P. O. Branem, Sigurd Vandvik, Erling Torhus, Konrad Strømmen, Anker Melby, Arna Guttelvik.

Sør-Trøndelag: Th. Ø. Michelsen, Andr. Wormdahl, Nils, Lysø, Alf Nesset, Egil Aune, Johan Nervik, Bernhard Gylland,

Jon Berg, Jan Ruste, Jens O. Hånes, Karen Borren, Kolbjørn Larsen, Johan Dyndal, Arvid Berge, Marianne Wennberg, Einar Øvre, Per Almaas.

Inn-Trøndelag: Petter Hallem, G. Engelstad, Borghild Nordgård, Paul Hjulstad, Alf Karlsen, Jentoft Jørgensen, Alf Sjursen, Aamund Solberg, Birger Kjønstad, E. Arntsen, Nils Kvam.

Namdal: Erling Thun, Erling Myrholt, Arthur Prestvik, Harald Horven.

Sør-Helgeland: Jonas Enge.

Nord-Helgeland: Johan Knutsen, Einar Holm, Bjarne Aaslid, Ole F. Andersen, Einar Paulsen.

Søndre Salten: Nils Grande, Johan Kvikstad, Hilmar Hansen, Jul. J. Einan, Reidar Juliussen, Bjarne Einbostad, Hans Sandvik, J. Kosmo.

Nordre Salten: Daniel Danielsen,Ø. Martinussen, K. Varmann, Odd Finseth, Einar Thoresen.

Lofoten: Sverre Sand.

Vesterålen: Anton P. Medby, Thorvald Petter Nakstad.

Sør-Troms: Freder Frederiksen, Karl Berg, Arne Johansen.

Nord-Troms: Kåre Hansen, Kristian Simonsen, Victor Robertsen, Anton Antonsen, Elfrida Hansen, Magne Sagelv.

Vest-Finnmark: Olaf Berg-Hansen.

Øst-Finnmark: Nils Karlsen, Hjalmar Bergsjø, Leif Nervik.

Oslo: H. E. Stokke, Alf Andersen (Omar Gjesteby møtte delvis), Hans Sundrønning, Sigrid Syvertsen, Olav Larssen, Trygve Nilsen, Kåre Hansen, Martin Strandli, Ester Samuelson (Ole Haugan møtte siste dag), Rolf Gerhardsen, Sven Svensson, Gudmund Harlem, Hans Karlsen, Arthur Mathisen, Anita Sæthre, Bertrand Olsen, Trygve Andersen, Alf Ottesen, Hildur Evensen, Karsten Aronsen, Georg Orfjell, Viktor Jansen, Ester Otten, Bjørn Dehn, Sigurd Karlsen, Jens Torp, Odd Gjesteby, Olaf Westby, Osvald Marthinsen, Sverre Moltzau, Amandus Holte, Einar Nilsen, Lorang Larsen, Josef Larsson, Dennis Drolsum, K. G. Skau, Einar Jensveen, Erik Stabben, Sverre Kristiansen, Arnold Stahl, Gunnar Alf Larsen, Thorbjørn Pettersen, Hans Nyborg, Gustav Johansen, Frank Hansen, Trygve Wiger, Anton Ruud, Bernh. Hauglund, Otto Karstensen, Hjalmar Fiskvik, Halfdan Aasland, M. Nymoen, Berger Høivangli, Helge Hvalstad, Th. Simonsen, Arthur Fredriksen, Einar Wangen, Rolf Kaspersen, Gustav Strøm, Erling Brynhildsen, Asbjørn Enger, Frank Olsen, Henry Kolstad, Nordahl Svendsen, Asbjørn Kjendsli, Harald Olsen, Rolf Thoresen, Anton Skaug, Fr. Odden,

Rolf Volla, Tolleif Knutsen, Fritz W. Hannestad (Einar Andersen møtte første dag), Halfdan Wigaard, Oscar Syvertsen, Jenny Grønholdt, Wilhelm Pedersen, John Sønsteby, Borghild Bech, Kjell Fossum, Olga Grimsrud, Birger Andersen, Oddvar Olsen, Johnny Jacobsen, Anne Marie Olsen, Trygve Amundsen, M. Trana, Sverre Gudevold, Per Andersen, Oscar Pettersen, Fredrik Rødsten, Kristine Amundsen, T. Gundersen, Bjørn Nilsen, Lorentz Hansen, Bendik Øyan, Helmer Karlson, Sverre Enger, Håkon Andreassen, Idar Nordstrand, Rolf Thoresen, Knut Raude, Terje Opsann, Reidar Hansen, John Johansen, Marie Kristoffersen, Torvald Karlsen Konstanse Johansen, Sverre E. Pettersen, Bjarne Woldnes, Arild Kalvik, Asbjørn Pettersen, Marcus Høvstad, Alf Seweriin, Arne Hagen, Bjørg Bergh, Ivar Mathisen, Johnny E. Johansen, Per Kleppe, Kaare Fostervoll, Erik Eriksen, Gunnar Jørgen, Karl Fr. Andersen, Erling Hernes, Asbjørn Olsen, Odvard B. Solberg, G. Charles Johnsen, Ivan Pettersen, Kaare Pehrson.

Drammen: Gunnar Olsen, Nils Nilsen-Sandli, Jon Vrå, Ingrid Kristoffersen.

Bergen: Kjell Åbrek, Olav Smedsvik, Elisa Rognaldsen, Torstein Selvik.

Trondheim: Per Dybvik, Ingebjørg Øisang, Frithjof W. Anshus, Lage Haugnes, Ivar Skjånes, Arne Forseth, Steinar Husby.

Sentralstyret: Einar Gerhardsen, Trygve Bratteli, Martin Tranmæl, Haakon Lie, Oscar Torp, Konrad Nordahl, Eugen Johannessen, Ingvald Haugen, Eugen Pettersen, Johs. Hanssen, Halvard M. Lange, Alfred Ljøner, Rolf Åkervik, Aase Lionæs, Ragna Karlsen. *Varamenn:* Peder Framnes, Erling Frogner.

Landsstyret: Klara Skoglund, Dagmar Hernæs, Oscar Nilssen, Egil Hernæs, Egil Halvorsen, Marie Skau, Johan Magnussen, A. Rystad, Arthur Fauske, Johs. Johnsen, I. K. Hognestad, Nils Langhelle, Hjalmar Romslo, Oskar Andersen, Olav Oksvik, Johan Nygaardsvold, Ole Øisang, Leif Granli, Nils Hillestad, Reidar Carlsen, Ingvald Jaklin, Harald J. Olsen, Rudolf Olsen.

Revisjonsnemnda: Alfred Nilsen, Nils Arvesen, Leonard Nilsen.

Revisor: Ruthner Rønnestad.

Sekretærene: Thina Thorleifsen, Johs. Hanssen, Gunnar Nielsen, Hans Cappelen, Hjalmar Dyrendahl.

Stortingsgruppens representanter: G. Natvig Pedersen, Jens

Steffensen, Terje Wold, Sverre Støstad, Harald Løbak, Jacob Pettersen, Liv Tomter, Mons Lid.

Medlemmer av regjeringen: Erik Brofoss, Lars Evensen, Kr. Fjeld, O. C. Gundersen, Jens Chr. Hauge, Nils Hønsvald, Olav Meisdalshagen, Aaslaug Aasland, Ulrik Olsen.

Utenlandske gjester: Socialdemokratiske forbund i Danmark: Hans Hedtoft, Oluf Carlsson. Labour Party, England: Harry Earnshaw. Islands Socialdemokratiske Parti. Sveriges Socialdemokratiske Arbetareparti: Tage Erlander, Torsten Nilsson, Sven Aspling. Finnland Socialdemokratiske Parti: Veinö Leskinen, Armas Myllymäki.

Innenlandske gjester: Arbeidernes faglige Landsorganisasjon: Konrad Nordahl, Gunnar Bråthen, Torbjørn Henriksen, Hans Hegg. Arbeidernes Ungdomsfylking: Frank Andersen, Erling Johansen. Arbeidernes Opplysningsforbund: Anton Andresen, Andreas Andersen. Fram-Fylkingen: Werna Gerhardsen, Rolf Hansen. Norges Kristne Arbeideres Forbund: Ole Nordvik, Helmer Kinn. Arbeidernes Avholdslandslag: Jonas Brunvold, Rich. Blomquist.

Innbudte veteraner: Randolf Arnesen, A. E. Gundersen, Chr. Hornsrud, Olav Kringen, Halvdan Koht, Alfred Madsen, Helga Nestor Nilsen, Gunnar Ousland, Anna Pleym, Jens Teigen, Th. O. Øverlie, Carl Øien.

Sentralstyret hadde i samsvar med bestemmelsene i lovenes § 8 om at fullmaktene, før landsmøtet trer sammen, skal vært gjennomgått av en nemnd som sentralstyret oppnevner, gitt fullmaktsnemnda denne sammensetning: Hjalmar Dyrendahl, Idar Nordstran, Berit Andersen, Johs. Hansen og Frank Hansen. Nemnda hadde i møte 16. februar gått gjennom fullmaktene. Frank Hansen hadde meldt forfall på grunn av sykdom. Der forelå fullmakter fra 399 representanter. Nemnda innstilte samtlige fullmakter til godkjenning. Landsmøtet sluttet seg hertil.

Landsmøtet vedtok arbeidsordning overensstemmende med sentralstyrets forslag og godkjente sakslista for landsmøtet.

Overensstemmende med landsstyrets forslag valgtes følgende komitéer og funksjonærer for landsmøtet:

Ordstyrere: Oscar Torp, sentralstyret, Konrad Nordahl, Oslo, Ivar Skjånes, Trondheim, Salve Salvesen, Vest-Agder.

Sekretærer: Kirsten Brunvoll, Akershus, Gunvor Eker, Vestfold, Johs. Kinserdal, Aust-Agder, Olaf Berg-Hansen, Vest-Finnmark.

Reisefordelingskomité: Ruthner Rønnestad, revisor, formann, Reidar Brøske, Hordaland, Karl M. Svendsen, Akershus, Arne Hagen, Oslo.

Valgkomité: Eugen Johannessen, sentralstyret, formann, H. E. Stokke, Oslo, Kaare Pehrson, Oslo, Esther Samuelsen, Oslo, Ragnar Hansen, Akershus, Th. Nilsen, Buskerud, Odd Galtung Eskeland, Rogaland, Thv. Ø. Michelsen, Sør-Trøndelag, Erling Thun, Namdal, P. O. Branem,, Nordmøre, Kaare Hansen, Nord-Troms, E. O. Solbakken, Hedmark, Gurid Almenningen, Hordaland, Nils Grande, Søndre Salten, Harald Brynhildsen, Vestfold.

Partiformannen: For å dele på arbeidet som ellers ville bli for vidtløftig, er det denne gang foreslått 3 redaksjonskomitéer Overensstemmende med innstillingen valgtes som redaksjonskomité 1, for Grunnsyn og retningslinjer: Ole Øisang, Trondheim, formann. Trond Hegna, Rogaland. Odd Finseth, Nordre Salten. Ivar Bjåland, Telemark. Torstein Selvik, Bergen. Per Kleppe, A.U.F. Martin Tranmæl, sentralstyret. Haakon Lie, sentralstyret.

Redaksjonskomité 2, for Arbeidsprogrammet: Nils Langhelle, Bergen, formann. Anton Berge, Østfold. Ingvald Jaklin, Troms. Mons Lid, Bergen. Per Almås, Sør-Trøndelag. Magnus Osland, Sogn og Fjordane. Oscar Lindberget, Hedmark. Trygve Bratteli, sentralstyret.

Redaksjonskomité 3, for Organisasjonsspørsmål Hjalmar Dyrendahl, sentralstyret, formann. Hans Hansen, Østfold. Andr. Wormdahl, Sør-Trøndelag. Ingolf B. Wilson, Rogaland. Sigurd Evang, Vest-Opland. Hans Sundrønning, Oslo. Johs. Hansen, sentralstyret.

Partiformannen gjorde oppmerksom på at ettermiddagsmøtet ville bli satt kl. 3.30 og at det om kvelden kl. 8 skulle holdes landsstyremøte.

Med avsyngelsen av «Ja, vi elsker», sluttet formiddagsmøtet.

Ettermiddagsmøtet torsdag.

Ordstyrer: *Oscar Torp.* Sekretær: *Kirsten Brunvold.*

Protokollen fra formiddagsmøtet ble referert og godkjent.

Beretningene for 1945, 1946, 1947 og 1948 ble enstemmig godkjent.

I forbindelse med regnskapene refererte følgende melding fra revisjonsutvalget:

Revisjonsmelding til landsmøtet 1949.

På partiets landsmøte 2. september 1945 ble følgende valgt som medlemmer av revisjonsnemnda: Alfred Nilsen, formann, Nils Arvesen og Leonard Nilsen med Alf Torp og Jørgen Knutsen som varamenn.

Gjennom partiets revisjonskontor er det etablert en fast ordning med revisjonen av partiets og dets bedrifters regnskaper. Det er også åpnet adgang til for andre organisasjonsinstanser å få sine regnskaper revidert ved kontoret. Revisjonskontoret ledes av hovedrevisor Rutner Rønnestad. Han har to revisorassistenter.

I samsvar med partilovenes § 12 har revisjonsnemnda avgitt forslag til revisjonsinstruks som er godkjent av landsstyret.

Følgende får sine regnskaper revidert ved partiets revisjonskontor: Det norske Arbeiderparti, Arbeiderbladet, Tiden Norsk Forlag, Arbeidernes Ungdomsfylking, Oslo Arbeiderparti, Arbeiderpressens Samvirke, Framfylkingen, Oslo og Akershus Distriktslag av A.U.F., Oslo Krets av A.U.F., Arbeiderungdommen, Arbeiderkvinnen og Tidsskriftet Kontakt. Hertil kommer enkelte småregnskaper.

Regnskapet til Tiden Norsk Forlag har ligget under partiets revisjonsnemnd inntil selskapet på generalforsamling i mai 1947 ble reorganisert. Det ble da valgt eget revisjonsutvalg for forlaget, men den daglige revisjon har fortsatt ligget under partiets revisjonskontor.

Revisjonsnemnda har i den forløpne landsmøteperiode ved møter sammen med revisor vært holdt à jour med den regnskapsmessige og økonomiske stilling i de foretagender som har ligget under revisjonen. Nemnda har fulgt forretningsføringen og sett etter at revisjonsarbeidet har vært betryggende utført. Revisjonsprotokollene har vært behandlet i nemnda, likeså har sentralstyrets og de øvrige foretagenders møteprotokoller vært gjennomgått. Utskrift av nemndas møteprotokoll har vært sendt til sentralstyret.

Revisjonsnemnda har hvert år avgitt beretning for landsstyret.

Oslo, 10. februar 1949.

I revisjonsnemnda

Alfred Nilsen. *Nils Arvesen.* *Leonard Nilsen.*

Regnskapene for Det norske Arbeiderparti for 1945, 1946, 1947 og 1948 ble godkjent og regnskapene for Arbeidernes Aktietrykkeri for 1945, 1946 og 1947 tatt til etterretning.

Trygve Bratteli: Jeg går ut fra at mange av dere har samme følelse som jeg etterat vi nå har hatt en dyktig dirigent til å foreta denne møysommelige gjennomgåelse, at vi må komme over til en annen behandlingsmåte. Det samme gjentar seg landsmøte etter landsmøte at titlene i beretninger og regnskaper blir referert uten at vi får noen egentlig saksbehandling. Hvis dere er enig i det vil jeg fremme forslag om en annen behandlingsmåte, men hvis det kommer protester trekker jeg forslaget tilbake. Ved konstitueringen av fremtidige landsmøter velges en protokollkomité og til denne oversendes alle disse dokumenter hvoretter den igjen fremmer en kort innstilling til landsmøtet og så er vi ferdig med beretninger og regnskaper. Forutsetningen er selvsagt at alle dokumenter nå som før blir omdelt. Skulle noen ha anmerkninger å gjøre, vil de kunne gjøre det overfor komitéen eller under landsmøtets behandling av komitéens innstilling.

Bratteli fremmet følgende forslag:

«Landsmøtet henstiller til landsstyret ved neste landsmøte å bringe i forslag en allsidig komité til å behandle beretninger og regnskaper og legge innstillingen fram for landsmøtet.»

Kristiansen, Buskerud: Ville det ikke være naturlig å fremme et slikt forslag under lovbehandlingen?

Ordstyreren: Landsmøtet er suverent og kan vedta forslaget. Så kan det senere innpasses i lovene.

Brattelis forslag ble enstemmig vedtatt.

Organisasjonsspørsmål.

Hjalmar Dyrendahl: I forbindelse med de organisasjonssaker og lovforslag som foreligger, er jeg anmodet om innledningsvis å si noen ord om vår organisasjon. Den organisasjonsoppbygging som vi har i dag er den samme som de fleste av oss kjenner fra våre første år i bevegelsen. Den eneste forandring er at vi ikke har selvstendig kvinneforbund. Vi har fylkespartier, kretspartier i de fylker som organisasjonsmessig er delt, herreds- og bypartier og så grunnenhetene, partilaga, de kollektivt tilmeldte fagforeninger, kvinneavdelinger, ungdomslag og de faglige grupper i fagforeninger som ikke er tilmeldt partiet. Vi har fornyet våre arbeidsmetoder, men erfaringene viser både

når det gjelder oppslutningen om organisasjonen og den politiske tilslutning ved valgene, at organisasjonens tallmessige styrke og aktivitet er avgjørende.

Vi kom ganske hurtig i gang igjen etter frigjøringa. Allerede ved stortingsvalget i 1945 var distriktsorganisasjonene intakt for å holde meg til den tids språkbruk, og det gikk forholdsvis raskt framover med utbyggingen, nye foreninger og øking av medlemstallet, dvs. når vi ser tallene fra alle distrikter samlet. Men det er en stor minusfaktor. Vi har, hverken når det gjelder antall foreninger eller medlemstall, maktet å komme over tallene fra 1939 i de distriktene hvor vi i årene før krigen lå tilbake. Og det er distrikter hvor kommunistpartiets splittelse ikke har hatt særlig store virkninger. Jeg tenker da på kystfylkene fra Aust-Agder og rundt til Kristiansund, og vi kan si det samme om fiskeridistriktene i Trøndelagsfylkene og Nordland. Jeg fornærmer vel heller ikke mine venner i Troms om jeg tar de ytre distrikter der med. At det er mye å ta igjen i Finnmark som er krigsherjet, er bare naturlig.

Vi mangler avdelinger i 35 av landets 744 kommuner. Det er framgangen i de gamle organisasjonsdistrikter som har gitt seg utslag i de 25 000 nye medlemmer som landspartiet har fått etter krigen. Først i rekken kommer Hedmark. At dette fylke viser det største medlemstall er naturlig fordi fylket har det største befolkningstall av Østlandsfylkene, men ser vi medlemstallet i forhold til befolkningstallet så er det også størst i dette fylke. Medlemstallet svarer til 6.7 pst. av folketallet og 26.5 pst. av det stemmetall vi hadde i 1945. Det fylke som står dårligst når det gjelder medlemstall i forhold til befolkningstall og oppslutningen om vårt parti ved valgene er Hordaland. Der har vi bare 1.7 pst. av befolkningen som medlemmer og vårt partis stemmetall er underbygd bare med 11.8 pst. som medlemmer. La meg dog legge til at Hordaland fylke også er det fylket hvor vi har den laveste prosent av avgitte stemmer, 27.7 pst. Jeg nevner det siste for å minne om den selvfølgelighet at vår politiske styrke i fylkene nøye henger sammen med vår organisasjonsmessige styrke. Forklaringen på den store forskjell mellom vår organisasjonsmessige og politiske stilling i disse to fylker og i de andre 16 fylker som i tall ligger mellom disse to ytterpunkter, kan i noen grad søkes i produksjonsforhold og sosial sammensetning, men kan også søkes i hvert enkelt fylkes politiske historie.

La meg få si noen ord om sammensetningen av partiets

medlemsstokk. Vi regner nå med 203 000 medlemmer. Av disse er 41 pst. kollektivt tilmeldt partiet gjennom fagforeninger. Partikontoret regner med at kvinnene, som er tilsluttet gjennom kvinneavdelingene, utgjør 8—9 pst. Medlemmer gjennom ungdomslagene utgjør omtrent 10 pst. av det samlede medlemstall. La oss så se på arbeidet ute i distriktene. Jeg nevnte at vi allerede få måneder etter frigjøringa hadde gjenreist organisasjonene og utbygd dem i de distrikter hvor vi også før var sterke. Når vi ikke har rukket å få de tidligere tilbakeliggende med i framgangen, henger det i noen grad sammen med at vi i årene etter frigjøringa ikke har kunnet utfolde agitasjonsvirksomheten i samme utstrekning som før krigen. Vi har ikke hatt så mange partifeller som har kunnet avse tid til å reise på agitasjon. Med den politiske innflytelse som vi har oppnådd er våre mest aktive folk trukket med i forvaltningen i kommunene og staten og andre igjen har vært fastere knyttet til sitt yrke enn tidligere. Det har ikke vært så lett å komme fri. Tenk bare på de mange stortingsmenn som tidligere var på sammenhengende agitasjonsreiser hele høsten da de var fri fra Stortinget. I de siste årene har de vært opptatt med stortingsarbeidet hele året. Og det er nettopp de distrikter hvor en må ha sammenhengende turnéer hvor vi ligger etter. De 5 okkupasjonsårene satte en bom for utviklingen av unge krefter gjennom praktisk organisasjonsarbeid. Det ble derfor et tomrom i den naturlige tilgang av aktive medlemmer og vi sliter ennå med følgen av dette. Partiets eldre generasjon må på hvert enkelt sted være oppmerksom på dette forholdet og sørge for å få de unge med seg i det daglige arbeid på hjemstedet slik at de etter hvert kan bli levende budbringere til de steder hvor vi ligger lengst etter.

Som følge av at vi ikke har kunnet basere arbeidet i distriktene på frivillig bistand i så stor utstrekning som før, har vi gått til å tilsette sekretærer i fast stilling i de fleste fylker. Opplysningsforbundets arbeid led også under den samme mangel på folk til å drive arbeid. En har derfor i alle fylker på Østlandet og Sørlandet gått til å ansette sekretærer i fylkene sammen med Opplysningsforbundet og de lokale opplysningsnemnder. I Hordaland og Sogn og Fjordane har vi fylkessekretæren alene, idet Opplysningsforbundet har egen sekretær for disse fylker. I Sør-Trøndelag og Namdalen er det felles sekretær for partiet og Opplysningsforbundet og fra i høst er det tilsatt 2 sekretærer i Nordland fylke, en i Troms og en i Øst-Finnmark for tiden fram til stortingsvalget. Men også når det gjelder sek-

retærer har det vært vanskelig å få folk. Det er bevilget til sekretær for Vest-Finnmark, men ingen der oppe har hat anledning til å ta jobben. I Møre og Romsdal har vi for kretspartiene i Sunnmøre og Romsdal foreløpig fått 2 mann til å reise i 4 måneder. Det blir naturligvis en noe kostbar form for agitasjon i forhold til det vi er vant til, dette med faste folk, men de fleste fylkene på Østlandet med forholdsvis stort medlemstall finansierer sekretærene langt på vei selv, delvis med tilskudd fra partiavisene og Opplysningsforbundet. Men der hvor medlemstallet er litet og hvor også avisene står dårlig, må landspartiet skyte til det meste. Sekretærene er kommet godt med for å få organisasjonene i gang og i form igjen. Mye av sekretærenes tid er kanskje gått med til det vi kan kalde administrasjonsarbeid, men når de nå er kommet etter med dette arbeid, så vil man forsøke å ordne det slik at sekretærene i tiden framover til stortingsvalget nytter mesteparten av sin tid ute i distriktene. Selv i de distriktsorganisasjoner som er best utbygd, er det svake punkter hvor det kreves mange dages arbeid for å få organisasjonene aktive. Uskolerte i organisasjonsarbeidet som mange er på disse steder, er det nødvendig at sekretærene gir seg tid på hvert sted. Selv der hvor vi har forholdsvis mobile organisasjoner kan det komme godt med med et besøk av sekretæren.

Vi må fram til større presisjon når det gjelder rapporter og kontingentinnkrevning. Det skal sekretæren bidra til. Hittil har det vært vanskelig å få samme orden på dette området som de har det i fagorganisasjonen. Dette at sekretæren skal bruke det meste av tiden til reiser vil naturlig føre med seg at medlemmene av forretningsutvalgene må avse mye av sin fritid til det mer kontormessige arbeidet som før krigen. I denne forbindelse reiser seg naturlig spørsmålet om vår evne til å fordele tillitsvervene så enkelte ikke blir neddynget av arbeid. De som blir valgt inn i de viktige stillinger som medlemmer av distriktsorganisasjonenes styrer, må ikke ha mer av annet organisasjonsarbeid enn at de får tid til å gå aktivt inn i arbeidet, også etterat det er tilsatt sekretærer. Deres arbeid skal foregå ute i marken.

Årene etter frigjøringa med alle de nye spørsmål og vanskeligheter som skulle løses på det politiske og økonomiske område, har ført med seg en noe større og mer utstrakt informasjonsvirksomhet, først og fremst med sikte på våre egne. Spesielle forhold sinket partikontorets arbeid med regelmessig utsendelse av D.N.A.-informasjonen i fjor, men det vil rette seg i år. Første

nummer av Informasjonen blir delt ut til dere nå under landsmøtet og blir sendt avdelingene. Det som gikk mest regelmessig ut av informasjoner beregnet på våre egne og da særlig de fagorganiserte, var det faglige organet «På arbeidsplassen». En var nødt til å gå i gang med den som et mottrekk mot kommunistenes hviskekampanje på arbeidsplassene. Så har vi lagt vekt på gjennom brosjyrer om spesielle spørsmål å gi fyldigere opplysninger enn partiavisene har kunnet avse spalteplass til. Mange av disse brosjyrer er sendt ut til gratis utdeling. Men det er begrenset det vi kan gi ut gratis. Derfor har vi også gitt ut brosjyrer som er beregnet på salg. La meg i denne forbindelse si at det bare er forholdsvis få av partiavdelingene som bestiller disse brosjyrer. Så mange som vi nå er og med den bedre økonomi blant store grupper av folket i forhold til før krigen, så blir brosjyresalget skjøttet dårligere enn tidligere. Det er bare få avdelinger som følger bestemmelsene i mønsterloven om at det skal velges litteraturutvalg. Vi må komme dit igjen at brosjyresalget blir en regulær organisasjonsoppgave. I en plan for arbeidet fram til stortingsvalget er det lagt vekt på å få ut brosjyrer om de sentrale spørsmål. De kommer fra nå av og utover sommeren. Det spørres da om organisasjonene er klar til å sørge for å få dem solgt. Fra nå av og utover sommeren setter vi inn med opplysningsarbeidet om vårt arbeid og vår målsetting.

Innledningsvis nevnte jeg at vår organisasjonsoppbygging ikke har endret seg fra år tilbake. Det er imidlertid ikke ganske riktig. Vi har en nyskapning. Det er partigruppene i fagforeningene. Partiet må møte kommunistpartiets fraksjonsvirksomhet i fagforeningene med å danne partigrupper både i de fagforeningene som er kollektivt tilmeldt partiet og i de andre. I 1946 og 1947 var det til partikontoret knyttet en spesiell sekretær for dette arbeid og det ble organisert 180 slike fagforeningsgrupper.

Lovendringer.

Jeg skal så ta en rask gjennomgåelse av landsstyrets innstillinger i de saker som angår partiets lover, unntatt spørsmålet om landsmøteperioden. Den sak vil Trygve Bratteli legge fram. Jeg tar først forslaget om kontingentforhøyelsen, idet dette spørsmål er satt opp som egen sak og i form av forslag om å godkjenne kontingentforhøyelsen som landsstyret har besluttet

skal tre i kraft fra 1. januar i år. Forslaget om forhøyelse har som dere vet vært behandlet på distriktsorganisasjonenes årsmøter siste sommer. Det var bare ett distriktsmøte som forkastet forslaget. To kom med mindre avvikende forslag. De øvrige distriktsorganisasjoner gjennomførte forhøyelsen fra 3. kvartal i fjor. Etter resultatet av behandlingen på distriktsmøtene besluttet så landsstyret i oktober at kontingentforhøyelsen til landspartiet skulle tre i kraft fra 1. januar d. å. Det er gitt en utførlig redegjørelse for forslaget i dagsordenheftet. For orden skyld nevner jeg at forhøyelsen av kontingenten til landspartiet er 15 øre kvartalet for gruppe 1 fra 25 til 40 øre, og for gruppe 2 fra 10 til 20 øre. Man bibeholdt samme ordning som tidligere at herreds- og bypartiens kontingent til distriktsorganisasjonene og landspartiet samlet ble fastsatt i lovene til 80 øre for gruppe 1 og 40 øre for gruppe 2 og at den skal deles med en halvpart på distriktsorganisasjonene og landspartiet. Gruppe 2 som tidligere omfattet ungdomslagsmedlemmer og arbeidsledige ble forandret til ungdomslagsmedlemmer og arbeidsuføre, idet man mente at man ikke skulle fastsette kontingent for arbeidsledige all den stund vi med vår politikk har unngått arbeidsledighet. Det kan nok bli ledighet, men ikke i langvarige perioder som i mellomkrigsåra. Det kan for enkelte grupper bli noe opphold, men vi får da håpe at det ikke blir kvartalsvise perioder.

Men så har vi de arbeidsuføre. Til disse regner en da selvsagt de alderstrygdede. Disse omfattes da av gruppe 2. Landsstyret ber om godkjenning for vedtaket om at kontingentforhøyelsen blir satt i kraft fra 1. januar 1949.

Andre lovendringer.

Jeg tar så de andre lovforslagene i kronologisk orden og begynner med innstillingen om å sløyfe bestemmelsen i § 3 om at sentralstyret kan dispensere fra bestemmelsen om representantskap. Det foreligger forslag fra Sparbu herredsparti om å sløyfe hele bestemmelsen om representantskap. Det er ikke til å unngå at det representative system i organisasjonene begrenser det enkelte medlems aktive deltakelse i avgjørelsene og at denne begrensning hemmer litt på den enkeltes aktivitet i organisasjonen. Det var landsmøtet 1936 som vedtok bestemmelsen om at det i kommuner med 4 eller flere foreninger skal dannes representantskap. Det var partiets sterke vekst og poli-

tiske innflytelse som vi var nådd fram til i 30-årene som gjorde det påkrevd å få innført den mest betryggende ordning for behandling av saker i herreds- og bypartiene. Tidligere kunne man i de fleste by- og herredspartier holde alminnelige medlemsmøter med adgang for alle medlemmer tilsluttet partiet i kommunene, men så stort som partiet var blitt i 30-årene og med den innflytelse det hadde nådd fram til, var ordningen med medlemsmøter ikke alltid forsvarlig. Alle avgjørelser i partiet skal hvile på en sunn og nøktern vurdering av den situasjon man til enhver tid står oppe i, og søke sin støtte i en organisasjonsinstans som er sammensatt på en måte som sikrer kontinuitet. Under ordningen med medlemsmøter kan det forekomme saker som en enkelt gruppe er sterkere interessert i enn andre. Da møter ganske naturlig de som tilhører den gruppe mannjamnt fram og avgjørelsen kan da bli tatt ut fra et altfor begrenset syn. I bygder med lange avstander til frammøte til åpne partimøter bli størst fra den partiforening som har sitt virkeområde i kretsen der møtelokalet er. Det er for å forebygge slike tilfeldige sammensatte møter som avgjørende møter en må ha representantskapsordningen som bestemt i lovene. Det skaper fasthet og enhet i partiarbeidet, sikrer en betryggende form for saksbehandlingen og gir den enkelte forening den rette makt og innflytelse gjennom sine representanter i forhold til medlemstallet.

Som tillegg til bestemmelsen om representantskapsordningen ble vedtatt at sentralstyret kan gi dispensasjon fra bestemmelsen. Siden bestemmelsen ble vedtatt har det foreligget for sentralstyret ganske få henvendelser om dispensasjon, men sentralstyret har ikke funnet å kunne imøtekomme henvendelsene. Det foreslåes derfor at bestemmelsen om dispensasjon sløyfes.

I stedet foreslåes et tillegg til § 3 i mønsterlovene for herreds- og bypartier at «Åpne partimøter til informasjon og drøftelse av aktuelle saker skal holdes etter styrets bestemmelse eller når ⅓ av foreningene krever det.»

Med den form for møter vil en langt på vei eliminere den innskrenkning i partimedlemmenes aktive deltakelse som representantskapsordningen fører med seg. Men avgjørelsen av sakene skal tilligge representantskapene.

La meg tilføye at representantskapsordningen forutsetter at foreningens representanter alltid står i kontakt med medlemmene i sin forening, gir referat fra representantskapsmøtene og

når det er tid til det i foreningene drøfter sakene som representantskapet skal behandle.

Disse to former for drøftelse av sakene er både en forutsetning og nødvendighet for representantskapsordningen og en oppnår at alle er med i forberedelsene av sakene.

Kvinnesekretariatets medlemmer i sentralstyret.

Det er dissens i landsstyret om Kvinnesekretariatets representasjon i sentralstyret.

Et flertall på 18 medlemmer foreslår at Kvinnesekretariatet skal tiltre sentralstyret med 1 medlem. Mindretallet på 11 medlemmer foreslår at man opprettholder den nåværende bestemmelse om at Kvinnesekretariatet skal velge 2 medlemmer til sentralstyret.

Som dere vet så velger landsmøtet bare 12 av de 15 medlemmer sentralstyret består av, og det har så vært overlatt Kvinnesekretariatet å velge 2 og Ungdomsfylkingen å velge 1. Inntil Samlingskongressen i 1927 het det i loven at Kvinnesekretariatets formann tiltrer sentralstyret. De hadde således bare 1 representant med der. Samlingskongressen markerte fordragligheten mellom de 2 partier etter sammenslutning til å velge 2 viseformenn, og man fulgte det samme når det gjaldt sammenslutningen av kvinneorganisasjonene, idet partiets kvinnebevegelse ble betraktet som en organisasjon og det sosialdemokratiske parti hadde eget kvinneforbund. For at begge parter skulle være representert i sentralstyret, ble kvinnebevegelsens representasjon i sentralstyret utvidet til 2 medlemmer. Jeg skylder å gjøre oppmerksom på at dissensen i innstillingen ikke er tatt med under lovene i saklista, men under Retningslinjer for kvinnebevegelsen. Men spørsmålet må avgjøres i forbindelse med behandlingen av lovene, også av den grunn at valgkomitéen må ha skikkelig beskjed om hvor mange de skal innstille til valg på landsmøtet. Jeg var ikke til stede i landsstyret da dette spørsmål ble behandlet. Jeg ber derfor om at landsstyrets flertall ikke blir gjort ansvarlig for den begrunnelse jeg gir for forslaget om innskrenkning til at sekretariatet skal velge 1 til sentralstyret.

Den gjensidige representasjon så vel mellom Kvinnesekretariatet og sentralstyret og sentralstyret og Ungdomsfylkingen er etablert fordi man anser det både nødvendig og nyttig at de respektive styrer er innforstått med hverandres arbeid og at

det skjer en samordning av arbeidet. Og når en først har gjensidig representasjon så skal de tilforordnede deltakere i de respektive styrer ha samme ansvar og plikter som de av landsmøtene valgte medlemmer. Denne kontakt vil selvsagt være like bra om den består av en representant som er medlem av Ungdomsfylkingen og partiets sentralstyre som om det er to som er tilforordnet. Det er jo ikke her, når det gjelder Kvinnesekretariatet, spørsmål om antall kvinner i sentralstyret. Skal det velges kvinner som medlem av sentralstyret fordi de er kvinner, så må det tilligge landsmøtet å foreta valget.

Mønsterlovene.

Dette med mønsterlovene betraktes ofte som veiledning ved utformingen av avdelingenes og distriktsorganisasjonens lover. Det er en misforståelse. Mønsterlovene vedtas av landsmøtet og er en del av partiets lover. For å tydeliggjøre dette foreslåes som ny § 16:

«De av landsmøtet vedtatte lover for distriktsorganisasjonene, by- og herredspartiene og lagene er en del av partiets lover.»

Nåværende § 16 blir § 17.

Så går vi over til selve lovene. Formålsparagrafen for distriktsorganisasjonene har fått en ny redaksjonell form. Det er det hele her. I mønsterlovene for herreds- og bypartiene kommer som tillegg til § 3 forslaget om åpne partimøter som jeg nevnte i redegjørelsen for representantskapsordningen. Det neste forslag til endring i loven er § 15, alminnelige bestemmelser. Det heter nå:

«Ved alle politiske valg der navnet til lokalavdelingen blir brukt på valglista, skal det stå som undertittel Det norske Arbeiderparti.» Her foreslåes en tilføyelse: «Ved alle offentlige valg skal de lokale avdelinger benytte som listebetegnelse avdelingens navn eller også bare Det norske Arbeiderpartis liste.»

I paragrafen er det tydeliggjort at det er representantskapet i de herreder hvor dette er påbudt som skal foreta nominasjon av kandidater til kommunevalgene. Mange herredspartier hvor det er representantskap har benyttet seg av den paragrafen som gjelder partimøter. De har oppfattet det som om de kunne velge mellom representantskapsmøte og partimøte. Dette med partimøte i denne forbindelse gjelder bare for herredspartier der det ikke er påbudt representantskap. Det tydeliggjøres nå ved forslag til endring av ordlyden i paragrafen.

§ 9 får følgende ordlyd:

»Studiearbeidet ledes av et studieutvalg som velges av årsmøtet. Til å ta seg av litteratursalget velger årsmøtet kommisjonærer.»

Ordstyreren: Vi tar først for oss forslaget om *kontingentordningen* som finnes på side 5 i dagsordenen. Forhøyelsen er som bekjent allerede trådt i kraft.

Michelsen, Sør-Trøndelag: Forhøyelsen av kontingenten er alle enige om. I vårt fylkesparti har vi behandlet spørsmålet to ganger, første gangen etter rundskrivet i fjor og sist på vårt årsmøte. Forhøyelsen gikk da ut på at kontingenten skulle være 75 øre i kl. 1 og 25 øre i kl. 2. Vi vedtok enstemmig en slik forhøyelse. Det kan se ut som flisespikkeri, men kontingenten er et ømfintlig spørsmål. Etterat sakliste er utsendt og saken behandlet i laga forhøyes kontingenten til 80 øre for klasse 1. Vi går med på det, men er ikke så sikker på gruppe 2. Den omfatter ungdomslagsmedlemmer og arbeidsuføre. Etter mitt syn har kontingenten for ungdomslaga hatt til hensikt å markere partimedlemskap ved en lav kontingent til herredspartiene. Det har vist seg at det er enighet om at det fortsatt må være slik. Ungdomslaga har sin egen kontingent og den er for heltbetalende i Fylkingen fra kr. 1.80 til kr. 2.50 pr. kvartal, altså like stor som i våre partilag. Sør-Trøndelag har vedtatt å gå inn for en kontingent på 80 øre for gruppe 1, men holder fast på 25 øre for gruppe 2. Vi foreslår § 5 formulert slik at 40 øre går til landspartiet for gruppe 1 og 15 øre for gruppe 2.

Alf Skaaum, Vestfold: Det er forstemmende å høre at enkelte partilag og særlig fagforeninger, jamrer seg over høy kontingent. Det forekommer meg at kontingenten er altfor liten når en tenker på de store utgifter som er forbundet med den økte virksomhet i Det norske Arbeiderparti. Vi står foran en gigantisk valgkamp og må finne oss i å ofre litt. Vi kunne gjerne ofre litt mer enn foreslått av landsstyret. Vi som er tillitsmenn i Fylkingen er heller ikke så redde for å ta i litt når det gjelder kontingenten til partiet. Ungdommen i dag er litt av en overklasse i samfunnet. Før krigen var det lite arbeid for ungdommen, nå er alle i arbeid og tjener ofte like mye som familieforsørgere. Det skulle derfor ikke være vanskelig for den å betale kontingenten til partiet. Vi må kunne kreve betydelig større økonomiske ofre av den enn hva nå blir gjort, og når de blir klar over hva pengene går til, vil de også yte dem. Se bare hva kommunistene kan be sine medlemmer om! Skulle

ikke også vi kunne ofre litt til partiet vårt? Det er nødvendig hvis vi skal kunne føre valgkampen til et gunstig resultat. Det er allikevel en billig forsikring mot den arbeidsløshet vi ellers kan vente. Ved en arbeiderseier får vi ofrene hundrefold igjen.

Ordstyreren antok at landsmøtet var klar til votering. Forslaget fra Sør-Trøndelag faller sammen med landsstyrets for gruppe 1, men spørsmålet er om vi skal sette 40 eller 25 øre for gruppe 2.

Konrad Andersen, Rjukan: Det er lettvint å sitte her og vedta kontingentforhøyelse, men siden når vi skal ut i arbeiderlaga og i fagforeningene og kreve den inn, er det ikke lenger så lettvint. På vårt sted har vi forsøkt å gå til fagforeningene og bedt om høyere kontingent, men fått blankt avslag. Det skyldes at foreningene har en fast kontingent som er utsatt for stor belastning. Hos oss går 25 øre til avisa på stedet, 10 øre til partiet, 5 øre til et kulturfond. Hertil 5 øre til et Folkets Husfond. Det er ikke så enkelt å gå til kontingentforhøyelse under slike omstendigheter. For oss går 1200 kroner i ekstrakontingent til fylkes- eller landspartiet. Vi må dessuten tenke på at vi går mot valg. Det betyr store uttellinger også for partilaga, ikke bare til agitasjon, men til møter og tilstelninger for å holde organisasjonen i sving. Jeg vil støtte forslaget fra Sør-Trøndelag. Det er ikke riktig å belaste Ungdomsfylkingen med kontingentforhøyelsen. Kanskje kvinnene står i samme stilling. Det blir ofte dobbeltkontingent, og det er spørsmål om hvorvidt ikke kvinnene burde vært i gruppe 2.

Sunniva Hakestad-Møller, Haugesund: Det ble nevnt at arbeidsløsheten er avskaffet. Men for kvinnene i hermetikkindustrien blir det ledighet hvis fisket slår feil. Riktignok har vi ledighetsstønaden å falle tilbake på, men arbeider vi to dager i uka faller den bort. I vår avdeling i Haugesund var 90 kvinner meldt ledige i 3. kvartal i fjor på grunn av dårlig fiske. Disse unge kvinner som søker til industrien prøver å skaffe seg utdannelse når det er lite arbeid. Skal fagforeningene måtte betale fullt ut for slik ungdom som vi forsøker å holde på i fagforeningene, så ender det med at fagforeningene går ut som kollektive medlemmer. Men netopp gjennom den kollektive tilslutningen får vi foten innenfor industrien. Derfor var det en skuffelse å høre Dyrendahls foredrag. Hvis alle var så villige til å betale kontingent som vi her på landsmøtet, så var det ingen fare. Men slik er det jo ikke.

Thorleif Nilsen, Buskerud: Jeg vil understreke hva repre-

sentanten fra Vestfold sa. Vi kan ikke drive partiarbeid uten skikkelig grunnlag. I Buskerud forhøyet vi kontingenten allerede fra 2net kvartal i fjor med 1 krone. Jeg vil foreslå at kontingenten til krets-, fylkes- og landsparti ikke skal være mindre enn 80 øre for gruppe 1 og 40 øre for gruppe 2.

Ordstyreren: Kontingentsatsene er i grunnen vedtatt ved uravstemning. Det foreligger forslag fra Sør-Trøndelag som faller sammen med landsstyrets innstilling for gruppe 1, mens Sør-Trøndelag for gruppe 2 foreslår 25 øre og landsstyret 40 øre. Buskeruds forslag om en minstekontingent kan komme som en tilføyelse.

Ved voteringen ble innstillingen for gruppe 1 vedtatt enenstemmig. For gruppe 2 ble landsstyrets innstilling om 40 øre vedtatt med stort flertall Thorleif Nilsens tilleggsforslag ble oversendt organisasjonskomitéen.

Kvinnenes representasjon i sentralstyret.

Ordstyreren: Når det gjelder lovens § 7 er der en dissens i landsstyret idet 18, flertallet, foreslår at kvinnesekretariatet blir representert med 1 representant, mens mindretallet støtter kvinnesekretariatets forslag om 2.

Kirsten Brunvoll, Akershus: Spørsmålet var oppe på Landskvinnekonferansen, og vi ber om å få beholde våre to representanter. Det er ikke alltid så lett å få valgt kvinner inn på landsmøtet. Vær så gentile å la oss beholde våre to. Landskvinnekonferansen var så å si enstemmig om det.

Ragna Karlsen, Oslo: Når det gjelder representasjonen fra kvinnesekretariatet i sentralstyret, så vil jeg si at det er trist at denne innskrenkning er foreslått. Kvinnebevegelsen har aldri vært så stor som i dag og det burde vel telle. Med overveldende flertall besluttet Landskvinnekonferansen å forsøke å beholde de to representanter vi har i sentralstyret. Vis godvilje og frata oss ikke den ene av de to vi har! Det skulle bare mangle at landsmøtet ikke skulle kunne velge kvinner i sentralstyret fordi kvinnesekretariatet har to representanter. Det blir aldri på landsmøtet spørsmål om en mann er medlem av Ungdomsfylkingen, og den har også sin representant i sentralstyret selv om det bare er én. Vær ikke smålige i denne sak!

Einar Gerhardsen: Jeg vil be dere om ikke å behandle dette spørsmål som et spørsmål om kvinnelige medlemmer i sentralstyret. Det er ikke det. Hvis jeg var kvinne ville jeg protestere

mot kvinnesekretariatets begrunnelse i denne sak. Det bunder i det gamle syn at kvinnene i partiet står i en klasse for seg sjøl. Men i partiet er det ikke spørsmål om en er mann eller kvinne. Det vi vil rette på er en overlevering fra Samlingskongressen i 1927. Gjensidig representasjon har aldri omfattet mer enn én. Det har heller aldri tidligere vært spørsmål om mer enn én for kvinnene. Så kom samlingen og da var det som en overgangsform nødvendig med to. Det er ikke bra at det i sentralstyret sitter for mange representanter som ikke er valgt av og i samsvar med landsmøtet. De som sitter i sentralstyret valgt av landsmøtet føler seg betydelig sterkere. Jeg har ingenting imot å ta inn i lovene at det skal velges en kvinne inn i sentralstyret. Dermed ville en ha garanti. Men det ville være urimelig å gjøre noe slikt. Det bør være en selvfølge at det velges minst en kvinne. Skal kvinnesekretariatet ha to representanter er jeg redd for at kvinnene da ikke vil få noen flere i sentralstyret. Bakgrunnen for forslaget fra kvinnene er deres mistenksomhet overfor landsmøtet fordi mennene er i flertall. Men her skal landsmøtet vise forståelse ved valgene. Da skal de kvinnelige kandidater veies og dømmes likt med mennenes. Det eneste saklig riktige av landsmøtet er å foreta denne korreksjon av lovene.

Helene Grønvold, Buskerud: Hvis jeg var blitt medlem av Det norske Arbeiderparti i 1948 og aldri tidligere hadde deltatt i partimøter, så ville jeg antakelig også ha stemt for flertallets forslag, men jeg har sittet i partiet i 30 år og vært med på mange møter. Vi vet hvordan det går ved valgene. Landsmøtet er i seg sjøl et bevis godt nok. Her møter 43 kvinner av 400. Når Gerhardsen sier at det ikke er meningen at vi skal avspises med den ene, så vet vi av erfaring hvordan det pleier å gå, og dere får holde oss unnskyldt når vi er pessimister på dette område.

Helga Waldorf, Akershus: Det sies alltid at kvinnene skal stå på like fot med mennene ved valg, og etter mitt syn skal vi være med og bære byrdene sammen med dere. Men da må vi også bli representert i rimelig forhold til vår styrke. Vi har 60—70 000 organiserte kvinner i landet. Det teller det også. Det viser seg forresten alltid at når noe skal gjøres så må kvinnene være med. Jeg håper at dere ser så klart på dette spørsmål at vi beholder våre to representanter fra kvinnesekretariatet.

Martin Tranmæl: Jeg synes kvinnene burde la dette kravet falle og ialfall ikke begrunne det på denne måten. Den gjensidige representasjon er fast, den skal det ikke gjøres noe ved.

Forutsetningen hos landsstyrets flertall er at kvinnenes representasjon i sentralstyret ikke skal bli mindre. Men hensikten er at kvinnene i sentralstyret skal velges på landsmøtet. Mistenksomheten mot mennene i denne sak er ikke berettiget. Kvinnene bør ha tillit til denne forsamling. Mindreverdighetsfølelsen bør de være ferdig med. For sin egen skyld burde kvinnene gå over til flertallets forslag.

Eva Friis Christensen, Akershus: Jeg anbefaler at vi får beholde to kvinner i sentralstyret. Av erfaring vet vi at der hvor mennene er i flertall, får vi som oftest ingen kvinner med. Det sies så smukt at vi skal få valgt kvinner . Å nei, det går nok ikke så smukt! Kunne dere garantere at vi skulle komme på like fot med mennene, så kunne vi kanskje la forslaget falle. Men vi tror ikke på dere! Gerhardsen nevnte noe om at vi skulle få garantert valg av minst en kvinne. Vi skal ikke ha noe av det. Vi skal komme dit hen at det må skaffes garantier for å få valgt minst en mann! Synes dere at det er pent å behandle kvinnene på denne måte som flertallet foreslår? Husk at kvinnene er partiets økonomiske ryggrad. I Akershus er kvinnegruppenes antall økt fra 39 til 65.

Thina Thorleifsen: Det var en stor skuffelse for oss da det i fjor kom forslag om at de som driver det aktive arbeid blant kvinnene skal fratas den ene av sine representanter i sentralstyret. Hadde landsstyret enda sagt at vi skulle sikres å få kvinner valgt ved sentralstyrevalget! Men vi vet at når valgkomitéen kommer sammen, så kommer kravene fra denne og hin store fagforening. Kvinnene har alltid vært beskjedne og aldri trengt seg fram. Der sitter gjerne en enslig kvinne i valgkomitéen når det skal settes opp kommunelister. Så kommer kretsene med sine krav og så blir det ikke plass for kvinnene. Når vi får så mange kvinner på landsmøtet at vi kan være sikre på å få valgt kvinner inn i sentralstyret, så skal jeg gå med på å innskrenke representasjonen fra Kvinnesekretariatet. Ikke før. Den gjensidige representasjon skal etablere kontakten med den aktive kvinneledelse. Riktignok har jeg adgang til sentralstyrets møter, men jeg er ofte ute på reiser. Skal vi bare få en representant, så vil det ofte forekomme at de aktive blant kvinnene, ikke blir representert i sentralstyremøtene. Med over 100 mot ganske få stemmer vedtok Kvinnekonferansen å be om å få beholde de to representanter.

Ved voteringen som foregikk ved håndsopprekning ble landsstyrets flertallsinnstilling vedtatt med stort flertall.

Lovendringer.

Landsstyret foreslo at bestemmelsen i § 3 om at sentralstyret i særlige tilfeller kan frita fra bestemmelsen om representantskap, utgikk. I stedet ble foreslått som tillegg til mønsterlovene for herreds- og bypartier, § 3: «Åpne partimøter til informasjon og drøftelse av aktuelle saker skal holdes etter styrets bestemmelse eller når ⅓ av foreningene krever det.»

Fredriksen, Sør-Troms: Jeg kan ikke skjønne hvorfor sentralstyret vil kvitte seg med den bemyndigelsen, og særlig ikke når vi får høre at det har avslått alle søknader som er kommet. Et parti i Sør-Troms har etter grundige overveielser opphevet representantskapsordningen, og det var vist seg å være vellykket. Det er forståelig at byer og større bygder vil ha representantskap, men spørsmålet må bedømmes særskilt i hvert enkelt tilfelle. Lovene har nå en klar og god formulering, og jeg foreslår at den bibeholdes.

Vardenær, Hedmark: Ut fra de erfaringer vi har høstet i organisasjonsarbeidet i de vidstrakte fjellbygder, vil jeg anbefale landsstyrets innstilling. Vi kan ikke gi avkall på representantskapsordningen. Det kan føre til vilkårligheter. Dyrendahl nevnte at massemøter lett får tilfeldighetens preg, og det er nettopp det jeg også frykter. Skal vi få et korrekt utrykk for medlemmenes oppfatning, må vi holde fast ved representantskapsordningen.

Wormdahl, Sør-Trøndelag: I vårt fylkesparti har vi gjort mange gode erfaringer med representantskap. Imidlertid er det slik at de gamle bestemmelser og de som er foreslått kan komme til å virke stivbeint. I flere bygder i vårt fylke fører arbeidsforholdene det med seg at arbeidsfolk reiser ut av bygda og det går ut over sammensetningen av representantskapet. Det har gått så vidt at enkelte herredspartier hverken har hatt representant eller varamann for hele kretser. Landsstyret sier at det kan lages informasjonsmøter, men mange medlemmer nøyer seg ikke med å bli informert. De vil være med og bestemme. Derfor mener vi at den gamle loven er bra som den er, men foreslår en liten endring. Vi har gjort flere henvendelser til landspartiet om fritakelse for representantskap, men samtlige henvendelser er avslått. Vi har foreslått at § 7 bibeholdes, men at ordene «i samråd med sentralstyret» går ut. Det skyldes ikke mistillit til sentralstyret eller partikontoret, men vi må ikke ha altfor stivbeinte bestemmelser uå dette område.

Ødegård, Vestfold: Det sies her at representantskapsordningen er stivbeint. For noen år tilbake var jeg selv av samme oppfatning, at ordningen ikke var så demokratisk som den burde være, men etter de erfaringer vi har gjort på det sted hvor jeg nå arbeider, viser det seg at representantskapsordningen har slått hel igjennom. Før møtte 18—20 medlemmer på møtene, men i representantskapet kommer over 60. Vi har hatt frammøte av over 80 pst. av de valgte. Representantskapsordningen er også den mest demokratiske. Også på Notodden, hvor jeg var med, viste det seg at det var heldig med representantskap i forhold til åpne møter. Partimedlemmer har jo for øvrig også adgang til representantskapet uten stemmerett. Det at der kan søkes dispensasjon skaper ingen fast linje. De som bare interesserer seg for en enkelt spesiell sak, er ikke de rette til å være med og bestemme alle våre viktige saker.

Borghild Nordgård, Inntrøndelag: Det er Sparbu Arbeiderparti som har foreslått denne lovforandring om at det ikke skal være plikt til å danne representantskap når det er 4 partilag i en kommune. Som begrunnelse for forslaget vil jeg si at vi har gjort den erfaring at interessen for partiarbeidet svekkes ved representantskapsordningen. De som ikke er med der mister interessen og mange føler seg satt utenfor partiarbeidet. De sier at representantskapet greier alt. Selv om de har adgang til møtene, så vil de ikke gå for de blir sittende som utenforstående. Det viser seg at de samme blir valgt som representanter år etter år. Dette skader partiarbeidet. En sier at de kan virke i partilaga. Men det er i herredspartiet at de store saker blir drøftet og avgjort. Det heter også at det kan holdes møter utenom representantskapsmøtene, men det viser seg at herredspartienes styrer har nok med å ordne representantskapsmøtene. La meg nevne et eksempel fra en kommune med 4 partilag som hver har 15 medlemmer. Det blir i alt 60 medlemmer. De velger 1 representant til representantskapet pr. 5 medlemmer, i alt 12 representanter. ⅔ møter kanskje i representantskapet. Det blir 8 stykker. Fikk alle medlemmene møte ville det iallfall bli ca. 40. Vi er klar over at det mange steder kan være nødvendig med representantskap. men vi mener at herredspartiene burde stå fritt hvis de fant at forholdene var slik at partiarbeidet ville være bedre tjent uten representantskap. Jeg holder prinsipalt på forslaget fra Sparbu Arbeiderparti, men som saken nå ligger an med innstillingen fra Inn-Trøndelag Arbeiderpartis flertall

og landsstyrets forslag, vil jeg foreslå at bestemmelsen bibeholdes uforandret.

Knutsen, Helgeland: De som har arbeidet i organisasjonen på landsbygda har erfaring i denne sak. I kretspartiet mitt har vi et tilfelle som er nokså pussig. Kommunene har ikke så mange partilag at det er pålagt å danne representantskap, det er bare to lag, men de ligger på hver sin side av fjorden. Ved nominasjonen kan vi se hvor møtet er blitt holdt. Det er til stor skade for partiarbeidet. I hjembygda mi har vi 4 hoveddistrikter som er atskilt med fjorder og sund. I alt har vi 11 lag. Det ville være helt umulig med massemøter her. Vi må holde på den gamle ordningen at vi må ha representantskap og at fylkes- og kretspartiet må ha avgjørelsen her.

Petter Hallem, Inn-Trøndelag; Når fru Nergård opptar forslaget fra Sparbu så må jeg gjøre merksam på at vårt kretspartimøte har sluttet seg til landsstyrets forslag. Når fru Nergård allikevel opptar forslaget fra Sparbu, så må det være på grunn av vedtaket om kvinnenes representasjon i sentralstyret.

Hj. Dyrendahl: Det er sagt at når ikke flere søker om dispensasjon, så kan det ikke være nødvendig å oppheve adgangen til å gi dispensasjon. Men de få som henvender seg er naturligvis misfornøyde og for enkelte avdelinger kan misnøyen være berettiget. De legger ikke alltid vekt på hva vi svarer. Derfor vil vi ha med bestemmelsen om åpne informasjonsmøter.

Ved voteringen ble landsstyrets innstilling vedtatt med overveldende flertall og dermed bortfalt votering over Wormedahls forslag.

Følgende forslag fra landsstyret til punkt 7 i lovenes § 15 ble enstemmig vedtatt:

«Ved alle offentlige valg skal de lokale avdelinger benytte som listebetegnelse avdelingens navn med Det norske Arbeiderparti som undertittel eller også bare Det norske Arbeiderpartis liste.»

Videre vedtokes enstemmig som ny § 16:

«De av landsmøtet vedtatte lover for distriktsorganisasjonene, by- og herredspartiene og lagene er en del av partiets lover.»

Landsmøteperioden.

Trygve Bratteli: Der er i landsstyret enighet om at de 4-årige stortingsperioder må medføre endring i tidligere praksis med hensyn til landsmøteperioden, idet vi ser det slik at det under

alle omstendigheter må holdes landsmøte det år det er stortingsvalg. Vi har søkt å finne en hensiktsmessig utvei. Av innstillingen går det fram at det er dissens både når det gjelder landsmøteperioden og antallet av representanter. Flertallet i landsstyret holder på at landsmøtet skal holdes hvert annet år med 300 representanter. Ett medlem stemmer for 4-årige perioder med 400 representanter. Et par av de som stemmer for 2-årige landsmøter stemmer også for 400 representanter. Det vil være riktig her å søke å finne fram til den mest hensiktsmessige ordning. Det er alltid en tendens til å ville trekke det rette ut av alle vedtak. Men skal vi velge mellom to alternativer, så må det bli enten landsmøte hvert 4. år med 400 representanter eller landsmøte hvert 2. år med 300. Jeg har overveiet dette spørsmål videre. Hverken for landsstyret eller sentralstyret er det noe som prestisjemessig binder oss til det ene eller annet, men utelukkende hensiktsmessigheten. Det som gjør at enkelte har tatt saken opp til ny overveielse etterat innstillingen var avgitt, er at under forberedelsene til dette landsmøte opplevet vi at det for noen av våre beste partiorganisasjoner meldte seg alvorlige økonomiske bekymringer som følge av representasjonen på landsmøtet. Vi har valg i år og organisasjonene er opptatt med å samle inn penger til den. Et av de vesentligste krav til en hensiktsmessig landsmøteordning må være at organisasjonene kan utnytte representasjonsretten fullt ut og uten sidehensyn til rike avdelinger slik som mange denne gang mot sin vilje har måttet gjøre. Med de utgifter som det fører med seg for landspartiet og distriktspartiene og de enkelte partifeller landskvinnekonferanse, så begge møter kommer nok opp i koster antakelig dette landsmøte noe slikt som 75 000 kroner. Men hertil kommer at vi i forbindelse med landsmøtet har 100 000 kroner. Dette er et forhold som vi ikke kan overse når vi søker å finne en hensiktsmessig ordning. For meg og mange andre sto det slik ved valget mellom 4-årige og 2-årige landsmøter uten ellers å foreta noe, at vi ville svekke kontakten mellom partiavdelingene og partiledelsen ved 4-årige perioder og derfor ble det overveldende flertall for 2-årige. Men en ny tanke er blitt nevnt etterat innstillingen ble avgitt, en tanke som slo oss da vi tok for oss landsorganisasjonens oppbygging. Foruten kongressen og sekretariatet har de et representantskap på over 100 medlemmer som kan opptre på organisasjonens vegne mellom landsmøtene. Lengden av landsmøteperioden vil i mange henseender påvirke rytmen i hele organisasjonsarbeidet. Et

landsmøte må forberedes minst et år i forveien. Derfor har jeg tenkt på om vi skulle gå over til en ordning med 4-årige landsmøter med 400 representanter, men for å få bedre kontakt gå til en utvidelse av landsstyret fra det nåværende antall 37 og til 55 eller 57. Istedet for som nå ville det da bli 2 fra hvert fylke. Det er mange hensyn å ta ved sammensetningen av landsstyret, vi må ta hensyn til distriktene, til fagorganisasjonen, til kommunearbeidet osv. Med en utvidelse ville vi få et mye mer representativt organ. Landsstyret er også nå et utmerket organ, men det ville ved en utvidelse bli bedre. Dette landsstyre, enten det blir av den ene eller annen størrelse, måtte møte minst en gang om året og kunne innkalles etter behov. Ordningen vil medføre økte utgifter, men for partiorganisasjonen som helhet, vil det være langt enklere og billigere. Når jeg regnet med 100 000 kroner i utgifter, så regnet jeg ikke med utgiftene til distriktsorganisasjonen for de møter som velger utsendinger. Der er også andre hensyn. Den tiden vi lever i fører med seg hyppige omskiftelser. Sentralstyret har behov for et bredere forum for å høre medlemmenes mening. Et landsmøte kan ikke innkalles i hui og hast. Etter lovene skal det varsles 5 måneder i forveien, og saklisten skal være trykt 2 måneder i forveien. Hvis representantene skal velges av distriktsorganisasjonene har vi ingen mulighet for å innkalle et landsmøte i en vanskelig siutasjon. Men for å få inn et landsstyre trenger vi ikke lengre tid enn de lengst bortliggende trenger til reisen. Alle hensyn tatt i betraktning ville det være best å vedta 4-årige landsmøter med 400 representanter og så utvide landsstyret fra 37 til 55 eller 57—60 medlemmer. Til slutt vil jeg si at jeg tror det vil bli ugjørlig å komme fram til en god ordning ved å diskutere periode, represenetanttall og landsstyre hver for seg. Vi må for oss alle tre alternativer og finne ut hvilket er mest hensiktsmessig ved å se dem i sammenheng. Når landsmøtets oppfatning er klarlagt, kan det legges fram forslag til voteringstema.

Ordstyreren: Det ville vel være riktigst å la organisasjonskomiéen se på denne saken.

Martin Tranmæl: Før saken går til komitéen vil jeg ha sagt at det er nokså usedvanlig, etterat sentralstyret og landsstyret har sendt ut forslag, da å kaste inn et helt nytt forslag for landsmøtet. Ser vi på realiteten så er vi kommet opp i en situasjon som gjør at vi må komme hyppig sammen. Det er en ganske annen rytme nå enn før. I 1923 hadde vi to landsmøter. Men vi kom tilbake til 3-årige møter. Det er nokså naturlig å

ordne seg etter de valg vi har. Kommunevalgene har nå nesten like stor betydning som stortingsvalgene. Vi har landskommunalkonferansen. Den er heller ikke billig, men den har vært nyttig og nødvendig. Den kan vi spare hvis vi holder landsmøte hvert annet år. Istedet kan det holdes distriktskommunalmøter. Vi kan ikke erstatte landsmøtet ved å utvide landsstyret. Det har sin egen autoritet i partiet. Heller ikke kan vi sammenlikne oss med fagorganisasjonen, partiet har behov for en mer umiddelbar tilknytning til avdelingene. Innstillingen som har fått tilslutning i distriktene, bør opprettholdes på landsmøtet.

Romslo, Hordaland: Etter Brattelis nye forslag har jeg ikke så mye å tilføye som begrunnelse for mitt forslag. Jeg går inn for 4-årige landsmøter, men mente at det ville svekke landsmøtet å beskjære det med ¼ av representantene. Vi har alle føling av hvilken styrke det ligger i et landsmøte. Sliterne i grunnorganisasjonene bør få høve til å komme med på våre landsmøter.

Jon Vrå, Drammen: Det var et sensasjonelt forslag Bratteli antydet, men det vil være uriktig å utvide selve landsstyret. Det vil være gunstig å beholde det som et ikke altfor stort apparat, men Bratteli kunne holdt seg til Landsorganisasjonens ordning med et representantskap mellom landsmøtene. Organisasjonskomitéen bør tenke på en ordning med et representantskap på omkring 100 medlemmer som innkalles hvert år. Men landsstyret bør likevel beholdes som det er og vi bør ha 4-årige landsmøter. Jeg tror ikke det vil være så farlig om repreeentanttallet skjæres ned fra 400 til 300. Med 300 vil hele landet kunne være representert, og vi får en arbeidsdyktig forsamling. Landsmøtets kvalitet vil ikke ta skade av en nedskjæring.

Odd Galtung Eskeland, Rogaland: Bratteli nevnte at det bare var to alternativer,enten 2-årige perioder med 300 repr. eller 4-årige med 400. Jeg kan ikke være enig i denne problemstilling. Rogaland Arbeiderparti vedtok på sitt årsmøte enstemmig å støtte flertallsforslaget om landsmøteperioder på 2 år. Vi gjorde det ut fra den betraktning at utviklingen nå går så fort og at det blir valg annet hvert år. Men fylkespartiet i Rogaland mener at vi bør fortsette med 400 representanter. Det er vanskelig nok som det er i dag å få alle interesser tilgodesett ved valget av landsmøterepresentanter. Det er hensyn å ta til by og land, til forskjellige fagforbund, til kvinner og menn. Av våre 16 representanter nevner jeg at 4 er kvinner. De bør iallfall stemme for 400 representanter, ellers kan jeg ikke garantere hvor

mange de vil få neste landsmøte. Landsmøtet har stor verdi for de som møter. Det gir impulser og er av særlig betydning for representantene fra bygdene.

Ordstyreren: Landsstyret skal ha møte kl. 20 og klokka er snart 7. Vi burde bli ferdig med dette punkt før vi slutter i dag. Strek ble vedtatt og taletiden ble begrenset til 3 minutter.

Egil Hernæs, Opland: Jeg vil understreke hva Rogalandsrepresentanten sa at vi vi bør holde fast ved 400 representanter. Representantene fra distriktene har nytte av landsmøtet, det gjelder også kvinnene og ungdommen. Mange sier at ungdommen ikke har noe å gjøre på et landsmøte. Jo, for dem kan landsmøtet være den beste skole. Med hensyn til Brattelis forslag, vil jeg si at sammensetningen av landsstyret gjerne kunne være litt mer allsidig.

Nils Grande, Salten: Jeg vil henstille til Bratteli å fastholde sitt forslag. Vi som er langt fra Oslo vet hvilke utgifter det fører med seg å sende representanter til landsmøtet. Vi synes 4-års perioder kan være passende og da med 400 utsendinger. Men Brattelis tanke om utvidelse av landsstyret har mye for seg. Kunne det ikke da være en tanke å la landsstyret velges av krets- og fylkespartiene?

Ebba Lodden, Aust-Agder: Det er nødvendig i denne tid å ha landsmøter ofte. Det skjer så mye som ikke alle våre medlemmer forstår, og da er kontakten med sentralleldelsen av den største betydning for partiet. I Aust-Agder vedtok vi med stort flertall 2-års perioder og med 400 utsendinger. Det er dyrt, men det viser seg at det ikke er så stort problem å skaffe penger til landsmøterepresentasjonen. Landsmøtene omfattes med stor interesse ute i distriktene, særlig der hvor organisasjonen ikke er så utviklet.

Konrad Nordahl: Jeg er interessert i å få mest mulig likhet mellom fagkongressen og landsmøtet, mellom partiet og fagorganisasjonen. I fagbevgelsen gikk forbundene før krigen over til 4-årige landsmøter. Det førte til at fagkongressen innførte 4-årige kongressperioder av mange årsaker. Det er mye arbeid med en kongress og den koster mange penger. Landsorganisasjonens kongress koster nok mye mer enn dette landsmøte. Skal vi ha 400 representanter og landsmøter hvert annet år, får vi ikke gjort stort annet enn å skaffe penger. Få land har så store utgifter med sine landsmøter som vårt. I Landsorganisasjonen har vi 300 kongress-representanter. I 1938 kunne vi ikke skaffe lokale som var stort nok til alle de representantene som da

var valgt. Men det har vist seg et en kongress på 300 representanter har vært meget effektiv. Jeg ville sette stor pris på om fagorganisasjonen og partiet kunne få samme ordning, ikke minst av økonomiske grunner, men jeg er ikke enig med Vrå i at vi skal ha både sentralstyre, landsstyre og representantskap. Vi kan ikke ha tre organer utenom landsmøtet.

Trond Hegna, Stavanger: Jeg har etter krigen to ganger vært på landsmøte i det engelske arbeiderparti. Der holder de landsmøte hvert år med 1 200 representanter. En merker ingen ting til at landsmøtet er mindre arbeidsdyktig av den grunn, men vi merker at de som sitter med ledelsen i dette store rike med de veldige oppgaver, får god kontakt med det som røre seg i folket. Dette hensyn må settes i forgrunnen når vi skal avgjøre dette spørsmål. Men det må også sørges for en god fordeling av landsmøterepresentantene så de som står i aktivt arbeid blir med. Det vil bli vanskeli§ innenfor rammen av 300. Jeg vil også understreke nytten av den virksomhet som representantene utfolder når de kommer hjem. Nettopp i vår tid er det viktig at sentralstyret og Regjeringen og stortingsgruppen nokså hyppig får høve til å møte med sine saker i en så stor forsamling for alt som rører seg i folket kommer fram.

Trygve Bratteli: Jeg er oppmerksom på fordelene ved 2-årige landsmøter med 400 representanter, men ikke minst våre venner i Rogaland og Aust-Agder vet like godt som jeg hvor vanskelig det er å finansiere arbeiderbevegelsens forskjellige virksomheter. Det veier noe dette med 100 000 kroner til landsmøter i hvert valgår. Selvfølgelig må vi heretter som hittil gå til fagorganisasjonen for å få finansiert vår valgkamp, men det er ikke noe hyggelig, når vi selv er så flotte. Svenskene greier seg med 4-årige perioder. Danskene, som har lettere for å holde et landsmøte i København, enn vi har for å holde et distriktsmøte i Sogn og Fjordane, har 4-års perioder. Jeg er klar over at framgangsmåten med mitt forslag er noe ekstraordinær, men dette møte har til oppgave å finne den mest hensiktsmessige ordning, og sender vi forslaget til organisasjonskomitéen vil landsmøtet sikkert ikke ha noen vanskelighet med å finne fram til en ordning.

Det av Bratteli antydede forslag ble oversendt organisasjonskomitéen.

Hermed sluttet ettermiddagsmøtet.

Formiddagsmøtet fredag.

Ordstyrer: *Ivar Sjånes.* Sekretær: *Olaf Berg-Hansen.*

Møtet ble satt presis kl. 9 og møteboka fra torsdag ettermiddag ble referert av Johs. Kinserland, Aust-Agder.

Ingen hadde noe å innvende og møteboka ble enstemmig godkjent.

A-Pressa.

Johan Ona: Av beretningene om arbeiderpressen som er lagt fram på landsmøtet vil det gå fram at til tross for at vår presse ble faktisk talt lagt i grus under krigen og hadde større tap enn den samlede norsk presse for øvrig, så står vi i dag med et større antall aviser, med et bedre teknisk utstyr enn noensinne og ca. 50 pst. større samlet opplag enn før krigen, nemlig i dag noe over 320 000 mot 220 000 i 1940.

Det er godt å kunne si at ingen pressegruppe har klart å løse sine gjenreisningsproblemer bedre enn A-pressa, og vi har hatt en større vekst og framgang enn noen annen.

Tross denne framgangen har vi likevel bare 21.4 pst. av landets samlede opplag, mens vi ved stortingsvalget i 1945 hadde 41.3 pst. av stemmene. Til sammenlikning kan nevnes at Høyre har 29.3 pst. av avisopplaget, mens det ved samme valg hadde 17 pst. av stemmene, Venstre 22 pst. av avisopplaget og 13.8 pst. av stemmene, Bondepartiet henholsvis 6.1 pst. og 8 pst. og N.K.P. 2.6 av avisopplaget og 11.9 pst. av stemmene.

I forbindelse med kommunistpressen kan det ha interesse å høre at denne høsten 1945 hadde et samlet opplag på ca. 125 000, hvorav Friheten 102 000 til 104 000. I dag har Friheten ca. 23 000 og de 3 kommunistavisene ca. 32 000. Dvs. at den samlede kommunistpresse i dag har et samlet opplag som utgjør mindre enn ⅓ av den framgang vår presse har hatt etter frigjøringen.

De tallene jeg nevnte om partienes stemmetall og avisopplag forteller oss helt tydelig at der er et uholdbart misforhold mellom vår valgmessige og også vår organisasjonsmessige stilling og A-pressas utbredelse.

Ser vi på den distriktsvise utbredelse for de enkelte partiers aviser så vil vi få sterkt understreket hvilken vekselvirkning der er mellom de enkelte partiavisers utbredelse og partienes valgmessige stilling i et distrikt.

Valgresultatet i 1947 fortalte oss også at der hvor vi hadde en sterkt utbredt arbeiderpresse og vårt organisasjonsapparat

fullt utbygd der holdt vi stort sett stillingen fra 1945 eller gikk videre fram, mens tilbakegangen fikk vi i de distrikter hvor vi manglet utbredelse av pressen vår og hvor vår framgang i 1945 ikke var organisasjonsmessig underbygget.

Tross en rekke distriktskrav om nye arbeideraviser er det av en rekke grunner vårt standpunkt at det nå først og fremst gjelder å bygge ut de aviser vi har i gang og å underbygge deres økonomiske stilling.

I det omfattende gjenreisningsarbeid vi har hatt når det gjelder pressa vår, er det ingen grunn til å skjule at vi har lidd under store kapitalvansker.

Det var ganske tidlig klart for alle at det var helt nødvendig å løse A-pressas kapitalbehov hvis det ikke skulle få de mest skjebnesvangre følger både for A-pressa og partiet som da sto med det økonomiske ansvar og som hadde påtatt seg store låneforpliktelser.

I full forståelse av hva arbeiderpressen betød for den samlede arbeiderbevegelse og av nødvendigheten om en løsning av dens kapitalbehov hvis den helt ut skulle kunne ta opp konkurransen med borgerpressen, var det at der på LO's representantskap i november 1947 ble fattet det vedtak som er referert i beretningen og som førte med seg at Norsk Arbeiderpresse A/S ble dannet den 27. mai i fjor, med en aksjekapital av 2 millioner, hvorav LO og fagforbundene tegnet aksjer for 950 000 kroner, partiet for 950 000 kroner og fordelt på avisene 100 000 kroner. Om selskapet for øvrig henvises til beretningen.

I og med dannelsen av Norsk Arbeiderpresse A/S er også fagorganisasjonen kommet med i et direkte organisasjonsmessig forhold og medeierskap til A-pressen. Gjennom sin representasjon i selskapets styre kan også fagorganisasjonen være med å bestemme ikke bare disponeringen av de midler som blir reist til A-pressen, men også etter hvilke linjer hele vår avisutbygging skal foregå.

D.N.A. har samtidig gitt fra seg eneretten til å disponere over A-pressen, men er også fritatt for eneansvaret for A-pressens økonomiske drift.

Dannelsen av N.A.A/S var ikke bare nødvendig for å løse den øyeblikkelige situasjon. Selskapet har vist seg å være av avgjørende betydning for A-pressens utbygging, det vil gi nye muligheter for avisene våre og større sikkerhet for de som yter lån til A-pressen. Det betyr et nytt, sterkt bånd i det nære samarbeid mellom vår politiske og faglige bevegelse for løsning

av felles oppgaver, og er det viktigste vedtak som noen gang er fattet når det gjelder arbeiderbevegelsens organiserte innsats for utbyggingen av A-pressen.

La imidlertid ingen sitte igjen med den tro at A-pressens kapitalbehov er løst, fortsatt vil det være vårt største problem. Men mulighetene til å løse dette ved et felles løft er større i dag enn før dannelsen av N.A.A/S.

Ved en leilighet som denne tror jeg det er riktig å gi uttrykk for ikke bare A-pressens, men for hele bevegelsens takknemlighet for den dristighet og handlekraft som sentralstyret har vist ved gjenreisningen av A-pressen etter krigen, og også vår takknemlighet overfor L.O. og fagforbundene for den villighet de har vist til å yte økonomisk hjelp.

Uten denne dristigheten — som bygde på en sikker tillit til bevegelsens evne til å løse de store økonomiske problemer som måtte følge med gjenreisningen og den sterke utbyggingen av A-pressen — uten den økonomiske hjelp fra fagorganisasjonen og uten den innsats og offervilje vi har vært vitne til fra bevegelsens beste kvinner og menn og de lokale organisasjoner og våre folk i avisene, ville vi aldri ha stått der vi står i dag, og vår utgangsstilling i den skjerpede aviskonkurransen vi nå går inn i, ville ha vært langt dårligere, og likeså mulighetene til å nå fram til velgerne ved det valg vi nå står foran.

La meg si noen ord omkring Industria og Libertas og disses kapitalinnsprøytninger i borgerpressen, og da først og fremst Høires presse.

Det er selvsagt ikke noe nytt etter krigen at næringsorganisasjoner og kapitalsterke enkeltfirmaer gir pengestøtte til borgerpressen. Det nye er den bredde støtten har fått og beløpenes størrelse, og det er selvsagt ikke noe annet enn et ledd i borgerskapets angrep på vårt flertall.

Det er tydelig at særlig Høire i dag ikke skyr noen midler og tar ikke noen som helst økonomiske hensyn ved anlegg og utbygging av sin presse. Det som er avgjørende for den er om de finner det å være riktig under hensyn til det forestående valg.

Det er sikkert ingen grunn til å bli overrasket over at de som mener å se sine interesser tjent med å bekjempe arbeiderbevegelsen, at den gir økonomisk støtte til et slikt formål, og kanskje heller ikke at de ønsker å være anonyme.

Men folket, avisleserne og velgerne har krav på å vite hvilke økonomiske krefter og organer som finansierer både avisene og annen politisk virksomhet. Det er nødvendig at vi

gjør det klart for vårt folk hvilken fare som ligger i, ikke bare for pressen, men for hele vårt demokrati, at vi har disse skjulte tilskuddene.

Vi har nok av avskrekkende eksempler fra før krigen, fra f. eks. Frankrike — hvor nesten alle aviser hadde skjulte tilskudd enten fra næringsorganisasjoner, firmaer eller utenlandske regjeringer — om hvorledes dette førte til korrupsjon, ikke bare i pressen, og en fullstendig forpesting av hele det franske samfunnsliv.

På samme måte som franskmennene etter krigen satte en stopper for dette, som amerikanerne tidligere har gjort det, som hollenderne og tsjekkerne gjorde det straks etter frigjøringen og som England nå forbereder å gjøre det, er det nødvendig at heller ikke vi er tilfredse med vår aksjon mot Industria og Libertas før vi kan være sikre på at vårt land og vår presse er sikret mot franske førkrigsforhold.

Samtidig med dannelsen av N.A.A/S fattet våre politiske og faglige hovedorganisasjoner også vedtak om at der i det vinterhalvåret vi nå er inne i skulle settes i gang en landsomfattende kampanje for også lokalt å reise midler til A-pressa ved at de lokale politiske og faglige organisasjoner ble andelshavere i den lokale arbeideravisa, reisning av et A-pressens gjenreisningsfond og for å øke A-pressens utbredelse.

Under denne aviskampanje er der holdt hundrer av foredrag om A-pressen, hundrer av nye foreninger er blitt andelshavere i de lokale avisene og det er nå klart at lokalavisenes andelskapital under kampanjen vil bli økt med noen hundre tusener, og der er allerede tegnet tusener nye abonnenter.

Der vil under dette landsmøte sikkert bli atskillig drøfting omkring forberedelsene til valget, men når man vet at i tillegg til de forhold jeg har nevnt så har vi fylker hvor vi i landdistriktene bare har en arbeideravis i hvert tiende hjem, altså hvor 90 pst. av landdistriktenes befolkning bare får sin orientering gjennom borgerpressen, så forstår man at en kraftinnsats for arbeiderpressen ikke bare er økonomisk nødvendig for avisene, men også i høyeste grad politisk nødvendig.

Og for landsmøtets deltagere — som kjenner til den vekselvirkning som det alltid har vært og alltid vil være mellom arbeiderpressens utbredelse og arbeiderbevegelsen kampstilling i et distrikt — er det ikke nødvendig å ofre et eneste ord hverken om den fare som ligger i et slikt forhold og heller ikke om nødvendigheten av å rette opp dette.

Det er derfor tvingende nødvendig at vi, i den del av pressekampanjen som er igjen, gjør en enda sterkere innsats, at vi søker å reise den nødvendige stemning og forståelse for oppgavens viktighet og derved sikrer en best mulig sluttspurt. Og dette arbeid kan ikke begynne en måned eller to før valget, det må tas fatt i dag. Resultatet står og faller med den lokale innsats og i hvilken grad våre aviser og våre lokale organisasjoner tilrettelegger og går inn for oppgaven.

Og her må ikke en enkelt forening kjøpe avlat med en andel eller to, her må den enkelte og foreningene gjøre en innsats som monner og merkes både av giver og mottager. Det må gis et svar på Industria's og Libertas virksomhet som ikke er å misforstå.

Det er i dag en interesse for pressa vår som vi aldri har opplevd maken til — og vi har som nevnt nådd fram til en utbredelse som aldri tidligere. Samtidig som mulighetene er større enn noensinne, er også nødvendigheten av at vi vinner fram med pressa vår til enda flere større enn noen gang, slik at vi kan legge fram og forklare for folket arbeiderbevegelsens syn på dagens aktuelle spørsmål, og for å avsvekke motstandspressens ofte ensidige forvrengninger av de faktiske forhold. Under valgkampen vil der sikkert ikke være mye igjen av fellesprogrammets ånd i borgerpressens spalter.

I denne forbindelse er det et enkelt forhold jeg tror det er verdifullt å erkjenne, nemlig at det politiske ordskifte også i vårt land i stadig sterkere grad flytter fra møtesalene til avisspaltene. Det er ofte sagt at det reduserte frammøtet til møtene er et typisk etterkrigsproblem. Personlig tror jeg det er et forhold som stort sett er kommet for å bestå, og når vi tenker oss om er det hele ganske naturlig.

Den generasjon som ligger foran oss hadde ikke radio, pressen var atskillig mindre utbredt og dårlig orientert. Folk måtte ut for å få spørsmålet klarlagt og hendingene gjengitt. Der var heller ikke så mange ting som opptok dem, tenk bare på idrettens krav på dagens ungdom.

I dag får vi alle nyhetene og kommentarene til disse inn i stuen gjennom radioen og godt orienterte aviser. Vi behøver ikke gå på møter for å få døgnets melodi, for å si det slik. Jeg tror det er riktig å erkjenne dette og derved også forstå den stadig økende betydning og det økende ansvar som A-pressen har fått.

Til slutt vil jeg gjerne ha sagt at tross krigens ødeleggelser og tross den skjerpede aviskonkurransen vi er gått inn i, så er

der ingen grunn til å se mørkt på arbeiderpressens utvikling, selv om der fortsatt ligger store vansker foran oss.

Man kan i sannhet si at det er et rikt parti og en rik og sterk bevegelse som har klart å skape og i dag disponerer over en slik presse. Store resultater er nådd, men vi må videre fram.

I full forståelse av den vekselvirkning der alltid har vært og vil være mellom arbeiderpressens utbredelse og arbeiderbevegelsens maktstilling, er det nødvendig at alle våre grunnorganisasjoner og arbeiderbevegelsens beste kvinner og menn tar et krafttak for arbeiderpressens utbredelse og videre utbygging, så vi også på denne måten er med å trygge og underbygge vår valgmessige og organisasjonsmessige framgang og legger et best mulig grunnlag for høstens valgseier.

Ordstyreren: Det er lagt fram for landsmøtet et forslag til vedtak i denne sak, og jeg skal refere forslaget:

«Landsmøtet hilser med tilfredshet de tiltak som har ført til dannelsen av Norsk Arbeiderpresse A/S, og godkjenner de disposisjoner som er truffet av sentralstyret og landsstyret i denne saken.

Det nye selskapet gir muligheter for å samordne og effektivisere partiets og fagorganisasjonens innsats for å utvikle en sterk arbeiderpresse.

Landsmøtet vil overfor partiets avdelinger og medlemmer særlig understreke verdien av det omfattende arbeid som er i gang for å styrke arbeiderpressen ute i distriktene. Arbeidet med tegning av andeler må holde fram til en i hvert avisdistrikt har nådd et tilfredsstillende resultat. Det må videre arbeides målbevisst med salget av merker til A-pressens Gjenreisningsfond, og for å tegne nye abonnenter på arbeiderpressen.

Som Arbeiderpartiet er det sterkeste og mest utbredte parti, må A-pressen bli den sterkeste og mest utbredte presse.»

Ordstyreren: Det er neppe noen meningsskilnad om dette spørsmål, så jeg ber om at de som får ordet er kortest mulig.

Helmer B. Kinn, Kristne Arbeideres Forbund: Pressen preger ptviklingen og folkemeningen i sterkere grad enn før. Vi har en god og meget velredigert arbeiderpresse. Når jeg tar ordet er det fordi spørsmålet om arbeiderpressen har vært oppe til behandling i Kristne Arbeideres Forbund. Vi gleder oss over at de fleste av våre arbeideraviser har tatt opp søndagsbetraktninger. Men grunnen til at vi tok det opp i vårt hovedstyre er klager over Arbeiderbladet, som skal ha stilt seg avvisende i slike spørsmål. Det var sårt og uheldig, fordi vi har tusenvis

av velgere som setter pris på dette. Jeg vil be om en kursendring i Arbeiderbladet på dette punkt. Vi har komitéer som er villig til å skaffe brukbart stoff. Jeg henstiller til styret for Arbeiderbladet å stille seg mer velvillig på dette punkt.

Carl Gulbrandsen, Tønsberg: Jeg skal ikke bruke mange ord. Men det er et samvittighetsspørsmål jeg vil ta opp. Jeg var med på å legge ned en arbeideravis i 1940, men spørsmålet har meldt seg siden om det var rett. Jeg hadde ventet at det fra våre regjeringsmyndigheters side skulle vært gjort mer for å gjenreise arbeiderpressen vår. Jeg synes det er riktig å si fra til våre folk i Stortinget og Regjeringen, at de ikke må være så altfor ømskinnet når våre aviser kommer med sine meget berettigede krav på erstatning for alle de tap som ble påført vår presse under krigsårene. Vi ser at alle mulige organisasjoner, institusjoner og privat næringsvirksomhet har fått dekning for sine tap. Men det kan en ikke si at vår presse har fått. Derfor er jeg i tvil om det var riktig at vi la ned avisa i 1940.

Jon Vrå, Drammen: Jeg slutter meg til det som er sagt av Ona og Gulbrandsen. Hvorfor jeg tok ordet i denne sak er dette med brosjyrer. Jeg har en bønn til sentralstyret: Send oss ikke så mye brosjyrer og send ikke brosjyrer i lange baner til alle husstander i Norges land. Men send ut mest mulig av våre arbeideraviser. De borgerlige aviser begynte alt fra nyttår å sende ut gratiseksemplarer. Vi kan ikke ikke nøye oss med bare å sende ut brosjyrer like før valget. Heller ikke kan vi bare sende avisa vår ut et par dager før valget. Den må komme så snart som mulig. Jeg vil henstille til sentralstyret å sløyfe noen av brosjyrene og heller sette oss i stand til å sende flere gratiseksemplarer av avisene våre.

Alf Sewerin, Oslo: Det er ganske naturlig at det kommer en henstilling fra Kristne Arbeideres Forbund om Søndagsbetraktninger i arbeideravisene. Men like naturlig ville det på den annen side være om det fra annet hold innen arbeiderbevegelsen kom henstillinger om å ta inn lørdagsbetraktninger som gikk stikk i strid med det syn som ble hevdet i søndagsbetraktninger. Jeg mener en skal være forsiktig med å gi etter for kravet fra Kristne Arbeideres Forbund.

Martin Tranmæl, sentralstyret: Jeg synes alvorlig talt at Kristne Arbeideres Forbund skal være forsiktig med å trekke fram slikt som i grunnen ingen er tjent med. Det er beklagelig ut fra Det norske Arbeiderpartis grunnsyn at enkelte av våre partiaviser får det preg de har. Det er ikke gjennom våre aviser

at de kristne arbeidere kan gjøre sin innsats for partiet og folket. De må ut på arbeidsplassene. Der har de en innsats å gjøre, ut fra sitt spesielle syn, som også kan virke til beste for partiet vårt.

Det framlagte forslag ble enstemmig vedtatt.

Håkon Lie innledet deretter dagsordenens punkt

«Grunnsyn og retningslinjer».

Framlegget til «Grunnsyn og retningslinjer» er så godt kjent etter diskusjonen i pressen, på lagsmøtene og krets- og fylkespartienes årsmøter at jeg ikke behøver å gå i detalj.

Behandlingsmåten.

Først to ord om behandlingsmåten. Sentralstyret satte like etter valget 1947 ned et utvalg til å gjøre et utkast til nytt prinsipielt program. Dette utvalget la fram sitt første forslag for Landsstyret i begynnelsen av mars 1948. Landsstyret drøftet framlegget og fant at det kunne danne et brukbart grunnlag for en programdiskusjon, selv om Landsstyret var samd om at de enkelte punkter i forslaget måtte bli gjenstand for revisjon.

Forslaget gikk så ut til partiavdelingene til behandling. I drøftelsene som fulgte, var det praktisk talt enstemmighet om at framlegget var et steg i rett leid. Bare «Sunnmøre Arbeideravis» og enkelte partifeller på Sunnmøre ga uttrykk for at det representerte en alvorlig utglidning. Den måten «Sunnmøre Arbeideravis» behandlet framlegget på — både i sine ledere og i en serie artikler, som siden delvis ble trykt opp i borgerpressen og i Friheten — skapte interesse for framlegget. Selv om artiklene kan ha skadet partiet i Sunnmøre, så tjente de i landet ellers bare til å øke interessen for programdiskusjonen. Senere viste det seg at både Ålesund Arbeiderparti og Sunnmøre kretsparti, ikke var så uenige i programutkastet, slik at vi på dette landsmøtet faktisk kan registrere som en kjensgjerning at Det norske Arbeiderparti praktisk talt står samlet om det grunnsynet som er formet ut i programframlegget, selv om det enda kan være uenighet om visse av formuleringene.

Det er verdt å understreke dette. Til tross for at vi siden midten av 30-årene ikke har hatt noen prinsippdebatt i partiet, så har begivenhetene selv: kampen mot fascismen, krigs- og okkupasjonsårene, og utviklingen av den autoritære kommunisme skapt en avklaring i partiet vårt som gjør at det i dag stort sett står samlet om sine prinsipielle retningslinjer.

Selv om det således nærmest var samstemmighet om grunntanken i framlegget, så var det atskillig diskusjon om formuleringene i det første framlegget, og en rekke partiavdelinger sendte inn forslag til ny redigering av enkelte avsnitt. Et programutvalg i Oslo krets av A.U.F. arbeidet endog ut et eget utkast til «Grunnsyn og retningslinjer» på grunnlag av det første framlegget. Det var særlig punkt 2 i avsnitt 2, som var gjenstand for kritikk. Her hadde utvalget også i sitt forslag valgt formuleringer som virket uklare, og som ga høve til mange slags fortolkninger. Det viste seg i det hele tatt, denne gangen som så mange ganger før, at den brede, kollektive behandlingen av programmet ga et langt bedre resultat enn det opprinnelige utkastet fra programkomitéen.

På grunnlag av de innsendte forslagene kunne nemlig komitéen gå løs på en fullstendig overhaling av utkastet, og et nytt framleg ble så behandlet på Landsstyrets møte i slutten av oktober 1948. På grunnlag av de merknader som her ble gjort, ble så Landsstyrets endelige framlegg sendt til partiavdelingene i november måned i fjor til fornyet behandling. Under siste behandling av programutkastet er det på ett punkt at det har vært reist krav om tilføyelse til programmet. Kristne Arbeideres Forbund, som selvsagt ikke står tilsluttet Det norske Arbeiderparti og derfor heller ikke har forslagsrett, anmodet Sentralstyret om å føre inn i programmet en post om at Det norske Arbeiderparti «vil styrke og bevare kristendommens plass i våre skoler og øvrige institusjoner». Vest-Agder har også et framlegg i denne retning. Fra årsmøtet i Aust-Agder Arbeiderparti foreligger dessuten et framlegg til ny formulering av punkt 5, avsnitt 5, slik at dette skal komme til å lyde:

«Vi skal ha full møtefrihet, organisasjonsfrihet, religionsfrihet og frihet i samvittighetsspørsmål.» Dette siste forslaget er helt i samsvar med det arbeidsprogrammet partiet vedtok på landsmøtet i 1945, og jeg vil anbefale at forslaget blir tatt opp på landsmøtet. Det er også fullt i samsvar med hele programmet for øvrig og utdyper bare hva som kommer fram i flere andre punkter. Derimot vil jeg fraråd at en tar opptil drøftelse framlegget fra Kristne Arbeideres Forbund. Hverken forbundet eller partiet er tjent med at det på dette landsmøtet blir fremmet et forslag som må utlede en strid om formuleringer som ikke har vært lagt fram for partiavdelingene til drøfting.

Et nytt program.

Da programkomitéen tok fatt på sitt arbeid måtte den først ta stilling til spørsmålet om den skulle ta opp til revisjon det prinsipielle program som ble vedtatt på landsmøtet i 1939. Av mange grunner kan det være fristende, bl. a. ville det gjøre komitéens arbeid lettere. Det kunne også forsvares. Programmet av 1939 står på vesentlige punkter urokket den dag i dag, selv om deler av det naturligvis nå er foreldet. Det ble til i arbeidsløshetsårene og i den perioden da den tyske nazismen gikk sin seiersgang i Europa. Det er naturlig nok preget av den tiden og problemstillingen den gangen, men det ville ha vært en lett sak å føre det à jour. Det gamle prinsipielle programmet vårt er et godt program, som det ligger et langt og samvittighetsfullt arbeid bak.

Når det likevel ble valgt å arbeide ut et program helt uahengig av det gamle, så hang det sammen med at vi ønsket å skrive et program som ga svar på de problemene som opptar oss i dag. Det har siden 30-årene foregått en klar tyngdeforskyvning i all sosialistisk tenkning i vårt land. Vi er ikke mer så opptatt av den kritiske analysen av det kapitalistiske samfunnet og dets utviklingstendenser. Vi er mer opptatt av de problemene som en konstruktiv sosialistisk politikk reiser. Vi ofrer ikke mer en vesentlig del av vår tenkning på Marx' merverdilære, den materialistiske historieoppfatning osv. Vi er beskjeftiget med praktiske problemer om hvordan freden og friheten kan sikres, og hvordan en overgang til et sosialistisk samfunn kan trygges ved fredelige midler og med demokratiet i behold. Kanskje er det en svakhet; det er i hvert fall en kjensgjerning, og vi følte det slik at en flikking på et program som ble skrevet i 30-årene ikke ville bli annet enn lappverk. Det ville ikke kunne svare på de spørsmål som i dag opptar partiets medlemmer, og det kunne heller ikke gi den orientering som mange utenfor partiet ønsker å få om sosialismen i vår tid.

La meg understreke dette. Vi har tatt sikte på å skrive et program som kan gi orientering og veiledning i dag og for den nærmeste framtid. Derfor har vi også prøvd å forme det i et språk som er fri for gamle ordklisjéer. Vi har prøvd å skrive det på en slik måte at det kan forståes av alle. Vi visste at dette ville føre til en viss reaksjon fra mange av våre aller beste partifeller. De ville komme til å sakne formuleringer som er en del av hele vår sosialistiske barnelærdom; men vi vet jo også at det er ikke de som har deltatt i bevegelsen en halv menneskealder

eller mer, som trenger orientering og veiledning. De som trenger orienteringen, er de som søker seg fram i en forvirret verden. Det er for dem programmet er skrevet. Vi har bevisst tatt sikte på å skrive et aktuelt og enkelt program som alle skulle kunne forstå.

Mer et manifest enn et prinsipielt program.

Mye av den kritikken som har vært rettet mot utkastet til «Grunnsyn og retningslinjer» er likevel fullt berettiget, hvis en betrakter utkastet som et nytt prinsipielt program, som er satt opp som en direkte erstatning for programmet av 1939. Vi oppfatter ikke framlegget på denne måten. Det var i programkomitéen tvert imot enighet om at vi i denne vanskelige overgangstiden ikke ville være i stand til å skrive et fullverdig prinsipielt program. Vi torde ikke ta på oss denne oppgaven. Særlig Gunnar Ousland var sterkt imot at vi i dag skulle søke å meisle ut de faste læresetningene som må prege et prinsipielt program, og komitéen og sentralstyret godtok denne problemstillingen. Det begrenset vår oppgave til det å forme ut hva vi kalte «Grunnsyn og retningslinjer», som mer må betraktes som en tidsbestemt manifestasjon av sosialistisk tenkning, enn et nytt prinsipielt program.

Jeg vil be landsmøtet ha dette i tankene under behandlingen av denne saken. Mange av de innvendingene som naturlig reiser seg mot framlegget til «Grunnsyn og retningslinjer», innvendingene om at visse punkter kan være vagt og upresist formulert — henger sammen med at vi ikke har villet binde partiet til bombefaste formuleringer i en vanskelig og uklar tid.

Vi kan fort bli enige om at det er mange problemer vi ikke har greidd å tenke gjennom til bunns. Vi kan bli fort enige om at det er mange spørsmål som vi i dag ikke greier å gi et tilfredsstillende svar på. Vi har enda ikke tilstrekkelig erfaringer på en rekke sentrale områder av vår økonomiske politikk til å kunne trekke bestemte slutninger for fremtiden. Det gjelder graden av sosialisering, formene for offentlig drift, lønnspolitikken og mye mer. På alle disse områdene søker vi oss fram, og det ville være strutsepolitikk å late som om svaret var gitt når vi selv i høyeste grad leter etter den beste løsning.

Det er ikke noe nytt i partiet at prinsipperklæringene trer fram på denne måten. Det er tvert imot det som har vært det vanlige tvers gjennom partiets 60-årige historie. Det var først i 20-årene at landsmøtene vedtok virkelig skarpt utformede prin-

sipielle program, men også disse programmene var tids- og dagsbestemte. Det var de indre slitningene i partiet, splittelsene og samlingsbestrebelsene som satte sitt preg på dem alle. I virkeligheten er det først i 1933 og 1939 at Det norske Arbeiderparti får et gjennomarbeidet prinsipielt program, som praktisk talt er blitt stående uforandret til i dag. Når landsmøtet nå går løs på behandlingen av framlegget til «Grunnsyn og retningslinjer», skal det ha for øye at det mer behandler et sosialistisk manifest enn et prinsipielt program. Hva dere har foran dere er et forsøk på å stille opp sosialistiske mål og midler, slik de trer fram for oss i dag. Det er det oppgaven har vært begrenset til.

Det sentrale i programmet.

Jeg anser det for overflødig å gå gjennom programmet i sin helhet. Dere kjenner det godt allerede. Jeg vil bare skissere tankegangen på et par av de sentrale punktene.

Vi møter i avsnitt 3 en definisjon av sosialismen og det sosialistiske samfunnet som vesentlig utvider den definisjonen som har vært den gjengse, nemlig at sosialismen er læren om en samfunnsordning hvor produksjonsmidlene er gått over på samfunnets hender. I programutkastet gis en langt videre definisjon på sosialismen. Her sies det at «i et sosialistisk samfunn er alt samfunnsnyttig virksomhet organisert ut fra omsynet til de felles interesser og for å dekke de virkelige behov hos folk». «Alle mennesker skal ha like gode muligheter til å ta del i utviklingen fram mot større velstand og et rikere liv.» «Dette kan best nåes i et samfunn hvor alle grener av samfunnslivet går inn i et organisert samarbeid som står under folkeflertallets vilje og kontroll. Alle skal sikres det som er grunnleggende for et menneskes livslykke — arbeid, hvile, mat, bolig, familieliv, utdannelse og åndsutvikling. Utviklingen fram mot et slikt samfunn skal skje i samsvar med tradisjonene i det norske folkestyre. Vi skal utvide demokratiet til å omfatte hele samfunnslivet, framfor alt den økonomiske virksomheten. Til dette trenger vi en planlegging under folkets kontroll. Ved et forpliktende fellesskap og en planmessig ledelse av samfunnet skal vi sikre den personlige frihet og skape trygghet for alle.»

Her trer sosialismen fram som noe langt mer enn blott og bar overføring av produksjonsmidlene fra privat til samfunnets eie. Bare for få år siden ble dette betraktet som det alt overskyggende i den sosialistiske læren. Den oppfatningen var den

vanlige innenfor bevegelsen vår at alle samfunnsmessige problemer ville være løst den dagen industri, bankvesen og kommunikasjoner gikk over på Statens hender. I dag er vi — ikke minst etter 30-års statssosialisme i Sovjet-Samveldet — på ingen måte trygg på at en slik overføring av all eiendomsrett til staten vil løse den fundamentale oppgaven i samfunnet, nemlig å skape den størst mulige produksjon og den rettferdigst mulige fordeling av produksjonsavkastningen. Vi kan si om Sovjet-Staten, at den på tross av alle sine 5-årsplaner ikke har nådd utover et stadium som er preget av underproduksjonens krisetilstander. Vi vet at dette delvis henger sammen med de store investeringene, krigene og militærbudsjettet; men når en tar landets umåtelige naturlige hjelpekilder i betraktning, gir ikke dette hele forklaringen til at landet i dag uten sammenlikning har den laveste levestandard av alle industrialisedte samfunn.

Vi sverger ikke mer til den lære at sosialismen er gjennomført bare produksjonsmidlene er gått over på statens hender. Om så var tilfelle, kunne også en fascistisk stat være et sosialistisk samfunn hvis den førte produksjonsmidlene over på statens hender. Sosialisme er ikke identisk med statens overtagelse av alle produksjonsmidler. Det sosialistiske samfunnet er det samfunn som best kan trygge menneskenes tilværelse, trygge det som er grunnleggende for menneskelig livslykke, noe vi sosialister tror best kan skje der produksjonen blir organisert i samsvar med nasjonal plan og ut fra omsynet til de felles interesser og under folkets kontroll.

Hvor langt en da vil gå i retning av en overføring av eiendomsretten til produksjonsmidlene vil måtte avgjøres ut fra en bedømmelse av de faktorer som gjør seg gjeldende i den enkelte industri, og i denne bedømmelsen vil den menneskelige faktor komme til å spille en avgjørende rolle. Der hvor en overføring av produksjonsmidlene til samfunnets hender, fører til øket samfunnsnyttig produksjon, og dermed legger grunnlaget for en større almen velstand, der vil en slik overføring være i samsvar med vår målsetting. Men hvor den ikke fører til øket produksjon og øket velstand, der vil vi stille oss negativt til den.

I virkeligheten har dette lenge vært vår praktiske politikk. Allerede ved begynnelsen av dette århundre formuelerte Christopher Hornsrud et slagord som siden har preget hele vår jordbrukspolitikk: «Jorda skal på trygge vilkår tilhøre de arbeidende bønder.» I arbeidsprogrammet står det nå: «Fiskerflåten skal tilhøre de aktive fiskere.» «Håndverket og småindustrien fort-

setter som private bedrifter med et sterkere innslag av samvirke.» «Større byggeoppgaver blir fremmet ved boligsamvirkelag i samarbeid med stat og kommune. Teknisk veiledning til og økonomisk støtte til sjølbyggere.» Vi anser det altså i dag som den beste løsning at store sektorer i vårt økonomiske liv er undergitt privat eiendomsrett. I jordbruk, fiske, håndverk og småindustri og boligbygging synes privat eiendomsrett det naturlige og riktige, fordi det fremmer produksjonen og menneskelig livslykke best. Men det forutsetter i alle næringsgrener et organisert samarbeid, samvirke, med samfunnets fulle rett og plikt til å delta i planlegging og kontroll av produksjonen.

Vi er dermed ikke blind for de kolossale problemene som reiser seg i samband med plan- og kontrollpolitikken i et samfunn hvor produksjonsmidlene ennå i stor utstrekning ligger på private hender. Vi står hver dag ansikt til ansikt med disse problemene, og vi kan ikke si at vi mestrer dem. Vi vet alle at reguleringsøkonomien er inne i en sterk krise; men vi vet også at vi er nybegynnere. Vi har bare måneder bak oss, og det er måneder som har vært fylt av utallige ekstraordinære arbeidsoppgaver, slik at vi ikke har kunnet konsentrere oss om det som ellers ville ha vært det sentrale i vår økonomiske politikk, nemlig en videre utbygging av planøkonomien.

Veien til sosialismen.

Jeg har i tidligere foredrag skissert tankegangen i de to sentrale avsnittene i utkastet, nemlig avsnitt 3 og 4, på denne måten:

Det norske Arbeiderparti vil på et nasjonalt grunnlag søke å bygge et sosialistisk samfunn på frihet. Vi ønsker å gjøre det i kraft av et flertall i folket, og vi ønsker å gjøre det uten katastrofale tilbakeslag som vil bety en senkning av levestandarden og ødeleggelse av menneskelig lykke. Det er dette som også har vært kalt: å trygge en fredelig overgang til sosialismen. Vi tror at dette kan gjøres i Norge. Framfor alt, fordi vi lever i et land som har demokratiske tradisjoner, og hvor okkupasjonstiden har vist oss at bare et lite mindretall ønsker å benytte diktatuerets metoder og midler. Vi tror også at det kan lykkes fordi det gjennom års arbeid med offentlig drift av jernbaner, sporveier og elektrisitetsverk, gassverk, havneanlegg, kornomsetning m. m., med samvirkelag i omsetning og produksjon, med kommunal drift på et utall av områder, har en erfaring når det

gjelder ledelsen av økonomiske tiltak som kan hindre at vi begår avgjørende dumheter.

Vi vet også at vi har et opplyst folk bak oss med høy grad av samfunnsdisiplin og skolering. I et slikt folk er det mulig å få de brede lag til å forstå og følge den kursen vi velger, når vi søker oss fram mot et nytt samfunn. For vi vet ennå ikke hvilke former for produksjon som vil vise seg å være de mest effektive i fremtiden. Ennå vet vi ikke hvordan vi best kan organisere samfunnet for at vi kan nå målet vårt: en høy produksjon som muliggjør gode levekår for alle. Men vi vet altfor mye om statsdrift til at vi tror at alle vansker er løst med et trylleslag, bare samfunnet tar over produksjonsmidlene.

Vi må derfor velge de formene for økonomisk virksomhet som best fremmer vårt mål, og disse formene vil komme til å skifte fra næring til næring.

1. I jordbruk, fiske, håndverk og småindustri vil privat drift med et sterkt kooperativt islett trolig være den gunstigste formen.
2. I omsetning og boligbygging — også i produksjonen av mange forbruksartikler — vil samvirke være den beste formen for økonomisk virksomhet.
3. På en rekke områder: elektrisitetsforsyning, gassverk m. m. vil kommunal og interkommunal drift være det naturlige også i fremtiden.
4. Statsdrift vil komme på tale når det gjelder gruver, kraftverk større samferdselstiltak, banker og forsikringsselskaper, utenrikshandel og engroshandel og for storindustriens vedkommende. Særlig sterke grunner er det for å overta næringsgrener som blir kontrollert av monopoler og noen få firmaer, og all virksomhet som ikke arbeider tilfredsstillende under privat ledelse.
5. Men de ytre eiendomsforhold er ikke det avgjørende; det avgjørende den reelle innflytelsen folket får i det økonomiske liv. Derfor er bransjeråd, produksjonsutvalg og økonomiske samordningsråd viktige midler i sosialiseringen, fordi de legger grunnlaget for arbeidernes medvirken og kontroll, og fordi de underbygger den samlede planleggingen i det økonomiske liv.

Samvirke, kommunal- og statsdrift, produksjonsutvalg, bransjeråd og samordningsråd, er alt tiltak som peker framover mot et sosialistisk samfunn. Alle er ledd i en sosialisering hvor hvert skritt som blir tatt, er nøye overveid og vel planlagt, slik

at de alle fører til øking av produksjon og levestandard. Hvert tiltak skjer ut fra omsynet til landet og folket som helhet og i samsvar med folkets vilje. Sosialiseringen er en samfunnsmessig prosess — ikke et politisk kup.

La oss være enige en gang for alle: Hvis en ønsker en sosialisering på grunnlag av et fritt, folkestyrt samfunn, er dette den eneste veien vi kan gå. Hvis vi skal opprettholde frie valg, og hvis en skal vinne dem, kan en ikke kaste det økonomiske liv ut i katastrofer, slik som tilfelle har vært i Sovjet-Samveldet, og en kan heller ikke gjennomføre en nasjonalisering i «franske former», slik at all offentlig drift bringes i miskreditt.

Ingen sosialisme uten frihet.

Martin Tranmæl skrev i en av sine artikler om programutkastet at det var mer preget av engelsk sosialisme enn av tysk marxisme. Jeg tror det er en riktig karakteristisk. Men jeg vil legge til: Det er et program preget av humanistisk sosialisme. Overgangen til sosialismen er etter dette programmet ikke mer en mekanisk prosess; et samfunn er ikke sosialistisk, fordi om eiendomsretten har gått over på samfunnets hender. Sosialismen er på det innerligste forbundet med frihet, fred og demokrati og folkets kontroll over produksjonsmidlene og sin egen skjebne. Uten fred, frihet og demokrati er sosialismen umulig. Fjerner vi oss fra de grunnleggende forutsetninger for frihet og demokrati, så fjerner vi oss også fra sosialismen. Det sosialistiske samfunn har ikke bare som sin forutsetning en viss organisering og utvikling av produksjon og omsetning, men også en utdyning av menneskenes fundamentale rettigheter i samfunnet. Vi fjerner oss fra sosialismen hvis det samfunnet vi lever i, er forpestet av frykt og redsel, hvis menneskene ikke kan tenke og tale fritt, hvis rettssikkerheten bare er slagord i en forfatning, og ingen realitet i samfunnet selv. Vi fjerner oss fra sosialismen, hvis produksjonssystemet ikke kan gi det store flertall en tryggere tilværelse. Vi kan ikke skille mennesket ut fra den samfunnsmessige prosess. Tvert imot mennesket er det sentrale i den.

Det kan ikke sterkt nok understrekes at Det norske Arbeiderparti bygger på den demokratiske sosialisme, og at partiet bare vil nytte demokratiske midler under arbeidet for å bygge sosialismen. Det finnes ikke noe grunnlag for samarbeid eller et kompromis mellom den autoritære kommunismen og vår demokratiske sosialisme. Kommunistene vet det, og de betrakter oss

som sin hovedfiende. På vår front er det ennå en viss uklarhet — merkelig nok i første rekke blant de intellektuelle, de som lettest skulle kunne se de prinsipielle skillelinjene.

Vi kan ikke vakle i kampen i mellom demokrati og diktatur. Gjorde vi det, forrådte vi det beste i norsk arbeiderbevegelse. Sosialismens mål er å skape frie mennesker. Et land kan ikke samtidig være en parti- og politistat, og et sosialistisk samfunn. Det er ingen sosialisme uten frihet.

Jeg har kanskje i dette innledningsforedraget uttrykt meg vel kategorisk. Jeg har gjort det fordi jeg har villet stille problemene opp skarpest mulig. Det er alltid en fordel at en diskusjon dreier seg om de sentrale problemer.

Verdien av framlegget til grunnsyn og retningslinjer ligger i at vi får en drøftelse av fundamentale sosialistiske problemer. Vi trenger en slik diskusjon. Vi har hatt altfor lite av det helt fra 1935, da vi tok over regjeringsmakten her i landet. Siden den gang har partiets virksomhet i fredstid vært konsentrert om et praktisk reformarbeid som har hatt avgjørende betydning både for vår bevegelse og for landet vårt. Men dermed har drøftelsene av de framtidige målene trådt i bakgrunnen, og i det lange løp kan det ha alvorlige følger for partiet.

Det kan særlig ha alvorlige følger av denne grunn: samtidig med at vi har konsentrert kreftene våre om dagspolitikken, så har forestillingen levd videre i bevegelsen om at sosialiseringen ville gro fram gjennom vedtak fra topp bare vi vant et flertall i Stortinget. Men demokratisk sosialisme kan ikke bygges ovenfra, den kan ikke bygges på en politisk elite. Den må bygge på aktiv innsats fra det brede lag i folket. Den store oppgaven er derfor nå å gjøre det klart for alle våre partifeller at sosialismen ikke kan skapes gjennom beslutninger i storting og regjering alene, men at den må bygges opp i det daglige arbeid i stat, kommuner, fag- og partiforeninger, og samvirkelag. Vi må lære oss til å se sammenhengen i arbeidet vårt. Vi må lære oss til å se det daglige arbeid i organisasjonene og det offentlige liv som ledd i en omfattende, mangesidig prosess som bringer oss stadig nærmere det sosialistiske samfunn.

Verdien av programframleggene har all tid vært at de reiser spørsmålene til diskusjon. Jeg håper at det vil bli tilfelle også på dette landsmøtet, og etter landsmøtet når deltakerne her vender tilbake til sine respektive partiavdelinger.

Ordstyreren: I tilslutning til Haakon Lies foredrag er det lagt fram et forslag fra Kristne Arbeideres Forbund:

Norges Kristne Arbeideres Forbunds landsmøte besluttet enstemmig å henstille til D.N.A.s sentralstyre om å ta under behandling, eventuelt forelegge det for landsmøtet, flg. vedtak:

«Ved et forpliktende fellesskap og en planmessig ledelse av samfunnet skal vi sikre den personlige frihet og skape trygghet for alle, styrke og bevare kristendommens plass i våre skoler og øvrige institusjoner.»

Dette for å tilkjennegi vårt syn på partiets lover og retningslinjer.

Forslaget ble av ordstyreren foreslått sendt redaksjonsnemnda.

Ole Nordvik, Kristne Arbeideres Forbund: Samfunnets velferd og trivsel kan bare fremmes ved at Guds ord blit rettesnor for vårt liv. Vi må kjempe for å bygge opp et kristent, klasseløst samfunn. Vårt forbund er en faktor en må regne med i den moralske gjenreisning av landet. Når vi nå går ut i valgkampen må også vi være sikret partiets støtte. Hvis den henstilling vi har sendt inn ikke kan vedtas i den form den foreligger — ber vi om at redaksjonskomitéen kommer med endringer slik at vi kan få en klar uttalelse. Det vil bety uhyre meget for oss og for vår virksomhet om vi hadde en klar og positiv uttalelse fra dette landsmøte å rette oss etter.

Alfred Gulbrandsen, Hedmark: Jeg har med stor interesse fulgt Håkon Lies foredrag. Stort sett er jeg enig, men enkelte steder mener jeg sakene bør defineres klarere. Særlig gjelder dette etter min mening spørsmålet om sosialiseringen og forholdet til Statens overtagelse av de større bedrifter. Når det gjelder eksport og import må Staten gå kraftigere til verks. Vi har mye å lære av våre kamerater på den andre siden av Nordsjøen. Der er de i mange tilfelle gått atskillig lenger enn vi har tenkt å gjøre. Jeg skulle ønske at vi på flere felter var kommet lenger også her i landet. Vi må når det gjelder disse spørsmål ikke være så redde for kritikken fra borgerlig hold. Når det gjelder skogen og skogsdriften har vi muligheter for å kunne gjøre noe. Her er det dårlig utnyttelse mange steder. Jeg henstiller at de som steller med dette felt er særlig våkne. La oss følge den engelske linjen.

Ola Smedsvik, Bergen: Etter at utkastet til «Grunnsyn og retningslinjer» er sendt ut, er det kommet inn en hel del endringsforslag, — også fra Bergen. Vår kritikk gjelder stort sett oppfatningen av det kapitalistiske samfunnet. Håkon Lie sier at programmet er aktuelt og opp til tiden i dag. Komitéen

burde tatt mer hensyn til sosialiseringen. Vårt tidligere program er like aktuelt i dag. I utkastet blir det henvist til det prinsipielle program, og jeg vil oppta forslag som jeg vil referere:

«Innledningen til pkt. 1 utgår. Istedenfor foreslåes følgende: Det norske Arbeiderparti, som er det politiske organet for den norske arbeiderklasse, setter seg som mål å avskaffe den kapitalistiske utbyttinga og bygge opp et sosialistisk, et klasseløst samfunn styrt av håndens og åndens arbeidere.

For å nå fram til dette målet, ser partiet som sine viktigste oppgaver å vinne folket for det sosialistiske grunnsynet, samle, organisere og dyktiggjøre arbeidsfolket i landet, reise dets vilje til sjølhevding, solidaritet og samfunnsansvar og på demokratiets grunn vinne folkeflertallet og samfunnsmakta for det arbeidende folk.

Partiet legger fram det sosialistiske grunnsynet sitt i dette prinsipielle program. *O. Smedsvik.*»

Leif Granli, landsstyret: Jeg har ikke mange merknader å gjøre. Håkon Lie sa at man ikke ville binde programmet i faste formuleringer. I dag arbeider Stortinget med en liten endring i Odelsloven og vi har støtt på en del vansker når det gjelder slektens rettigheter. Skal vi ha med i det prisipielle program at jordbruket skal trygges for slekten, kan vi bli bundet og utsette oss for kritikk for programbrudd. Dette vil i særlig grad bli tilfelle når en kommer inn på spørsmålet om ekspropriasjon.

Peder Bjørlo, Ålesund: Det er et punkt i Håkon Lies redegjørelse som jeg gjerne vil gjøre en bemerkning til, nemlig det han nevnte om kritikken fra Sunnmøre. For at ikke landsmøtet skal få et feilaktig inntrykk av forholdene i Sunnmøre skal jeg gjøre rede for situasjonen der oppe:

Redaktøren i Ålesund hadde sagt opp sin stilling og skrev ganske sterkt imot «Grunnsyn og retningslinjer». Bladstyret grep ikke inn, idet en hevdet prinsippet om det frie ord. Partiformannen skrev også i samme stil. Martin Tranmæl kom imidlertid oppover til et stort møte, og resultatet av dette ble at redaktøren og formannen i partiet fikk følge av to mann. Jeg vil nevne dette for å vise at også partifeller fra våre kanter er enig i det framlagte utkast. De som kjenner forholdene på Sunnmøre vil forstå at en ikke har noen grunn til å være redd for å vedta utkastet.

Per Kleppe, Oslo: Håkon Lie sa i sitt innlegg at de fleste står samlet om grunnsynet. Medlemmene av en komité av Oslo

A.U.F. har gitt en bedre formulering på grunnsynet. Jeg er enig med Håkon Lie i at det ikke i dag er mulig å lage et fullgodt, gjennomarbeidet prinsipielt program. Jeg vil derfor ikke ta opp forslag overensstemmende med det som Oslo krets av A.U.F. kom med. Vi må arbeide med dette i lange tider. Jeg vil be om at man skaper et organ innenfor partiet som bearbeider de forslag som kommer inn. Jeg vil gjerne peke på et par punkter. I punkt 13 om formene for den økonomiske virksomheten heter det at en ikke måtte komme med bombesikre formuleringer. Taktisk sett er dette en meget uheldig formulering på det nåværende tidspunkt. Det fører bare til at man henger seg fast i formuleringer i diskusjonen med kommunister. Jeg vil foreslå at dette endres overensstemmende med det framlagte forslag.

Teodor Vardenær: Det er tatt opp forslag når det gjelder pkt. 14 om jordbrukspolitikken. Slik som det er formulert i utkastet kan det skape stor misstemning. Folk kan tro at det er en hevding av den gamle odelstanken.

Forslaget fra Kristne Arbeideres Forbund kan jeg ikke forstå kan være nødvendig. Vårt program gjør at de kan dyrke og verne sin tro. Får vi det med i programmet gir vi uttrykk for at dette synet skal ha en forrett.

Nils Kvam, Verdal: Det er lagt fram flere endringsforslag når det gjelder jordbrukspolitikken. For jordbrukets vedkommende ønsker vi altså ikke å gå til sosialisering eller kollektivisering. Det tyder på at de bestående forhold skal fortsette. Som Granli har pekt på er det nødvendig med forskjellige lovendringer i jordbrukspolitikken. Jordloven er f. eks. under revisjon. Det er ikke eiendomsforholdene som er det avgjørende, men produksjonsmidlene og produksjonen. Hvorfor skal vi da legge andre mål på det når det gjelder jordbruket. På mange måter er vi blitt liggende tilbake på landsbygda.

Det forslag til endring som jeg har lagt fram er i selve ordvalget hentet fra arbeidsprogrammet.

Reinert Lauritsen, Østfold: I § 1 i lovene som ble vedtatt i går står det at vi setter oss som mål å avskaffe den kapitalistiske utbytting og bygge opp et sosialistisk samfunn. Håkon Lie tok også dette med i sin innledning om «Grunnsyn og retningslinjer». Det er helt revolusjerende dette som Håkon Lie her har vært inne på. Vi har forlatt innstillingen om at D.N.A. er et klasseparti og er nå gått over til å bli et folkeparti. Vi har før hatt et folkeparti her i Norge som har varetatt arbeidernes

interesser, nemlig Venstre. Vi vet hva Venstre er i dag. Håkon Lie sa at de tilstander vi har i dag er en overgang til det sosialistiske samfunn. Men de former vi har for kontroll og regulering er ikke noen idé, men har tvunget seg fram av seg sjøl. Jeg kan ikke tenke meg et sosialistisk samfunn hvor det er privatkapitalistiske interesser. Sosialismen skal ikke bygges ovenfra, sa Håkon Lie. Men det er skjedd ting siden krigen som får en til å tro at en har foregrepet begivenhetenes gang. Og det er flere ting som arbeiderklassen står helt uforstående overfor. Håkon Lie nevnte at de intellektuelle skulle ha bedre forutsetninger for å bedømme situasjonen. Det er nok også riktig. Men de som fører partiet framover i dag må være forsiktige og varsomme i framgangsmåten. Ute i folket er det tvil om kursen vi har slått inn på. Det er oppstått et tomrom mellom ledelsen og folket. Det burde ikke ha vært noen tvil når det gjelder slike spørsmål som sosialiseringen av våre bedrifter. Vi må få bort all privatkapitalisme.

B. Strisland, Vest-Agder: Den henstilling som kom fra Kristne Arbeideres Forbund er ikke nødvendig, men tar vi stilling mot henstillingen, vil vi få høre at Arbeiderpartiet er et kristendomsfinendtlig parti. Derfor vil jeg anbefale at vi på en eller annen måte henstiller til Kristne Arbeideres Forbund om å trekke sitt forslag tilbake.

Erling Evanger, Hordaland: Håkon Lies definisjon av Statens overtagelse av produksjonsmidlene er jeg ikke enig i. Det blir pekt på at bl. a. er noen få gruver overtatt av Staten. Men når styret oppnevnes blir arbeiderne sørgelig skuffet. De blir ikke representert og har ingen kontakt med det oppnevnte styre.

Vi som kjenner til arbeidsforholdene i gruvene, med fare for silikose og andre sjukdommer — vi møter bare vanskeligheter overfor styret. Det er ikke alltid så lett for oss menige medlemmer å forsvare dette overfor kommunistene. Derfor mener vi at skal flere bedrifter overtas må arbeidsfolk få en langt større innflytelse enn hittil i de styrer som oppnevnes.

Ordstyreren refererte en del innkomne forslag, som er gjengitt etter referatet av dagens møte.

Thorvald Karlsen, Oslo: Jeg vil gjerne si noen ord i forbindelse med byråkratiet og embetsverkets stilling i samfunnet. Nordstrand krets har utarbeidet et forslag om at toppstillingene i embetsverket skal besettes på åremål. Dette har mer sin plass i arbeidsprogrammet. Men vi har ferske eksempler på hvor fast

embetsmennene sitter i stillinger hvor nye og friske krefter burde slipp til.

Sigurd Evang, Vest-Opland: Det jeg har å si gjelder skole- og kulturpolitikken, om at den lokale ansettelsesmyndighet bibeholdes. Dette vil i bunn og grunn si at departementet ansetter lærerne, og lærerne i skolestyrene vil på den måten kunne få stor makt.

Den siste rettskrivingen var absolutt ikke noen heldig løsning av språkspørsmålet i Norge. Den skaper bare vansker for ungdommen som skal ut i livet, jeg mener den er betenkelig i aller høyeste grad.

Kåre Fostervoll, Oslo: Ingen har noe imot at Kristne Arbeideres Forbund får drive sin virksomhet. Men det vi setter oss imot er at forbundet skal få ødelegge den skoleundervisning vi har, og ødelegge de arbeidsforhold som vi har bygget opp. Vi hadde tidligere en overdreven kristendomsundervisning i skolene. Nå har vi fått fordelt fagene på en rimelig måte. Jeg tror ikke Arbeiderpartiet skal ta opp programposten om kristendomsundervisningen i konkurranse med de andre partier. Jeg vil advare mot et slikt framlegg.

Det spørsmål som Sigurd Evang har tatt opp tror jeg ikke er aktuelt. I de saker vi her taler om, er det statsråden som i samråd med alle faglige instanser, tar den endelige avgjørelse. Noen utviding av appellretten tror jeg ikke vil bli aktuell. Det viktigste nå er at vi kan få arbeidsro, så vi kan få gjennomført språkreformen og endelig engang få striden bilagt.

Gudmund Harlem, Oslo: Jeg ber Kristne Arbeideres Forbund overveie om det er klokt å reise denne strid. Mange mener at kristendommen vil knekte barna, og mange gir Lenin rett om at kristendommen er opium for folket. Jeg henstiller at de ikke fremmer denne striden. Fra Vest-Agder foreligger det forslag som har tydelig adresse i motsatt retning. Skal noen av disse forslag vedtas, vil vi få en voldsom strid om spørsmålet.

Kjell Aabrekk, Bergen: Jeg støtter Fostervold og Harlem i deres syn på forslaget fra Kristne Arbeideres Forbund. Hvis vi vedtar en uttalelse her om å styrke kristendomsundervisningen, vanskeliggjør vi vedtaket om normalplanen for skoleundervisningen. Vi henstiller til forbundet om å trekke forslaget tilbake.

Andreas Honerød, Vestfold: Dette gjelder avsnitt 4, pkt. 14, om jordbruket. Stort sett støtter jeg det utkast som er forelagt, men jeg er uenig i odelsspørsmålet. Vi burde nå være

kommet så langt at den som eier norsk jord har visse forpliktelser. Jeg har derfor lagt fram et endringsforslag.

Yngvar Svendsen, Østfold: Sett på bakgrunn av hele programmet kan jeg ikke forstå forslaget til Kristne Arbeideres Forbund. Jeg har vært tilbøyelig til å tro at Det norske Arbeiderparti sloss for å bedre arbeidernes kår uansett religiøs innstilling. Men skal det gå over til å bli et misjonsparti, da vil jeg melde pass.

Gunnar Ousland, Oslo: Dere kjenner jo Håkon Lie. Han er svært demokratisk i den store politikken, men ikke så lite av en diktator mann og mann i mellom. Han ba meg være med på dette om jordbrukspolitikken.

Det som er uttrykt her er at mannen skal trygge seg selv, jorden og heimen. Det er slett ikke ment at han skal få drive eller vanskjøtte jorden som han finner det for godt. Jeg tror setningen her er i overensstemmelse med hele vårt jordbruksprogram for øvrig — nemlig vanntett.

Alf Seweriin, Oslo: Et forslag fra Aust-Agder går ut på at det skal være frihet i samvittighetsspørsmål og det er stor stemning for at dette blir tatt opp. Når det gjelder forslaget fra Kristne Arbeideres Forbund er dette ikke i overensstemmelse med den frihetserklæring som framgår av utkastet for øvrig. Det er en halsløs gjerning å foreslå at vår bevegelse skal kastes ut i kamp på dette grunnlag.

A. Ødegård, Vestfold: Spørsmålet om kristendommen må bli en sak som hver enkelt må avgjøre med seg selv. Men naturligvis skal ikke Høyre ha noe monopol på kristendommen. Det er vel ingen bevegelse som i bunn og grunn ligger nærmere opp til kristendommens idealer enn vår.

Helmer Kinn, Akershus: Det er ingen grunn til å skape slik strid om disse spørsmål. Håkon Lie talte nydelig og vakkert — og jeg hadde inntrykk av at han av og til ville ta sats. Han talte så vakkert om den åndelige utvikling som har foregått i de senere år. Jeg hadde ikke stått her på denne plass og i denne sal uten kristendommen. Vi ber derfor om at landsmøtet sier tydelig ifra at kristendommen skal bevares i våre skoler.

Ole Øisang, Trondheim: Jeg vil gjerne understreke at Håkon Lie ga et absolutt korrekt bilde av situasjonen i sitt innledningsforedrag. Vi skal være varsomme med å låse tingene fast i avgjorte formuleringer. Når det gjelder sosialismen og dens gjennomføring skal vi ikke være bundet av gammel dogmatikk. Og vi skal være varsomme med å gjøre sosialismen identisk

med Statens overtagelse av alle bedrifter. Vi må være fordomsfrie og dristige, slik at vi kan gjøre en positiv innsats for å finne de mest praktiske former for sosialisme.

I partiets lange historie har man aldri behandlet så avgjorte sosialistiske spørsmål som etter krigen. Spørsmålet om Kristne Arbeideres Forbund kan vi ta rolig. Men fordi det gjelder partiet som sådant skal vi være varsomme, også i dette spørsmål.

Martin Tranmæl: Det har vært et nyttig og interessant ordskifte — både ute i partiet og her på landsmøtet — som viser at det ikke er noen prinsipiell meningsskilnad. Vårt program har før vært påvirket av tysk tankegang og tysk ånd. Nå har vi fått et norsk og internasjonalt program, som er lagt fram og lest av hver mann og kvinne. Det peker framover og oppover og det ligger fullstendig på bølgelengde med vår faglige og økonomiske politikk. Det gir et tidsbilde — det forteller oss om fagorganisasjonens stilling i samfunnet, om nye ting som produksjonsutvalg og bransjeråd — ting som er grunnlaget for sosialiseringen av samfunnet. Og medlemmene kommer med. Oppmarsjlinjene er konstruktive og vi vil få et samspill av kreftene, slik at vi kan beherske produksjonslivet. Jeg vil advare litt mot troen på Staten. Det er riktignok god, gammel sosialistisk tankegang. Men vi skal bygge opp sosialismen i oss sjøl — så i foreningene og til slutt i Staten. Demokrati det vil si frie, tenkende mennesker, løsrevet fra dogmatikken, men som kan vise toleranse til alle sider. Jeg håper at vi til neste landsmøte kan ta sosialpolitikken opp på et bredt grunnlag, slik at vi kan få reise kulturens fane høgt. I dag må vi nøye oss med å trekke opp retningslinjene.

Innkomne forslag til «Grunnsyn og retningslinjer».

Vedtatt på Vest-Agder Arbeiderpartis ekstra årsmøte 5. desbr. 1948.

1. I avsnitt II, punkt 5 inntas en setning som gir uttrykk for at *«det kapitalistiske samfunnssystem har gjort sin historiske misjon og overlevd seg selv».*

Begrunnelse:

I dette avsnitt omtales det kapitalistiske samfunnssystems utvikling, og med den redaksjon dette har fått framheves vesentlig systemets lyse sider .En kan også få den forståelsen at det innenfor dette system er mulig å skape et samfunn som arbeiderne kan være tilfreds med. For å unngå en slik misforståelse eller misoppfatning mener en at den foreslåtte tilføyelse bør innarbeides i punktet.

2. I avsnitt II, punkt 7 har tredje setning denne redaksjon: Store deler av nasjonalformuens naturrikdommer, fabrikker, transportmidler,

varer osv. «er i hendene på et mindretall som har øvd en urimelig innflytelse i det økonomiske liv».

Det foreslåes at etter ordene «har øvd» *tilføyes «og øver»*.

Begrunnelse:

En mener at den analyse av kapitalens rolle i hendene på enkelte utbyttere som her gis, ikke blir helt riktig uten denne tilføyelse. Selv om de store kapitalisters makt nå er blitt endel innskrenket, er det en kjensgjerning at disse fremdeles øver en altfor stor innflytelse i det økonomiske liv.

3. I avsnitt III, punkt 11 er siste punktum sålydende: «Ikke noe menneske og ikke noen gruppe av mennesker må ha rett til å fremme sine interesser i strid med fellesskapet.»

Det foreslåes at denne setning går ut.

Begrunnelse:

Denne setning ansees helt unødvendig, da punktets øvrige innhold helt ut gir uttrykk for det som er setningens mesing. Dertil kommer at setningen har en form som minner litt for mye om «Ensretting». Innenfor det sosialistiske samfunn vil selvsagt individet ha full frihet til å fremme sitt syn. Utbytnng av andre vil derimot selvsagt ikke bli tillatt.

4. I avsnitt V, punkt 25, 1. setning foreslåes at uttrykket «*det nye samfunn*» byttes med «*det sosialistiske samfunn*».

Begrunnelse:

Selv om det er sagt andre steder i programutkastet at partiet har det sosialistiske samfunn som mål, mener en det vil bety en forbedring om det mer alminnelige «det nye samfunn» byttes med uttrykket det *sosialistiske* samfunn.

5. Avsnitt VI, punkt 26, 2. avsnitt foreslåes begynt slik: «I erkjennelsen av den store betydning religionen har for det enkelte menneske og for samfunnet, kulturelt, sosialt og moralsk, skal all kristelig virksomhet fritt kunne drives innen rammen av grunnloven.»

Nordstrand krets av Oslo Arbeiderparti.

Avsnitt IV, punkt 3 (16): Slik samfunnsdrift bør så langt det stemmer med landets interesser gjennomføres på disse områder av næringslivet: Kraftverk, elektrisitetsforsyningen, samferdselstiltak, gruver, storindustri, banker, *apotekervirksomhet*, forsikringsvirksomhet og utenrikshandel. (Føyes til: apotekervirksomhet.)

Motivering:

Ingen bør tjene på andres ulykker. Det er ikke tvil om at utsalgsprisene på legemidler ofte er svært høye. Staten bør kunne overta ikke bare tilberedning men også utsalget av medisinen for derved å få satt prisene ned for det forbrukende publikum.

Samme avsnitt V, pkt. 5 (19): Produksjonsutvalg, bransjeråd, samordningsråd osv. peker fram mot en ny tid, og dette systemet må bygges ut slik at det kommer til å omfatte alt næringsliv. *Lovefestes.* (Føyes til: og lovfestes.)

Motivering:

Det er tydelig at vi på dette område ikke kommer videre på frivillighetens vei. I nær framtid må dette spørsmål løses hvis vi skal nærme oss et økonomisk demokrati. Det bør derfor i «Grunnsyn og retningslinjer» sies klart fra at det skal lovfestes for derved å la velgerne avgjøre om vi skal ta et steg til mot sosialismen.

Avsnitt V, pkt. 2 (23): Etter første avsnitt føyes til *«ved å gå inn for at toppstillingene i offentlig forvaltning ansettes på åremål».* Samfunnsmaskineriet har mange pinner i hjula. En av de verste er det voksende byråkrati. (Kontormannsvelde). For i det hele tatt å ha anledning til å skifte de ledende negative krefter i vår stats- og kommuneforvaltning, bør disse kunne avsettes før aldersgrensen gjør det mulig. Derfor stiller vi forslag om at toppstillingene i offentlig forvaltning ansettes på åremål. Med åremål mener vi da *ikke nødvendigvis* det samme tidsrom som valgperioden, men f. eks. 5—6 år. Selvfølgelig skal en dyktig person kunne ansettes i flere perioder. På denne måte vil vi sikre oss at de ledende innen stat- og kommuneforvaltningen gjør sitt beste og dermed en positiv innsats, om ikke for annet så iallefall for å beholde sin stilling.

Samme avsnitt V, pkt. 3 (24): føyes til under 3. avsnitt: Alle skal ha samme rett og *plikt* til arbeid. Alle skal ha rett til hvile og et godt hjem osv.

Motivering:

Motivering her skulle være unødvendig. Det er klart at har et individ rett til arbeid bør det også ha *plikt* til arbeid.

Avsnitt VI, pkt. 1 (29): I femte avsnitt *sløyfes: Men mer enn noensinne står den som bærende av de idealer og menneskerettigheter som er blitt til i Vest-Auropa og som har vist sin slagkarft over hele verden.*

Motivering:

Det er etter vår mening ingen grunn for i et grunnsyn som dette å framelske forskjellen mellom Øst -og Vest-Europa. eBgge har sikkert gjort en utmerket innsats (i å legge verden øde under krig), hver på sin måte. Avsnittet bør sløyfes.

Norges Kristne Arbeideres Forbund.

Norges Kristne Arbeideres Forbunds landsmøte besluttet enstemmig å henstille til D.N.A.s sentralstyre om å ta under behandling, eventuelt forelegge det for landsmøtet, følgende vedtak:

«Ved et forpliktende fellesskap og en planmessig ledelse av samfunnet skal vi sikre den personlige frihet og skape trygghet for alle, *styrke og bevare kristendommens plass i våre skoler og øvrige institusjoner.»*

Dette for å tilkjennegi vårt syn på partiets lover og retningslinjer.

Aust-Agder Arbeiderparti.

Under behandlingen av «Grunnsyn og retningslinjer», post V, ble det på årsmøtet vedtatt dette forslaget:

«Vi skal ha full møtefrihet, organisasjonsfrihet, religionsfrihet og frihet i samvittighetsspørsmål.»

Dette foreslåes innredigert som begynnelse på 5. avsnitt.

Forslag fra Per Kleppe, Oslo.

«Landsmøtet henstiller til sentralstyret om å sette ned et nytt utvalg som kan ta opp «Grunnsyn og retningslinjer» for Det norske Arbeiderparti til en grundig gjennomdrøfting og revisjon. Forslag fra dette utvalget må foreligge så tidlig at saka kan gjennomdrøftes ute i partiavdelingene i god tid før neste landsmøte.»

Forslag fra H. Bjåland, Drangedal.

Forslag til avsnitt IV, (16): «Grunnsyn og retningslinjer», siste ledd: og virksomhet som ikke arbeider tilfredsstillende under privat ledelse, — *herunder også skogbruket.*

Forslag fra Per Kleppe, Oslo.

En sløyfer dette avsnittet under pkt. 8 i forslaget til «Grunnsyn og retningslinjer»: «Ulikheten har splittet folket i klasser og grupper med stridende interesser, og mye av nasjonens kraft er gått med til økonomisk kamp og heftig politisk strid.»

— — —

I pkt. 13 i forslaget til «Grunnsyn og retningslinjer» for Det norske Arbeiderparti *erstattes* setningen: «Men på visse felter vil samfunnet være best tjent med privat drift, enten i for mav småproduksjon eller ved større private bedrifter under kontroll av folket.» Av setningen: «På visse felter vil samfunnet være best tjent med privat drift.»

Reodor Wardencær.

Forslag til endring i avsnitt IV, pkt. 14: I jordbruket skal heimer og garder trygges for dem som virkelig arbeider med jorda.

Forslag til endring i pkt. 14 i «Grunnsyn og retningslinjer»: Vårt jordbruk må ta sikte på størst mulig produksjon og bidra mest mulig til landets matforsyning. På dette grunnlag skal jorda på trygge vilkår tilhøre de arbeidende jordbrukere.

Nils Kvam.

Avsnitt Skole og kulturpolitikk: Side 28 avsnitt «All skoleordning osv.» tilføyes: «Den lokale ansettelsesmyndighet bibeholdes.»

Siste avsnitt, side 29 tilføyes: «I samsvar med en naturlig språkutvikling.»

— — —

Juliussen og Gildeskål tok opp henstillingen fra Kristne Arbeideres Forbund som framlegg til landsmøtet.

Forslag fra Thorvald Karlsen, Oslo Arbeiderparti:

Grunnsyn og retningslinjer V (23): — ved å slå de demokratiske friheter, rittigheter og *plikter* fast som ukrenkelige — *ved utvidet demokratisering av landets embetsverk.*

Alf Seweriin henstiller til *Redaksjonskomite I* å oppta Aust-Agders forslag om religionen slik:

I punkt VI (ikke 5) gjøres tilføyelse slik: Åndslivet skal være fritt og må ikke hemmes av noen offentlig kontroll. *Det skal være religionsfrihet og frihet i samvittighetsspørsmål.*

Men samtidig må samfunnet støtte all fri forskning osv.

Samtlige forslag ble sendt redaksjonskomiteen.

Ordstyreren: Ordskiftet om denne sak er nå slutt. Ordstyrerne har funnet det for hardt å ta et nytt innledningsforedrag nå og foreslår at vi under resten av møtet gjennomgår pkt. 9 i sakslista «Forskjellige saker».

Faglige retningslinjer.

Landsstyret vedtok etter bemyndigelse av landsmøtet i 1945 følgende faglige retningslinjer som nå ble godkjent av landsmøtet:

I.

En videre vekst og utbygging av fagorganisasjonen fram til å samle alle lønnstakere er en avgjørende forutsetning for å kunne bygge opp igjen landet vårt på gjennomført demokratisk grunnlag og nå fram til en sosialistisk samfunnsordning.

Fagorganisasjonen og Arbeiderpartiet må derfor stå i solidarisk og aktivt samarbeid hvis de skal kunne løse sin oppgave helt ut. Det er en partiplikt for alle medlemmer av Det norske Arbeiderparti som har høve til det, å være fagorganisert. Partiet venter av sine medlemmer, at de går aktivt inn for de store oppgavene som fagorganisasjonen må løse. Partipressa og partiavdelingene må behandle alle faglige spørsmål med den største interesse og alltid sørge for at den politiske og faglige bevegelse på hvert sted arbeider hand i hand.

II.

Landsorganisasjonen og Arbeiderpartiet anerkjenner hverandres organisasjonsmessige sjølstende og uavhengighet. Samarbeidet blir formidlet av en særskilt samarbeidsnemnd som velges av og blant styrene i de to hovedorganisasjonene. Nemnda er rådgivende. Den har rett til å gjøre framlegg, men har ikke avgjørende myndighet. Lokalt og distriktsvis må partiet prøve å finne de høveligste formene for et godt og tillitsfullt samarbeid med de faglige instansene i samsvar med Landsorganisasjonens vedtak.

En må legge størst mulig vekt på et planmessig og energisk, økonomisk og politisk opplysningsarbeid både i partiet og fagorganisasjonen, for å underbygge en fast sosialistisk overtydning og for å skolere og dyktiggjøre medlemmene til personlig innsats i det organisasjonsmessige og samfunnsbyggende framstegsarbeidet.

Den organisatoriske formen for det lokale samarbeidet vil fremleis være den at de fagorganiserte ved fagforeningenes kollektive medlemskap, gjennom grupper innen fagforeningene eller direkte enkeltvis blir tilsluttet partiet. Kollektivt medlemskap forutsetter reservasjosplikt for de fagforeningsmedlemmene som etter partiets lover ikke kan stå som medlemmer av partiet, og det er reservasjonsrett for dem som ikke ønsker å være medlemmer av partiet. Medlemskap i Det norske Arbeiderparti forplikter til full og aktiv solidaritet fra alle partimedlemmers side.

III.

Ut fra dette grunnsyn på forholdet mellom fagorganisasjonen og Arbeiderpartiet følger det av seg sjøl at Arbeidernes faglige Landsorganisasjon til hver tid må utforme retningslinjene for det faglige arbeid.

Det blir Arbeiderpartiets oppgave alltid å gå inn for at den samlede arbeiderbevegelse fører en sosialt betont og bredt anlagt solidarisk lønnspolitikk som tar rettferdig omsyn til så vel lønnstakerne som de øvrige grunnklasser i folket vårt. Arbeiderbevegelsens politiske maktstilling skaper en utvikling i vårt økonomiske liv med samordning og samfunnskontroll som vil føre fram til nye sosiale og økonomiske forhold som innledning til en videregående sosialisering. Med den utbygging av det økonomiske demokrati som nå skjer under arbeiderstyret, får fagorganisasjonen en sterkere samfunnssolidarisk preget, byggende oppgave. I en slik tid blir lønnspolitikken et ledd i sjølve samfunnspolitikken.

Alle krefter må settes inn for en løsning av de økonomiske spørsmålene, slik at alle arbeidsføre blir sikret arbeid under så høyt utviklede produksjonsformer, at en rettferdig fordeling av arbeidsresultatene gir trygge og gode kår for alle.

Under gjenoppbyggingen med vareknapphet og et mangelfullt produksjonsapparat vil fagbevegelsen særlig måtte ta sikte på å løfte lønnsnivået og levefoten for de grupper som ligger lengst tilbake. Det gjelder å nå fram til en oppjamning av levevilkårene til et så høyt grunnlag som arbeids- og næringslivets økonomiske bæreevne gjør mulig.

IV.

Etter hvert som den faglige op politiske arbeiderrørsla vokser i omfang og innflytelse, og dens maktstilling i samfunnet bygges ut, trer den samlede arbeiderrørsla fram som representant for hele det arbeidende folks fellesinteresser. Dermed blir også rørslas samfunnsmessige ansvar og virkemåte utvidet, og fagorganisasjonen må sammen med den politiske rørsla i enda sterkere grad gå inn for å løse de store sosialistiske oppgavene.

Samvirkebevegelsen.

Følgende retningslinjer ble vedtatt enstemmig:

I.

Samvirket har som oppgave gjennom produksjon og omsetning å arbeide for folkets økonomiske frigjøring, økonomisk demokrati og planmessig ledelse av samfunnsøkonomien. I dette arbeid vil samvirkets organisasjoner samarbeide med andre folkelige demokratiske organisasjoner.

Partiet anerkjenner samvirkeorganisasjonenes sjølvstende, og går inn for å utvikle disse videre, slik at de kan bli effektive ledd i arbeidet for folkets økonomiske frigjøring og det økonomiske demokratiet.

II.

Samvirket må se det som sin nærmeste oppgave å gå inn for disse sakene:

1. Å skaffe alle forbrukere de best mulige behovsartikler til lavest mulige priser og å virke regulerende på prisnivået.
2. Å utvikle og utbygge det samarbeidet som er innledet mellom de ulike greiner av samvirket i produksjon og omsetning, slik at samvirket som helhet kan løse de store oppgaver som det står foran.
3. Å nå den høyst mulige grad av effektivitet i sitt virke ved å bygge ut større enheter, nytte ut alle tekniske hjelpemidler og utdanne høyt kvalifisert personale.
4. Å få gjennomført endringer i handelsloven slik at samvirket kan bygge ut større enheter og utnytte de muligheter som samvirketanken innebærer.

III.

For å løse sine store oppgaver, må samvirket arbeide etter retningslinjer som er i samsvar med den alminnelige økonomiske utvikling i samfunnet, og samarbeide med alle positive krefter for å gjennomføre rasjonalsering i produksjon og omsetning og sikre utviklingen fram mot planøkonomi.

IV.

Medlemmene av Det norske Arbeiderparti bør støtte samvirkets organisasjoner ved medlemskap i disse og ved å ta aktiv del i organisasjonslivet .Partiet må drive propaganda for samvirket og støtte dets opplysnings- og studiearbeid, slik at folket blir klar over hvor nødvendig det er å få bort profittsystemet og de overflødige mellommenn i produksjon og omsetning.

Edruelighetsarbeidet.

Landsmøtet 1945 ga landsstyret i oppdrag å vedta retningslinjer for edruelighetsarbeidet.

Landsstyret vedtok i møte 13. mars 1946 disse retningslinjer:

Forutsetningen for arbeidsfolkets frammarsj og seier er at det gjør seg fri fra gamle, borgerlige forestillinger og fordommer, dyktiggjør seg personlig for de store og krevende oppgavene som det har å løse, skaffer seg opplysning om og innsikt i de økonomiske og sosiale spørsmål som er brennende, og stiller seg helt og fullt på et samfunnssolidarisk grunnlag og går inn for en ny og høyere, en sosialistisk og alkoholfri kultur.

Da vil arbeidsfolket heller ikke nøye seg med et surrogat eller bedøvelsesmiddel som alkoholen er, men kreve sin rettmessige del av de livs- og kulturgoder som finnes. Arbeiderpartiet ser det derfor som en viktig oppgave ut fra et positivt livs- og samfunnssyn, å vekke sans og respekt for avhold og folkeedruelighet. Av den grunn er det nødvendig å drive et planmessig opplysningsarbeid også på dette området. Partiet vil anbefale at avdelingene — både de faglige og politiske — tar opp alkoholspørsmålet til behandling på møtene sine, og at edruelighetskravet

blir skjerpet. Særlig er det viktig at arbeiderungdommen blir oppdratt til å ta en klar og grei stilling.

Ved alle arbeidersammenkomster må det herske orden og edruelighet. Det må vernes om arbeidsplassen og dens omgivelser. Likeså om arbeiderhjemmene og om arbeiderstrøkene. Smugling, gauking, hjemmebrenning og svartebørs i enhver form bekjempes med alle de midler en rår over.

På de steder det er plass og behov for en organisasjon som særskilt tar seg av edruelighetsspørsmålet innen arbeiderrørsla og blant arbeidsfolket vil partiet tilrå oppslutning om Arbeidernes Avholdslandslag.

Helmer Kinn, Akershus: Da jeg står midt oppe i arbeidet med edruelighetssaka har jeg lyst til å si litt om dette. Jeg synes ikke den innstilling som foreligger sier noe — den er mager og tannløs. Det nytter ikke på dette felt med talemåter. I 1947 hadde vi 39 000 drukkenskapsforseelser og det ble idømt 72 000 dager fengselsstraff. Vi taler om arbeidseffektivitet og om å verne om hjemmet, men vi må ta kampen opp på dette felt. Jeg tror ikke vi får en skikkelig ordning før vi kommer innenfor arbeiderbevegelsen med disse saker. I tillegg til denne innstilling har jeg formet et eget punkt, som skulle være helt i flukt med arbeiderbevegelsens idéer og mening. Jeg ber om at dette forslag blir oversendt redaksjonsnemnda.

Martin Tranmæl: Arbeidet er tatt opp i Oslo om edruelighetsarbeidet med den faglige landsorganisasjon her og en søker å komme i kontakt med de edruelighetsinteresserte på arbeidsplassene. De retningslinjer som er trukket opp er klare, men det beror på arbeidet, — om en tar det alvorlig nok og søker å gjennomføre det i det praktiske liv. Mangel på sans for betydningen av edruelighetsarbeidet er en svakhet ved vår organisasjon.

Jonas Brunvoll, Arbeidernes Avholdslandslag: Det er grunn til å tro at Kinns idé også vil bli tatt opp av den komité som er nedsatt av Sosialdepartementet. Formen med sosiale nemnder kan muligens være enklere og lettere.

Kristine Korsmo: Så inderlig jeg kan vil jeg henstille til arbeiderbevegelsens kvinner å ta dette spørsmål opp i sine kretser. I Hedmark har vi tatt opp saka og det har vist seg at vi er blitt kvitt mange av ølsjappene. Gå til kamp, arbeiderkvinner, mot gauking, hårvanndrikking og alt det svineriet som mannfolk tyller i seg.

Kirsten Brunvold, Akershus: Dette er nok en kvinnesak, men mannfolkene må gå i seg selv og ta det opp. Vi må få nemnder på arbeidsplassene. Konene vil ikke gå til edruelig-

hetsnemndene. Det er lettere å gå til kamerater av mannen på arbeidsplassene, og vi må se med velvilje på Kinns forslag.

Carl Gulbrandsen, Vestfold: Det som er om å gjøre er å komme alkoholtrafikken tillivs. Vi har restauranten Stratos som er alkoholfri. Dette er et godt eksempel. Med utgangspunkt i Stratos bør en søke å reise alkoholfrie restauranter — gode og pene steder. Her har en en arbeidsoppgave.

Alfred Gulbrandsen, Hedmark: Jeg vil understreke det uvesen at offentlige fester utvikler seg til rene drikkekalaser. Dete må vi bort ifra, det er en skam for de kommuner hvor Arbeiderpartiet har makten. La oss få brennevinet bort fra offentlige tilstelninger!

Olga Mistereggen, Hedmark: I 1946 var jeg med Skog og Land på en tur i Sverige. Vi hadde der anledning til å se mange alkoholfrie restauranter hvor de serverte en rekke forskjellige alkoholfrie drikker. Vi burde ta opp arbeidet med dette, slik at det ble mer vanlig å nyte alkoholfrie drikker også her i landet.

Oddvar Gaustad, Hedmark: I Kongsvinger har vi faktisk ikke en restaurant åpen om kvelden hvor det serveres alkoholfrie drikker. Konditoriene får ikke nok sukker og mjøl til å kunne holde oppe. De har søkt Forsyningsdepartementet, men søknadene er avslått. Dette er ytterst beklagelig og dette forhold bør myndighetene være oppmerksom på.

Teodor Vardenær, Hedmark: Jeg tror ikke våre tillitsmenn tar dette spørsmål alvorlig nok. Ølretten i bygdene betyr mye og våre representanter må være klar over ansvaret. Det er et viktig spørsmål i vår politiske kamp.

Helmer Kinn, Kristne Arbeideres Forbund: Når en vet hvilken makt alkoholen har og vet hvilket nytt fotfeste fylla har fått etter frigjøringa, er det min mening at vi må gjøre noe virkelig positivt på dette område. Det bør hete edruelighetsutvalg — ellers blir det bare en utvanning. Og kan de få lovens velsignelse er det bra.

Ordstyreren: Det blir ikke votering før saken kommer tilbake fra redaksjonskomité nr. 2.

Retningslinjer for kommunegruppene.

Alf Skåum, Vestfold: En del partigrupper har beveget seg langt utenfor retningslinjene og jeg har lagt fram et forslag som skulle kunne bøte på de verste mangler når det gjelder partistyrets forhold til kommunegruppen.

Hjalmar Dyrendahl, organisasjonskomitéen: Vi har ikke tenkt å begrense partistyrets adgang til gruppemøtene. Det er gjort for å være sikre på at iallfall 3 mann møter. Forslaget tar sikte på at alminnelige kommunale saker skal gruppa ta stilling til. Her skal gruppa være suverén. Men i prinsipielle saker og i saker av større økonomisk og sosial betydning, skal de behandles av representantskapet med bindende virkning for gruppa.

Ordstyreren: Det er ikke mulig å ferdigbehandle dette punkt før middagspausen. Vi foreslår derfor pause nå. Ordstyreren refererte en del innkomne hilsningstelegrammer til landsmøtet, ga noen meldinger til representantene og derpå ble formiddagens møte hevet.

Ettermiddagsmøtet fredag.

Ordstyrer: *Konrad Nordahl.* Sekretær: *Kirsten Brunnvoll.*

Protokollen fra formiddagsmøtet ble referert ved Olaf Berg-Hansen, Finnmark og ble enstemmig godkjent.

Ordstyreren: Vi går direkte på sak 5 «Arbeidsprogrammet» med innledning av partiets nestformann.

Trygve Bratteli uttalte: Det foreliggende utkast til arbeidsprogram må sees i sammenheng med den prinsipperklæring — «Grunnsyn og retningslinjer» — som vi nettopp har behandlet. De mer prinsipielle synspunkter er ikke nærmere behandlet her.

Hensikten med arbeidsprogrammet er å gi en skisse av de politiske oppgavene vi skal arbeide med de nærmeste fire årene.

Betydningen av et slikt program, er at partiet under arbeidet med det tvinges til en samlet vurdering av den foreliggende situasjon og av de kommende oppgaver. Programmet blir en rettesnor for alle dem som på de forskjellige områder skal sikte sitt arbeid inn mot et felles mål.

Av praktiske grunner er «Utenrikspolitikken og forsvaret», «Boligsaken» og «Landbrukspolitikken» ført opp på saklisten hver for seg og med egen innleder for hver sak. De programposter som gjelder de her nevnte saker skal altså diskuteres etter de spesielle innledningsforedrag, og ikke under denne generelle debatten om Arbeidsprogrammet.

La oss se nærmere på de deler av programmet som skal drøftes her nå. Hvert punkt kunne kreve et foredrag for seg, og for meg kan det bare være mulig å legge fram noen av de grunnleggende synspunkter som preger hele programmet.

Først noen ord om de avsnitt som har en mindre framskutt plass.

På sosialpolitikkens område er det tatt store løft etter krigen. De gamle trygdene er utbedret og satsene forhøyet. Tre ukers ferie og barnetrygden er innført.

Det kan diskuteres om alle de nye tiltak har vært basert på en nøktern økonomisk vurdering. Men takene er tatt opp og de skal holde.

Det foreliggende program forutsetter at kreftene må samles om å bringe produksjon og nasjonalinntekten vesentlig opp, for å skape økonomisk grunnlag for de *store* nye framstøt i sosial- og kulturpolitikken. Samtidig er en klar over at mange av våre aktive partifeller — ikke minst blant kvinner — nettopp på disse områdene finner utløsning for sin virketrang.

En har derfor søkt å trekke fram en rekke arbeidsfelter der det kan gjøres ting av betydelig nytteverdi, uten at det fører med seg uoverkommelige realøkonomiske og fiansielle krav.

I en særstilling står her antagelig levekårene for de gamle som bare har alderstrygdens ytelser å greie seg med. Mange av dem har det i dag så vanskelig, at det må alvorlig overveies hva en kan gjøre for å bedre deres kår. Programmet forplikter partiet til å forhøye deres pensjoner i fireårsperioden.

Dette bør være oss en påminnelse om i sosialpolitikken alltid å huske de grupper — gamle, arbeidsuføre, foreldreløse barn osv. — som har særlige vansker, men som har små muligheter for organisasjonsmessig eller politisk å holde fram sine krav. Disse gruppers vilkår og interesser må alltid vurderes når vi som er arbeidsføre skal bestemme oss for hvilke sosiale krav vi skal føre fram når det gjelder å bedre våre egne vilkår.

I årene etter krigen har de fleste sett det slik at boliger måtte ha prioritet før skolebygg. Dette vil fortsatt antagelig være riktig i prinsippet, men det kan i fire år framover ikke følges helt ut.

Skolelokalene er mange steder så mangelfulle og utilstrekkelige — og ofte helsefarlige, — at det er nødvendig i rimelig omfang å komme i gang med skolebygg.

Så lenge manglene er så følelige, må en legge særlig vekt på reisning av bedre lokaler for folkeskolene og for yrkesskolene. Det vil være ønskelig at arbeiderbevegelsen mer systematisk enn før også tar opp til prøvning arbeidsstoffet og arbeidsmåten i hele det almendannende skolestellet.

Partiets prinsipielle stilling til folkestyret er utformet i

«Grunnsyn og retningslinjer». Her er bare nevnt enkelte praktiske arbeidsoppgaver i samband med våre demokratiske institusjoner. Avsnittet om «kommunene» er ikke noe kommunalpolitisk program, men peker på områder der kommunene har viktige oppgaver i rikspolitikken.

La oss så gå over til noen hovedpunkter i de sentrale deler av programmet, om den økonomiske politikken. Det er her vi står overfor de største og de vanskeligste av våre indrepolitiske oppgaver de nærmeste årene.

Vår hovedoppgave er å skape gode kår for folket gjennom økt produksjon og rettferdig fordeling.

Det har ennå ikke trengt ned i bevisstheten hos alle hvilken veldig oppgave som her venter på å bli løst, og som bare kan bli løst under en planmessig og energisk ledelse av arbeiderbevegelsen.

Også før den siste krigen lå Norge i produksjonsmessig henseende langt etter mange andre av de land vi gjerne vil holde følge med i levestandard. Ødeleggelsene og stagnasjonen under krigen har ytterligere utdypet denne vår økonomiske etterliggenhet. Mens Norge og andre okkuperte land under krigen måtte se sitt produksjonsutstyr betydelig redusert, skjedde det i de samme år en veldig utbygging i de frie land som var tvunget til å sette alle krefter inn for å øke produksjonen.

Før krigen var forholdet mellom de tre skandinaviske land at gjennomsnittsinntekten ikke var vesentlig forskjellig i de tre land.

I dag er forholdet det at mens Sveriges folketall er *to* ganger det norske, så er deres nasjonalinntekt *tre* ganger den norske. Sammenliknet med De forente Stater var vår relative nasjonalinntekt i 1938 om lag 60 til 100, mens den i 1946 var om lag 31 til 100. Det gir et klart bilde av følgene av ødeleggelsene og stagnasjonen i Norge i krigsårene, og den enorme utbygging av produksjonskapasiteten som i de samme år fant sted i mange frie land.

Den oppgaven å skaffe hele folket trygge *levevilkår her i landet* har aldri vært løst i vår hittidige historie. Ja ikke bare det — det er først i de senere år at en sterk politisk bevegelse bevisst har stilt seg det mål å løse en slik oppgave innen et rimelig tidsrom.

I de 55 år før den første verdenskrigen reiste ikke færre enn 700 000 mennesker ut av landet, mest ungdom og de fleste til Amerika.

Den utveien var stengt etter verdenskrigen, og vi husker alle de levekår som ble budt vårt folk i tiden mellom de to krigene. Norge var og er produksjonsmessig for lite utbygget til å sikre hele folket en høy levestandard.

Borgerlige kretser hadde ikke noen tro på at en slik oppgave kunne løses. Vi husker ennå hvordan vårt første kriseprogram — vår som det nå synes beskjedne plan av 1934 — av hele borgerligheten ble avvist som liggende helt utenfor hva et land som Norge kunne gi seg i kast med. Det var en plan på rundt 100 millioner kroner.

Det vi står midt oppe i er derfor ikke bare oppgaver som er bestemt av ødeleggelsene under krigen. Vi står midt oppe i det vi kan kalle arbeiderbevegelsens historiske oppgave. Og denne er bestemt av de forutsetninger som er til stede i vårt land.

De borgerlige kretser som historisk og politisk var de som hadde ledelsen før arbeiderbevegelsen overtok den, de kretsene bygde aldri dette landet ut tilstrekkelig til å sikre hele folket gode kår.

For oss ville det derfor ikke være tilstrekkelig å la samfunnet overta det eksisterende produksjonsapparat og nytte dette til fordel for folket.

Langt viktigere og mer nødvendig er det at vi gir oss i kast med den hittil uløste oppgaven å bygge ut produksjonskapasiteten slik at den totale produksjon og nasjonalinntekten kommer opp i en tilfredsstillende høyde.

Det er på denne bakgrunnen en må se den hovedtanken som går gjennom hele det økonomiske programmet, når det stiller som en sentral oppgave å øke produksjonen, sikre full sysselsetting, legge til rette tidsmessig yrkesopplæring, bygge ut forsøk og forskning, undersøke og kartlegge alle landets muligheter, en omfattende rasjonalisering av produksjon og omsetning, bygge ut etterliggende landsdeler, en omfattende utvidelse av all produktiv virksomhet.

Ut fra det samme hovedsyn har en søkt å legge til rette oppgavene innenfor de enkelte næringsgrener. Jeg skal ikke gå nærmere inn på detaljene her.

Ut fra de her nevnte forutsetninger må vi også se den fireårsplanen som er lagt fram i samband med den europeiske samarbeidsorganisasjonen i Paris. Det er i en annen form en skisse av det samme arbeidsprogrammet som vi behandler her.

En slik plan bygger på en rekke usikre faktorer, og det er

ikke her noen grunn til å gå inn i detaljene i den. Det vesentlige i denne sammenhengen er at planen både i sin målsetting og i sine midler faller sammen med det program arbeiderbevegelsen må stille seg når den skal løse den historiske oppgaven å skape det økonomiske grunnlaget for gode levekår til hele folket.

Jeg skal her gå litt nærmere inn på enkelte av de spørsmål vi stilles overfor når vi skal bygge ut landets næringer og øke produksjonen.

Som nevnt ligger Norge økonomisk etter andre land vi gjerne vil sammenligne oss med. Studerer vi disse andre land noe nærmere, vil vi som regel finne at de fleste av deres næringer er mer rasjonelt utviklet enn hos oss, men særlig iøynefallende er det at de skiller seg ut fra Norge ved sin moderne, høyt utviklede *industri*. Den er høyt utviklet både i den forstand at en relativ stor del av folket er sysselsatt i industrien, og i den forstand at produksjonen pr. arbeider er større enn hos oss.

Også vi må i stadig stigende utstrekning ved bedre organisasjon og ved bedre teknisk utstyr lette det fysiske slitet, og øke produksjonen og nasjonalinntekten.

Dette gjelder for alle næringer. Men spesielt må vi være innstilt på foruten vår verdifulle handelsflåte å bygge ut moderne industri der vi har eller kan skaffe oss betingelser for det.

Vårt parti må være helt frigjort for den primitive industrifiendtlighet visse kretser søker å holde levende i vårt folk. Den går ut på at vi helst ikke skulle ha industri i det hele tatt, og forsåvidt vi ikke kan unngå det, at vi holder oss til småindustrien.

Vår bevegelse må ikke la seg lamme av slik reaksjonær romantikk. Hvis vi skal vinne over vårt lands økonomiske tilbakeliggenhet, har vi ingen annen vei å gå enn å utvkile de mulighetene moderne teknikk byr oss.

Innenfor landet må vi her særlig ta sikte på å utvikle etterliggende distrikter som nå har et ensidig næringsgrunnlag, og hvor underbeskjeftighet eller urasjonelt brukt arbeidskraft kan komme til nytte. Desentralisering ved anlegg av nye produksjonssentra, er den eneste desentralisering som kan gi betydelige resultater.

I denne sammenheng er det riktig å slå fast at jernverket i Mo i Rana er *en stor nasjonal oppgave*, som med støe hender må føres fram til en løsning så snart som mulig. Visse kretser i

vårt folk er irritert over det store jernverket, fordi det i selve sin framvekst er en påminnelse om det «private initiativs» utilstrekkelighet for løsning av de største produksjonsoppgaver. Men det er nødvendig at vi tar dette store steget som ledd i reisningen av et tidsmessig produksjonsapparat.

Programmet bygger på at den økonomiske politikken skal sikre full sysselsetting. Det er for oss et viktig mål at alle arbeidsføre skal være sikret så vidt mulig stabilt arbeid og ha en rimelig årsinntekt. Samtidig er en planmessig innsats av alle kvinner og menn et av de viktigste midler til å nå de store økonomiske mål vi har satt oss.

Imidlertid stiller den fulle sysselsetting oss overfor en del før ukjente vansker. Disse vansker er likevel hyggelig arbeidsstoff, sammenliknet med den arbeidsløsheten før krigen førte med seg.

Problemet er hvordan vi skal sikre full sysselsetting, og samtidig sikre en høy produksjonseffektivitet uten at arbeidsfolk er jaget opp av frykt for å falle ned i en hær av arbeidsløse.

Jeg tenker her på effektiviteten på den enkelte arbeidsplass og også på effektiviteten i den forstand at en bør kunne sikre arbeidskraft til den produksjon som fra et samfunnsmessig synspunkt er den viktigste.

Borgerlige kretser vil løse effektivitetens problem ved at bedriftsherrene får økte muligheter til å tjene penger, mens arbeidsfolk skal tvinges av frykt for arbeidsløshet.

Den veien kan vi ikke gå. Den er menneskelig uverdig, og den fører heller ikke fram. Vi må søke fram til så vel sosiale som privatøkonomiske virkemidler som kan sikre arbeidseffektiviteten.

De følelige produksjonsvanskene etter krigen har dels vært av teknisk og økonomisk karakter. Det gjelder nedslitte maskiner, mangel på reservedeler, utilstrekkelig tilgang og lager av materialer og råstoffer. Disse faktorer vil vi vinne over etter hvert som den økonomiske gjenreisning skrider fram. Arbeidsvanene fra okkupasjonstiden, nedsatt arbeidsevne etter krigsårenes påkjenninger, en veldig mangel på yrkesopplæring av mange årsklasser, har gjort sitt. Også disse vanskene må vi etter hvert vinne over.

Jeg skal i en annen sammenheng komme inn på det økonomiske demokratiet som middel til å skape en positiv interesse for produksjonen.

Her skal bare nevnes den siden av det som består i at vi

stadig må arbeide for å gjøre de økonomiske og faglige organisasjonene — derunder fagforbundene, fagforeningene og verkstedklubbene — til aktive og bevisste støtter for å nå de produksjonsmål som stilles opp for den enkelte næring og det enkelte yrke.

Vi må ikke undervurdere det sosiale motiv: samfunnsmessig ansvar og felles interesse av gode produksjonsresultater — som impuls til en effektiv arbeidsinnsats, selv om dette er et motiv som etter sin natur kan hende vesentlig virker på noe lengere sikt.

Samtidig må vi overveie om vi etter hvert kan ta til hjelp et lønningssystem som oppmuntrer til høy arbeidsytelse. Den solidariske lønnsutjevningen innenfor arbeiderklassen har gitt store resultater for grupper som før lå urimelig langt nede. Ennå kan det være grupper igjen som har krav på dette spesielle hensyn. Men stort sett har den solidariske lønnspolitikken løst sin spesielle oppgave og på enkelte punkter har den muligens gått for langt. Andre sider ved lønnspolitikken trenger seg nå fram til overveielse.

Det kan f. eks. ikke sees å være hverken hensiktsmessig eller rettferdig at en som er skjødesløs og likeglad i sitt arbeid skal tjene det samme som en som ansvarsbevisst skjøtter sin daglige jobb. Videre bør det lønne seg for en arbeider å bruke sine ungdomsår til opplæring og utdannelse som gjør ham til en dyktig fagarbeider. En bør også kunne bruke lønningene som middel til å skaffe arbeidskraft til lite ettertraktede men samfunnsmessig nødvendige yrker. Videre bør en i noen utstrekning kunne bruke lønningene som middel til å gjennomføre ønskelige eller nødvendige distriktsvise eller yrkesvise omgrupperinger av arbeidskraften.

Det bør ikke være tale om hos oss å gjennomføre «folkedemokratiske» lønnsdeffirensieringer. Og en skal ikke undervurdere vanskene ved å gjøre de nevnte formål gjeldende i lønnspolitikken, når en samtidig skal finne fram til en for fagorganisasjonen samlende arbeidslinje.

Likevel må vi overveie disse spørsmål når vi skal søke å sikre arbeidseffektivitet uten trussel om arbeidsløshet, og vi skal sikre hensiktsmessig fordeling og plasering av arbeidskraften, uten å bruke tvangsdirigering.

En lønnspolitikk som antydet kan omfatte ikke bare den direkte pengelønn, men også de øvrige midler som er medbestemmende for reallønnen.

Etter krigen — med dens alminnelige mangel på arbeidskraft — har en kunnet merke en tendens til å framstille det som et onde i og for seg, at det er en viss bevegelighet i befolkningen, yrkene og distriktene mellom. En får av og til inntrykk av at det er en ulykke for et menneske og for landet om ikke hver enkelt får høve til å leve hele sitt liv på det stedet hvor hans barselseng sto.

Ja slik kan tidene forandre seg! Jeg har før nevnt hvordan i tidligere tider hundretusener av våre landsmenn fant buplass og utkomme i fjerne land. Så sent som i 1930-årene var titusener av ungdom villige til å reise ikke bare hvor som helst i landet, men hvor som helst på kloden, bare de hadde en svak utsikt til arbeid og utkomme.

I dag er det for den reaksjonære romantikk blitt en ulykke at en rasjonell utvikling og utbygging av landets muligheter, med sikte på å skaffe gode kår for alle her i landet, muligens kan føre med seg en viss yrkesmessig og distriktsvis omplasering av mennesker.

Dette gjelder særlig de unge og mobile årsklasser, som skal søke sitt livs leve- og virkeplass.

Så begrenset som vår arbeidsføre befolkning er, vil det være av avgjørende betydning at arbeidskraften blir mest mulig rasjonelt nyttet. Det gjelder særlig de yngre årsklasser som er nærmest til å ta fatt på de nye produksjonsoppgaver.

I år er det av menn mellom 20—32 år 344 000. Om snaue 12 år har denne gruppen gått ned med 25 pst., til 269 000. Så stiger den litt igjen, til 312 000 i 1974, men er da framleis nesten 10 pst. lavere enn i dag. Dette reiser med voldsom tyngde både kravet om at de yngre årsklasser må få en solid yrkesopplæring og at de må bli anvendt i arbeid som kaster av seg et høyt produksjonsresultat. Ellers går det økonomisk galt med landet vårt.

Midt under den vanskelige gjenreisningstiden vi gjennomlever har vi innrettet oss med flere fridager enn før — flere fridager enn kanskje noe annet land. En rimelig fritid er i seg selv et verdifullt element i en høy levestandard, og vi må sette alt inn på å underbygge den fritiden vi har skaffet oss.

Med våre 18 feriedager og 1. og 17. mai har vi 20 lønnede fridager i året. Legger vi dette sammen med søndagene og de kirkelige fridager, kommer vi til at vi nå har 81 fridager (derav 20 lønnede) og 284 arbeidsdager i året.

Jeg har da regnet julaften, nyttårsaften, påskelørdag, lørdag etter bededag, og St. Hans som arbeidsdager.

Mange andre framtredende land har heller ikke alle våre kirkelige fridager, og har altså — selv om de har 12 døgns ferie — opptil 14 fridager færre og 14 arbeidsdager flere enn vi har.

Omregnet betyr disse 14 fridagene i vårt land et tap av om lag 40 000 årsverk, eller en reduksjon av årsproduksjonen med om lag 5 pst. med mindre vi oppveier dette ved en økt innsats de 284 arbeidsdagene vi har igjen.

Det er på denne bakgrunnen vi må vurdere den diskusjonen det er tilløp til, om forutsetningene er til stede nå til at vi skal innrette oss med ennå mer fritid og enna mindre arbeidstid i året. Vi må også se dette på bakgrunn av at vi i dag har et dårligere teknisk utstyr, en mindre rasjonell produksjon enn mange andre land.

Den avgjørende forutsetning for en ytterligere avkastning av arbeidstiden, er at det tekniske produksjonsutstyr bringes opp på et slikt nivå, at arbeidstiden kan reduseres uten at årsproduksjonen regnet pr. arbeider blir mindre enn nå. Reduserer vi arbeidstiden ytterligere uten at denne forutsetning er til stede, betyr det bare at vi gjør veien lenger fram til bedre levevilkår.

De tekniske forutsetninger for å senke arbeidstiden uten å redusere produksjonen, vil i vårt land ikke være til stede de nærmeste år.

Den politikken vi la opp ved arbeidsprogrammet av 1945, tok sikte på å nytte all offentlig og privat tiltaksevne for så hurtig som mulig å reise opp igjen landets økonomi.

Den samme hovedlinjen preger utkastet til program for de kommende fire år. Det er imidlertid grunn til å gå litt nærmere inn på disse viktige delene av programmet.

Generelt må vi antagelig erkjenne at det er visse grenser for hva vårt parti makter å arbeide med i en gitt kortere periode. Skal en konsentrere kreftene om en videre utbygging av landets produksjonsapparat, kan det være nødvendig *for tiden* å stille i bero spørsmålet om å endre formene for eksisterende private virksomheter.

Omvendt: Hvis vi velger å bruke en fireårs periode til arbeidet med samfunnets overtagelse av eksisterende private bedrifter, vil vi neppe makte å konsentrere tilstrekkelige krefter for den videre utbygging av produksjonsapparatet.

Det er her ikke spørsmål om å velge bare den ene eller bare den andre hovedlinjen. Men en må klart velge hvilken oppgave en vil legge *hovedvekten* på de kommende fire år.

En må her ha i minne at vårt lands økonomiske hovedproblem de nærmeste år ikke blir løst ved å endre formene for de i dag eksisterende bedrifter, idet en viktig side av hovedproblemet er at det eksisterende produksjonsapparatet ikke er tilstrekkelig til å skape balanse i vår utenriksøkonomi, og samtidig sikre hele vårt folk en rimelig levestandard. En sterk videre utbygging av produksjonsevnen er under alle omstendigheter nødvendig.

På den andre siden blir det stadig mer klart at den store private sektor i vårt næringsliv reiser sosiale og politiske problemer vi må ofre mer oppmerksomhet enn tidligere.

To tråder løper parallelt gjennom hele arbeidsprogrammet. Den ene er økt produksjon og den andre er rettferdig fordeling.

Norsk næringsliv er i dag en broket blanding av private bedrifter, samvirkebedrifter, offentlige og halvoffentlige bedrifter, og en rekke blandede former. De fleste bedrifter eies av private eller av private aksjeselskaper.

Er det mulig under et slikt system å sikre en rettferdig fordeling? Eller blir arbeidsfolk bare lurt til å slite for å skape rikdom for bedriftseierne?

For å få nærmere tak i dette skal vi huske at den samlede produksjonen i landet går dels til forbruk og dels til investering.

Gir forbruket inntrykk av en rettferdig fordeling? Det er her et åpent sprang fra levemåten for en skipsreder i Vestre Aker, med villa, bil, seilbåt, sommerhus, hans nivå i klær og matstell, og på den andre siden en familie som lever innrekvirert på et enkelt rom, eller en alderstrygdet som har stadig frykt for at et av hans dyrebare klesplagg ikke skal holde sammen. Men dette er i alle tilfelle ytterligheter, som ikke er representative for det normale nivå. I det store og hele er forbruksnivået i Norge jevnere enn i noe annet land jeg kjenner til selv om det også her foreligger enkelte særlige problemer som kaller på vår oppmerksomhet.

Det vanskelige problemet ligger på en annen kant. En del av produksjonen går til investeringer, og disse har etter krigen vært meget betydelige.

I de fire årene 1945—49 (for 1949 er det budsjettall) er de samlede netto investeringer beregnet til 7 343 mill. kroner. Av dette faller 1 775 mill. på offentlige investeringer og 5 568 mill. på private investeringer.

Ikke på langt nær hele denne private nettoinvesteringen er det en kaller kapitalistisk eiendom. Boligbyggingen trekker

alene om lag 725 mill. kroner, og ikke kapitalistiske næringer, som f. eks. jordbruk og fiske, trekker betydelige summer.

Likevel blir det stående igjen en dominerende post som må kalles øking av den kapitalistiske eiendom. Det er selvsagt en uunngåelig konsekvens av gjenreisning og utbygging i et land hvor den private sektor fremdeles omfatter det meste av næringslivet.

Klasseforskjellen manifesterer seg ikke i første rekke i et forskjellig privat jordbruk, skjønt en ser den også der, men den manifesterer seg i første rekke i den ulike andel i samfunnets produksjonskapital.

I perioden etter krigen er det særlig iøynefallende at det er folkets felles produksjonsinnsats som muliggjør de store investeringer, og vi finner en stor del av disse igjen som en øking av den kapitalistiske eiendom.

Det her foreliggende problem kan en ikke løse gjennom en jevn inntektsfordeling, med mindre en tilsvarende del av inntektene ble bundet til oppsparing og investering. Det betenkelige her er jo ikke selve investeringen. Den er tvert imot ubetinget nødvendig. Det betenkelige ligger i at det ikke er samfunnet som eier hva der her er investert, på grunnlag av folkets felles innsats.

Det må antas å være bestemte forutsetninger for at arbeiderklassen under et slikt system vil være interessert i år å yte sitt beste. En av dem er at en holder klart fast ved — som det er gjort i Grunnsyn og retningslinjer — at utviklingen etter hvert skal føre større bedrifter og virksomheter over til samfunnets eiendom, som samvirketiltak eller som offentlige bedrifter.

En annen klar forutsetning er at arbeiderklassen føler seg trygg for at den kan sikre seg levestandard som etter hvert blir mulig. Her har vi ingen annen garanti enn den som ligger i vår egen makt. Men kan vi opprettholde og styrke vår nåværende organisasjonsmessige og politiske makt, skal vi også kunne sikre den levestandard produksjonens utvikling til en hver tid gjør mulig.

Etter krigen er forholdet det at vi på grunnlag av fagorganisasjonens makt, stortingsflertallet og Regjeringen, og med Lønnsnemnda som utførende organ, har sikret arbeiderklassen en totalinntekt som ligger i overkant av den varetilgang produksjonen har gjort mulig.

Fra 1939 til 1948 er lønningene for menn øket med gjennomsnittlig 80.2 pst. og for kvinner med 95.8 pst. Den årlige lønnsutbetaling er steget med ca. 1 800 mill. kroner.

Nå er private bedrifter imidlertid ikke bare en spesiell form for produktiv virksomhet. De er også det økonomiske fundament for sosiale og politiske krefter som står arbeiderbevegelsen imot.

I 1945 var alle klar over at bare en samlet innsats av hele folket kunne reise landet etter katastrofen. Med hele folkets innsats har gjenreisingen gått sin gang. Som nevnt har den også bygd opp igjen de økonomiske fundamentene for det private næringsliv. Etter hvert som det skjer, ser vi at de private næringsdrivende vinner igjen sin gamle selvtillit, sitt gamle standshovmot, og sin gamle kampinnstilling mot samfunnet. De føler seg nå sterke nok til å utfordre til et oppgjør om hvilke krefter skal ha makten i den fortsatte utviklingen.

Nå har vi selvsagt ikke gått inn for gjenreisingen for å stampe opp av jorda krefter som skal kunne kaste arbeidsfolket ut av sine vunne posisjoner.

I en tid med krav om at kreftene settes inn for landets nyreising, har vi bevisst gitt avkall på en lidenskapelig og produksjonshemmende strid om formene for de eksisterende bedrifter.

Men vi har gjort det og vi gjør det under en klar forutsetning. Og det er at alle produksjonsmidler — uansett deres eiendomsform — skal betraktes som *samfunnets produksjonskapital*, og at denne skal disponeres til beste for hele samfunnet.

Det er på denne bakgrunnen vi må bedømme reguleringspolitikken, både arbeiderbevegelsens kamp for den og borgerskapets motstand mot den.

Arbeiderklassen kan i en overgangsperiode avfinne seg med at det meste av produksjonsmidlene er kapitalistisk eiendom, men arbeiderklassen må samtidig sikre seg at produksjonsmidlene brukes til beste for hele samfunnet.

For å sikre denne innflytelsen over produksjonskapitalen har arbeidsfolk to veier å gå, og vi må gå dem begge.

Den ene er den direkte innflytelsen som kan bygges ut gjennom de spirer til en demokratisk økonomisk forfatning vi finner i produksjonsutvalg, bransjeråd, og det økonomiske samordningsråd. For å fylle denne oppgaven må disse organer utvikles til en ganske annen effektivitet enn i dag. Den viktigste forutsetning for det er at arbeidere og funksjonærer utvikler en like fast vilje til å være medbestemmende over produksjonens

gang, som den viljen de har utviklet til å være medbestemmende over sine egne lønns- og arbeidsvilkår.

Den andre veien er indirekte men har i dag langt den største betydning. Den består i at arbeidsfolket tar makten i samfunnets politiske institusjoner, og gjennom dem sikrer seg den *sentrale* ledelsen av disponeringen av produksjonskapitalen.

Vi må være klar over hva denne striden dreier seg om. De borgerlige vil prøve å gjøre det til en strid mellom staten og individet. Hilke individer?

En hovmodig fyrste i det forrige århundre sa at «*mennesket* begynner med baronen». Den borgerlige propagandaen synes å gå ut fra at *individet* begynner med grossereren, kanskje med kjøpmannen.

Men det store flertall av folket: lønnstakere, bønder, fiskere og håndverkere, de er også individer, og deres interesser er ikke varetatt ved det «kreftenes frie spill» den borgerlige propaganda kjemper for.

Det dreier seg ikke her om individets makt kontra statens makt. Spørsmålet er om samfunnets produksjonskapital skal disponeres av en liten gruppe private bedriftseiere, eller om folket selv gjennom samfunnsmessige reguleringer skal sikre seg innflytelse over produksjonsmidlene.

Arbeiderpartiet vil opprettholde og utbygge de økonomiske reguleringer som er nødvendige for å sikre den jevne befolknings medbestemmelsesrett over produksjonsmidlene, nødvendige for å sikre at samfunnets produksjonskapital blir disponert til fordel for hele folket.

I en helt annen stilling står de detaljreguleringer som er en følge av varemangelen etter krigen. I forhold til mai 1945 er rasjoneringen etter hvert opphevet for fisk og fiskehermetikk, poteter, grønnsaker, frukt, te, vaskepulver og såpe, eskeost, tobakk og enkelte andre varer. Kakao og kjøtthermetikk ble frigitt men måtte undergis rasjonering igjen. Brødet er faktisk fritt. En lang liste med industrivarer og bygningsartikler er også frigitt. Varens kvalitet er blitt mye bedre. Enkelte kommunister og borgerlige kvinner klager over at de har det verre i dag enn under krigen. Det avhenger helt av hvordan disse folk levde under krigen. For alminnelige folk har utviklingen vært oppmuntrende, selv om det ennå er vanskelig med enkelte ting. I prinsippet er det klart at det som står igjen av detaljreguleringer og rasjoneringer vil bli avviklet så fort varetilgangen gjør det forsvarlig, men heller ikke før.

Etter dette programmet skal vi også de kommende fire år søke å sette inn all offentlig og privat tiltaksevne for å bygge ut landet og øke produksjonen. Ved hensiktsmessig økonomisk kontroll og regulering vil vi sikre at den voksende produksjonskapital blir disponert slik at den tjener hele folkets interesser. Men programmet tar ikke sikte på i noen større utstrekning å overføre eksisterende private bedrifter til offentlig eie i fireårsperioden.

Vi står her foran et vanskelig vurderingsspørsmål og her får landsmøtet ta det endelige standpunktet. Det er enighet om at bønder, fiskere, håndverkere og småindustrielle fortsatt skal drive sin private virksomhet, med stor vekt på utviklingen av samvirket i produksjon og omsetning.

I boligbyggingen vil vi bygge på samvirke eller på egne hjem. Gårdeiernes organisasjoner har reist krav både om høyere husleier og at det skal anerkjennes som privat næring å eie og drive leiegårder. Det er vanskelig å se noe som mindre skulle egne seg til privat business enn det å eie andres hus og heim. Kravet må derfor avvises. I den framtidige boligbyggingen må husene enten eies av beboerne i fellesskap — i kooperative byggelag, eller for småhus av beboerne selv.

I de nærmeste år bør arbeiderbevegelsen med hele sin styrke reise som en stor sak å organisere omsetningen på samvirkebasis. En bred utbygging av kooperasjonen er både et middel til å rasjonalisere og billiggjøre omsetningen, og den kan være et effektivt middel til pris- og kvalitetskontroll av varene. Men da må samvirkelagene ikke bare ta seg av matvarer. Det er minst like viktig å få bedre omsetningsformer for slike ting som klær og personlig utstyr, møbler og annet utstyr til heimene. En burde også finne fram til samvirkeformer for omsetning av byggematerialer og for bygge- og anleggsarbeid — et område som nå synes særlig egnet til å skape en særegen robust type av profitører og spekulanter.

Imidlertid vil vi i lang tid framover måtte regne med at en betydelig del av detaljomsetningen går gjennom private forretninger. En må da søke å lette organiseringen av innkjøps- og konsulentvirksomhet mellom disse forretninger.

Kontrollen med import og eksport opprettholdes for å løse valutaproblemene og for å sikre landets forsyninger. Programmet foreslår at Statens Kornforretning overtar importen av forstoffer. Staten overtar importen av sukker. Norsk Brenselsimport overtar importen av fast brensel, og med rett til å overta

engroshandelen. Norsk Medisinalimport overtar importen og engroshandelen av apotekervarer.

Kraftverkene skal bygges ut av det offentlige, med mindre særlige forhold gjør det hensiktsmessig at bedriftene bygger ut egne kraftverk.

I samferdselen er den nærmeste oppgaven å samordne og rasjonalisere person- og særlig godstrafikken. Når samfunnsmessige forhold krever det, kan det offentlige overta samferdselsmidlene.

Skipsfarten og hvalfangsten vil også i tiden framover være private næringer. Det skyldes ikke at rederne er hverken genier eller ufeilbare, det skyldes ganske enkelt at disse næringer har sin basis i en internasjonal økonomi som ennå gjør det mest hensiktsmessig at disse næringer drives av private aksjeselskaper.

Når det gjelder igangværende industrielle bedrifter tar programmet av grunner som er nevnt før ikke sikte på at slike bedrifter i større utstrekning skal overføres til nye former. Spørsmålet om folk vil finne dette som en brukbar arbeidslinje vil i sterk grad avhenge av på hvilken måte de private bedriftene fyller sine produksjonsoppgaver i perioden.

Det er nødvendig at spørsmålet om samfunnets overtagelse av igangværende private bedrifter, blir ført over på et konkret plan. Det vil si at de interesserte bør peke direkte på de industrier eller bedrifter samfunnet skal overta.

Vedkommende fagforbund har foreslått at staten overtar bryggeriene. Slik som de driftsmessige og økonomiske forhold er i denne industrien nå, er dette neppe hverken et prinsipielt eller økonomisk spørsmål. Det er mulig denne saken burde utredes med sikte på at Staten overtar bryggeriene.

En partiavdeling har pekt på gruveindustrien. Der har Staten etter hvert erhvervet betydelige interesser, og arbeider med spørsmålet om hensiktsmessige driftsformer for best mulig å nyttiggjøre Statens store interesser.

Når det gjelder igangværende industri har saken en særlig politisk side vi må legge skyldig vekt på. På grunn av de særlige forhold etter krigen er det i dag lønnsomt å drive en mengde foreldede bedrifter, som vil komme i en umulig stilling når de internasjonale markedsforhold endrer seg. Er det da riktig i dag å overta bedrifter, som det om noen tid ikke vil være mulig hverken for Staten eller private å holde i gang. Treforedlingsindustrien er et godt eksempel på dette.

En annen sak er det at når de internasjonale konjunkturer endrer seg, kan det bli nødvendig at Staten griper inn og sørger for de nødvendige tiltak for at foreldede industrier og bedrifter blir utbygget på konkurransedyktig basis. I en slik sammenheng kan det være hensiktsmessig at Staten helt eller delvis overtar slike industrier.

Ut fra hele det syn jeg her har hevdet, følger uten videre at store bedrifter i perioden fortrinsvis bør bygges som offentlige eller kooperative selskaper, eller med Staten som største aksjonær.

Et neste viktig spørsmål gjelder bankene og forsikringsselskapene. Jeg viser til de spesialutredninger som er omsendt. Det er på det rene at vi her står ved den økonomiske kjerne av den kapitalistiske motstandsfronten.

De private forretningsbankene representerer en veldig privat maktkonsentrasjon. Jeg skulle anta at de nå har en forvaltningskapital på 6 milliarder eller mer. Ennå mer bemerkelsesverdig er det imidlertid at de tre største private bankene med en aksjekapital på 76.5 mill. kroner har en forvaltningskapital på 2 874 mill. kroner. En håndfull private forretningsmenn sitter i denne nøkkelstillingen. Svakheten ved hele systemet vil klarest vise seg når bankene blir grepet av den finansieringsskrekk som preget dem i motgangstider.

Programmet foreslår at samfunnets posisjoner innen bankvesenet skal utbygges, dels ved å utvikle statsbankene videre, og dels ved en rasjonell og effektiv kontroll med bank- og kredittvirksomheten.

Så skal spørsmålet om samfunnets overtakelse av bank- og forsikringsvirksomheten utredes. Vi vet at en slik formulering kan bety enten at en for tiden ikke vil gå inn på denne sak, eller det kan bety at nå vil en ta den opp og klarlegge den. I det foreliggende tilfelle betyr det at landsstyret mener en nå må ta denne alvorlige saken opp og klarlegge dens praktiske og politiske sider. Det får så bli landsmøtet foran valget i 1953 som får avgjøre hva partiet her skal foreta seg videre.

Men også denne saken må landsmøtet som den høyeste partimyndighet vurdere.

Problemene av delvis tilsvarende karakter melder seg for forsikringsvirksomheten.

Uten å gå nærmere inn på saken, vil jeg her nevne betydningen av å få våre organisasjoner — faglige og politiske —

mest mulig aktivt med i all kontrollerende, ledende og regulerende virksomhet.

Det har også i våre organisasjoner utviklet seg en urovekkende tendens til å se seg om etter funksjonærer og politi over alt hvor noe skal kontrolleres eller reguleres. Den samme tendens vender oppmerksomheten bort fra at på svært mange områder kan våre tusener av foreninger selv være de mest hensiktsmessige og effektive kontrollorganer. Selvsagt er det Regjeringens og Stortingets sak å gi lovhjemmel for de tiltak som skal settes i verk på disse omstridte felter. Men vi skal være vare for overtro på paragrafene, og kontroll behøver ikke nødvendigvis være politikontroll.

Arbeidsfolk løste ved felles opptreden i aktive organisasjoner mange oppgaver også før i tiden, da hverken regjering eller storting var oss til hjelp. Alt arbeid er mye lettere med vår egen regjering og med vårt eget stortingsflertall.

Men denne nye situasjonen har ikke løst de tusener foreninger fra sitt ansvar eller sine oppgaver. De må nå som før være de viktigste organer for folkets kontroll med samfunnets forhold viktigere enn funksjonærene, viktigere enn politiet.

Vår generasjon har fått en stor oppgave lagt på seg. Ikke bare skal vi rydde opp i krigens ruiner. Vi skal samtidig bygge dette landet ut så hele folket får de trygge levekår som alltid har vært arbeiderbevegelsens drøm.

I denne perioden må vi ikke overse den oppgaven som er stilt foran i programmet: å vinne *flertallet i folket* for å få et trygt grunnlag for et målbevisst arbeid. Vi har trøstig gått til vårt arbeid i en periode med stortingsflertallet vårt basert på en omstridt valgordning. På lenger sikt er det av avgjørende betydning at det bak hvert stortingsflertall står et flertall i folket som slutter opp om vårt arbeid og våre mål.

Ordstyreren meddelte at det var kommet inn et par forslag som ble referert og oversendt redaksjonskomitéen. Valgkomitéen ble anmodet om å gå til møte.

Tarald Nomeland, Aust-Agder: Statstjenestemennene, embetsmennene, stortingsmenn og andre har fått økt sin lønn mye. Kroppsarbeiderne har ikke fått en tilsvarende økning. Det er dem først og fremst den økonomiske gjenreising beror på. Vi må markere at samfunnet vil gjøre sitt og slå det fast i programmet. Vi har derfor stilt forslag om en tilføyelse til Arbeidsprogrammet. Et annet tillegg til arbeidsprogrammet gjel-

der landbruksspørsmål. Vi kan sterkere hevde oss mellom nasjonene om vi verner den norske kultur. Særlig mener jeg det er om å gjøre å verne om all god norsk folkekultur.

Bendik Øyan, Oslo: Når det gjelder Arbeidsprogrammet om den utenrikske skipsfart og hvalfangst har våre partifeller blant sjøfolkene vært skuffet. Det mangler noe på et spesielt område. Sjøfolkene håper at de kan få noenlunde dekning for det syn som gjorde seg gjeldende på Sjømannsforbundets landsmøte om samfunnsmessig kontroll med skipsfartsnæringen.

Det har vært forslag oppe om å etablere et «skipsfartens næringsråd». Forslaget ble oversendt de respektive instanser i partiet, men vi har ikke sett noe til det enda. Derfor reagerte våre partifeller blant sjøfolkene slik de gjorde. Synet som lå til grunn var klart motivert og jeg har levert tilleggsforslag til Arbeidsprogrammets uttalelse om «Utenriks skipsfart — Hvalfangst og Selfangst». Jeg kan tilføye som et argument for forslaget at sjøfolkene gjerne ser at vi får en større samfunnsmessig kontroll — bl. a. med slike spørsmål som gjenreisingen av vår handelsflåte, som er skjedd i så hastig tempo. I 1952—53 vil vi ligge langt over antallet br.reg.tonn enn før krigen. Et «skipsfartens næringsråd» ville hatt langt større kontroll med gjenoppbyggingen og forbruket av hard valuta. Jeg håper landsmøtet forstår dette krav og slutter seg til av rent nasjonale og hensiktsmessige grunner. Så sterkt som jeg kan vil jeg be representantene være med på votere dette tillegg inn i arbeidsprogrammet. Sjøfolkene og samfunnet krever at det blir gjort noe her.

Ordstyreren: Det er kommet inn en mengde forslag som jeg foreslår oversendt redaksjonskomitéen.

Karsten Heli, Oslo: Det er gjort mange innvendinger mot skole- og kulturposten i Arbeidsprogrammet og det er sagt at dette representerer lite nytt. I den forbindelse er det riktig å peke på Stortingsmelding nr. 55, som kom for et par måneder siden. Her blir det gjort rede for hvilke krav som vil melde seg i kommende 10-års periode. Tallet er blitt uhyggelig stort. Antallet skolebarn vil bli atskillig større i kommende år. Grunnskolen — folkeskolen — må derfor i første rekke bygges ut. Vi må konsentrere oss om de faktorer som kan gi produksjonsøkning, men her er mennesket og dets utdanning av første rang. Tendensen er klar i andre land og også her må vi søke å lette adgangen for ungdom som vil kvalifisere seg. I våre partilag må vi ha dette for øye, og etter hvert som vi får makt og midler

til det, må vi gjennomføre bedre utdanningsmuligheter for ungdommen. Dette er i høyeste grad en god beredskapspolitikk. Gjennom det indre arbeid kan vi skape de mentale forutsetninger for å få gode demokrater. Det å kvalifisere den oppvoksende slekt er en oppgave for partiet i tida framover.

Erling Kvåle, Vest-Agder: Arbeidsprogrammet inneholder avsnitt om jernbanenettet, som trenger en tilføyelse. Det er riktig og innlysende det som står. Men vi må først få i stand og modernisere de anlegg vi allerede har. De smalsporede baner må bort og alle må bygges om til bredt spor, slik at kapasiteten kan nyttes fullt ut. I mitt distrikt har vi en gammel smalsporet bane. For ca. 3 uker siden kom departementets proposisjon om reparasjons- og utbyggingsarbeider av denne banen. Det het at banen skal bygges ut, ut fra de forutsetninger at den fortsatt skal være smalsporet. I overensstemmelse med vårt syn på jernbaneutbyggingen har vi derfor fremmet vårt forslag.

Eugen Pettersen, Oslo: Det gleder meg at man i dette spørsmål har en litt annen innstilling enn det som skulle vært vårt prinsipielle program. Brattelis foredrag om Arbeidsprogrammet var godt underbygd. Men spørsmålet er ikke bare å sette opp et 4-års program. Hovedsaken er hva vi kan utføre i perioden. Hvis representantene på dette landsmøte står opp og spør hva er gjort innen de forskjellige yrker, og hvor mange som har bedret sine kår fra før, og tilsist vil vi få beholde forbedringene når den internasjonale konkurranse melder seg. I dag går alle bedrifter med stort overskudd. Partiet og vårt flertall på Stortinget har her et voldsomt ansvar. Spørsmålet er om vi behandler midlene vi får inn i de gode tider riktig, slik at vi kan møte en nedgangsperiode. I 1947 ble det stilt til rådighet 33.5 mill. kroner til å utbedre vår skipsbyggingsindustri. Jeg vil spørre finansministeren hva som er gjort for å få gjennomført en rasjonalisering. Ikke ett øre er tatt ut. Arbeidsgiverne og kapitalistene vil bekjempe et hvert framskritt som skriver seg fra Arbeiderpartiet. Vi misunner ikke våre svenske venner når vi ser at norske båter på 17—18 til 20 000 tonn går sin prøvetur fra svenske verfter. Men det er forstemmende for en norsk jernarbeider at vi ikke er i stand til å bygge over 10—12 000 tonnere. Vi må pålegge de enkelte bedrifter og industrier å modernisere slik at de er konkurransedyktige i nedgangstider. En kan si at det i dag hersker mangel på arbeidskraft. Men det har reist seg nye bedrifter som paddehatter i enhver kjellerhals. Storbedriftene blir således uten arbeidskraft. En læregutt i dag i f. eks.

jernindustrien skal ha 4 års læretid ved siden av skolegangen. Dette er for mye for å kunne utføre sitt fagarbeid. Jeg vil henstille til Regjeringen, sentralstyret og stortingsflertallet at det blir lagt fram bestemte oppgaver over en gjennomført rasjonalisering av industrien, slik at vi kan konkurrere i nedgangstider.

Ordstyreren refererte flere innkomne forslag.

Einar Thoresen, Nordre Salten, redegjorde for sitt forslag om alderstrygden til enker som ikke har fylt 60 år. Ved ektefelles død mister nå enken trygden. Taleren mente forslaget var beskjedent og henstilte til landsmøtet å vedta det.

Ordstyreren: Vi må foreta et suppleringsvalg. Mons Lied, som er medlem av redaksjonskomité II, er syk og finansminister Meidalshagen er foreslått i hans sted. Det ble enstemmig vedtatt.

Einar Thoresen, Salten: Utforminga av arbeidsprogrammet er god og jeg vil gjerne gi ros for det. I Nord-Norge har vi særlig festet oss ved ferdselen på Riksveien. Bilfergene eies av private selskaper — og underskuddet må betales av Staten. Underskuddsforetak har man ikke noe imot at Staten overtar, men overskuddsforretningene vil de beholde selv. For oss synes det naturlig at Staten overtar alle fergene på Riksveien. I rutebil- og skipsselskapene må Staten også få en utvidet innflytelse.

Nils Lysø, Sør-Trøndelag: Når jeg har forlangt ordet så gjelder det et punkt i avsnittet om samferdselen. Jeg har erfaringer når det gjelder kommunikasjonene i kystdistriktene. Det er en kjent sak at de landverts kommunikasjoner i sjødistriktene ligger minst 50 år tilbake. Alle som har sin næring i slike distrikter er skuffet når vi ser at bevilgningene til veier er skåret ned i Nasjonalbudsjettet. Vi må be om at det blir tatt omsyn til at utbyggingen av kommunikasjonene er grunnlaget for utbyggingen av næringslivet i kystdistriktene. Når det gjelder de sjøverts kommunikasjoner er jeg enig med forrige taler. En rekke lokale selskaper har statstilskott, mens det pågår en innbyrdes konkurranse mellom selskapene. Her må Staten ha avgjørende kontroll, slik at lokaltrafikken kan samordnes til beste for trafikantene. Slik som forholdene nå er blir resultatet gamle båter og dårlig forbindelse. Skoleforholdene lider også under disse dårlige kommunikasjoner. Fiskerne og småbrukerne i kystdistriktene setter sin lit til at Regjeringen og Stortinget tar tilbørlig hensyn til disse krav.

Konrad Andersen, Rjukan: Spørsmålet om kontroll og overtagelse av industrien er ikke tatt opp til den riktige behandling. Særlig gjelder dette kraftverkindustrien, som er kjernen i all

industri og dermed kan kontrollere all annen virksomhet. Vi har derfor sendt inn et forslag som jeg ber landsmøtet vedta.

(Forslaget med motivering er gjengitt til slutt.)

Per Almås, Sør-Trøndelag: Jeg vil gjerne si noen ord i forbindelse med kraftforsyningen. Strinda Arbeiderparti har sendt inn forslag om at Staten må overta, samkjøre og sammenstille elektrisitetsverkene, slik at vi kan få en rasjonell utnyttelse. Når det gjelder Aura har Regjeringen og Stortinget slått inn på denne linje. Vi mener at alt som naturlig faller inn under denne samkjøring bør komme med.

Josef Larsson, Oslo: Jeg har et par meddelelser. Rapportene fra våre produksjonsutvalg er ikke oppmuntrende. Det er liten tilslutning fra bedriftene og skepsis fra arbeidernes side. Når det gjelder bransjeråd gikk det trått og dårlig med initiativ. Det er behov for rasjonalisering. Vi fikk en beslutning om å angagere en ekspert fra forbundet, som skulle avgi rapport til bransjerådene. Bedriftsrepresentantene har fått betenkeligheter, som faktisk munner ut i å sabotere tiltaket. Disse organer som danner grunnlaget for vårt framstøt mot økonomisk demokrati, er i fare. Jeg går ut fra at Landsorganisasjonen og Regjeringen vil behandle spørsmålet med interesse, slik at vi kan få en alvorlig drøftelse av problemet.

Nils Kvam, Trøndelag, uttalte at det forelå mange forslag på det sosialpolitiske område, men ville advare mot at vi gapte for høyt.

Einar Thoresen, Salten: Jeg vil bare understreke noe innlederen sa om kommunikasjonene i kystdistriktene. Det er ikke nok at vi bare får retningslinjer i arbeidsprogrammet, de må også følges. I Nord-Norge har vi problemet med hurtigrutene og lokalbåtene som konkurrerer.

Per Kleppe, Oslo: Om finanser, lønninger og pengepolitikk står det i arbeidsprogrammet ganske svakt at dette spørsmål skal utdypes. Det jeg særlig vil peke på er at en ikke har tatt skrittet fullt ut og sagt klart og åpent ifra at samfunnet skal overta bankvesenet.

Rolf Volla, Oslo: Hensikten med programmet er å fordele resursene på best mulig måte. Jeg vil gjerne peke på kooperasjonen, som folk flest ikke er oppmerksom på. Hvis folk vil resonnere litt når de om fredagen får lønningsposen over problemet med kjøpmannen på hjørnet, som ofte går av med en stor del av inntekten, og av dette har en betydelig fortjeneste. Ofte unndrar de seg også å betale skatt.

Samtidig vil jeg underrstreke at produksjonsutvalgene ikke har noen lov bak seg. Sosialpolitikken er ikke bra som den er. Den er på begynnerstadiet. Kunne vi ikke gjøre det slik at alle fikk sosialtrygden?

Sunniva Hakestad Møller, Rogaland: Rogaland har sendt inn forslag til endringer i arbeidsprogrammet. Jeg skal bare komme inn på spørsmålet om kvinnenes lønninger. Bratteli sa at kvinnenes lønninger var hevet med 96 prosent etter krigen. Mulig at dette er riktig, men jeg vet iallfall at lønnen er steget svært lite i forhold til prisstigningen ellers. Årsinntekten for kvinnelige arbeidere i min industri er på ca. 1600 kr. Vi kvinner har vanskelig for å forstå denne politikk Lønnsnemnda har ført. Kanskje grunnen er at det ingen kvinner er representert i Lønnsnemnda. Jeg er sikker på at Lønnsnemnda hadde hatt et annet syn hvis en husmor hadde fått lagt opp sitt budsjett for nemnda. Vi har ca. 1 kr. timen i dag. Det verste for oss var at vi var mindreverdige når det gjaldt dyrtidstillegget.

Derfor har vi sendt en anmodning til L.O.-kongressen i mai og vi håper at dette meningsløse skille kan forsvinne.

Freder Frederiksen, Sør-Troms: Jeg er forbauset over at flere av L.O.s tillitsmenn har stilt seg skeptisk når det gjelder folkets overtagelse av produksjonsapparatet. Ved et spørsmål nylig om arbeiderne var skikket til å overta sildoljeindustrien, svarte kjemiske representant nei. Men vi ser at fiskerne overtar den ene bedrift etter den andre. Dette spørsmål må tas opp til alvorlig debatt i partilagene. En har grunn til å spørre om vi er kommet inn på en negativ linje. En ny tid bryter fram i Nord-Norge, men jeg må beklage den utvikling som har funnet sted i våre øvrige næringer.

Hjalmar Bergsjø, Øst-Finnmark: Jeg vil gjerne ta opp forslaget fra Øst-Finnmark Arbeiderparti og peke på at Nord-Troms og Finnmark er helt rasert. Vi har ingen steder som kan danne ramme om foreningsliv eller arbeidsliv. Den siste som kommer på tale i gjenreisningen er forsamlingshus. Det er et spørsmål av stor betydning å få reist forsamlingshus i disse distrikter. Vi må søke å finne former slik at våre organisasjoner kan klare det. Det betyr så mye, ikke bare for partiarbeidet, men også for det kulturelle og sosiale arbeid.

Trond Hegna, Rogaland, tok opp forslagene fra Rogaland Arbeiderparti, og uttalte at med utbyggingen av militærvesenet er det nødvendig at vi har en særlig statlig kontroll med krigsindustrien og profitten i denne industri.

Ebba Lodden, Arendal, mente vi burde få en bedre kontroll med importen av maskiner, og pekte samtidig på betydningen av standardiseringsarbeidet.

Johan Kvikstad, Søndre Salten: Det har vært gruvearbeidernes håp at industrien skulle bli samfunnseie. Enkelte innen partiet mener at vi ikke må trå de private gruveeiere på tærne. Det er uforenlig med vårt partis tradisjoner å være lunkne på dete felt. Vi må gjøre som det britiske arbeiderparti har gjort. Det økonomiske spiller ikke hovedrollen. Det er ikke ønskedrømmer som har gjort at vi har tatt opp spørsmålet. Men vi ser at vi ellers vil bli liggende tilbake. Myndighetene har dessverre ikke tatt standpunkt og jeg ber om at det må bli gjort.

Alf Seweriin, Oslo: Jeg anser ikke programmet om sosialpolitikken for et framtidsprogram, — men et ønskeprogram som kan realiseres. Det betyr millionuttellinger. Tidspunktet er ennå ikke inne til de største framsteg, og foreløpig må vi konsentrere oss om de nærmeste oppgaver. Det pålegger det offentlige store utgifter, men vi må ta disse løft.

Carl Gulbrandsen, Vestfold: Våre oppgaver vil aldri stoppe opp og derfor er det rart at punktet om det kommunale selvstyre med innskriding fra departementet skal stå fast. Jeg henstiller om at dette punkt blir trukket tilbake.

Odd Finset, Nordre Salten: Jeg har bedt om ordet for å støtte forslaget om endringer i samferdselsprogrammet. Arbeidssituasjonen i Nordland er ikke slik som her sydpå. Vi har ledighet hver vinter, fordi landsdelen er dårlig økonomisk utbygd. Her spiller kommunikasjonene en stor rolle. Vi krever derfor en snarest mulig utbygging av veinettet og de sjøverts kommunikasjoner. Vi er klar over at forslaget om samfunnets overtagelse er meget vidtfavnende. Men vi mener forslaget skal ligge som riset bakom speilet, slik at det kan tas opp igjen.

Galtung Eskeland, Stavanger: Jeg har lagt fram to forslag. Det første gjelder at det går for sent i sentraladministrasjonen med sakene. Dette går ut over kommunene og arbeidet der. Det andre gjelder ansettelse i offentlige stillinger. Høyt oppe er det ingen folkevalgte tillitsmannsorganer som har noe å si.

A. Ødegård, Vestfold: Jeg har hørt forslagene og innleggene fra Nord-Norge. Særlig når det gjelder samferdselen må jeg si at vi ligger etter på mange steder på Østlandet også. På Østlandet burde vi få en samlet plan for utbyggingen av kommunikasjonene, slik at vi unngår parallellkjøring.

J. Brunvold, Akershus: Den beste måte å rasjonalisere

sosialpolitikken på er å få bort fylla. Da ville riktignok Brofoss få noen penger mindre, men han ville allikevel bli landets lykkeligste mann.

John Berg, Sør-Trøndelag: Jeg var glad over å høre at Bratteli sa at skolebyggene skulle få prioritet. Mange skolehus egner seg i dag bedre til sommerfjøs. Bare i Sør-Trøndelag kreves om lag 17.5 mill. dersom en skal få skikkelige skoler.

En annen ting er sentralisering av skoleverket. Det må kunne la seg gjøre at kretsene slår seg sammen om å få opp høvelige hus. Flere skoler koster i dag skyss på barna. En må kunne kjøpe inn felles busser. Det ville være rimelig at fylke og stat yter tilskott til dette.

Alfred Gulbrandsen, Hedmark: Jeg vil protestere mot uttalelsen fra Seweriin. Jeg har tatt programmet om sosialpolitikken gravalvorlig og jeg mener det bør følges.

Gunnar Nielsen, Oslo: Det ville vært en fordel om de prinsippielle ting hadde blitt behandlet. Jeg skal bare få gi en viktig opplysning når det gjelder elektrisitetssaka. Dette spørsmål har partiet arbeidet lenge med. En komité er nedsatt og innstilling vil foreligge i sentralstyret ganske snart. Jeg anbefaler derfor at en nå i dag vedtar det som foreligger.

Konrad Arnesen, Rjukan, redegjorde for det framsatte forslag, og mente at Staten burde gå videre i overtagelsen av forskjellige industrier.

Ordstyreren foreslo at samtlige forslag oversendes redaksjonskomitéene til behandling og opplyste at klokken 9 neste dag ble det innledningsforedrag av utenriksminister Halvard Lange om den internasjonale situasjon. Dette foreslås holdt for lukkede dører.

Endringsforslag.

Liste over endrings- og tilleggsforslag til Arbeidsprogrammet innsendt fra fylkes- og kretsmøter og fra avdelinger, etter at sakslisten er trykt.

1. Øst-Finnmark Arbeiderparti om tillegg til «Gjenreisingen», ang. forsamlingshus.
2. Telemark fylkes Arbeiderparti om utredning av Statens overtakelse av bestående kraftverk og linjenett.
   Bilagt med forslag fra Rjukan Arbeiderparti om samme sak.
3. Nore Arbeiderparti om tilslutning til under to nevnte forslag fra Telemark fylkes Arbeiderparti.
4. Sør-Helgedand Arbeiderparti oversender forslag fra Sømna Arbeiderparti om tilslutning til forslag fra Strinda Arbeiderparti om Kraftforsyningen. (Se trykt sakliste.)

5. Øvre Sandsvær Arbeiderparti om standardisering av og kontroll med innførsel, fabrikasjon og omsetning av maskiner og redskaper.
6. Rogaland Arbeiderparti som slutter seg til framlegget fra N.N.N. om at Staten overtar bryggeriene, og om samfunnsmessig kontroll med krigsviktig industri og rustningsprofitt.
7. Hordaland Arbeiderparti om at Staten overtar bryggerinæringen, både produksjon og omsetning.
8. Vestfold Arbeiderparti om endringer i punktet om jordbruket.
9. Aust-Agder Arbeiderparti om jordbruket, særlig om revisjonen av jordloven.
10. Sør-Helgeland Arbeiderparti om at Sømna Arbeiderparti støtter forslag fra Telemark om ordbruket. (Se trykt saksliste.)
11. Telemark fylkes Arbeiderparti oversendt et forslag om å utrede samfunnets overtakelse av skogbruket.
12. Flakstad Midtbygd Arbeiderlag (Lofoten) om fiskeriene.
13. Hordaland Arbeiderparti med 47 mot 17 stemmer et forslag om det offentliges overtakelse av kommunikasjonsmidlene til lands og til sjøs.
14. Telemark fylkes Arbeiderparti om kvoteordningen i innenlandsk handel ,særlig dens virkninger for kooperasjonen.
15. Telemark fylkes Arbeiderparti om innen 1954 å utrede spørsmålet om Statens overtakelser av detaljsalget av apotekervarer.
16. Rogaland Arbeiderparti om å øke boligprogrammet.
17. Rogaland Arbeiderparti om at likningssekretærer tilsettes av Staten.
18. Sør-Helgeland Arbeiderparti om at Sømne Arbeiderparti slutter seg til forslag fra Fauske Arbeiderparti om skattespørsmålet. (Se trykt sakliste.)
19. Aust-Agder Arbeiderparti som slutter seg til forslag fra Froland Arbeiderparti om skatteloven. (Se trykt sakliste.)
20. Aust-Agder Arbeiderparti om mer utjemning av lønnsvilkårene for alle arbeidsfolk i samfunnsnyttig arbeid.
21. Rogaland Arbeiderparti om representanter for fagorganisasjonen og husmødrene i priskontrollnemndene.
22. Rogaland Arbeiderparti om å utrede overføring av alt helsestell til samfunnet, med leger og tannleger på fast lønn.
23. Aust-Agder Arbeiderparti om alderstrygden.
24. Sør-Helgeland Arbeiderparti oversender forslag fra Sømna Arbeiderparti om alderstrygden.
25. Rogaland Arbeiderparti om å utrede distriktenes deltakelse i samlagsavstemningen.
26. Sør-Helgeland Arbeiderparti oversender forslag fra Sømna Arbeiderparti om lånestønad for utdanning og opplæring.
27. Øvre Vefsen Arbeiderlag som støtter forslag fra Opdal Arbeiderparti om militærpolitikken. (Se trykt saklilste.)
28. Sør-Helgeland Arbeiderparti sender til orientering skriv fra Dalbotn Arbeiderlag om militærutgiftene.
29. Sør-Helgeland Arbederparti oversender forslag fra Sømna Arbeiderparti om støtte til forslag fra Opdal Arbeiderparti om erstatning for kommunale tillitsmenn.

Hertil følgende forslag som ble tatt opp på landsmøtet.

Forslag i forbindelse med «Sosialpolitikken».

I arbeidsprogrammet står:

«Fortsatt arbeid med utbygging av en alminnelig folketrygd osv.» Dette forandres til:

«*Folkertygden gjennomføres i den kommende landsmøteperiode.*»

Alfred Gulbrandsen.

Under punktet av «*Boligreisingen*», *4. avsnitt* foreslåes følgende ordlyd:

«Boligreisingen må ledes av Boligdirektoratet i samarbeid med Husbanken, Bustadsbanken, og de kommunale myndigheter.»

Per Almaas.

Forslag om tillegg til posten «*Skole- og kulturpolitikk*», annet avsnitt:

«Øket statstilskott til skolebygg, stats- og fylkestilskott til skolebiler på samme måte som til skolebygg.»

Jon Berg.

Sosialpolitikken — edrueligheten.

Spørsmålet om distriktenes adgang til å delta i samlagsavstemninger utredes.

Peder Johannessen.

Tilføyes under avsnittet «*Samferdselen*» punkt 2:

Smalsporte jernbaner omlegges til bredt spor hvor dette er økonomisk forsvarlig. Reparasjonsarbeid og utbygging på slike baner utføres med sikte på omlegging til bredt spor.

Erling B. Kvaale.

Sakliste (5. pkt.)

Øst-Finnmark Arbeiderparti om tillegg til «Gjenreisingen» angående forsamlingshus.

Rjukan Arbeiderparti vil foreslå denne endring i Arbeidsprogrammet under avsnittet «Kraftutbyggingen».

Våre *vannfall* overtas av Staten etter følgende retningslinjer:

1. Alle utbygde og uregulerte vassdrag over en viss beregnet kraftkapasitet overtas snarest. Nye stamlinjer og samkjøringslinjer bygges og eies av Staten.

2. Mulig eksport av kraft kan kun skje over et Statens kraft-eksportmonopol.
3. Samfunnets overtakelse av bestående kraftverk med tilhørende linjenett utredes snarest.

Motivering:

Vannkraften er den største og alt overveiende kraftkilde i vårt land. Den er derfor nøkkelen i all industrireising ved siden av å være et stort samfunnsgode også på andre felter. Det er derfor av uvurdelig betydning at denne vår største nasjonaleiendom helt ut beherskes av samfunnet og disponeres i hele folkets interesse. Det er vår mening at dette kun kan skje ved at Staten overtar eiendomsforholdet.

Det er allerede på et tidlig tidspunkt gjennom konsesjonsloven av 1909 slått fast at vannkraften er en nasjonaleiendom som ikke vilkårlig kan disponeres av enkeltpersoner. Det var allerede på dette tidspunkt den overveiende del av folkets mening at utbyggingen av vannkraften var en samfunnssak hvor Staten måtte ha den avgjørende innflytelse.

Etter den tid har Staten bygd ut store kraftverk (Nore — Glomfjord) for det borgerlige behov. Videre har den etter 1938, under arbeiderregjeringene, i stadig sterkere grad ytet store statsbidrag til den alminnelige elektrifisering. Etter krigen har Staten overtatt og bygd ut store kraftanlegg både med henblikk på det alminnelige borgerlige behov og storindustriell utnyttelse (Mår — Tyin — Aura — Røssåga).

Staten eier videre en vesentlig del av de ennå uutnyttede vassdragsretter. Regjeringen har også, med tilslutning av alle partier, satt opp en prioritetsfølge for den videre utbygging og har også på denne måte gitt uttrykk for Statens bestemmelsesrett.

Det norske folk har gjennom disse tiltak fått den oppfatning at det er Staten som har både plikt og rett til utnyttelsen av denne vår nasjonaleiendom og en overtakelse vil sannsynligvis få tilslutning langt ut over vårt partis grenser.

Ut fra dette syn som er i sammenheng med både vårt prinsipielle program og arbeidsprogrammet finner vi det nå riktig å ta dette skritt framover mot sosialiseringen av produksjonsmidlene. Og med nøkkelen til industrireisinga i samfunnets besittelse vil det videre arbeid i sosialiseringen kunne muliggjøres i en jevn utvikling. *Konrad Andersen.*

Ad. Arbeidsprogrammets avsnitt om: Utenriks skipsfart — Hvalfangst — Selfangst.

Representanten Bendik Øyan, Norsk Sjømannsforbund, foreslår følgende tilføyelse til dette avsnitt på side 20.

«Kontroll med skipsfartsnæringen gjennomføres ved opprettelse av et Skipsfartens Næringsråd.» Fortsatt arbeid for å trygge sjøfolkenes økonomiske og sosiale kår osv.

Bendik Øyan.

2. Avsnitt skogbruket endres til: «Skogreisingsplanene fremmes i så raskt tempo» osv.

Sør-Trøndelag Arbeiderparti.

Arbeidsprogrammets avsnitt «Samferdslene», 6. avsnitt: Eter ordene «og samordningen av driften av de forskjellige selskaper», føyes til: «Den rutemessige innenlandske skips- og biltrafikk eies og drives av selskaper hvor samfunnet har avgjørende innflytelse.»

Einar Thoresen, Nordre Salten.

Strinda Arbeiderpartis forslag om *kraftforsyningen* sendes *redaksjonskomitéen* — (innst. om Arbeidsprogramet s. 38).

Almaas.

Post «Edruelighet».

Siste ledd «i sin nåværende form», utgår.

Carl Gulbrandsen.

Framlegg om tillegg til posten «Edrueligheten», side 27. «Alkoholfrie restauranter opprettes.»

Carl Gulbrandsen.

«Skatt av trygd bortfaller.»

Alfred Gulbrandsen.

«Samfunnets overtaking av gruveindustrien utredes — og om mulig gjennomføres i kommende stortingsperiode.»

Johan Kvikstad.

Sosialpolitikken.

Statsmyndighetene utreder spørsmålet om overføring av alt helsestell til samfunnet, med leger og tannleger på fast lønn.

Rogaland Fylkesparti.

Det henstilles til Regjeringen å la utrede spørsmålet om utvidet demokratisk kontroll med administrasjonen og øket innflytelse for tjenestemennene når det gjelder stillinger i Staten (herunder embeter), tilsettinger, lønns- og arbeidsvilkår.

Rogaland Arbeiderparti.

Ad. Folkestyre og rettsvesen.

Særlige folkevalgte kontrollorganer for den offentlige administrasjon opprettes der det er behov for det.

Tjenestemennene gis øket innflytelse på alle tilsettinger, og på lønns- og arbeidsvilkårene, i offentlig tjeneste.

Rogaland Arbeiderparti.

Ad. Arbeidsprogrammet.

Flakstad Midtbygd Arbeiderlag har ved gjennomgåelse av innstillingen til Arbeidsprogrammet for D.N.A. under posten «Velferdspolitikk og økonomisk demokrati» spesielt heftet seg ved avsnittet angående fiske. Herav framgår bl. a. spørsmålet internasjonale avtaler om rasjonell utnytting av fiskefelter og for å hindre at fiskebestanden blir utryddet. Herunder også avtale om fredning av visse fiskebanker utenfor Nord-Norge i tiden 1. januar—1. mars.

Det henstilles til landsmøtet å søke å få dette avsnitt i programmet ytterligere utdypet.

Vi foreslår følgende tilføyelse til denne programpost:

«Samtlige fiskebanker utenfor Nord-Norge søkes ved internasjonalt samarbeid fredet for tråldrift i gytetida 1. januar—30. april.»

Som motivering for forslaget vil vi framheve følgende: Havforskinga har ved undersøkelser av den norsk-artiske torskestamme påvist at denne er så sterkt redusert at det allerede er fare på ferde. Skal tråldriften få fortsette på de nord-norske fiskebanker i gytetida vil det sannsynligvis om få år medføre at torskebestanden har gått så mye tilbake at kystfiske vil bli ulønnsomt og fiskerne er derved stilt uten eksistensmuligheter og landet forringet for den rikdomskilde de norske fiskerier alltid har vært. Det må heller ikke glemmes at det norske folk derved ville bli fratatt sitt viktigste matforråd. Det vil bety en skade hvis virkninger er uoverskuelige i dag.

Vi anser også fredning av fiskebankene i gytetida for å være av langt større betydning enn en utvidelse av den nåværende fiskegrense, for tråling. Og vil det igjen for Norge bety en billigere og forenklet vakttjeneste.

Vi henstiller derfor til landsmøtet å medta den av oss foreslåtte tilføyelse til partiets arbeidsprogram for fiskeriene, slik at fiskerne kan gå til valg derpå.

Dette forslag blir å fremmes for landsmøtet av Lofotens kretspartis representant.

Kopi av forslaget sendes landsmøtet direkte.

Ad. Sosialpolitikken.

Under henvisning til programmet for sosial politikk foreslår Flakstad Midtbygd Arbeiderlag at der utarbeides en trygdeordning som sikrer mot uforskyldt tap av forsørger i jordbruk og fiskerinæringen på like linje med ulykkestrygd i visse andre næringer.

Ad. Finans- og skattepolitikken.

Flakstad Midtbygd Abeiderlag vil gi sin fulle tilslutning til forslaget fra Fauske Arbeiderparti om ens skatt for hele landet og dermed en lettere skattebyrde for mindre velstilte kommuner.. Det er en kjensgjerning at dårlig stilte kommuner ikke kan makte de oppgaver, pålegg og krav som nå stilles med den nåværende fordeling av skattebyrdene. Fiskeriene er nå i den økonomiske støpeskje og skal de små og dårlig stilte fiskerikommuner klare å holde tritt med den utvikling som kreves på det sosiale og kulturelle område, samt forsøke å rette på de fleste små kommuners elendige kommunikasjonsforhold, må skattene fordeles likt med ens reduksjonstabell som ikke bør være lavere enn tabell II, helst tabell III.

Flakstad Midtbygd Arbeiderlag.

Til Arbeidsprogrammet, vedtatt på Vest-Agder Arbeiderpartis ekstra årsmøte 5. desember 1948.

1. Avsnitt: *Midlene.*

I dette avsnittet står denne setningen: «Kontrollen med innførsel og utførsel opprettholdes så lenge og i den utstrekning det er nødvendig for å løse valutaproblemene og sikre landets forsyninger.»

Forslag: *Siste del av setningen går ut* slik at den kommer til å lyde: «Kontrollen med innførsel og utførsel opprettholdes.»

Begrunnelse:

I grunnsynet slås fast at samfunnsdrift, så langt det stemmer med landets interesser, bør gjennomføres på en rekke områder i næringslivet, bl. a. utenrikshandelen. Hvis en derfor skulle oppheve kontrollen med utenrikshandelen når valuta- og forsyningsproblemene var løst, så måtte en for å være i samsvar med grunnsynet, deretter oppta arbeidet for at samfunnet skulle overta utenrikshandelen. Det synes å være en inkonsekvens eller uoverensstemmelse mellom de to programmer, og dette mener en kan unngåes ved den foreslåtte endring.

2. *Jordbruket.*

I dette avsnitt foreslåes følgende innarbeidet under punkt (avsnitt) 5: *Spørsmålet om revisjon av jordloven av 1928 tas opp snarest mulig og fremmes for Stortitnget i kommende stortingsperiode. Loven bør også gi adgang til ekspropriasjon av vanskjøttet eller ubrukt jord for småbruk og støttebruk.»*

Begrunnelse:

Det har vist seg at den nåværende jordlov gjør det mulig for konservative kommunale myndigheter å hindre enhver ekspropriasjon til de nevnte formål. En skjerpning av loven er meget påkrevet og det haster med å få loven revidert.

3. *Utenrikshandelen.*

Under dette avsnitt står den samme setning som er nevnt under avsnittet: Midlene.

Her stilles *samme forslag som ovenfor under 1,* og med samme begrunnelse.

4. *Pengepolitikk.*

Siste setning i dette avsnikk: «Samfunnets overtakelse av bank- og forsikringsvirksomheten» gis følgende tillegg: *«med sikte på en snarlig løsning».*

Begrunnelse:

Med den dominerende innflytelse disse institusjoner har i den økonomiske konjunkturbevegelsen er det uomgjengelig nødvendig at bank- og forsikringsvesen overtas av

samfunnet. En er oppmerksom på de vanskeligheter som ennå er tilstede ved samfunnsovertakelse av disse virksomheter, men mener at faren ved å la privatpersoner operere med disse store kapitaler er større enn de vanskeligheter som må overvinnes ved overtakelsen.

5. *Lønnspolitikken.*

Det foreslåes at setningen «Bedre avpassing av lønnsvilkårene mellom faglært og ikke faglært arbeid» *går ut.*

Begrunnelse:

Denne setning bør gå ut både fordi det står angitt hvordan avpassingen skal virke og fordi det, så vidt en kjenner til, ikke er noe problem som er særlig påtrengende. Selv om en er enig i og klar over at partiet må ha en mening om fagorganisasjonens saker, mener en likevel at dette problem best løses av Landsorganisasjonen og innen denne.

6. *Sosialpolitikken.*

Bemerkning. I dette avsnitt står det bl. a. «Hjem for differensiering av *evnerike* barn opprettes.» Det forutsettes at dette er en trykkfeil for *evnesvake* barn eller *mindre begavede barn,* og at dette blir rettet. En kan i hvert fall ikke se noen grunn til å opprette særlige hjem for differensiering av evnerike barn.

7. *Skole- og kulturpolitikk.*

Følgende tilføyelse foreslåes innarbeidet i punktet, under avsnitt 4: «Interkommunal drift av yrkesskoler og høyere skoler søkes gjennomført ved lov.»

Begrunnelse:

Partiet mener at med de krav som i dag må stilles til disse skoler er det vanskelig, særlig for de mindre kommuner, å klare å dekke de nødvendige utgifter. Et samarbeid mellom nærliggende kommuner bør derfor pålegges ved lov. Samtlige forslag er vedtatt enstemmig av årsmøtet.

Det henstilles til statsmyndighetene med henvisning til punkt 2 under «Samferdslene» hvor jernbane bringes opp til tidsmessig standard ved fornyelse m. m.

Det bør da også bli en regulerende kontroll at dobbeltkjøring med biler på samme strekning må unngåes, hvor jernbanen kan klare trafikken. Derimot bør bilrutene utbygges hvor de kan føre trafikken til stasjonene. Alt bør legges an så en tilfredsstillende løsning til en rasjonell drift, så dobbelkjøring kan unngåes.

A. Ødegaard, Vestfold.

Under avsnittet «Samferdselen» på side 21, i Arbeidsprogrammet tilføyes etter avsnittet: «Større kjøretøyer», tilføyes «og ferjene på riksvegen ovetas av Staten og drives som offentlig veg».

Einar Thoresen, Nordre Salten.

Pensjonene for alderstrygdede økes og pensjonsalderen nedsettes til 65 år. Dette tillegg skal komme etter ordet «forhøyelse», under avsnittet «Sosialpolitikk», på side 26 i programmet.

Einar Thoresen, Nordre Salten.

Framlegg (sak 5). Tillegg på slutten — nytt siste punkt — i Skole- kulturpolitikk — posten: «Vern om all god norsk folkekultur.»

Tarald Nomeland, Aust-Agder.

Tillegg til posten: Lønnspolitikken — i Arbeidsprogrammet. Som pkt. 3 vert å leggja til: «Mer utjamning av lønnsvilkåra for alle arbeidsfolk i samfunnsnyttig arbeid.»

Tarald Nomeland, Aust-Agder.

Arbeidsprogrammet pkt. «Skogbruket» side 18. «Samfunnets overtakelse av skogbruket utredes snarest.» Foreslåes innredigert i Arbeidsprogrammet.

Walter Kristiansen, Aust-Agder.

Arbeidsprogrammet pkt. «Utenrikshandelen» side 23. Programposten gis følgende tilføyelse: «Spørsmålet om samfunnets overtakelse av all apotekerdrift og dermed også detaljsalget av apotekervarer utredes.»

Konrad Anderson, Rjukan.

I Arbeidsprogrammet, avsnittet om finanser, lønninger, punktet om Pengepolitikk, føyes det til etter setningen: «Samfunnets overtakelse av bank- og forsikringsvirksomheten utredes», denne setningen: «Samfunnet overtar de private aksjebanker.»

Per Kleppe.

ALDERSTRYGDEN

Aust-Agder Arbeiderparti foreslår:

1. Enker etter alderstrygdede beholder trygden, når de er over 60 år.
2. Friinntekten heves fra 60 pst. til 100 pst. etter trygdens størrelse i de ymse kommuner. Senere 60 pst. herav til fradrag i full trygd.
3. Gaveindeksen bibeholdes med henholdsvis kr. 1 200.00 og kr. 1 800.00.

Gunnar Karlsen.

Rogaland Arbeiderparti. Vedtatt på årsmøtet 29.—30. januar 1949.

Finans- og skattepolitikken.

Til innstillingen foreslåes tilføyet: «Likningssekretærer tilsettes av Staten.»

P. Westerlund.

Motiveres ved P. Westerlund, Haugesund.

Rogaland Arbeiderparti. Vedtatt på årsmøtet 29.—30. januar 1949.

Industrien.

Årsmøtet slutter seg til framlegget fra N.N.N. om at Staten overtar bryggeriene. Særlig samfunnsmessig kontroll med krigsviktig industri og rustningsprofitt.

Ingolf B. Wilson.

Ad. pkt. C. *Edruelighetsarbeidet.*

Landsmøtet vil dessuten uttale:

Det innledes snarest et samarbeid med L.O. for å få opprettet faglige edruelighetsutvalg. Disse utvalg skal så gis rett og plikt til å overvåke disse spørsmål på arbeidsstedene. En

forutsetter at utvalgene samarbeider med avholdsorganisasjonene og de lokale edruelighetsnemnder. For øvrig utarbeides retningslinjer av hovedorganisasjonene.

H. Kinn.

Sak 9 d.

Partistyret tiltrer i sin helhet gruppa med full stemmerett.

Alf Skåum.

Ordstyreren ga forskjellige meldinger til representantene, og opplyste at landsstyret har møte umiddelbart etter avslutningen.

Møtet hevet kl. 18.30.

Formiddagsmøtet lørdag.

6. *Utenrikspolitikken og forsvaret.*

Møtet lørdag 19. februar ble satt med Salve Salvesen som ordstyrer og Kirsten Brunvoll og Johs. Kinserdal som sekretærer. Protokollen fra foregående dags møte ble referert og godkjent.

Ordstyreren gå en del meldinger til representantene og ga så ordet til *Halvard Lange* som holdt det innledende foredrag om dagsordenens punkt 6: Utenrikspolitikken og forsvaret. Han uttalte:

I.

Vi har ansvaret. De retningslinjer vi trekker opp, vil være avgjørende for Norges framtid. Vi står overfor kanskje den mest alvorlige avgjørelse i norsk utenrikspolitikk siden 1905.

Vårt prinsipielle syn er uttrykt i avsnitt VII av forslaget til grunnsyn og retningslinjer.

Fred er et livsvilkår for et lite land som Norge. Fred, en rimelig følelse av trygghet mot krigsfare og et positivt internasjonalt samarbeid er viktige forutsetninger for all demokratisk, sosialistisk politikk. Fredstanken har alltid vært et av de sterkeste innslag i sosialismen.

Den fremste oppgaven for Regjeringens utenrikspolitikk må derfor være å gjøre det vi kan for å trygge vårt lands frihet, uavhengighet og fred, og for å trygge freden i verden. Derigjennom skapes muligheter for byggende sosialistisk arbeid, både nasjonalt og internasjonalt.

II.

Den internasjonale situasjon er vesentlig endret siden vi sist hadde landsmøte.

Den gangen var F.N. nettopp grunnlaget, den forberedende kommisjon i virksomhet. Vi regnet med at det var skapt en ny og mer effektiv internasjonal sikkerhets- og samarbeidsorganisasjon enn vi hadde før krigen. I denne nye organisasjonen var alle stormaktene med. Selve grunnlaget for dens effektivitet var at det samarbeid som var skapt i krigens dager, også skulle holde under arbeidet med å organisere freden.

Vi nordmenn hadde vært med i krigen. Vi var oss bevisst at vi hadde vår del av ansvaret for å være med å legge grunnlaget for en ny internasjonal ordning. Krigen hadde gitt oss en ny og sterkere bevissthet om internasjonal samhørighet. Vi var rede til i fullt monn å gjøre vår innsats for å bygge ut et stadig mer omfattende samarbeid mellom folkene på alle områder.

Alt den gangen var vi klar over at der rådde dyptgående motsetninger mellom det kapitalistiske Amerika og det kommunistiske Russland. Vi tenkte oss at Norge, sammen med andre demokratiske og sosialistiske styrte land som også hadde vært med i krigen, hadde en særlig oppgave hvor det gjaldt å vinne over gjensidig mistro og mistillit mellom stormaktene, og å skape grunnlag for tillitsfullt samarbeid.

Vi var innstilt på effektiv innsats i De Forente Nasjoner, ikke bare i hovedorganisasjonen, men også i alle de mange særorganisasjoner på det økonomiske, kulturelle, sosiale og humanitære område. Vi regnet med at særlig på disse feltene hadde vi forutsetninger for å gjøre en innsats. Vi gikk inn i dette omfattende arbeid med viljen til å ta saklig stilling til spørsmålene, ettersom de meldte seg, ut fra vår egen vurdering av hva som best tjente fredens og det mellomfolkelige samarbeids sak.

Ingen kan med noe skinn av rett dra i tvil at Norge i disse årene har gjort et ærlig og redelig forsøk på å spille en slik rolle, uavhengig av alle maktgrupperinger.

III.

Alt i det første etterkrigsåret opplevde vi en sterk tilspissing av motsetningene. Fra første øyeblikk etter at krigshandlingene var slutt, siktet Sovjet-Samveldet på å gjennomføre en ensretting av hele Øst-Europa og av Donau-landene, en ensretting som måtte vekke dyp uro i alle demokratiske land. Denne poli-

tikken er senere gjennomført med hensynsløs konsekvens. Et nett av økonomiske avtaler, ikke-angrepspakter og militære samordningsavtaler binder de såkalte folkedemokratiene enkeltvis til Sovjet-Samveldet, og økonomiske og kulturelle samarbeidsavtaler knytter de fleste av dem sammen to og to.

Blant de øst-europeiske landene sto Tsjekkoslovakia lenge i en særstilling. På samme måten som talsmenn for de skandinaviske land innenfor den vest-europeiske verden, forsøkte statsmenn som Benesj og Masaryk å tale den gjensidige forståelsens og det tillitsfulle samarbeidets sak. Tsjekkoslovakia var fram til februar i fjor ennå et demokrati i vår mening av ordet. Det kommunistiske kupet der betegnet det foreløpige høydepunkt i ensrettingsprosessen i Øst-Europa. Det tsjekkoslovakiske demokrati gikk til grunne. Masaryks død ble beviset for at Sovjet-Samveldet ikke hadde bruk for brubyggere.

I løpet av ensrettingsprosessen i de såkalte folkedemokratiene, er alle de gamle demokratiske sosialistpartiene i Øst-Europa gått til grunne. Mange av deres ledere sitter i dag i fengsel eller konsentrasjonsleir. Mange har måttet gå i landflyktighet. Noen har ment det var riktig å gå over til kommunistene. Vi har fått fullgyldig bevis for at hvor diktatur og ensretting seirer, enten dette diktaturet er fascistisk eller kommunistisk, der blir det umulig for en demokratisk sosialistisk bevegelse å arbeide.

*

Jeg har ikke noe ønske om ensidig å framstille russerne som busemennene i internasjonal politikk, eller å hevde at de alene bærer ansvaret for at samarbeidet så fort røk i stykker eter krigen. De som har fulgt med i mine redegjørelser i Stortinget og i foredrag, vil vite at jeg er fullt oppmerksom på at det har vært gjort feil, og alvorlige feil, også av de vestlige stormaktene. Jeg er også fullt klar over at russerne kan ha gode grunner for sin mistenksomhet hvor det gjelder de vestlige land. Av sine erfaringer siden november-revolusjonen i 1917 har de trukket den slutning at de med alle midler må prøve å skaffe seg sikkerhet mot angrep. De kommunistiske lederne i Russland glemmer ikke sine smertelige erfaringer om stormaktenes holdning under borgerkrigen og i mellomkrigstiden fram til München-forliket.

Vi nordmenn og norske sosialister vil aldri glemme den mektige innsats Russland gjorde i kampen mot Hitler-Tyskland, og dermed også for frigjøringen av Norge. Vi glemmer heller

ikke at russiske tropper direkte var med å frigjøre en del av vårt eget land, og at de russiske myndigheter viste en gjennomført korrekt holdning overfor norske myndigheter og den norske befolkning under frigjøringen av og tilbaketrekkingen fra Øst-Finnmark. Denne holdningen fra russisk side var i fullt samsvar med det mange-hundre-årige gode granneforhold mellom nordmenn og russere der nord, og mellom våre to land.

Med all vilje til objektivitet kan en likevel ikke se bort fra at den russiske diplomatiske og politiske offensiven i Øst-Europa har vært en av de viktigste årsakene til at de internasjonale motsetningene etter krigen er blitt så tilspisset som de er i dag.

IV.

Denne skjerpningen av de internasjonale motsetningene har hatt alvorlige skadevirkninger:

1. Fredsoppgjøret som skulle finne sted utenom F.N.s organisasjon, først og fremst i samarbeid mellom de seirende stormaktene, er gått helt i stå. Også Norge er fortsatt formelt i krigstilstand med Tyskland og Japan.

For Tysklands vedkommende er stillingen den at vi der i dag har et av de farligste internasjonale friksjonsfeltene. På den ene siden forberedes nå i samarbeid mellom de vestlige stormakter og demokratiske politikere, en forfatning for en vesttysk stat, mens på de nandre siden Øst-Tyskland blir organisert etter forbilder fra de andre landene i den sovjetrussiske maktsfære.

Trass i de langvarige direkte forhandlingene mellom vestmaktene og Sovjet-Samveldet, og trass i alle meklingsforsøk fra De Forente Nasjoners side, er Berlin-krisen fremdeles uløst, og ingen kan i dag øyne noen løsning, hverken på den spesielle situasjonen i Berlin eller på Tysklands-problemet som helhet.

2. Motsetningene mellom stormaktene har stadig mer preget alt arbeid i de Forente Nasjoner og lammet organisasjonens handleevne på sentrale områder. Selv om det også her har vært begått feil fra flere sider, er det ikke mulig å lukke øynene for at hovedansvaret for F.N.s maktesløshet i dag faller på Sovjet-Samveldet. I Sikkerhetsrådet har de brukt sitt veto oftere enn alle de andre stormaktene tilsammen, og de har avslått å være med på noen effektiv avtale om å innskrenke bruken av vetoet. Det var russerne som først gjorde debattene i F.N.s generalforsamling til ledd i propaganda-krigen. Deres opptreden har om og om igjen i viktige saker sterkt nærmet

seg obstruksjon. De har flere ganger nektet å bøye seg for vedtak i generalforsamlingen, og boykottet organer som har vært opprettet med tilslutning av et overveldende flertall av medlemsstatene.

Fordi russerne og de andre slaviske landenes representanter så ensidig har brukt F.N.s hovedforsamling som propagandaforum, har de etter hvert i en viss monn drevet de vestlige demokratiene til å svare med samme mynt.

3. Tre av F.N.s hovedoppgaver, hvor det gjelder å trygge verdensfreden, er det ikke mulig å løse før forholdet mellom stormaktene blir mer harmonisk. Det gjelder kontrollen med atomenergien og avskaffelsen av atomvåpnene, det gjelder nedrustningen på andre områder, og det gjelder organiseringen av internasjonale væpnede styrker som skal stå til rådighet for Sikkerhetsrådet. I alle disse tre spørsmålene er det Sovjet-Samveldets holdning som for tiden gjør det umulig å nå frem til noen løsning. Idet de hevder et absolutt suverenitetsprinsipp, som de selv er de første til å krenke i forholdet til de statene som ligger innenfor deres egen maktsfære, nekter russerne på alle disse tre sentrale områdene å akseptere den internasjonale kontroll, den offentliggjøring av opplysninger og den samordning av planleggingen som er nødvendige første vilkår for at en kan nå resultater.

Hele de Forente Nasjoners organisasjon er bygd på forutsetningen om at disse sentrale oppgavene skal løses i samarbeid mellom stormaktene. Uten slikt samarbeid kan de Forente Nasjoner ikke bli noe effektivt organ til å trygge freden. Vi er nødt til å se i øynene at for tiden er denne vesentlige forutsetningen for F.N.s virksomhet ikke til stede.

Denne erkjennelsen av at de Forente Nasjoner i dag ikke gir oss noen sikkerhet mot krig, hindrer ikke at vi vurderer organisasjonen høyt som en stabiliserende faktor i verden, eller at vi fortsatt håper på at den engang kan bli en effektiv freds- og sikkerhetsorganisasjon.

Innenfor rammen av de Forente Nasjoner blir det gjort et stort og gagnlig arbeid på en lang rekke områder som ikke tiltrekker seg så stor offentlig oppmerksomhet. Jeg skal ikke trette med å ramse opp alle de særorganisasjonene som er samordnet under det Økonomiske og Sosiale Råd, og hvor vi er aktivt med i positivt internasjonalt samarbeid på F.N.s grunn. Jeg nevner bare de viktigste: Den forberedende komité for den Internasjonale Handelsorganisasjon, den Internasjonale Ar-

beidsorganisasjon, UNESCO, den Internasjonale Helseorganisasjon, den Internasjonale Flyktningeorganisasjon og de forskjellige internasjonale organisasjonene på samferdselens område. Det er ingen tvil om at det har stor betydning at det på de meget tallrike møtene i alle disse organisasjonene knyttes direkte kontakter mellom fagfolk fra forskjellige land, og skapes samarbeidsvaner og en internasjonal samarbeidsteknikk som vil kunne få enda større betydning når engang motsetningene mellom stormaktene blir mindre skarpe enn de er i dag. Det er imidlertid et nedslående vitnesbyrd om de sterke isolasjonstendensene i Sovjet-Samveldet og om russernes mistillit til positivt internasjonalt samarbeid, at de i dag bare er med i to av særorganisasjonene under F.N.: Post-unionen og Telekommunikasjons-unionen. De var for ikke så lenge siden med å grunnlegge verdens helseorganisasjon, en av de viktigste særorganisasjonene under F.N., men har nettopp i disse dagene trukket seg ut av den igjen.

*

Vi nordmenn vil av all kraft gjøre det vi kan for å støtte og styrke de Forente Nasjoner. Vi vil fortsatt hevde våre egne uavhengige synsmåter på de ulike områder. Vi vet at ikke minst på de sosiale, humanitære og kulturelle områdene har vårt ord vekt nettopp fordi alle vet at vi tar et saklig betinget standpunkt, og fordi vi på disse områdene selv holder en høy standard.

For de neste to årene er vi valgt inn i Sikkerhetsrådet. Også der vil vi fortsette den linjen vi har fulgt i alt F.N.-arbeid hittil, og vil ut fra en saklig vurdering støtte alle tiltak og alle løsninger som kan bidra til varig internasjonal avspenning.

V.

Vår egen del av verden — Vest-Europa — har samtidig i denne etterkrigsperioden hatt sine egne problemer som må løses. Jeg kan ikke her gå inn på bakgrunnen for det europeiske gjenreisingsproblemet. Det er nok å peke på hvordan krigen og den politiske og økonomiske to-delingen av vår verdensdel har ødelagt Vest-Europas økonomi og helt forrykket den gamle likevekten i betalingsforholdene mellom Europa og landene på den vestlige halvkulen. Vi kjenner alle til virkningen av dollarmanglen, og vi vet hva Marshall-hjelpen betyr for vårt eget land. Det er takket være den at vi har kunnet holde full sys-

selsetting i norsk næringsliv og har sluppet å skjære ytterligere ned på vår levestandard.

Amerikas tilbud om hjelp ble gitt til alle land i Europa vest for Asia. Sovjet-Samveldet avslo å være med i samarbeidet. Sovjet-Samveldet hindret også de øst-europeiske landene som selv ønsket å delta, i å være med. Det var i første rekke for å organisere kampen mot den økonomiske gjenreisingen i Vest-Europas land, at Kominform ble grunnlagt høsten 1947. Denne holdningen fra russernes og hele den kommunistiske bevegelsens side gjorde at Marshall-planen, som uten tvil var ment som et initiativ for å komme ut av kjede-reaksjonen av diplomatiske og politiske trekk om mottrekk, den også ble et ledd i den kalde krigen.

Under Marshall-planen yter Amerikas Forente Stater, og det vil si hver enkelt skatteyter i det store demokratiet i vest, sin hjelp uten politiske vilkår og uten politisk press av noen art. Det er på den andre siden ikke mer enn rimelig at amerikanerne ønsker en viss sikkerhet for at de pengene de yter, blir brukt på en slik måte at Vest-Europa så snart som mulig blir økonomisk selvhjulpent igjen. Derfor har de insistert på at de land som deltar i gjenreisingsprogrammet i Europa, skal legge fram sine næringspolitiske planer. En er for så vidt kommet i den paradoksale situasjon at de Forente Stater, som i alminnelighet blir oppfattet som privatkapitalismens høyborg i verden, direkte har gitt støtet til en felles økonomisk planlegging i Europa som på mange måter faller i tråd med våre sosialistiske planøkonomiske prinsipper.

Det er også en stor glede å se hvor aktivt den amerikanske fagbevegelsen har gått inn for hjelpen til Europa. Den valgseieren som det demokratiske parti vant i november, skyldtes ikke bare Trumans radikale program og hans enstående personlige innsats. Den skyldtes også i vesentlig utstrekning de fagorganiserte amerikanske arbeidernes oppslutning om president Truman og programmet hans. Denne valgseieren gir oss en rimelig visshet for at den økonomiske hjelpen til Europa vil bli fortsatt gjennom den 4-års-perioden som det hele tiden har vært forutsetningen at denne hjelpeaksjonen skulle gjelde.

Det kan være grunn til å peke på at nettopp i sammenheng med de amerikanske fagorganiserte arbeidernes aktive innsats for Marshall-planen, er det blitt knyttet verdifulle kontakter mellom norsk og amerikansk arbeiderbevegelse.

*

Ved siden av det økonomiske samarbeid som tar fastere og fastere form gjennom Paris-organisasjonen for Marshall-hjelpen, har det skjedd en viktig konsolidering av de demokratiske kreftene i Vest-Europa på andre områder. Mindre enn tre uker etter det kommunistiske kupet i Tsjekkoslovakia, ble Brusselpakten mellom de fem kanalstatene — Storbritannia, Frankrike, Belgia, Luxembourg og Nederland — undertegnet, og dermed rammen skapt for et intimt samarbeid, ikke bare på forsvarets område, men også politisk og kulturelt. Det var fra første stund klart for oss at dette samarbeidet var rent defensivt bestemt.

I samråd mellom de fem Brussel-pakt-landene er det nå arbeidet ut planer for organiseringen av et europeisk råd og en rådgivende forsamling. Disse nye organene er det meningen ikke skal ha med militære eller sikkerhetspolitiske problemer å gjøre. De skal heller ikke ta opp de økonomiske samarbeidsproblemene som behandles dels i Paris-organisasjonen for Marshall-planen og dels i F.N.s Økonomiske Kommisjon for Europa, hvor det ennå finnes et forum for å drøfte Øst- og Vest-Europas felles problemer på dette felt. Det nye europeiske råd og den rådgivende forsamling skal arbeide med politiske og kulturelle samarbeidsproblemer først og fremst.

Det skulle være overflødig å understreke at dette regionale samarbeid i Vest-Europa er i fullt samsvar med F.N.-paktens ånd og bokstav, og det gjelder ikke bare samarbeidet i den form det hittil har fått, det gjelder også det mer omfattende samarbeid om sikkerheten i det nord-atlantiske område, som nå er under forberedelse etter initiativ fra de fem Brussel-landene, med det arbeiderstyrte England i brodden. I denne sammenhengen vil jeg gjerne sitere hva generalsekretær Trygve Lie uttalte i en pressekonferanse 11. februar i år:

«Jeg har ikke til hensikt å kommentere noen enkelt av de mange regionale allianser og avtaler som er blitt inngått eller diskutert siden krigen sluttet. Jeg vil bare si følgende om regionale ordninger i sin alminnelighet:

F.N.-pakten gir anledning til at det blir dannet regionale ordninger som er underordnet de Forente Nasjoner. Pakten anerkjenner også medlemstatenes selvfølgelige rett til individuelt og kollektivt selvforsvar, hvis Sikkerhetsrådet unnlater å handle.

Regionale ordninger kan være et meget nyttig element i utbyggingen av et F.N.-system for kollektiv sikkerhet, forutsatt at de anerkjenner paktens overhøyhet. Ingen regional ordning

kan noensinne bli en tilfredsstillende erstatning for de Forente Nasjoner. Hvis folk i sin alminnelighet begynte å godta allianser som en erstatning for ekte verdensomfattende kollektiv sikkerhet, da ville håpet om varig fred være i stor fare.

Jeg håper derfor at hva som nå måtte bli gjort på regionalt grunnlag av noen av medlemstatene, vil bli gjort på en slik måte at det styrker og ikke svekker de Forente Nasjoner.»

VI.

Dermed er jeg fremme ved det problem som vel opptar oss alle sterkest i øyeblikket. I denne etterkrigsverden hvor vi lever, som er preget av intense motsetninger mellom stormaktene, motsetninger som gjør seg gjeldende over hele kloden, og som dessuten er preget av svære økonomiske problemer i vår egen verdensdel, har Norge måttet orientere seg og innstille sin politikk etter kjensgjerningene.

Jeg har tidligere nevnt at vi fortsatt mener at vår hovedinnsats i det internasjonale samarbeid må vi gjøre innenfor de Forente Nasjoner. Men så lenge de vesentlige forutsetningene for at F.N. kan bli effektivt på de sentrale politiske områdene, ikke er til stede, må vi som andre, i tillegg til vår innsats i F.N. også være med i andre former for internasjonalt samarbeid. Den uttalelsen av generalsekretær Trygve Lie som jeg nettopp siterte, er fremkalt ved den sterke tendensen over hele verden til å søke tettere sammen på regionalt grunnlag, hvor det gjelder samarbeid om de sikkerhetspolitiske problemer og hvor det gjelder økonomisk, politisk og kulturelt samarbeid.

Den storpolitiske utviklingen har gjort spørsmålet om regionalt samarbeid også på det sikkerhetspolitiske område aktuelt for oss. Jeg har ofte hatt høve til å hevde at det ikke er noen grunn til å tro at det foreligger noen umiddelbar risiko for krig. Ingen stormakt *ønsker* i dag å utløse en verdenskrig. På den andre siden er det også åpenbart for en realistisk vurdering at det finnes fare for at det kan skje en uønsket og utilsiktet eksplosjon. Det har ikke noe med krigshissing å gjøre, å konstatere dette. Det ville være å risikere vår eksistens som uavhengig folk, om vi lukket øynene for de farer som situasjonen innebærer.

De ustabile forholdene i verden og erkjennelsen av at de Forente Nasjoner ennå ikke er blitt den effektive sikkerhetsorganisasjonen vi hadde håpet på, har tvunget oss til å overveie på nytt hvordan vi best kan bidra til å trygge oss selv mot

faren for krig, og hvordan vi best kan bidra til å trygge freden i verden. Her i denne sal er det ingen som ikke er klar over, at det som er bestemmende for alt vi sier og gjør, er ønsket om å gjøre hva som gjøres kan for å hindre at en ny krigs ulykke bryter inn over verden og over vårt folk.

Under våre overveielser har alle vært enige om enkelte ting:

1. Vi vil aldri være med på noen aggressiv politikk, aldri tillate at norsk område blir brukt i en slik politikks tjeneste, og vi vil ikke være med på noen politikk som vil bidra til å øke krigsfaren.

2. Det som må bestemme vår politikk, er vår egen vurdering av hva vi mener best tjener Norges interesser og best faller sammen med norsk tankegang. Det må ikke være hva andre makter ønsker at vi skal gjøre eller ikke gjøre. Det er bare én gruppe i folket som i denne henseende stiller seg selv utenfor, og det er kommunistene.

3. Vi søker en løsning innenfor rammen av de Forente Nasjoner.

VII.

Det har vært naturlig for oss først å undersøke om det var mulig å finne en felles skandinavisk løsning av vårt sikkerhets- og forsvarsproblem. De båndene som binder oss sammen med Danmark og Sverige, er så sterke at vi alle uten unntak ville se det som det beste om det var mulig at vi kunne stå fullt solidarisk sammen med disse våre to granneland.

Alt før vi gikk til drøftingene av de muligheter som her måtte foreligge, var det imidlertid klart at det var en betydelig avstand i synsmåtene, først og fremst mellom Sverige og Norge. Grunnlaget for den svenske utenriks- og sikkerhetspolitikken var nøytraliteten. Grunnlaget for norsk utenrikspolitikk var erfaringene fra den siste krigen, om at vi måtte søke tilknytning til en sterkere maktgruppering enn den selv et intimt samordnet Skandinavia ville representere. Et militært samarbeid med de totalitære statene i øst var selvfølgelig utelukket. Det eneste naturlige for Norge var å søke tilknytningen til vestmaktene som vi har så meget felles med i kultur, i synet på det enkelte menneskes verd, i politiske tradisjoner og institusjoner, og som vi er så sterkt knyttet til økonomisk.

Avstanden mellom norsk og svensk syn var fortsatt på det rene da den skandinaviske forsvarskommisjonen ble nedsatt midt i oktober i fjor. Det resultat forsvarskommisjonen kom

fram til, var at et forpliktende skandinavisk forsvarsforbund ville by på betydelige fordeler, forutsatt at alle tre forbundslandene, men i første rekke de to svakeste — Danmark og Norge — kunne få leveringer av materiell utenfra, og det vil i praksis si fra vestmaktene, og at de kunne få det raskt og på økonomiske vilkår som det var mulig for oss å akseptere.

Kommisjonen kom videre til den konklusjon at et frittstående skandinavisk forsvarsforbund bare ville ha en begrenset preventiv verdi.

Kommisjonen konstaterte at et slikt forbund ikke bare ville være avhengig av materielltilførsler i fred, men at det også ville trenge hjelp i krig.

Endelig fastslo kommisjonen, at hvis slik hjelp ikke var forberedt i fred, ville det ta måneder før den ville kunne nå fram og bli effektiv.

Under de mange møtene, dels mellom regjeringsmedlemmer alene og dels mellom regjeringsmedlemmer og parlamentarikere fra våre tre land, fra 17. desember i fjor i Uddevalla og til her i Oslo 29. og 30. januar, prøvde vi fra alle sider å nærme oss hverandre. Vi nordmenn sa oss villige til å gi avkall på den avtalemessige tilknytning til de store vestlige demokratiene, som vi mente ga oss størst trygghet. Vi var villige til å overveie å gå med på et alliansefritt skandinavisk forsvarsforbund, forutsatt at det kunne bli til i forståelse med og med aktiv støtte fra vestmaktene, og forutsatt at det alliansefrie forbund ikke hindret det nødvendige minimum av forberedende militært samarbeid som vi, med støtte i konklusjonen fra den skandinaviske forsvarskommisjonen, mente måtte til hvis det skulle være håp om at hjelp vestfra kunne nå fram i tide og bli effektiv, om vi ble utsatt for angrep.

Sverige på sin side tok et meget langt skritt til å komme oss i møte, da det erklærte seg villig til å gå inn i et solidarisk forpliktende forsvarssamarbeid med Danmark og Norge.

Som det ble sagt i den svenske regjerings redegjøring i riksdagen den 11. februar, betydde dette et viktig avsteg fra tradisjonell svensk nøytralitetspolitikk. Men, heter det videre: i betraktning av det program vi alltid har insistert på for et skandinavisk forbund, ville dette sett som et hele bety en utvidelse til alle de tre land av den sone som ikke er bundet av allianser til noen tredje makt, slik at hovedidéen i Sveriges politikk ville bli bevart.

Det ble klart for oss under de drøftingene vi hadde i Køben-

havn, at det i samsvar med konklusjonene var en *gjensidig* forutsetning fra den skandinaviske forsvarskommisjonen, at et slikt frittstående skandinavisk forsvarsforbund kunne bli til, at det raskt fikk militært materiell fra vestmaktene på gunstige økonomiske vilkår.

Vi vurderte det fra norsk side slik at den eneste muligheten for å oppnå slike leveringer til et alliansefritt forbund og for å få den forståelse og støtte som for oss sto som helt vesentlig, lå i at vi henvendte oss til vestmaktene på grunnlag av en uttalt forutsetning om at Skandinavias sikkerhetsproblem bare var et delproblem innenfor den vest-demokratiske verdens felles freds- og sikkerhetsproblem. Vi vurderte det også slik, at skulle vi kunne vekke forståelse for en løsning på grunnlag av et frittstående skandinavisk forbund, måtte vi være villige til å diskutere ikke bare spørsmålet om materielleveringer, men våre sikkerhetsproblemer i det hele tatt, på grunnlag av tanken om den fundamentale solidaritet mellom vestens demokratier.

Det svenske synet var som nevnt, at et eventuelt skandinavisk forsvarsforbund både formelt og reelt måtte være helt allinsefritt, og fra svensk side var man derfor ikke villig til å drøfte andre spørsmål med vestmaktene enn det om muligheten for leveringer av militært materiell.

Som vi alle vet, førte de skandinaviske drøftingene til det resultat at vi måtte konstatere at det for tiden ikke fantes forutsetninger for å inngå et forpliktende skandinavisk forsvarsforbund.

Vi har her i disse dagene fått vite av den svenske statsminister at på Oslo-møtet 29. og 30. januar hadde han fullmakt fra sin regjering til, hvis spørsmålet ble reist fra dansk eller norsk hold, å si at Sverige var villig til å gå inn i et forpliktende forsvarssamarbeid i Skandinavia, uten andre vilkår enn at de to andre landene ga tilsagn om at de ville styrke sin beredskap og ruste opp, slik at de tre landene i forhold til folketall og økonomisk bæreevne ytet like meget til det felles forsvar.

Vi konstaterte imidlertid, som nevnt, på Oslo-møtet, at trass i nye forsøk på å komme hverandre i møte i formuleringen av synsmåtene, var det så stor forskjell i synet på selve *karakteren* av et eventuelt alliansefritt forbund, at det ikke ville være forsvarlig å gå til det vidtrekkende nye skritt i skandinavisk samarbeid som det ville bety å opprette det. Derfor ble det ikke aktuelt for Erlander å meddele at Sverige hadde modifisert sitt standpunkt fra København, hvor det gjaldt våpen-

leveringer vestfra som forutsetning for å opprettholde forslaget om et alliansefritt forsvarsforbund.

Jeg tror at våre svenske venner og vi er enige om at det ikke i realiteten ville gjort noen forskjell om det endrede svenske standpunktet var blitt gjort kjent.

Det var ikke på spørsmålet om materielleveringer forsøket på å nå fram til en fellesskandinavisk løsning i denne omgangen strandet. Det var, som jeg sa i Stortinget 27. januar, forskjellen i vesentlige utenrikspolitiske vurderinger, som var avgjørende. Det norske synet var og er, at vi best kan yte vårt bidrag til stabilisering i vår verdensdel og dermed til fred i verden, på grunnlag av tanken om solidaritet mellom de demokratiske folk og et solidarisk regionalt samarbeid innenfor et område som er stort nok til å representere en virkelig maktfaktor. Det var derfor vårt syn at også et eventuelt frittstående forsvarsforbund mellom Danmark, Norge og Sverige, selv om det ikke hadde avtalemessig tilknytning til noe større regionalt sikkerhetssystem, i sin karakter og sitt innhold måtte bygge på denne mer omfattende solidaritetstanken. Dette synet lot seg ikke forene med det svenske som jeg før har referert.

Her i Norge fant vi det etter møtet i Oslo likevel nødvendig å prøve ennå engang om det ikke skulle være mulig gjennom en direkte henvendelse fra vår side til den amerikanske og den britiske regjering å vinne forståelse og støtte for et frittstående skandinavisk forsvarsforbund, og å oppnå sikkerhet for amerikanske materielleveringer til det.

Under den reisen til Washington og London som jeg for noen dager siden er kommet tilbake fra sammen med Oscar Torp og Dag Bryn, har vi, i samsvar med dette mandatet, ført fram alle de argumenter vi har kunnet mobilisere for å skape en slik situasjon at det fra norsk synspunkt kunne framstille seg som forsvarlig og mulig å ta opp igjen tanken om et skandinavisk forsvarsforbund i det vesentlige på det grunnlag Sverige har sagt det kan akseptere. Vi har ikke bare pekt på alle de fordelene det ville ha, både fra et norsk, et skandinavisk og et felles vest-demokratisk synspunkt, om vi kunne finne en løsning som gjorde det mulig for våre tre land å stå solidarisk sammen. Vi har også holdt fram alle de mulige skadevirkninger det kunne tenkes å få, om vi måtte søke løsningen på det grunnlag at Norge alene gikk med i de drøftinger som nå pågår om en regional sikkerhetspolitisk avtale for det nord-atlantiske område. Under disse samtalene, både i Washington og i London,

holdt vi stadig og intim kontakt med de diplomatiske representanter for Danmark og Sverige, og utvekslet opplysninger og erfaringer med dem.

Resultatet av reisen er på dette område, at all uklarhet er ryddet til side. Det er i dag, og — så vidt vi kan bedømme det — i overskuelig tid framover, ingen utsikt til at vi vil kunne få leveringer av amerikansk militært materiell til et frittstående skandinavisk forsvarsforbund, før etter at behovene er dekket hos de land som bestemmer seg til å bli med i en regionalavtale for Nord-Atlantern. Vi vil heller ikke kunne regne med noen politisk støtte vestfra til et alliansefritt skandinavisk forbund.

Det ble helt klart for oss at en fra amerikansk side ikke på noen måte ønsket å påvirke vår beslutning, enn mindre å øve noe press. Begrunnelsen for Amerikas standpunkt med hensyn til spørsmålet om støtte og leveringer til et frittstående skandinavisk forsvarsforbund, var dobbelt. På den ene siden legger de i all sin politikk hovedvekten på å finne fram til løsninger som mest mulig effektivt kan bidra til å forebygge faren for krig og for aggresjon, og i den sammenhengen mener de at et skandinavisk forsvarsforbund er en for liten enhet. På den andre siden hevder de at all den stund etterspørselen etter militært materiell mange ganger overstiger mulighetene for å skaffe det til veie, er det nødvendig å finne fram til den best mulige utnytting av de begrensete ressurser og den begrensete produksjon en kan regne med. Det ville derfor være både politisk umulig og militært uforsvarlig, hevder de, å levere til utenforstående, før behovet til de land som går inn i et forpliktende samarbeid, er tilfredsstillet.

De samme synspunktene møtte vi også under våre samtaler med den britiske utenriksminister og hans nærmeste rådgivere i London.

*

Med dette resultat av vår reise, ser vi det slik at alternativet et skandinavisk forsvarsforbund er falt bort som aktuell løsning. Det har ganske visst vært hevdet, og det blir stadig i enkelte pressemeldinger gjentatt, at det skulle være tendenser i amerikansk politikk til å forandre standpunkt i dette spørsmålet. Etter de samtaler vi hadde med ledende politikere av begge de amerikanske partier, tildels med folk som det ble antydet skulle være meget aktive for å få til en endret holdning på dette punkt, er vi i delegasjonen overbevist om at det ikke er forsvarlig å bygge noen norsk eller noen skandinavisk poli-

tikk på muligheten for en endring i den amerikanske holdning overfor et frittstående skandinavisk forbund.

Det er ikke med noen glede noen av oss konstaterer at dette er stillingen. På den andre siden skal vi heller ikke overdrive skadevirkningene. På møtet i Oslo i de siste januardagene var det full samstemmighet om, at den ting at det ikke for tiden finnes grunnlag for en så vidtgående utvidelse av norsk samarbeid, som det ville bety om vi dannet et skandinavisk forsvarsforbund, den ting skal ikke hindre oss i å bygge ut vårt samarbeid videre på alle andre felter. Og vi har på dette landsmøte i hilsningstalen fra vårt svenske broderpartis formann, Tage Erlander, igjen fått forsikringen om at slik ser en på det også i Sverige. Det har derfor ikke noe med saklig argumentasjon å gjøre, når det i vår norske debatt iblant blir hevdet at Norge, om vi skulle bestemme oss til å gå med i drøftingene av et nord-atlantisk regionalt forsvarssamarbeid, melder seg ut av Norden.

VIII.

Etter at alternativet et frittstående skandinavisk forsvarsforbund er bortfalt, skulle vårt standpunkt være klart. Så vidt spent som den internasjonale situasjon er, kan vi ikke ta ansvaret for å la Norge ligge militært avmektig og åpent for innfall. Å la Norge fortsatt være et militært og maktpolitisk tomrom, øker ikke bare risikoen for oss selv. Det bidrar også til å øke utryggheten og usikkerheten i hele den internasjonale situasjon, og virker derfor *mot* det som er hovedformålet for all vår politikk på det internasjonale område.

Vi har sagt klart fra til all verden at vi aldri vil gå med på noen aggressiv politikk og aldri vil la norsk område bruke i en slik politikks tjeneste. Vi har sagt fra at vi aldri vil åpne baser for fremmede tropper på norsk område i fredstid, hvis ikke landet er utsatt for væpnet angrep eller for trusel om angrep. Dette skulle være tydelig tale, og vi må håpe at det vil lykkes å overbevise Sovjet-Samveldets regjering om at vi mener hva vi sier, både på dette spesielle punkt og hvor det gjelder vårt ønske om å opprettholde det tradisjonelle gode naboforhold til Sovjet-Samveldet.

Vi vil også fortsatt prøve å bygge ut vårt økonomiske samkvem både med Sovjet-Samveldet og med andre østeuropéiske land, i den utstrekning det stemmer med norske interesser og med planene for Vest-Europas økonomiske gjenreising, som jo forutsetter øket samhandel mellom øst og vest i Europa.

I det hele er en bedring av forholdet mellom de vestlige demokratiene, som vi er ett av, og Sovjet-Samveldet, fortsatt vår fremste utenrikspolitiske interesse.

På den andre siden kan og må det ikke være noen tvil om vår vilje til å forsvare vår frihet, vår uavhengighet og vår fred. Men her møter vi problemet om grensene for den økonomiske bære-evnen hvor det gjelder gjenreisingen og styrkingen av vårt forsvar. Vi ser det slik, at vi er meget nær ved grensen for hva Norge kan makte å ta på seg av byrder på dette område, hvis vi ikke skal la det gå så sterkt ut over næringslivet ellers og over folkets levestandard, at vi ødelegger muligheten for å vinne økonomisk selvstendighet ved utgangen av 4-årsplan-perioden, og uten at vi risikerer å skape virkelig massegrunnlag for en kommunistisk bevegelse i Norge. Derfor blir problemet om de økonomiske vilkår for leveringer av materiell til å styrke vår forsvarsberedskap, et sentralt problem.

For oss som norske sosialister står det som en naturlig ting å gå til et samarbeid også på det militære område med de vestlige demokratiene. Vi er mer og mer kommet til at ikke bare Norge, men også Norden er en for liten enhet til at vi kan utnytte moderne produksjonsteknikk, det være seg sivile eller militære områder, fullt ut, og til at vi kan bli en maktfaktor sterk nok til å avskrekke alle fra angrep, og til å ha utsikt til å stå imot lenge nok til at hjelp kan komme fram.

Mange vil spørre om vi kan stole på det kapitalistiske Amerika, og på at det driver en virkelig fredspolitikk og en virkelig demokratisk politikk. Det kunne kanskje være grunn til tvil i så måte før de siste valgene, men Trumans valgseier og det program han har lagt fram for Kongressen både på det internasjonale område og hvor det gjelder den økonomiske og sosiale politikken, viser at hvor forskjellige De Forente Stater på mange måter enn er fra oss, slår de likefullt mer og mer inn på liknende veier for å skape sosial rettferd og trygghet som de vi følger i Skandinavia. Og de har den samme primære interesse i å føre en politikk som trygger freden.

Under vår reise til Washington har vi prøvd å skaffe så utførlige og så konkrete opplysninger som mulig om hvor langt arbeidet med den planlagte Atlanterhavspakten er kommet, og om hva den kommer til å gå ut på. Vi har fått grei beskjed om at pakten er planlagt som en regionalavtale helt underordnet bestemmelsene i F.N.'s pakt. Vi har videre fått beskjed om at den skal bygge på prinsippet om solidaritet, en

for alle og alle for en, mellom medlemsstatene, i tilfelle noen av dem blir utsatt for angrep. Hvor mange land pakten kommer til å omfatte, er ennå ikke avgjort. Blant annet er det ennå ikke tatt standpunkt til om Italia skal være med. Vi fra vår side nyttet høvet til å si fra om at det fra norsk synspunkt ville framstille seg som meget vanskelig å påta seg solidaritetsforpliktelser overfor et Middelhavsland som Italia.

De land som overhodet hittil har vært på tale og som er blitt spurt etterhånden om de ønsker å være med i drøftingene, er foruten Norge, Island, Danmark, Irland og Portugal. At Spania skulle være med, har det på ansvarlig hold ikke vært spørsmål om.

Vi har videre fått vite at paktutkastet bygger på tanken om samarbeid mellom likestilte partnere, at alle skal ha samme stemme i de felles rådgivende organer som pakten forutsetter skal bli opprettet. Vi har fått klarhet over at det ikke er tanken fra noe hold å kreve at medlemsstatene skal åpne baser i fredstid for fremmede tropper, hverken baser for noe enkelt forbundsland eller felles baser for alle forbundslandene. Vi har fått vite at pakten forutsetter felles planlegging av forsvarstiltak for det tilfelle noe medlemsland blir utsatt for angrep. Vi har endelig fått vite at det til syvende og sist blir hvert enkelt lands sak å avgjøre når det er utsatt for et væpnet angrep og derfor vil påkalle hjelp fra forbundslandene. Som det vil være klart av avismeldinger i de sistse dagene, er det ennå ikke skaffet full klarhet over hvor langt plikten til gjensidig hjelp skal gå, men vi har det inntrykk at det er godt håp om en utforming som vil gi oss den trygghet som ligger i at all verden vet at et angrep på noen del av norsk område, vil være jevngodt med et angrep på Amerikas Forente Stater.

Regjeringen er kommet fram til det standpunkt at et svakt Norge uten forbundsfeller, er en fare — ikke bare for vår egen fred, men for freden i verden. Et Norge som har greidd å gjenreise sitt forsvar og er solidarisk forankret i et samarbeid med andre demokratiske land, kan yte et bidrag, ikke bare til å trygge sin egen sikkerhet, men også til å stabilisere og styrke den demokratiske verden — og dermed trygge verdens fred.

Dette landsmøte kan ikke gå fra hverandre uten å ha tatt klart standpunkt til den prinsipielle retningslinjen i vår utenriks- og sikkerhetspolitikk. Derfor må vi, i tillegg til det avsnittet i grunnsyn og retningslinjer som jeg tok mitt utgangspunkt i, også vedta en uttalelse om de aktuelle oppgavene på dette området.

IX.

La meg til slutt ennå en gang få understreke, at selv om den internasjonale situasjonen i øyeblikket har rykket de sikkerhetspolitiske problemene i forgrunnen, er det mellomfolkelige samarbeidet på alle andre felter — økonomisk, sosialt, kulturelt og politisk — når alt kommer til alt det viktigste. Dette samarbeidet er vi med i innenfor F.N. og alle dets organer. Dette samarbeidet søker vi veier til å bygge ut også på regionalt grunnlag — innenfor F.N.'s rammer.

For oss har det uten videre vært naturlig i første rekke å søke nær tilknytning til Sverige og Danmark, og til Island og Finnland i den utstrekning det er praktisk gjennomførlig og politisk hensiktsmessig for begge partene. Siden frigjøringen har det vært en rik og gledelig vekst i det nordiske samarbeid på alle de områder som det omfattet før krigen, og samarbeidet mellom Danmark, Sverige og Norge er blitt tatt opp mer intenst en før på det økonmiske område.

Vi har også, som jeg alt nevnte, stilt oss positivt til et nærmere politisk og økonomisk samarbeid i Vest-Europa. Innenfor rammen av dette økonomiske og politiske samarbeidet, søker vi nå særlig å bygge ut tilknytningen til det arbeiderstyrte Storbritannia. Målet for vår deltaking i dette samarbeidet om den økonomiske gjenreisingen av vår verdensdel og i samarbeidet for en gradvis samordning av våre økonomiske framtidsplaner, i første rekke med våre naboland og Storbritannia, er å bidra vårt til at Vest-Europa igjen kan bli en uavhengig faktor i internasjonal politikk, uavhengig fordi den økonomisk står på egne ben og politisk er konsolidert. Ved å bidra til en slik økonomisk gjenreising og politisk konsolidering av Vest-Europa, mener vi at vi er med å skape vekstvilkår for demokratisk sosialistisk arbeid i vårt eget land og i vår verdensdel, men ikke bare det: vi er med å skape muligheter for at den demokratiske sosialismen også kan komme til å spille en større rolle i det internasjonale samliv i det hele. Vi er klar over at grunnlaget for den økonomiske gjereisingen og også for den politiske konsolideringen i dag i stor utstrekning er den hjelp som Amerikas Forente Stater yter. Men formålet med denne hjelpen, både fra amerikansk side og fra vår side, er at Europa så raskt som råd er skal komme til å kunne stå på egne ben, og dermed kan bli et formidlende og stabiliserende element i forholdet mellom de to over-stormaktene.

Det er en selvfølge at vi som demokratiske sosialister går

inn i dette samarbeidet for å hevde vår egenart og våre sosialistiske synsmåter. Bare om vi gjør det, yter vi et virkelig positivt bidrag til løsningen av Europas og demokratienes felles livsproblemer.

Einar Gerhardsen: Jeg vil først gi en opplysning om landsstyrets behandling av saken. Vi har vært samlet umiddelbart foran og under landsmøtet for å drøfte den situasjon som er oppstått etter delegasjonens tilbakekomst. En har ikke nådd fram til en enstemmig innstilling. Der er dissens. Innstillingen vil bli mangfoldiggjort og delt ut i løpet av formiddagen. Flertallet konkluderer med å utale at Norge må løse sitt sikkerhetsproblem i et solidarisk og forpliktende samvirke på det sikkerhetspolitiske området med de vestlige demokratier. Dette samvirke må bygge på De forente Nasjoners pakt og så vel i form som innhold vært et rent freds- og forsvarssamarbeid. Mindretallet foreslår at spørsmålet om stillingtaken til Atlanterhavspakten utstår. I landsstyret stemte 33 for flertallets forslag og 4, Olav Oksvik, Egil Halvorsen, Aani Rystad og Carl Westerlund (som er varamann) for mindretallets forslag. Johan Nygaardsvold var ikke tilstede under sakens behandling.

Jeg vil gjerne komme med noen bemerkninger i sin alminnelighet til saken. Jeg vil be landsmøtets deltakere tenke seg tilbake til mellomkrigsåra etterat Hitler hadde tatt makten. Den taktikk som Hitler nyttet gikk snart opp for oppmerksomme iaktakere. Den gikk ut på å ta ett land ad gangen. Så snart dette gikk klart opp for oss husker jeg godt at ikke bare vi nordmenn, men hele Norden, i sosialistiske kretser gikk sterkt inn for at de økonomiske sterke demokratier, i første rekke England og Frankrike, om nødvendig med våpen måtte stanse Hitlers aggressjon. I parentes bemerket vil jeg si at vi aldri sa noe om at Norge skulle være med. Vi forlangte bare at det engelske og franske folk skulle slåss mot aggressjonen. Men prinsippet var for så vidt greit nok. Det lyktes dengang ikke å skape en slik innstilling i de demokratiske land til tross for at vi opplevde det eiendommelige at engelske og franske arbeidere var de første som forlangte krig mot Tyskland. Denne forsømmelighet fra de demokratiske lands side førte til den annen verdenskrig. Forsømmelsen av å gjennomføre en solidarisk politikk av de demokratiske land førte til krig. Norge ville være nøytralt og utenfor etterat denne krigen var brutt ut. Men vår oppriktige vilje hjalp oss ingenting. Vi våknet 9. april 1940 og så tyske soldater som hadde erobret en stor del av vårt land.

Så fikk vi tross all vår gode nøytralitetsvilje 5 års krig, 5 år uten frihet, og de åra er ikke gått sporløst hen over noen av oss. Uviljen mot krigen ble sterkere i vårt sinn enn før, men også uviljen mot undertrykkelse og ufrihet ble sterkere enn noensinne. Ved krigens avslutning ventet vi at drømmen om fred skulle bli virkelighet. Det ble ingen fred. Tvert imot, den internasjonale situasjon tilspisset seg. Det alvorligste inntrykk gjorde Sovjets aggressjon som minnet oss så uhyggelig om de ting som skjedde foran den annen verdenskrig. Metodene var nye, men realiteten var den samme. Land etter land ble i virkeligheten erobret av Sovjet — Romania, Bulgaria, Ungarn, Polen og Jugoslavia. Tsjekkoslovakia sto i en annen stilling. Om de første land jeg nevnte kan det sies at disse land ikke var virkelige demokratier, men Tsjekkoslovakia var et moderne, vesteuropéisk demokrati. På tross av flertallets vilje ble også det lagt inn under Sovjets innflytelse. Det var bare naturlig at vi fikk den følelse, da meldingen kom om undertrykkelsen av dette stolte folk som så lenge og tappert hadde kjempet for sin frihet og uavhengighet, at vi atter gikk inn i en undertrykkelsesperiode. Det gjorde et alvorlig inntrykk på alle frihetselskende mennesker i verden. Det som gjorde at vi følte stillingen ennå mer alvorlig, var Stalins forslag til Finnland om en pakt. Umiddelbart etter kom det meldinger fra utlandet om at Norge var det land som deretter sto for tur. Det var ikke så helt alminnelig kjent dette, men der hvor det var kjent var det en tanke som umiddelbart meldte seg hos alle: vi må søke sikkerhet for Norge, støtte og hjelp der hvor vi visste at det kunne være effektiv hjelp å få og det måtte i første rekke bli U.S.A. og Storbritannia. Nå, det gikk dengang ikke så ille som det så ut. Men vi skal ha klart for oss årsaken til dette. Det skyldtes den voldsomme reaksjon som meldte seg i den demokratiske verden etter Tsjekkoslovakia. Finnene kan takke dette faktum for at den avtale de fikk ble lempeligere enn selv den som Stalin personlig hadde foreslått for Finnlands president. Men det var en alvorlig situasjon dengang, vi følte oss temmelig små og hjelpeløse. En liknende situasjon kan inntreffe når som helst. Vi har ingen garanti i så måte.

Flertallets forslag bygger på et klart prinsipp. Som utgangspunkt kommer den betraktning at vi nå, etter den erfaring vi har, ikke en gang til vil la en aggressiv makt legge inn under seg ett land ad gangen. Vårt standpunkt bygger på ønsket om et solidarisk samvirke mellom alle demokratiske land. Det er

kanskje den eneste sikkerhet mot at en ny krig bryter ut. Det er vel også den eneste sikre måte å trygge Norges fred og sikkerhet på. Dette prinsipielle syn ville vi helst ha realisert i samarbeid med Danmark og Sverige. Jeg vil understreke hva Lange sa at fra vår side er det gjort alt som vi mente var forsvarlig for å medvirke til en løsning av sikkerhetsproblemene på felles skandinavisk grunnlag. Jeg vil også gjerne si at vi er overbevist om at det er tilfelle også for de svenske og danske representanters vedkommende — de søkte også å gjøre alt det de kunne for å nå fram til en slik enighet. Det er riktig som det ble sagt ved avslutningen av Oslomøtet at hadde oppriktig vilje vært avgjørende så ville vi hatt et skandinavisk forsvarsforbund. Men den gode vilje var ikke tilstrekkelig. Det kan skyldes mange ting. Det henger bl. a. sammen med ulike erfaringer og ulik strategisk beliggenhet.

Som situasjonen nå er har landsstyret sett det slik at vi står overfor dette valg: enten isolert norsk, eventuelt skandinavisk nøytralitet eller samarbeid, også forsvarsmessig, med de demokratiske vestmakter. Flertallets forslag gir uttrykk for at landsmøtet skal ta stilling for det sist nevnte prinsipp. Oksvik vil etter meg motivere mindretallets forslag. La meg bare få si at jeg vanskelig kan skjønne at det er mulig for dette landsmøte å gå fra hverandre uten å ta standpunkt. Bortsett fra det rent organisasjonsmessige og partimessige må det betegnes som en meningsløshet av landsmøtet til den viktigste sak som foreligger å si: til det vil vi ikke ta standpunkt. Hva så med de partifeller som ikke kan la være å ta standpunkt? Partiets medlemmer i Regjeringen må ta standpunkt en av de første dager. Jeg går ut fra at partiets sentralstyre og stortingsgruppen må ta standpunkt i løpet av de nærmeste uker. I Stortinget må også Oksvik, Westerlund og Rystad ta standpunkt. Jeg kan ikke skjønne at det blir lettere om 2—3 uker enn i dag. Det er ikke mulig, når landsmøtet først er samlet, å legge et ansvar som det det her dreier seg om på stortingsmennene alene. Jeg vet at dette ansvar under alle omstendigheter hviler med uhyre tyngde på hver enkelt tillitsmann, men det ville være en stor betryggelse å vite hvor Det norske Arbeiderparti står slik at dette kan komme til uttrykk gjennom landsmøtet. Det er en alvorlig situasjon og en alvorlig sak vi står overfor. Nettopp derfor skal landsmøtet ta stilling. Den mellomtilstand som vi lenge har hatt må vi få slutt på. Partimessig er dette det uheldigste av alt og det er uheldig for landet, ikke minst når det

gjelder forholdet til Sovjet. Det vil selvfølgelig presse så langt de kan så lenge vi befinner oss i den tilstand at vi ikke har tatt standpunkt til realiteten. Det er derfor en fordel, ikke bare for partiet, men for hver enkelt partifelle om partiets høyeste myndighet har sagt sitt ord så vi partimessig er ferdig med saken. I likhet med Lange vil jeg si at jeg ønsker å se dette samarbeid under større synsvinkel, et større perspektiv. Vi har et økonomisk samarbeid i Vest-Europa. Personlig har jeg ofte gitt uttrykk for at det finnes ikke noe nyttigere fredsarbeid i dag enn å sette kreftene inn for gjenreisingen av Vest-Europa økonomisk og sosialt og dermed skape politisk stabilitet i denne del av verden. Vi har samarbeid. Det vil sikkert ikke opphøre når 4-årsplanen er fullført. Vi prøver nå å få i gang et politisk samarbeid. De skandinaviske land er anmodet om å slutte seg til. Vi bør gå inn for å prege dette samarbeid. Et sterkt og uavhengig Vest-Europa vil nettopp med den konstellasjon vi ellers har i verden, kunne bli den mest verdifulle fredsfaktor vi kan tenke oss. I dette konsoliderte Vest-Europa bør de skandinaviske land sammen med England med sin sterke sosialistiske innflytelse søke å prege samarbeidet.

Jeg vil be landsmøtets deltakere om å sette seg grundig inn i den innstilling vi skal ta standpunkt til. Resultatet av voteringen får bli hva det vil — hver representant får gjøre seg opp en begrunnet mening. Men partiet skal gjennom landsmøtets representanter ha sagt sin mening i denne viktige sak. Vårt aktuelle sikkerhetsproblem består i øyeblikket i å søke sikkerhet for vår fred og frihet gjennom samarbeid der hvor vi kan få støtte. Slik sikkerhet er den politikk som i den foreliggende situasjon også er den beste fredspolitikk.

Olav Oksvik: Jeg er oppmerksom på at det ville være behageligst å la være å ta opp den dissens som foreligger fra mindretallet i landsstyret. Fra mange hold er det blitt rettet henvendelser personlig til oss under henvisning til at vi på den måte kunne få en enstemmig landsstyreinnstilling, kanskje en enstemmig landsmøtebeslutning. Hvis jeg trodde å gjøre denne sak noen tjeneste, ved å ta den på den måten, kunne jeg personlig gjerne gjort det. Men jeg tror ikke vi gjør saken noen tjeneste ved å stikke under stol at der foreligger meningsforskjell i et viktig og alvorlig utenrikspolitisk spørsmål. Jeg vil ikke bidra til å skape en kunstig enighet. Det har selvfølgelig i de mange måneder, snart et år, da vi har diskutert vår sikkerhet, vært ganske stor diskusjon innen Stortingsgruppen. Vi har hatt

flere landsstyremøter og saken er selvfølgelig diskutert ute i avdelingene selv om den ikke har vært ute til regulær behandling. Innen de instanser jeg har deltatt har der vært ganske stor meningsforskjell, men vi har holdt sammen om den ting at så lenge det ble forhandlet, først om det nordiske samarbeidet og senere når vi tok opp spørsmålet om å undersøke vårt forhold til Atlanterhavspakten, så lenge var det ikke grunnlag for å lage noe brudd eller ta opp avvikende forslag. Derfor har alle meldinger, som har vært gitt, talt om enstemmige beslutninger. Det har ikke vært enstemmighet om prinsippene, men enstemmighet om ikke å sette denne sak på spissen så lenge det kunne unngåes. Og hvis det hadde vært mulig å unngå det nå, så ville jeg forsøkt det. Men jeg kan ikke se at det foreligger noen slik mulighet.

Landsmøtets deltakere må tilgi meg om jeg bruker litt tid for å motivere mindretallets syn. Jeg vil ikke hefte tiden med å gå inn på den bakgrunn som Lange trakk opp. En stor del av hans betraktninger kan jeg underskrive. Der er ingen uenighet om det vesentligste av disse ting, men uenighet om konklusjonen. Derfor går mindretallet i sitt forslag ikke inn på å skrive noen resolusjon eller utforme lange forslag. Vi foreslår kort og godt, slik som situasjonen er i dag når landsmøtet holdes, at spørsmålet om Atlanterhavspakten for tiden ikke gir grunn til noe vedtak fra landsmøtets side. De skandinaviske forhandlinger skal jeg ikke komme nærmere inn på. Det var bedrøvelig at de ikke førte fram, men det er konstatert at det for tiden ikke var mulig å føre dem fram til en slik løsning at der kunne skapes enighet. Det får man foreløpig slå seg til ro med. Jeg har ikke gitt opp tanken om at den situasjon kan inntre senere at slike overveielser kan komme i gang igjen. Men der er ikke noen basis i dag for det og det tjener ingen hensikt å gråte over spilt melk. Det som da står igjen og som Lange behandlet, er det kompleks av saker og spørsmål som vi benevner Atlanterhavspakten. Men denne pakten er for meg et temmelig — jeg vil ikke si ukjent — men temmelig usikkert begrep. Jeg vil nærmest betegne den som ukjent land. Når en skal se på situasjonen som den stiller seg for Norge nå etterat det nordiske samarbeid er gått istå, så framstiller det seg som en mulighet det å gå inn i den sammenslutning som kalles Atlanterhavspakten. Jeg vil ikke si idag hva som endelig kunne bli mitt standpunkt hvis jeg kjente det vesentlige iallfall av Atlanterhavspakten. Men jeg vil ikke utfylle en veksel som i øyeblikket er en hemmelig vek-

sel in blanco. Vi har i mindretallet gitt uttrykk for vår tilfredshet med de undersøkelser som vår delegasjon har foretatt i U.S.A. Deri ligger ikke at vi anser resultatet av disse undersøkelser som noe grunnlag for partiets landsmøte til å ta standpunkt til disse spørsmål. Vi vet ikke i dag hva Atlanterhavspakten går ut på, vi vet ikke engang hvem som skal være med. Det har vært antydet — uten glede forresten av utenriksministeren — at Italia er på trappene og vi har andre makter, vi har Hellas og Tyrkia som iallfall i høy grad trenger hjelp og som kanskje fortjener hjelp. Det er en sak for seg. Men i denne forbindelse vil jeg gjerne nevne dette slagordet om at nå bygger vi på demokratiet gjennom den ordning som landsmøtet innbys til å gå med på. Vi er enige om at det ikke er noe demokrati bak jernteppet og anerkjenner fullt ut at Storbritannia og U.S.A. er demokratier og det er for så vidt betydningsfullt nok, de store stater er jo toneangivende. Jeg kan tilføye at Beneluxlandene også er demokratiske ennskjønt det må sies at det demokrati som Nederland for tiden praktiserer i Indonesia, ikke kan sies å være rart. Men — la gå. Frankrike er et demokrati, men skyggen av de Gaulle vokser for hver dag. Jeg nevner dette for å antyde det selskap vi kan komme i. Italia er demokratisk, de har hatt valg, frie valg, men deres demokrati kan iallfall ikke sammenliknes med de nordiske og vest-européiske land. Selvfølgelig godtar vi at ikke Spania kommer med. Men jeg er ikke så sikker på om denne store og viktige Atlanterhavsmakt, når pakten blir virkelighet, kan holdes utenfor. Men vi godtar forsikringen. Imidlertid kan det ikke uten videre sies at det er bare demokratier i den alliansen vi innbys til. Jeg må si at det er et noe blandet selskap. Atlanterhavspakten skal gi oss garanti. Men først i dag foreligger pakten som diskusjonsgrunnlag i det amerikanske senat. Det diskuteres viktige prinsipper som kan være avgjørende for Norges interesser uten at vi kan øve noen innflytelse. Jeg bebreider ikke delegasjonen at den ikke kunne skaffe garantier med seg hjem. Det var heller ikke forutsetningen, den skulle skaffe opplysninger, men det avgjørende er at hvis vi går inn i Atlanterhavspakten så går vi inn i en militær organisasjon hvor vi visstnok kan få ett eller annet tilsagn om sikkerhet, men vi vil ikke ha noe herredømme over hvilke konflikter vi kan bli trukket bort i. Vi behøver ikke å bli trukket bort i en krig på grunnlag av forsvar for de demokratiske rettigheter. Vi kan like gjerne komme i krig på grunnlag av kapitalistiske interesser idet vi i dag og

neppe heller i fremtiden vil få innflytelse på hvilke partnere vi samarbeider med og hvilke krigsårsaker som foreligger. Det er dette som i dag er min hovedinnvending mot at landet på det nåværende tidspunkt i prinsippet skal gi sin tilslutning til pakten. Hvis det enda var slik at landsmøtet i dag måtte avgjøre saken, da kunne jeg forstå flertallets standpunkt, men det er opplyst underhånden og det framgikk av utenriksministerens foredrag at det ikke er øvd noe press i retning av at vi skal melde oss for å få være med. Det ville også være urimelig all den stund at Amerika, som er det materielle og militære grunnlag for Atlanterhavspakten, ikke er enig med seg selv om hvordan de vil ha den. På et slikt tidspunkt anser jeg det for politisk uforsvarlig — alle hensyn tatt i betraktning — i prinsippet å gi den tilslutning som vi i dag innbys til. Derfor har mindretallet konkludert med at dette landsmøte ikke skal ta standpunkt til pakten, ikke for å unndra seg ansvaret og velte det over på andre, først og fremst regjeringen eller stortingsgruppen, men fordi at i dag har dette landsmøte like litt som landsstyret og andre instanser, ikke det grunnlag det bør ha for å treffe en slik avgjørelse som vil binde oss for lengere tid. Vi vil også sikkerhet, men sikkerheten er i dag enda ikke kommet på papiret. Derfor mener vi at det er uriktig av oss å gå med på flertallets konklusjon. Her setter vi hensynet til Sovjet ikke helt ut av betraktning. Jeg er sjøl medlem av spesialkomitéen og har vært med på å besvare en note fra Sovjet. Vi skal snart besvare en til. Vi skal ikke lage splittelse innad eller gi Sovjet og kommunistene angrepsgrunnlag. Men vi må ha lov til å si at vår grense mot Sovjet er landfast, mens grensen mot U.S.A. er flytende. Det er kanskje en liten forskjell i manges øyne, men dog en forskjell som innbyr til ettertanke, ikke bare i dag, men også på lengre sikt. Russland er ikke noe nytt samfunn. Det har forfulgt lange mål i lang tid. Både da vi var sammen med Sverige og hele den lange tid under Danmark har vi levd i fred med Russland. Vi har levd i politisk forståelse, ikke politisk enighet med Russland. Jeg går ut fra at dette gamle tradisjonelle forhold kan opprettholdes og deler for så vidt utenriksministerens syn. Jeg tror ikke på noen krig her i nær framtid. For så vidt er det ikke grunn til noen panikk, og vi må fastholde det syn at inngåelsen av Atlanterhavspakten er en sikringsforanstaltning som fra norsk synspunkt må kunne forsvares — utad er vi med på den linje. Men da må vi samtidig være varsomme med å skape situasjoner som skaper aggressjon

selv om det ikke utløser krig. Atlanterhavspakten, som jeg i dag mener at vi ikke bør tiltre — selv om dette landsmøtes flertall og selv om landets flertall ønsker å akseptere den i prinsippet, — er en kontrakt på åremål. U.S.A. har antydet 12—16 år, Brüssellandene nevner 50 år så der er atskillig prutningsmonn. Den er gjenstand for justeringer og utvidelse, men også for tidsbegrensning. Det kan komme andre valg i Amerika enn det lykkelige vi hadde i fjor. Russland befatter seg også med valg, men der forrykker de ikke forholdene. Det er en realitet som vi så ofte har lett for å glemme. I virkeligheten er situasjonen den at et valg eller flere valg i U.S.A. kan endre Amerikas interesse for Atlanterhavspakten. I dag har Amerika en velvillig president, et velvillig senat og kongress og en god økonomisk basis. Men det kan komme en tid da den økonomiske situasjon ikke er så god, vi kan få et systemskifte der også selv om det ikke blir et diktatur i europeisk forstand. Vi kan oppleve den dag da vi står forholdsvis alene med vår grense i øst. Jeg forsøker ikke å skremme, men i et historisk øyeblikk som denne avgjørelse er, så må vi regne historisk. Og historien strekker seg ikke over 12 eller 50 år, men over hundreder.

Dette er kanskje ikke svære argumenter, jeg har da heller ikke påtatt meg å framføre alle argumenter for mindretallet, men gir uttrykk for min oppfatning av disse forhold. Jeg vil ta standpunkt til Atlanterhavspakten i prinsippet når jeg ser den og kjenner den og har atskillig mer oversikt enn i dag. Det plager meg ikke å være i mindretall. Jeg har deltatt lenge i bevegelsen. I 1920 var jeg ordfører for et mindretall på 20 på landsmøtet. Den gang sloss vi for de demokratiske rettigheter på et tidspunkt da landsmøtets flertall var temmelig sovjetvennlig. Jeg bebreider ikke dette flertall for det. Jeg har således vært i den situasjon før at jeg har tilhørt et lite mindretall, jeg har gode nerver, men jeg har opplevd det at etter få års forløp ble det likevel et ganske stort flertall for de demokratiske rettigheter som vi i mindretallet sloss for. Praktisk talt alle fra dengang har gått over til vårt syn. Og jeg respekterer dem for det. Men det viser at det var ingen grunn for oss til å skamme oss fordi om vi var i mindretall. Jeg er klar over at det som foregår på et landsmøte i et arbeiderparti i opposisjon som hamrer på porten, den innstilling og den mentalitet er ikke analog med situasjonen i dag da vi sitter med flertallet og ansvaret for folket. Situasjonen er ikke analog, men jeg har trukket den fram for å hevde at fordi om vi er i mindretall, så er

ikke det noe bevis for at vi ikke kan ha rett. Vi må legge vekt på å finne fram til en ordning så ikke ledelsen av landets gjenreising og utbygging glir oss ut av hendene. Det ville være en ulykke av de store. Men vi må være klar over at vår tilslutning til Atlanterhavspakten i dag, på det usikre grunnlag som foreligger, er egnet til å styrke den kommunistiske front, den eneste mulighet de har i øyeblikket for å styrke den. Jeg har det håp at selv om dette ene gir kommunistene hjelp, så er det andre ting som trekker dem nei, så jeg tror skaden kan repareres. Dette er ikke noen avgjørende faktor. Jeg er fullt klar over at hvis vi går inn for Atlanterhavspakten, må vi bekjempe kommunistenes argumenter på alle kanter. Men jeg kan ikke innse at Atlanterhavspakten i dag er en sikker basis, at den foreligger på en slik måte at det er helt farefritt for oss. Vi har ikke oversikt over hva den innebærer. Den kan trekke oss inn i krigerske forhold fjernt fra våre interesser — også demokratiske, men kanskje også det motsatte. Jeg vil også peke på at motstanden mot Atlanterhavspakten vokser etter hvert som forsamlingen vokser. I den lille forsamling er alle enige, i de større er det noen som tviler, i denne forsamling noen flere og blant folket er det mange som tviler. Jeg vil ikke klassifisere disse grupper — tvilen er kanskje ikke noen god ballast, men tvil når det foreligger så mange ukjente faktorer er en forsvarlig innstilling. Til slutt vil jeg si at hvis Atlanterhavspakten i sin tid foreligger på en slik måte og i en slik form som jeg finner forenlig med nasjonens interesser, så vil jeg stemme for den. Den tidsnød som har preget forhandlingene foreligger ikke i dag all den stund vi ikke vet hva pakten går ut på. Det kan ikke forlanges av oss. Noen er riktignok mer katolske enn paven sjøl, men jeg har aldri oppfattet det slik at paven satte pris på denne konkurransen.

Ordstyreren gjorde merksam på at de to innledere hadde hatt ubegrenset taletid, men at de etterfølgende måtte holde seg til den taletid på 15 minutter som var fastsatt i arbeidsordningen.

Konrad Nordahl: Når jeg ønsker å si noe i denne sak, så er det som representant for Landsorganisasjonen. Fagorganisasjonen har også befattet seg med litt utenrikspolitikk. Vi har internasjonale kontakter selv om de er mer beskjedne enn utenriksdepartementets. Vi kan i det faglige arbeid ikke unngå til en viss grad å komme i kontakt med de samme problemer som utenriksledelsen. Det er riktig at det hersker stor uklarhet når

det gjelder dette spørsmål, ikke minst blant fagorganisasjonens medlemmer. Vi merker det i de resolusjoner som kommer, i diskusjonene i pressen og på andre måter. Når vi tenker på vår historie så er det heller ikke noe rart i at det hersker uklarhet. I over 500 år ble norsk utenrikspolitikk ledet fra Kjøbenhavn eller Stockholm. Da vi etter 1905 skulle skape vår egen utenrikspolitikk var prinsippet — etter hva historien sier — at vi ikke skulle ha noen utenrikspolitikk her i landet. I alle år jeg har vært med i arbeiderbevegelsen så gjelder det at vi har vedtatt resolusjoner om utenrikspolitikk, resolusjoner om hvordan vi mente at andre land skulle ordne sin utenrikspolitikk i China, det fjerne Østen etc. Vi fordømte Amerika, vi fordømte England og Frankrike. Nå er vi kommet så langt at vi må begynne å diskutere og ta stilling til Norges egen utenrikspolitikk. Vi merket verst i 1940 at vi ikke har hatt noen utenrikspolitikk. Når det snakkes om den uklarhet som er til stede, så må den sees på bakgrunn av den historiske utvikling som landet har hatt. Vi hadde den europeiske krigen i 1918. Var Norge nøytralt den gang? Nei. Vi var nøytrale for så vidt som vi ikke deltok i krigen, men ikke i vår alminnelige politikk. Hele Norges handelsflåte sto til vestmaktenes disposisjon. Det norske folk var vestmaktenes brakkebaroner i 1914—18. Da krigen brøt ut i 1939 var det første vi gjorde å underhandle med vestmaktene om bortsettelse av en stor del av den norske handelsflåte. Formelt var det rederne som ordnet saken, men reelt vet vi at det ikke var slik. Heller ikke i den krigen var vi nøytrale inntil okkupasjonen kom og vi ble trukket med i krigen. Når det gjelder nøytraliteten så er jeg enig i det som er sagt at den tidsperioden er vi ferdig med. Vi kan ikke i vårt land drive såkalt elastisk nøytralitet — for det første synes jeg det er uverdig, for det annet regner jeg med at den internasjonale konstellasjon blir slik at vi med vår strategiske beliggenhet ikke vil få anledning til det selv om vi skulle ønske det. Hvis spørsmålet var her i dag å ta stilling til Atlanterhavspaktens bestemmelser, da er det klart at jeg ville ta samme stilling som Oksvik. Den pakten kjenner vi ikke. Men det er ikke voteringstemaet. Det er her spørsmål om vi vil delta i et solidarisk samvirke av alle demokratiske stater. Først når samarbeidsgrunnlaget er utarbeidet, blir det de konstitusjonelle forsamlingers sak å ta stilling til om vi skal akseptere pakten. Vi erklærer oss villig til å slutte en avtale, men vi kan ikke gå inn på enhver avtale. Det vil vi bedømme når den foreligger. Men denne forsamling kan

ikke gå fra hverandre uten i prinsippet å uttale seg for samarbeid også på det forsvarsmessige område. Vi har de samme problemer innenfor fagbevegelsen. Hensikten både med Nasjonenes Forbund og de Forente Nasjoner var at de skulle avløse alle allianser. Men etter begge kriger ble det straks sluttet allianser mellom statene. Og de som har gått i spissen når det gjelder militærallianser er østmaktene. Sovjet har militærallianser med samtlige stater bak jernteppet. Der er hele forsvarsapparatet i orden. Vi trodde at når vi fikk De Forente Nasjoner så skulle det ikke bli nødvendig med regionale avtaler. Vi trodde også at når det gjaldt den internasjonale fagbevegelse så skulle vi bygge på de samme prinsipper som De Forente Nasjoner. Resultatet er at vi i dag har en splittet fagbevegelse internasjonalt sett. Fagkongressen i mai vil måtte ta stilling til den foreliggende spaltning. Det er umulig i dag å samarbeide med dem på den andre siden. På det faglige område har det iallfall vist seg umulig. Forholdet er at kommunistene som i dag er et problem også hos oss, i alle land har tatt stilling mot Marshallplanen etter ordre fra Moskva. De gjør det fordi at Marshallplanens gjennomførelse vil bety økonomisk og politisk stabilitet i Vest-Europa, og det vil være den mektigste faktor til å hindre Sovjet fra å strekke seg lenger vestover. Derfor bekjemper de Marshallplanen. Oksvik kom inn på forholdet med Russland som vi har levd i fred med i mange år og trakk sammenlikninger med Tyskland. Men der er en stor forskjell på disse to stater. Russland har stort sett alltid hatt mye bedre politikere enn Tyskland. De vil ikke gjøre det på samme måte. De vil ordne forholdene innenfra med en 5te kolonne som på et bestemt tidspunkt kan overta makten. På den linjen arbeider kommunistene i vårt land i dag. Derfor møter vi dem med Marshallplanen, derfor fikk vi de nordiske forsvarsforhandlinger og derfor kommer Atlanterhavspakten. Alle disse ting er farlige for den strategi som de følger etter ordre fra høyeste hold. Vi vet hva som vil skje hvis de seirer. Den frihet vi kjempet for i 5 år, de rettigheter som fagorganisasjonen har tilkjempet seg vil være tapt. En stor del av arbeiderbevegelsens beste folk vil bli likvidert. Russerne kommer til å handle langt mer effektivt enn tyskerne. Når vi vet at dette er bakgrunnen så skulle ikke vår stilling være tvilsom når det gjelder å søke hjelp. Oksvik kom inn på det blandede selskapet vi kommer i. Men når vi skal velge venner så er det ikke til å unngå at de har feil. Men spørsmålet er: hva er hovedparten? Gode eller

dårlige? De som har deltatt innenfor de Forente Nasjoner er ofte forferdet over å komme sammen med arabere og utsendinger fra sydamerikanske land hvor arbeiderklassen blir umenneskelig behandlet. Men vi kan ikke vurdere F.N. fra den kant. Vi må spørre: Hvem har vi størst interesse av å være sammen med? Hvem er mest lik oss?

Trond Hegna, Stavanger: Det er selvsagt svært mye i det som Gerhardsen sier, at når landsmøtet er samlet så må det komme klare retningslinjer fra det. Jeg går ut fra at det som han mener med klare retningslinjer er tilslutning til pakten. Men den er ikke blitt mer klar. En kan si at vi kan legge selve pakten til side og ta standpunkt til samarbeidet mellom dens stater. Til tross for at det er meget som taler for en klar uttalelse, så er det et annet forhold å ta i betraktning. Jeg tror ikke det vil være rent heldig om landsmøtet treffer bindende beslutninger i et spørsmål som nettopp samtidig er til behandling av de ansvarlige statsmakter. Det er ikke rent heldig at dette forhold mellom partiet og statsorganene stilles tilskue. Jeg vil spørre: Har da landsmøtets behandling overhodet noen verdi? Under slike omstendigheter må landsmøtets behandling bli gjennom debatten å klarlegge synspunktene ved at flest mulig gir uttrykk for sin mening. Nordahl nevnte det gamle ordet om at den beste norske utenrikspolitikk var ikke å ha noen utenrikspolitikk. Jeg deler ikke dette syn, men har likevel atskillig sympati for det. Hvis norsk utenrikspolitikk fører til at Norge blir til 5-spaltede overskrifter i verdenspressen, da er den en slett utenrikspolitikk. Det kan selvsagt sies at det er Sovjetunionens trusler som har brakt oss i denne lite misunnelsesverdige stilling. Noe press fra den annen kant har vi ikke vært utsatt for, sies det. Men aviser som jeg har stor tillit til, blad som f. eks. «The Economist» og «Manchester Guardian» har gjentatte ganger skrevet at Norge er kommet i sin nåværende stilling som følge av utidig press fra U.S.A.s side. Personlig er jeg tvunget til å tro at dette er riktig, ellers er det helt umulig å forklare det hastverk som har preget behandlingen av dette spørsmål. Det er amerikansk press og sovjetrussisk motpress som har brakt oss opp i denne stilling. Spørsmålet er om vi kunne ha unngått det. Der har vi det merkelige at i dag er det ikke hastverk. Nå har vi god tid. Det kan ikke bety annet enn at den forestilling at vi hadde hastverk har vært gal hele tiden, den er enten innpodet oss eller vi har skapt den selv. Det er beklagelig at vi ikke på et tidligere tidspunkt fikk de

undersøkelser som nå har brakt på det rene at hastverket ikke var nødvendig. Da kunne vi ha tilbakevist det amerikanske press som utidig. Da hadde vi sikkert ikke hatt noe sovjetrussisk tilbud om pakt. Vi hadde fått tid til å arbeide med våre sikkerhetsproblemer, bygd på en nordisk pakt. Min oppfatning er at den beste måte å nå fram til et resultat vil være å bygge på en nordisk pakt, et militært samarbeid med Danmark og Sverige, men alliansefritt i forholdet til stormaktene. Atlanterhavspakten innebærer straks en interesse for norsk område, norsk jord som vokser i større grad enn de militære krefter vokser. Sikkerhet er ikke i første rekke militære krefter, men forholdet mellom de strategiske interesser og de militære krefter som skal møte dem. Dette forholdet er ugunstigere når det gjelder Atlanterhavspakten enn når det gjelder en nordisk pakt. Russerne skjeller ut Atlanterhavspakten, de skjeller ut den nordiske pakten, de skjeller ut Lange, Tranmæl og meg. Men utskjellingen går ut på ett, realiteten er at Atlanterhavspaktens makter og Sovjet er rivaler. Sovjet frykter før eller siden militære organisasjonsenheter eller baser på norsk jord. Etter all erfaring fra sovjetrussisk politikk møter de militære tiltak fra motparten etter sjakkspillets enkle kunst. Jeg vet ikke hva det denne gang kan komme til å bli, kanskje en politisk omveltning i Finnland, besettelse av Svalbard, overflyvning av norsk område, ubåter i norske fjorder, alt med oppmarsj i nærheten av grensen — alt vil tvinge oss til opprustning og hindre gjenreisingen. I verste fall kan dette utløse verdenskrigen. Jeg hørte i Londonkringkasteren for en tid siden — og den har jeg tillit til — at de kaldt og lidenskapsløst diskuterte om Norge skulle bli det land som kom til å utløse den tredje verdenskrig. En alliansefri nordisk pakt betyr at ikke noen stormakt får innpass. Sovjet mener at Atlanterhavspakten betyr en positiv fordel for U.S.A. Men Sovjet kan ikke tro at en nordisk pakt betyr det selv om utskjellingen er den samme. Vi vet at arbeidet med en nordisk pakt passerte møtene i Karlstad, Kjøbenhavn og Oslo, men så ble det altså resultatløst. Hvorfor? Vi vet at det ikke skyldes Danmark. Skyldtes det Sverige eller Norge eller begge? Det har vært megen tale om at en ikke skal diskutere skyld. Men skal vi diskutere disse spørsmål må vi nettopp diskutere skyld. Hvis nemlig de norske forhandlere ville ha en nordisk pakt, men de svenske ikke ville, kan ingen her si et bebreidende ord til våre forhandlere. Vi kan gjøre dem ansvarlig for *deres* standpunkt, men ikke for sven-

skenes. Hvis derimot svenskene ville ha nordisk pakt på akseptable betingelser, da blir det Norge som er ansvarlig for at arbeidet med en nordisk pakt ikke førte fram. Langes redegjørelse i dag inneholdt den viktigste opplysning som hittil er kommet om det gjensidige grunnlaget for den nordiske pakt. Den kjente vi ikke før. Vi får nå høre at de svenske forhandlere hadde det mål å nå fram til en nordisk pakt.

Ordstyreren: Tiden er omme.

Hegna: Jeg tegner meg på ny.

Halvdan Koht: Jeg er bare gjest, ikke representant på møtet, men jeg har likevel bedt om ordet fordi dette gjelder grunnlaget for norsk utenrikspolitikk slik som den ble ført til 1940, en utenrikspolitikk som hele det norske folk var enig i og som jeg hadde ansvaret for. Dypest sett er det ikke spørsmål om noen omlegging. Hvis vi tenker tilbake til tiden da Hitler kom til makten og spør om vi da var nøytrale i forholdet til Tyskland, så må vi svare at det aldri var spørsmål om å holde oppe en åndelig nøytralitet. Her sa vi vår mening om Hitler, og da krigen brøt løs var vi heller ikke nøytrale. Vi hjalp til med handelsflåten og sto alltid i hop med de demokratiske nasjoner. Men når det før den siste krigen ikke kom i stand militært samarbeid mellom Norge og de andre demokratiske land, så skyldes det at de som styrte den gang ikke så helt og fullt sto på demokratisk grunn. Det var dem som drev Münchenpolitikken og støttet Hitler for å nytte ham mot Russland. Vi må huske på det. Det var nødvendig for oss den gang, vi kunne ikke få noe militært samarbeid da. Skal vi vente oss krig, så blir det vel mellom de demokratiske nasjoner og de som vi betrakter som ikke demokratiske. Det er nesten utrolig at vi skal være nødt til å drøfte det. En skulle tru at menneskene skjønte åt en ny krig vil føre til undergang for hele den europeiske sivilisasjon. Men vi som har levd gjennom to verdenskriger har mistet troen på freden. Vi er redd for at krigen likevel kan komme. Vi er nødt til her og i andre land å forberede oss, væpne og ruste. Spørsmålet er nå: Skal vi binde oss ihop med de andre demokratiske nasjoner på forhånd? Denne gang er det demokratisk styre, arbeiderstyre i den av de statene som har militær makt. For min del har jeg alltid ment at vi måtte vente så lenge som råd er med det politiske brott med Sovjet som det vil være om vi slutter oss til Atlanterhavspakten. Vi har alltid ført en så vennskapelig politikk overfor Russland som råd var, men vi kan ikke dølge for oss sjøl

at hvis vi inngår avtale med de andre land så betyr det et brott med Russland. For min del vil jeg gjerne vente, men kan vi vente? Jeg kan ikke skjønne det. Langes utgreiing lå på et høgt plan. Den sier oss at vi kan ikke vente. Trass i ytre ulikheter er Atlanterhavspakten i samråd med den gamle politikken om at alle demokratiene skal holde ihop. At de andre ikke alltid er så demokratiske som vi kunne ønske det, er heller ikke noe nytt. Sist gjaldt det Polen som endog var et diktatur. Det er ikke spørsmål om hvor gode vennene våre er, men om hvem som er fienden. Den eneste staten som vi kan komme i krig med, er den ikke-demokratiske stormakten i øst. Demokratiene må holde ihop, det har stått før og det vil stå i framtia.

Alfred Gulbrandsen, Hedmark: Uten å overdrive min egen betydning vil jeg si at da jeg reiste hit til landsmøtet følte jeg et tungt ansvar og like til i dag har det rådd et egyptisk mørke hos meg med hensyn til hva vi burde gjøre. Jeg følte at det ikke var noe annet å gjøre enn å gi regjeringen en blankofullmakt. Men der er i dag kommet opplysninger om Sveriges stilling som for meg stiller saken i et annet lys. Vi kjenner stemningen blant de alminnelige medlemmer, Atlanterhavspakten er ikke populær. Likevel har jeg måttet erkjenne at de betenkeligheter som er til stede har sin store berettigelse. Mine siste sympatier for Sovjet døde etter Tsjekkoslovakia. Som ivrig tilhenger av nordisk samarbeid har jeg følt en viss bitterhet overfor svenskene. Selv om vi mangler våpen har vi noe annet, den høyeste moralske standard i de skandinaviske folk. Derfor var jeg bitter over at svenskene stilte uantakelige krav. Etter Langes opplysninger viser det seg nå at de krever at vi skal ruste så langt vår økonomiske evne tillater. Tidligere har jeg lovprist den engelske linje på det økonomiske område, gjenreisingen og sosialiseringen, men den engelske utenrikspolitikken har jeg betraktet som ustø og vaklende. Vi har diskutert den på møter i England. Men situasjonen er en annen i Hellas i dag, der er ikke lenger noe valg. England har ikke grunn til å være stolt over sin rolle i Palestina. Senere har vi sett hvordan en framtredende Atlanterhavsstat som Nederland har opptrådt i Indonesia. Når grunnlaget er å bekjempe diktaturet, kan vi da anerkjenne en slik framgangsmåte? Det er et annet spøkelse som her kommer i bakgrunnen. På det nåværende tidspunkt vil man ikke ha Spania med, men vi leser amerikanske aviser og kjenner stemningen. Er det bare spørsmål om våpenleve-

ranser fra Amerika eller andre ting koplet sammen med dem, som f. eks. mat og maskiner?

Jeg er ikke helt enig i mindretallets forslag. De forhandlinger som er ført mellom de nordiske land bør føres videre på grunnlag av de nye opplysninger om Sveriges stilling. Vi kan ikke selge vår førstefødselsrett for en rett linser. Vi kan ikke bare regne i bajonetter og geværer. Kan vi stole på våre venner i vest? Det er det som gnager. England sto som garantist ved Tsjekkoslovakias fødsel. Hva betyr vi på det amerikanske og russiske sjakkbrett? Mindre enn en liten bonde. Lønner det seg for noen av dem, så ofrer de oss. Hverken Amerika eller Russland vil forsvare oss for våre blå øynes skyld. Vi bør appellere til alle om å holde idealene høyt. Står vi så sammen i Norden så får vi andre våpen igjen, selv om vi skulle mangle bajonetter. For partiet har den indre styrke alt å si. La oss være enige om å bøye oss for flertallets vedtak. Selv om vår egen oppfatning lider nederlag, arbeider vi for at flertallsvedtaket blir satt ut i livet.

Martin Tranmæl, Oslo: Det er snart 9 år siden landet vårt ble overfalt og ingen som da var med har glemt 9. april. Vi skal aldri glemme den. Vi var dårlig forberedt og vi var nøytrale. Men vi tok likevel kampen opp, endog de som var pasifister. Det ble vår redning, vi ga oss aldri over. Det som ga folket livsretten var dets vilje til å hevde sin selvstendighet og uavhengighet. Når de så hadde tatt landet vårt, de som brøt inn, hva gjorde vi så? Vi fortsatte kampen — fra Storbritannia skjønt det dengang var Churchill og ikke arbeiderpartiet som styrte der. Men likevel, de var vår forbundsfelle. Og vi gikk videre til Amerika og fikk støtten gjennom Leie- og låneloven, flyplasser for Norge. Det er disse land som er hovedpartnerne i Atlanterhavspakten. Våre sjøfolk som var ute på alle verdenshav ytet den største innsats — de kom ikke med noe pasifistisk prek, de forsto at kampen gjaldt vårt liv og vår framtid. De trosset alle lidelser, men de gikk ut og ut igjen — for Norges sak, for fredens sak, for å slå det fascistiske Tyskland og Italia. Det var den første store oppgaven. Det var spørsmål om hva slags selskap vi ville komme i ved Atlanterhavspakten. Vi kom i det selskapet dengang, vi kom i selskap med Storbritannia og Amerika, det var et godt selskap, det som var redningen, det som gjør at vi sitter sammen her idag. Riktignok kom også Sovjet med. Men først etterat det var overfalt. Hva gjorde Sovjet i 1939? De inngikk en pakt med Hitler-Tyskland som utløste

verdenskrigen. Vi skal aldri glemme det. De tenkte først og sist på seg selv. I dag er situasjonen på så mange måter opplagt. Skal vi kunne trygge vår fred og frihet må det bli sammen med de demokratiske land og på så fritt grunnlag som mulig. Vi er med i de internasjonale organer, vi har vår faglige organisasjon. Nå er det spørsmål om regionale avtaler innenfor F.N.-pakten, noen vil ha den begrenset til de skandinaviske land. Men jeg kan ikke begripe hvilke nye opplysninger som er kommet fram. Det er farlig å ha Norge som et militært tomrom, men det er også farlig å ha Skandinavia som et militært tomrom. Bare Sverige er skikkelig opprustet, vi er svake, Danmark kanskje enda svakere. Hvordan skal vi kunne ruste uten forbindelser vestover — hvordan skal vi kunne skape en sikkerhet i Skandinavia som betyr noe? Jeg hørte med den største forbauselse på Hegna. Det var en appell til angsten, det svakeste som finnes i et folk. Dessuten at vi kunne utfordre Sovjet om vi gikk inn på den skandinaviske pakten. Men skal en slik pakt bety noe, må Norge og Danmark komme på høyde med Sverige. Det er avhengig av forbindelser vestover. Sovjets statsmenn er kalde og nøkterne menn som regner med de faktiske maktforhold. Hvis de vest-europeiske stater står sammen så vil de respektere deres nasjonale selvstendighet. Det er de som sokner opp til Sovjets grenser som er faresonen. Vi vil ikke dele randstatenes, ikke Tsjekkoslovakias skjebne. Det må vi si, og det må være alvor: Vi som tilhører den sosialistiske arbeiderbevegelse må kjenne det som noe av en plikt slik som det er uttrykt gjennom vårt medlemskap i F.N. å være med å yte vårt bidrag til fremme av fred og forståelse. Vi skal ikke bare vente at andre skal beskytte oss. De små land må begynne å tre fram. Det har vært en svakhet at de har vært dårlig forberedt. Derfor er de falt som offer for de sterke. Vi har en oppgave innenfor de store internasjonale samskipnader, ingen kan mistenke de små folk for å ha bihensikter. Når det gjelder de tre skandinaviske land og Finnland hvis framtid ligger oss like mye på hjertet, må det være innlysende at selv om vi i dag ikke kan få noen skandinavisk pakt, betyr vel vår tilslutning vestover en garanti for Nordens grenser! Er Norges grenser trygget, så er vel Nordens grenser trygget. Uten angst skal vi treffe vedtak av forsvarsmessig karakter som er i flukt med vårt sosialistiske grunnsyn og som har for øye sikkerheten i Skandinavia. Sikkerheten her er forbundet med sikkerheten i Vest-Europa og verden. Den er og blir en! Derfor må vi handle under ansvar

uten angst og beven, som sosialister, som fredsvenner og gi det handslag som innleder samarbeidet. Vi kjenner arbeiderstyret i Storbritannia og fagbevegelsen i Amerika. Her er nevnt Indonesia og Hellas. Det er detaljer, det gjelder ganske andre ting. Vi må se hele bildet i sammenheng. Det gjelder et forebyggende arbeid for å bevare freden og friheten, og kommer tross alt katastrofen så vet vi med oss sjøl at vi ikke vil legge oss på ryggen — vi vil slåss for vår frihet og framtid. Men da må vi ha noe å slåss med. Livsviljen, solidaritetslinjen forplikter så vel de små som store folk til å være med i det forebyggende samarbeid.

Ordstyreren: Det er inntegnet 22 talere, men ordstyrerne mene at det ikke er riktig å sette strek ennå. Derimot foreslår vi taletiden begrenset til 10 minutter. Forslaget ble vedtatt.

Oscar Torp, sentralstyret, refererte følgende innstilling fra landsstyrets flertall og mindretall:

Landsstyret har delt seg i et flertall på 33 medlemmer og et mindretall på 4 medlemmer: Åni Rysstad, gil Halvorsen, Olav Oksvik og Carl Westerlund. Johan Nygaardsvold har vært fraværende under sakens behandling.

Landsstyrets innstilling:

I.

Fred, frihet og folkestyre er grunnleggende forutsetninger for arbeiderbevegelsens kamp for økonomisk, sosialt og kulturelt framskritt. Det norske Arbeiderparti vil derfor alltid være å finne i første linje i arbeidet mot krig, undertrykkelse og diktatur. Der diktaturet seirer, bortfaller selve virkemulighetene for en fri og demokratisk sosialisme.

Den politiske og den faglige arbeiderbevegelsen kjemper i alle land mot reaksjonære krefter på høyre og venstre fløy. Den må konsolidere sin stilling for å gjøre nye framstøt og har plikt til å gi verden et forbilde på samarbeid og solidaritet over landegrensene.

II.

Bare et organisert samarbeid mellom alle nasjoner kan føre til avspenning og virkelig fred.

Det norske Arbeiderparti vil at Norge skal gå aktivt inn for ethvert tiltak som kan styrke De Forente Nasjoner og dets evne til å trygge freden.

Det norske Arbeiderparti må imidlertid konstatere at De Forente Nasjoner ennå ikke har maktet å bygge opp et system som gir medlemsstatene den nødvendige sikkerhet mot angrep som skjer under krenkelse av paktens prinsipper. Det er derfor blitt aktuelt for medlemsstatene som har felles interesser å inngå særlige samarbeidsavtaler. Pakten forutsetter at slike avtaler kan bli inngått.

III.

Geografisk, politisk og kulturelt er Vest-Europa vår del av verden og arnestedet for den demokratiske sosialisme. Innenfor det vesteuropeiske området er de skandinaviske land knyttet sammen med sterke bånd og utgjør en særlig samhørig enhet.

Etterat to kriger er utkjempet på dets jord er Vest-Europa kommet i en svakhetstilstand som har ført til at Sovjet-Samveldet og Amerikas Forente Stater har fått en helt dominerende maktstilling i verden. Vest-Europas svakhet er ikke bare en trussel mot de vest-europeiske folkenes levestandard. Den er også en fare for de demokratiske landenes sikkerhet, for den demokratiske sosialismens framtid og for freden i verden.

Fra et sosialistisk synspunkt er det en oppgave av første orden å gjenreise Vest-Europa slik at vår del av verden kan vinne tilbake sin økonomiske livskraft og sin politiske styrke og innflytelse. Dette er også en vesentlig betingelse for at Norge skal kunne makte sin egen gjenreisning.

De vest-europeiske land kan ikke løse sine gjenreisningsproblemer i løpet av rimelig tid uten at de når fram til et planfast og solidarisk samarbeid seg i mellom, og uten at de i den første tiden får støtte fra Amerikas Forente Stater. Det amerikanske folk har med arbeiderorganisasjonene som aktive talsmenn, erklært seg villig til å medvirke til Vest-Europas gjenreisning og det har påtatt seg betydelige byrder i den anledning.

Målet for de demokratiske land må være å skape et sterkt, samlet og selvstendig Vest-Europa som er økonomisk uavhengig og har den indre styrke til å stå imot agresjoner og diktatur. Et slikt Vest-Europa vil bli en stabiliserende faktor i verdenspolitikken og legge et nytt grunnlag for de vest-europeiske folkenes levestandard og gi sikkerhet for demokratiet og for verdens fred.

Samarbeidet om Vest-Europas økonomiske gjenreisning kommer i første rekke og er allerede i gang. Det er skapt nye økonomiske samarbeidsorganer. Det norske Arbeiderparti vil at Norge skal gå aktivt inn for å styrke og bygge ut dette samarbeidet.

For å sikre freden mener Det norske Arbeiderparti at demokratienes samarbeide må omfatte også politiske og forsvarsmessige tiltak. Det lyktes ikke å hindre den annen verdenskrig fordi de demokratiske folk ikke i tide fant fram til et forpliktende samarbeid. Dyrekjøpt erfaring har lært oss at isolert nøytralitet ikke fører fram og at det bare er utsikt til å bevare freden når de demokratiske folkene står solidarisk sammen. Når de demokratiske folk i dag drøfter mulighetene for å bevare freden og øke sin sikkerhet ved å solidarisere seg med hverandre i et forpliktende forsvarssamarbeid innenfor rammen av De Forente Nasjoners pakt, må Norge stille seg positivt til denne samarbeidstanken.

Det norske Arbeiderparti vil aldri medvirke til en politikk som har agressive formål. Det vil aldri gå med på at norsk område skal bli brukt i en slik politikks tjeneste, men Det norske Arbeiderparti kan ikke ta ansvaret for at Norge i en alvorlig og vanskelig tid stiller seg utenfor det sikkerhetspolitiske samarbeidet og blir liggende i nøytral isolasjon.

IV.

I alt mellomfolkelig samarbeid vil den norske arbeiderbevegelse hevde sitt sosialistiske grunnsyn. Det norske Arbeiderparti mener at den demokratiske sosialismen må sette sitt preg på det vest-europeiske samarbeidet og yte vesentlig bidrag til det for at det skal bli planfast og effektivt. For den demokratiske sosialismen selv, er det av livsviktig betydning at dette samarbeidet fører fram.

Ut fra dette synet på norsk utenrikspolitikk vil Det norske Arbeiderpartis landsmøte i den foreliggende situasjon uttale:

Norge kan ikke stå isolert i verden. Et planfast og solidarisk samarbeid mellom de demokratiske land omfattende økonomiske og politiske og forsvarsmessige oppgaver er nødvendig for å gjenreise vårt eget land og vår del av verden, og for å legge et trygt grunnlag for fred, sikkerhet og demokrati.

Innenfor denne rammen mener Det norske Arbeiderpartis landsmøte at det skandinaviske samarbeidet er særlig ønskelig og naturlig.

Landsmøtet gir sin tilslutning til de tiltak som Regjeringen har gjort for å utvide det skandinaviske samarbeidet og få i stand et forpliktende skandinavisk forsvarsforbund, men må konstatere at det for tiden ikke har vært mulig å forene et skandinavisk forsvarsforbund med et alminnelig samarbeid demokratiene i mellom på forsvarets område.

Landsmøtet mener at Norge må løse sitt sikkerhetsproblem i et solidarisk og forpliktende samvirke på det sikkerhetspolitiske området med de vestlige demokratier. Dette samvirket må bygge på De Forente Nasjoners pakt og så vel i form som innhold være et rent freds- og forsvarssamarbeid.

Mindretallet foreslår:

Arbeiderpartiets landsmøte uttaler sin tilfredshet med de undersøkelser som Regjeringen har foretatt vedrørende Atlanterhavspakten.

Det viser seg at den tidsnød som forelå ved forrige landsstyremøte, ikke lenger kan sies å foreligge. Det er derfor ingen grunn til noe hastverk i denne sak, så meget mer som der ikke foreligger noe tilsagn eller garantier som kan sies å gi sikkerhet. Man kan nok si at slike forutsetningsvis er til stede, men disse er der ennå uklarhet om på de fleste punkter.

Under henvisning til foranstående vil et mindretall i Landsstyret: Egil Halvorsen, Rysstad, Westerlund og Oksvik foreslå at spørsmålet om Atlanterhavspakt ikke for tiden gir grunn til noe vedtak fra landsmøtets side.

Ingvald Jaklin, Tromsø: Jeg tilhører den gruppe innen Stortingsgruppen og landsstyret som hele tiden har gått inn for en nordisk pakt, men vi har måttet konstatere at det ikke førte fram. Da står vi overfor spørsmålet om isolert nøytralitet eller å utvikle samarbeidet vestover. Vi har tre retninger innen Stortingsgruppen, de som prinsipalt holder på Atlanterhavspakten, de som mener at en skandinavisk pakt vil være det rette og de som holder på skandinavisk pakt med tilslutning til vestmak-

tene. Jeg kan langt på vei gi min tilslutning til Hegnas kritikk og den vurdering han foretar. Jeg tror at et nordisk forbund vil være det rette, men det er ikke mulig dermed å få samme sikkerhet som med et forbund vestover. Jeg respekterer og har stor sympati for svenskenes standpunkt. Tranmæl sa at en ikke burde la seg drive av frykt. Men vi skal heller ikke utfordre. Hovedoppgavene for vårt parti må være å drive en politikk som bevarer freden. Vi har ingen interesse av krig. Finnes det noen mulighet for avspenning eller for iallfall ikke å øke spenningen, så bør vi understøtte den uten reservasjoner. Det foreligger et nytt moment i dag som vi ikke kjente i landsstyret. Jeg spekulerer på om det kan gi grunn til å se saken på ny. Men det er vel fare for at det bare vil føre til ny uthaling og dermed ny usikkerhet. Selv om det skjer under sterk tvil, må jeg være med på opprettholde innstillingen fra landsstyrets flertall. Det er ikke riktig av landsmøtet å gå fra hverandre uten å ta standpunkt. Hele det norske folk venter det. Det ville være feigt og umandig når landsmøtet først er samlet. Vi bør ikke beslutte å slutte oss til pakten, men gi uttrykk for vårt prinsipielle syn. Jeg er glad for at innstillingen er såpass utførlig og for at det politiske og økonomiske syn er kommet i forgrunnen. Det militære kommer som tilheng til det øvrige. Når jeg går inn for nordisk samarbeid så er det ikke for å overflødiggjøre samarbeid i større målestokk, men fordi vi må begynne nedenfra. Flertallet på landsmøtet bør bli så sterkt som mulig. Nå drives det agitasjon med at regjering og storting ikke representerer folket.

Hermed sluttet formiddagsmøtet.

Ettermiddagsmøtet lørdag.

Ordstyrer: *Oscar Torp.*

Debatten om utenrikspoltikken fortsetter:

Statsråd *J. Chr. Hauge:* Jeg vil begynne med å si noen ord om det Hegna kalte de nye opplysninger om det svenske forslaget. Først vil jeg da slå fast så ettertrykkelig som jeg kan at ingen ansvarlig nordmann som jeg kjenner et eneste øyeblikk har trodd at forhandlingene fra svenskenes side har vært spillfekteri slik som Hegna antydet. Vi har selvfølgelig trodd og visst at det svenske forslaget om skandinavisk forsvarsforbund var et ansvarlig og alvorlig forslag — i første rekke fordi Sverige

selv har en høyst betydningsfull interesse av å komme i forbund med Norge og Danmark, dersom disse land kommer ut av sin militære svakhetstilstand. Det svenske resonnementet er ganske enkelt dette at deres utsikter til å få hjelp i fall de blir overfalt, vil være større dersom de ikke er isolert — dersom et angrep på Sverige på grunn av et forsvarsforbund faktisk vil innebære et angrep på den norske Atlanterhavskysten og Danmark som besidder Grønland.

Det svenske forslaget har fra første stund av vært betinget av at det forbundet som skulle bli skapt skulle være et nøytralitetsforbund i ånd og sannhet. Vi har ikke kunnet akseptere det. Vi har ment at vi bare kunne gå inn i, om jeg vil si det slik, et vestorientert forsvarsforbund selv om det nok var alliansefritt. Det var som Halvard Lange sa: uenigheten om selve karakteren av forsvarsforbundet — nøytralt eller vestorientert — som førte med seg at forhandlingene ikke ført fram. Vår oppfatning var at vestorienteringen til det alliansefrie forbundet bl. a. skulle gi seg utslag i at vi sammen drøftet spørsmålet med de vestlige demokratier om forbundets beskyttelse og plass i det større demokratiske sikkerhetssystemet, at iallfall *vi* måtte ha lov til allerede i fred å opprettholde en kontakt med de militære myndigheter i de demokratiske land for å drøfte spørsmålet om et samvirke under eventuelle hjelpeaksjoner i en norsk eller skandinavisk forsvarskamp. Når vi fastholdt dette, trodde vi at vi hadde det solideste grunnlag både i våre egne erfaringer, i innstillingen hos det norske folk og i utredningen fra den skandinaviske forsvarskomité.

Det svenske forslaget var *også betinget* av at Norge og Danmark gikk til en «avsevärd uprustning». Denne betingelsen er meget forståelig fra svensk synspunkt, og vi stredes aldri om berettigelsen av den. (I parentes nevner jeg at det her er en vesensforskjell mellom det skandinaviske forsvarsforbund og et samarbeid med vestmaktene, idet vi jo har fått positive opplysninger om at det ikke vil bli stilt noe krav om opprustning fra Amerika eller Englands side innenfor en eventuell Atlanterhavspakt.) Vi gjorde det imidlertid fra norsk side fullstendig klart at en norsk «avsevärd uprustning» umulig kan skje uten at vi får hjelp vestfra, i første rekke fra Amerika, både på den måten at vi *får* materiellet og på den måten at vi får det på *overkommelige økonomiske vilkår.*

Jeg vil i denne forbindelse gjerne si et par ord om norsk opprustning.

Jeg skulle tro at landsmøtet vil være mer enn enig med meg når jeg sier at Regjeringen og Stortinget i de siste årene har strukket bevilgningene til vårt forsvar til yttergrensen av det som er forsvarlig og mulig, *både* når vi tenker på hva landets økonomi kan tåle uten at vår økonomiske gjenreisning skal bli vesentlig forsinket og vår levestandard drevet under eksistensminimum og uten at vår økonomiske og politiske stabilitet skal gå tapt, *og* når vi tenker på hva Det norske Arbeiderparti kan bære fram, dvs. få det jevne folk i dette landet til å være med på. Regjeringen og forsvarsministeren har ikke sjelden fått hogg fra dem som mener at vi er gått for langt. Jeg vil derfor si så tydelig som jeg kan at etter mitt skjønn kan det uten at det inntrer en krise, ikke komme på tale å slå inn på en utenrikspolitikk som fordrer av oss at vi skal bruke mer av våre nasjonale ressurser til forsvar, eller kall det opprustning, enn vi har gjort i de to siste årene. Dette så meget klarere som en utenrikspolitikk i virkeligheten ikke vil bli noen sikkerhetspolitikk fordi den indre sikkerhetsfronten, den økonomiske, den politiske og den sosiale, ville bli avgjørende svekket. Dette må jo iallfall være innlysende for oss. Høyre kan kanskje si noe annet. De militære kan kanskje si noe annet, men ikke *vi*.

Vi ga altså uttrykk for at en norsk opprustning ved egne krefter var utelukket, og svenskene forsto det. De ikke bare forsto det, men de kom etterhvert til det resultat — med støtte i råd fra sine medlemmer i den skandinaviske forsvarskommisjonen — at det også fra svensk synspunkt var nødvendig at Danmark og Norge fikk en slik hjelp til sin gjenoppbygging og formulerte det i København som en selvstendig *svensk* betingelse på den måten at de sa fra at dersom et skandinavisk forsvarsforbund møter et bestemt *nei* fra Amerikas side med hensyn til materiell-leveranser, så kan vi ikke gi oss inn på en slik politikk vi heller. I Oslo kunne altså den svenske delegasjonen ha gitt uttrykk for at de ikke ville fastholde *det* som et vilkår på sin side, at de kunne nøye seg med å fastholde betingelsen om en «avsevärd uprustning» som det så fikk bli Norges sak å greie. De sa ikke dette i Oslo fordi de ikke trodde det var noen særlig betydningsfull sak og fordi det ikke var noen særlig enighet heller i den svenske delegasjonen om det. Om de *hadde* opplyst om det, ville det kanskje ha hatt betydning for dem som mener at Norge bør og kan gå inn for

1) et nøytralt forbund i ånd og sannhet og
2) en norsk opprustning, uten hjelp utenfra.

Dette gjelder imidlertid ikke den norske regjering, og jeg trodde heller ikke det gjaldt det overveldende flertall av Det norske Arbeiderparti, iallfall for punkt 2, opprustningens vedkommende.

Vi må ikke i en utenrikspolitisk debatt der forsvarsbudsjettet står litt i bakgrunnen, lefle med en opprustning som vi i den praktiske politikk ikke kan og vil bære fram. For å avslutte dette punkt så har modalitetene i det svenske forslaget på dette område ikke spilt noen praktisk betydning i forhandlingene hittil, og jeg kan ikke med min beste vilje innse hvordan det skal kunne gjøre det framover heller. Dette er *både* et svensk og norsk syn.

Får jeg lov til også å si et par ord om forholdet til Sovjet-Samveldet og spørsmålet om hvilke reaksjoner vi må regne med. Dette alvorlige spørsmålet opptar ansvarsbevisste partifeller og ansvarsbevisste nordmenn ellers, og volder angst i mange sjeler.

Først vil jeg si at vi må ha mot til å erkjenne og gi uttrykk for at vi frykter Sovjet-Samveldets ekspansive utenrikspolitikk — hva nå enn motivet for den er. Denne frykt er et hovedmotiv for vår utenrikspolitikk, og vi kan hverken la oss lokke eller true til å fornekte den. Fra 1850-årene fram til 1905 hadde den norsk-svenske union en garanti fra England og Frankrike for Nord-Norge mot russisk ekspansjon. Det viser — jeg henleder Oksviks oppmerksomhet på dette at problemstillingen ikke er så *helt* ny.

Vi må gi klart uttrykk for at vi ønsker å ha Sovjet-Samveldet som en god nabo og at vi aldri vil slå inn på en aggressiv politikk i forholdet til det.

Vi må unngå alle skritt som kan legges ut som provokatoriske. Derfor er det nødvendig å slå fast til alle kanter at vi ikke vil åpne baser for amerikanske eller britiske styrker i Norge i fred. Jeg synes ikke Hegna skal tilsløre begrepene på det punkt.

Men vi må også ha mot til å ta konsekvensen av vår frykt og ikke vike tilbake for å skaffe oss sikkerhet fordi vi er redd for at Sovjet-Samveldet vil like det dårlig.

Hvis vi skal føre en sikkerhetspolitikk her i landet så lenge og så langt som Sovjet-Samveldet liker og billiger det, da akter vi ikke å ha noen norsk sikkerhetspolitikk. Vi må hevde våre meninger ved åpenhet og fasthet og ikke la oss skremme.

Jeg tror ikke Sovjet-Samveldet vil marsjere og slippe løs en ny krig. *Det* tror jeg ikke Sovjet-Samveldet gjør om Sverige

gikk med i Atlanterhavspakten heller. Jeg tror vi må ha lov til å bygge på det.

Men jeg tror at Sovjet-Samveldet vil gjøre hva det kan innenfor sine *grenser* for å skremme oss fra å solidarisere oss så vel i Norden som i Vesten i det hele. Vi kan komme til å bli stilt på prøve i nervekrigen. Jeg vil si til Hegna at jeg tror ikke vi kan møte den med annet enn med nerver — gode nerver — og med fasthet — urokkelig fasthet. Den delvise mobiliseringen som han antydet — den ble jo skildret ganske dramatisk — som skulle tappe våre økonomiske ressurser og nærme seg belastningen ved en isolert, norsk opprustning, den kommer *jeg* ikke til å anbefale og det gjelder selv om det skulle stå over fem spalter i amerikanske aviser at det foregikk både det ene og det andre i Nord-Russland. Hvis vi gjorde det, tror jeg de nemlig ville nå sitt mål.

Jeg tror en ting til. Når vi ved vår samvittighet har tatt vår beslutning, vil denne nervekrigen høre opp fordi den er hensiktsløs. *Det* har hendt før.

Terje Wold, Finnmark: Så lenge stormaktene ikke kan bli enige om en fredsavtale hverken for Europa eller Asia, står vi overfor en permanent krise, og den vil fra tid til annen slå ut i farlige og akutte situasjoner. Det er galt, og bare ønsketenkning, under slike forhold å tale om avspenning. Vi står overfor både en økonomisk og ideologisk maktkamp. Hovedoppgaven i utenrikspolitikken må være å søke å løse denne permanente krise uten krig, men samtidig være beredt. Ingen ansvarlig statsmann taler derfor i dag om avspenning. Alle søker å trygge sin stilling. Det er situasjonen. Hva er så vårt sikkerhetsproblem? Ingen taler om krig mellom de små nasjoner. Det er en stormaktskrig vi må være forberedt på. Vi må søke å innrette oss slik at vi kan forsvare oss mot angrep hvis stormaktskrigen bryter ut. Kan vi ikke det, er hele forsvarspolitikken et bedrag. Folket har krav på at ledelsen skaffer det midler så det kan forsvare seg, ikke bare la seg okkupere og evakuere. Vi må bygge opp et forsvar som er så sterkt at vårt land i tilfelle storkrigen kommer ikke blir liggende som et maktpolitisk tomrom eller blir utgangspunkt for en angriper, men gir grunnlag for forsvar mot en angriper. Vårt sikkerhetsproblem er det samme som det svenske, som det danske. Vi kan ikke løse det uten hjelp vestenfra. Hvilken vei skal vi ta? I Sverige har de valgt nøytralitetens vei. Vi kan forstå det på grunn av geografiske og historiske forhold. Men kan det bli vår vei? Jeg tror vi kan

si at nøytralitetens vei i dag ikke er det norske folks vei. Vi kan ikke bygge vår sikkerhetspolitikk på et håp om å holde oss utenfor hvis en ny storkrig bryter løs. Det mener det store flertall av vårt folk. Vi må derfor løse vårt sikkerhetsproblem som gir oss den eneste mulighet ved å vende oss til det eneste sted hvor vi kan få hjelp. Hvorfor? Også i dag beror vår sikkerhet på den politikk som de vestlige demokratier fører. Kan noen tvile på at dersom det ikke hadde vært for Amerikas og Storbritannias politikk, så ville alle små stater i Europa i dag vært uder kommunistisk ledelse og ville vært bak jernteppet? Kampen om Vest-Europa er ikke forbi, heller ikke kampen om den økonomiske gjenreisning. Også politisk er veien vestover den eneste farbare — en avtale om forsvarssamarbeid som vi eventuelt kan få med de vestlige demokratier. Landsmøtet skal ikke, som Oksvik sa, inngå noen avtale, men gi en prinsipiell uttalelse om hvorvidt vi skal søke å løse vårt sikkerhetsproblem på den måte. Dersom vi får en slik avtale må vi kunne stole på at den blir overholdt. Bygger vi på den erfaring vi har høstet gjennom flere år i De Forente Nasjoner, så kan ingen av dets 52 nasjoners samarbeid med de 6 og ingen frie nasjoner har noe samarbeid med den såkalte sovjetiske østblokk. Grunnen er den at Sovjet fører sin egen politikk. Etter min erfaring tror jeg ikke at Sovjet i dag er enig i å samarbeide internasjonalt på grunnlag av folkenes selvbestemmelsesrett, demokrati og frihet, personlig og politisk frihet. Vi ser i dag en jernhård solidaritet mellom alle kommuniststyrte land. Skal vi — de demokratiske land — kunne klare oss og seire med det vi tror på — må vi stå sammen. Sammen utad og sammen innad. Det er grunn til å tro at Sovjet vil gjøre alt for å hindre oss i å slutte oss sammen for de vil ha oss til kommunismen. Men vi vil ikke den vei. Det er i virkeligheten situasjonen. Et organisert samarbeid mellom de frie folk i Vest-Epropa vil styrke fredens sak. Finnmark og Nord-Norge som jeg representerer er brakt inn i diskusjonen. Både i London og etter Londen var vi innstilt på samarbeid. Jeg var en av de ivrigste for at vi etter befrielsen skulle samarbeide med alle tre stormakter og var etter den avtale vi fikk i 1944 på Regjeringens vegne den første som tok mot sovjettroppene i Finnmark og den siste som tok avskjed med dem. Mine tanker har i denne tid ofte gått nordover. Vi må svare Sovjet, men først må vi ta standpunkt her, ikke å ta noe standpunkt i den foreliggende situasjon er ikke bare farlig, det er ikke ansvarlig politikk.

Johanne Åmlid, Hedmark: Jeg vil si noe både som kvinne og som en der arbeider aktivt ute i landdistriktene. Skal vi tolke stemningen der riktig så må det sies at det var et sorgens budskap da de skandinaviske forhandlinger brøt sammen. Det ble spurt: Er svenskene idioter? De fleste trodde at vi måtte ha vært utsatt for et sterkt press, enten fra Sovjet eller Amerika eller begge parter. Så reiste Lange til Amerika og nå får vi høre at Atlanterhavspakten ikke er ferdig og at det ikke er sikkert om Norge får være med. Men så hører vi samtidig at det haster. Jeg kommer til å foreslå at vi utsetter saken til vi får rede på hva pakten innebærer og til vi har fått klarlagt Sveriges stilling til pakten. Mitt forslag går ut på at der innkalles et ekstraordinært landsmøte. Dette landsmøte er ikke innkaldt med det mandat å ta stilling til en slik pakt. Da vi i Hedmark hadde vårt årsmøte ved juletider forelå det ingenting om tilmelding til Atlanterhavspakten. Det som forelå var uttalelsen om utenrikspolitikken i «Grunnsyn og retningslinjer». Hvis så hadde vært tilfelle, er jeg temmelig sikker på at landdistriktene hadde stått ganske tallrikt bak Oksviks forslag. De meldinger vi har fått ga inntrykk av at Sverige hadde stilt absolutt uantakelig betingelser, ikke bare om vi skulle ruste opp, men at vi skulle ruste ut over vår bæreevne. Derfor ble vi nødt til å gå til Amerika som da sa at vi måtte inn i Atlanterhavspakten. Det virker som en bombe å høre her i dag at det ikke forholder seg slik. Hauge sier at Sverige ikke stiller slike betingelser, men bare krever at vi skal ruste så langt vår evne rekker. Det er stor forskjell. Ingen kan si i dag at vi er truet av Sovjet. Når vi blir truet får vi prøve å komme inn i Atlanterhavspakten. Vi må kunne stå på samme plattform som Sverige. Det sies og det ble sagt i noten til Sovjet at vi ikke vil gi baser til noen fremmed makt. Men samtidig står det i avisene at vi skal samarbeide militært med vestmaktene. De skal kanskje skaffe oss flygere også. Og det skal Sovjet tro på! Skal vi ha så mye våpen fra U.S.A. at vi føler oss sikre? Hvor mye er det? Halvparten av den amerikanske flystyrke? Tenk om russerne oppfattet oss slik og gjorde Finnland til en sovjet-russisk festning.

Tal. refererte til slutt sitt forslag som gikk ut på at det ikke skulle fattes noe vedtak om Atlanterhavspakten før det var helt klart hvilke forpliktelser og fordeler den bød på. Utredningen skulle sendes alle partilag og så skulle der innkalles ekstraordinært landsmøte.

Gunnar Jørgen, Oslo: Statsministeren sa at landsmøtets vedtak ville få avgjørende betydning og at vi måtte handle under ansvar. Jeg vil innfri det ansvar som faller på meg. Vi har hørt utenriksministerens og forsvarsministerens saklige foredrag og vi har hørt Oksvik og Trond Hegna. Særlig det siste svarte til min oppfatning og jeg er i den situasjon at jeg har bak meg min forening, Sosialistiske Åndsarbeideres Forening. Jeg kan selvsagt ikke innestå for hvert enkelt medlem, men vi hadde et møte med foredrag av Bratteli og en saklig diskusjon. Møtet uttalte seg for samarbeid med våre skandinaviske naboland og ingen militærpakt med noen stormaktsgruppe. Jeg savner opplysninger om et avgjørende spørsmål. Hvilke skadevirkninger vil Atlanterhavspakten medføre økonomisk og sosialt, er de større eller mindre sammenliknet med fordelene? Hva mener det norske folk om dette spørsmål? Det norske folk vet praktisk talt ingenting. Vi vet bare at det er kløvd i to deler, vi vet ingenting om det er dissens innenfor Regjeringen. «Verdens Gang» offentliggjorde forleden resultatet av en Gallup som er typisk for situasjonen. Bare halvparten av de som ble spurt kunne gi noen uttalelse, men av de som svarte var 31 pst. for og 51 pst. mot en Atlanterhavspakt, men 65 pst. var for en nordisk pakt. Vi skal alltid ta slike undersøkelser med reservasjoner, men de fleste landsmøterepresentanter har sikkert følelsen av at stemningen blant befolkningen er omtrent slik. Det hersker en engstelse for Atlanterhavspakten og framforalt et sterkt ønske om skandinavisk enighet. Da representantene til landsmøtet ble valgt forelå det ingenting om at landsmøtet skulle ta avgjørelse i en slik sak og ennå vet vi ikke hva pakten inneholder og intet om hvilke innenrikspolitiske følger den vil få.

Kåre Fostervold, Oslo: Jeg vil gjerne motivere mitt standpunkt. Jeg har tidligere gitt uttrykk for skepsis når det gjelder Atlanterhavspakten og til militære stormaktsblokker og samtidig sterkt gått inn for nordisk militærallianse. Det å slutte seg til en militær stormaktsgruppe av disse dimensjoner er ikke bare spørsmål om våpenleveranser. Følgen av Amerikas og Englands sikkerhetspolitikk er at Russland føler seg innringet. Ringen er sluttet fra Persia, Tyrkia og Hellas. Videre over Storbritannia til Island og Grønland. Når nå også Norge kommer med, så kjennes det av Russland sjølsagt som innringing og det innenfor en organisasjon som er reist som sams vern for både de store og de små nasjoner. Den blir nå kløyvd i to sterke militære stormaktsgrupper. Jeg kan godt forstå at Trygve Lie

advarer mot avtaler som kan svekke de Forente Nasjoner. De opplysninger som er kommet fram gjennom ulike forhandlinger og Langes rapport har ikke endret mitt syn. Tanken om Atlanterhavspakt bygger på tanken om fred under trugsmål. Men er England og Amerika sterke nok til å holde freden gjennom trugsmål? Er vi trygge med det våpenarsenal som U.S.A. skaffer? I neste omgang svarer Sovjet med opprustning og så er vi midt oppe i verdenskapprustningen. Ingen av blokkene lar seg skremme til fred. Det eneste vi kan gjøre er å bygge ut fra tanken om avspenning — ikke kapprustning. Vi har lært av historien at kapprustning fører til krig. Den nordiske unionen skulle ha kommet som et forbund som arbeidet for fredstanken. Det er ingen tvil om at alle band knytter oss vestover, men samtidig må vi være takknemlig for den hjelp vi fikk av Sovjet under krigen. Tanken om en nordisk forsvarsallianse er foreldet, iallfall gravlagt, men hvorfor slikt hastverk med å ta steget vestover nå? Det er sagt at dette ikke er noen avgjørelse om Atlanterhavspakten. Men det stoler vi ikke på. Dette er en realitetsavgjørelse og samtidig går debatten i den amerikanske utenrikskomité. Er det nødvendig med dette hastverket? Det var venstremannen Arne Sunde som straks før jul nyttet utrykket tidsnød. Hans kollega Utheim sa at vi straks måtte bryte det nordiske samarbeidet og gå vestover. Dette hastverk må ikke drive oss lenger enn det allerede har gjort. Vi kan komme tilbake til saken. Vi var litt for snare til å forsere fram de nordiske tingingene. Det hadde vært grunn til å vente til Lange hadde vært vestover. Da hadde han kanskje hatt noe å legge fram eller aller helst utkastet til pakten. Forseringen har ikke skapt tillit i folket. Derfor er det urolig. Det er kommet uttalelser fra utenriksministeren i dag og de er senere bekreftet av forsvarsministeren at der fra svensk side ikke er stilt slike vilkår for opprustning som tidligere har vært nevnt. Dette er et moment av betydning for oss. Her er trukket en historisk parallell med Tsjekkoslovakia. Men det forelå ikke noe russisk overfall. Det var en indrepolitisk affære. Det som kan true det norske folk er den fare som Kommunistpartiet representerer. Men vi skal bekjempe dem med demokratiske midler og ikke la dem få sjanse til å profitere på hastverksvedtak.

Carl Westerlund, landsstyret (varamann): Vi trodde, som Gerhardsen sa, på at drømmen om fred skulle bli virkeliggjort etter krigen. Vi satte vårt håp til de Forente Nasjoner. Som en liten nasjon ga vi oss selv den rolle å fylle F.N. med idealitet.

Men nå sies det til alle tider og over alt at F.N. har spilt fallitt. Vi må søke andre sikringsmidler. Med en viss spenning ventet vi på den norske delegasjons tilbakekomst fra U.S.A. og på hva Lange kunne ha i skrinet sitt. Jeg ble skuffet, meget skuffet. Wold snakker om sikkerhet. Men hvilken sikkerhet betyr vestmaktene? Derfor stemmer vi i dag mot å ta standpunkt til en kontrakt vi ikke kjenner. Vi som tilhører arbeiderbevegelsen har lært at vi ikke skal begi oss ut på politiske eventyr. Vi skal — som Jaures sa — bevare våre høye idealer, men også bena på jorden. Vi må kjenne kontrakten før vi bestemmer oss, vite hva vi får og hva vi risikerer. Jeg liker meg iallfall best innenskjærs. Det byr på store farer å gå utpå havet hvis en ikke er sikker på å ha en skute som holder. Det er sagt at vi skal få være med å bestemme vi også, men jeg tror nå at kjøreregelene vil bli bestemt av andre. Jeg anbefaler utsettelse. Store deler av folket er i tvil. Kanskje splitter vi folket på dette grunnlag. Saken må ha feste i folket. Gerhardsen sier at vi må ha våre standpunkters mot. Vi som stortingsmenn står ansvarlig for historiens dom, vi kan ikke la oss rive med av stemninger. Det henvises til 1940. Ingen vil ha de tilstander opp igjen. Alle vil vi ha ett fritt folk, men den vei vi staker ut må vi kjenne og kjøreretningen må være riktig.

Trygve Bratteli, sentralstyret: Jørgen minner om det hyggelige møte med de sosialistiske åndsarbeidere. Han kunne også minnet om møtet i Oslo Arbeiderpartis representantskap to dager senere da Osloarbeiderne enstemmig ga uttrykk for sin mening. Jeg er forbauset over at noen her har gitt uttrykk for at de ikke ventet denne saken forelagt på landsmøtet. Jeg er ikke klar over hvilken vekt de tillegger et landsmøte i Det norske Arbeiderparti hvis det ikke skal ta standpunkt til en situasjon som må avgjøres av våre partifeller i regjering og storting før vi kan holde noe nytt landsmøte. Det vi her har å bedømme er ikke en situasjon som kan skifte fra måned til måned. De bevegelser som i dag gjør seg gjeldende stikker langt dypere. Vårt land må prøve å finne sin plass innenfor internasjonale forhold som aldri tidligere har eksistert. Hvis de frie land som er igjen i Europa prøver å isolere seg fra hverandre i økonomisk henseende, vil det legge en alvorlig hemsko på den økonomiske utvikling. I dag har intet lite land et så allsidig utvalg av de produkter som er nødvendige. Da dampskipene kom ble vi med våre sørlandske seilskip liggende etter og kom inn i en økonomisk bakevje. Det må vi ikke risikere nå.

Vi er nødt til å se på Europa som en økonomisk enhet. Derav følger også politisk samarbeid som nå er i emning, og ut fra det bedømmer vi det militære samarbeid med enkelte europeiske land, i første rekke England. Men intet av de europeiske land har alene og for seg selv det produksjonsmessige grunnlag for et militært forsvar. Det krever en industri av slike dimensjoner at intet lite eller middelstort land alene kan ha det. Dette ser jeg som grunnlaget for de regionale nydannelser som nå er i rask utvikling. Hvert lite geografisk område er nødt til økonomisk, politisk og sikkerhetsmessig å finne fram til et slikt samarbeid hvis det ikke skal bli liggende etter både økonomisk og sikkerhetsmessig. Det var nevnt de 5-spaltede overskrifter. De er påminnelsen om hvor dette land ligger. Den 9. april fikk vi påminnelsen på en annen måte. Da trodde vi også at vårt land lå utenfor verden. Det er allikevel en fordel å få påminnelsen i form av 5-spaltede overskrifter og ikke leve i en drømmetilværelse. Jeg har ingen tro på at Norge og enn mindre Danmark kan holde seg utenfor en europeisk krig hvis den kommer. Det betyr at skal Norge og Danmark unngå krigen da er det en europeisk krig som må unngåes. Skal vi skapte grunnlag for det, må vi ta arbeidet opp og få til en konsolidering av Vest-Europa så det ikke blir liggende som et lett bytte. Denne konsolidering er forutsetningen for sikkerhet og fred. Derfor er vi villig til å satse atskillig på dette forsøk. Ingen kan si om det fører fram. Det kan holdes lange foredrag om den skjebne som vil ramme oss hvis krigen kommer, men den eneste sjanse til å unngå krigen er å nå fram til en vesteuropeisk konsolidering. Det er nevnt innstillingen til enkelte av disse land. Ja, det er nettopp det som er det alvorlige. Demokratiet i Vest-Europa er i dag i den stilling at demokratiet og demokratene trenger den impuls som ligger i samarbeidet. Vi kan stille hypoteser om f. eks. de Gaulle i Frankrike. Men en ting er brennsikkert: Når vi ikke fram til et europeisk samarbeid som ka nstyrke demokratiet i Frankrike, da varer det ikke lenge før de Gaulle sitter med makten. Det sies at vi må ha pakten på papiret liggende foran oss før vi kan ta endelig standpunkt. Jeg anser det ikke så selvfølgelig som Westerlund at vi skal vente inntil den andre parten lager kontrakten helt ferdig til undertegnelse. Men viktigere for meg enn orden i papirene er at den må nesten være blind som ikke ser sikkerhetsgrunnlaget i de regionale pakter. De er lengst kommet i øst. Ikke mange har sett sammenbruddet av de skandinaviske forhandlinger med større sorg enn jeg.

Men vi må se situasjonen klart for oss. Det er helt på det rene at selv om vi ser hele det skandinaviske område samlet, så har det ikke tilstrekkelig industri til å bygge opp og vedlikeholde en tilstrekkelig militærmakt. Det er avhengig av tilførsler fra U.S.A. Der har de hvert år et forsvarsbudsjett som er større enn de tre skandinaviske lands militærbudsjetter sammenlagt. Om de nye opplysninger vil jeg si at det er en blodig fornærmelse mot svenskene å antyde at deres delegasjon satt og oversatt opplysninger som kunne være av avgjørende betydning for disse forhandlinger.

Aani Rystad, landsstyret: Jeg hadde egentlig ikke tenkt å si noe. Det riktigste ville her være at distriktsrepresentantene uttalte seg så vi kunne få et inntrykk av folkets mening. Men jeg tilhører mindretallet og vil gjerne begrunne mitt standpunkt. Jeg er enig i Oksviks karakteristikk av Langes foredrag. Det var saklig som han alltid pleier å være. Han sa at vi sto overfor den alvorligste utenrikspolitiske avgjørelse siden 1905, og det er sikkert nok. Men i 1905 kom vi ikke ut av den vanskelige situasjon ved å alliere oss med militærblokker. Det gode resultat nådde vi med fredelig arbeid, ved å gjøre grensefestningene ubrukelige. Lange sa at dersom vi ikke får Marsahll-hjelp vil det bli vanskelig for oss å drive vårt sosiale arbeid. Men jeg må samtidig tenke på noe annet. Avisene opplyser at vi har tapt 1700 millioner kroner som følge av prisstigningen på verdensmarkedet. Det skal være amerikanerne som hovedsakelig har skylden for at vi har tapt disse pengene. Om vi da får 300 millioner tilbake som Marshall-hjelp, så dekker altså det bare en del av det tapet som Amerika har påført oss. Vi husker at da Marshall-hjelpen først kom på tale, kom det krav fra U.S.A. at nå skulle det være slutt med sosialiseringen, det gjaldt særlig England. Men sosialistene i England var rake i ryggen. De sa nei til Amerika og kravet måtte trekkes tilbake. Men for hvor lang tid vet vi ikke. Da de 16 Marshall-landene i Europa kom sammen for å legge en plan for mottakelsen av hjelpen, sa den amerikanske forsvarsminister at de burde samle seg i et forsvarsforbund. Men da det kom så langt at svaret skulle avgis måtte vi ta standpunkt for eller mot en Atlanterhavspakt. Det verste ved den er at vi ikke er sikre på hvordan våre allierte kommer til å se ut. Lange sa i Stortinget 30. oktober i fjor at det kunne hende at vi ble nødt til å samarbeide med autoritære stater. Lange ønsker sikkert ikke slike allierte. Men hvis U.S.A. mener at Spania skal komme med, da blir det vel også til det.

Men et slikt selskap vil jeg ikke være med i. Kommunistene vil gjennomføre kaos og hindre gjenoppbyggingen av Vest-Europa. De tror at når Vest-Europa er gjenreist kan U.S.A. ta opp kampen mot Russland. Amerika og Russland ligger så langt fra hverandre. Derfor har det mye å si for Amerika at vestblokken blir så sterk som mulig. Det er sagt at Atlanterhavspakten vil skaffe oss fred. Jeg er ikke så sikker på det. Har ikke kapprustning alltid ført til krig? Jeg skulle ønske at flertallet hadde rett i sitt syn. En ting er iallfall sikkert at skal vi arbeide for å skape et sosialistisk samfunn, et sosialistisk Europa, så kan det ikke gjøres i samarbeid med det reaksjonære borgerskap, men i kamp mot det.

Håkon Lie, sentralstyret: Til Rystad vil jeg si: Vi betaler på svartebørsen i U.S.A. mindre enn for stålet i Belgia og vi betaler for kornet i Amerika mindre enn halvparten av det vi må betale russerne. Jeg er virkelig skuffet over at en mann som Kåre Fostervold kan operere med ordklisjéer. Vi kjenner det fra arbeiderbevegelsens barndom og leser det i «Friheten»s spalter hver dag at kapprustning fører til krig. Men vi lærte én ting i 30-åra: *Ensidig* opprustning fører til krig. Hitler rustet, demokratiene forberedte seg ikke. Resultatet ble 5 års krig og okkupasjon. I dag er vi langt på vei i samme stilling. De Forente Staters rustningsbudsjett utgjør bare 4 pst. av nasjonalinntekten. Sovjets væpnede styrker utgjør 60 pst. av de væpnede styrker i 1945. Med erfaringene fra 30-åra kan vi vente krig og enda langvarigere okkupasjon. Oksvik sa hva svært mange sier i Stortinget i disse dager, at Atlanterhavspakten er så ukjent for oss. Det er beklagelig dette at de store problemer i norsk politikk ikke er gjenstand for diskusjon og drøftelse. Da den kollektive sikkerhet ble drøftet i Europa holdt vi fast ved vår gamle nøytralitetspolitikk. Da vi ble angrepet den 9. april hadde vi lite høve til å tenke tingene gjennom i ro. Vi reagerte følelsesmessig: fra nå av skal det være slutt med norsk isolasjon. I England har de drøftet tingene igjennom. Arbeiderbevegelsen er nådd fram til enighet om at de vil forsøke å trygge freden med kollektiv sikkerhet. Der er situasjonen avklaret, og derfor har den engelske arbeiderregjering kunnet ta ledelsen i arbeidet for å skape et solidarisk samvirke for trygging av freden. Det var den engelske arbeiderregjering som tok initiativet til Brüsselpakten. Det var den engelske arbeiderregjering og den belgiske sosialisten Spaak som tok initiativet til å bringe Amerika inn. De britiske og de belgiske arbeidere har historiske

erfaringer. To ganger har de vært i krig hvor deres lands frihet og uavhengighet er blitt reddet av U.S.A. Da Amerika kom med i den første verdenskrig i 1917, var Belgia rent overenne, Russland slått og England slåss med ryggen mot veggen. U.S.A. rykket inn og reddet Europa. Under den nye verdenskrig var U.S.A. igjen utenfor. Europa var slått, tyskerne sto ved Moskva og Stalingrad da U.S.A. kom i 1942. De gikk inn og reddet Europa ny. Nå er problemet å få U.S.A. med før krigen bryter ut. Det er ingen lett oppgave. Den som har reist blant de norsk-amerikanske farmerne borte i Midt-Vesten, blant disse utpregede arbeidsfolk, finner det ikke noe rart. Inntrykket en får er at befolkningen lever i en følelse av frihet og med veldige reserver. De føler seg sikret med Stillehavet på den ene side og Atlanterhavet på den annen. Men takket være Roosevelt og de amerikanske arbeidere er U.S.A. i dag langt, langt framfor oss i spørsmålet om vilje til å satse noe for freden og friheten internasjonalt. I dag er amerikansk utenrikspolitikk fastlagt på Roosevelts tradisjoner. Den er så usikker, sier Oksvik. Men amerikansk utenrikspolitikk er fastlagt i Vanderberg-resolusjonen og i Trumans taler. De er interessert i et forsvarssamarbeid der U.S.A. binder seg til solidarisk å bistå andre land. Det sies at vi kan vente og at vi ikke skal skrive under en ukjent veksel. Men vi bør selv være med på å skrive ut vekselen. Vi vet jo heller ikke så rent lite om Atlanterhavspakten. Det skal være en freds- og forsvarspakt innenfor de Forente Nasjoners ramme, den skal inneholde at angrep på én er det samme som angrep på alle. Pakten innfører samarbeid mellom likeberettigede partnere. Der blir ingen vetorett. Det blir ikke spørsmål om baser. Vi vet en hel del om Atlanterhavspakten hvis vi ønsker å vite noe om den. Vi tok til med Marshall-planen lenge før vi kjente betingelsene, og et halvt år før Kongressen vedtok den var den norske regjering i full gang med å ta imot varer. Vi tok dette skritt til tross for at general Shdanow sa at den som gikk med på Marshall-planen stilte seg i fiendens leir i forholdet til Sovjet. Med tiden ble det tale om å utvide det økonomiske samarbeid til et forsvarsmessig. Det sies at vi ikke skal utfordre Sovjet-Samveldet. Alle er enig om at vi ikke skal komme med trusler. Men jeg vil minne om de taler som ble holdt av visse stortingsmenn i 1939. De gikk ut på at Det norske Arbeiderparti og den norske regjering ikke måtte føre en politikk som utfordret Tyskland. Vi hadde intet å frykte. De samme menn står til dels på talerstolen i dag. De skulle tenke på den konsekven-

sen som førte til 9. april. Om dere i dag vedtar mindretallets forslag, begår dere en alvorlig politisk feil. Det innbyr til kaos i dette land og i dette parti og jeg tilføyer: det vil tilføye partiet et ulivssår. Vi kjenner den påkjenning som Osloarbeiderne er utsatt for. Det må skapes klarhet for dem som daglig må slåss med kommunistene på arbeidsplassen. Det vil derfor bety en katastrofe for våre folk i fagforeningene om dette landsmøte skulle unnlate å fatte vedtak i dette livsviktige spørsmål.

Torstein Selvik, Bergen: Som en der står i partiets tjeneste ute i marken føler jeg trang til å bekjenne at jeg ikke plages av noen tvil i dette spørsmål. Det er også en samvittighetssak for meg at Det norske Arbeiderpartis landsmøte tar klart standpunkt. Det norske folks øyne er rettet mot dette møte. Hvordan vil det virke hvis vi i morgen melder at vi vil vente og se tiden an? Det vil enten bli tatt som et uttrykk for at vi er rådløse eller at vi ikke tør si vår mening. Begge deler er like galt og vil virke deprimerende både innen partiet og i folket. Vi har nemlig ikke bare partimessig ansvar, men ansvar for hele det norske folk. Kan ikke vi vise vei sammen med andre demokratiske folk til trygging av fridommen, taper vi ledelsen i dette land og da taper vi også retten til landets ledelse. Regjering og storting må ta standpunkt i nær framtid. Det foreligger en russisk henvendelse. Vi må understreke nødvendigheten av at vi sammen med de vestlige demokratier for enhver pris trygger sambandet med dem hvis hjelp vi er avhengig av. Ingen har større interesse av et kollektivt sikkerhetssystem enn vi, og det må bygges opp så snart som mulig. Vi er de siste som bør holde oss tilbake. Oksviks linje er strutsepolitikk. Har vi råd til å velge og vrake venner eller gjøre dem til gjenstand for moralsk prøvning når det gjelder vår nasjonale sikkerhet, selve vår eksistens? Vi har ikke råd til å vente på en demokratisk utvikling i Frankrike. Skal vi vente til faren er over, vi som er i faresonen? Kunne vi heve oss opp på et plan ute i verdensrommet, da kunne det kanskje la seg høre. Men vårt snevre plan er ikke ute i verdensrommet, det ligger midt i faresonen. Det prinsipelle innhold i nøytralitetslinjen er at vi fornekter skjebnefellesskapet med de vestlige demokratier. La oss tenke oss den situasjon at U.S.A. gikk tilbake til isolasjon. De har ikke turdet gjøre det av hensyn til sin egen sikkerhet, men det ville bli verst for oss. Samarbeidet er et livsspørsmål for oss i høyere grad enn for noe annet vest-europeisk folk. Det hadde vært bedre med en nordisk union innenfor dette store sam-

arbeid. Og det er bittert å skille lag, men vi har gjort det frivillig, og det finnes ikke tvil i min sjel om at det er samarbeidet med Vest-Europa som tjener våre interesser, men det tjener også hele Nordens interesser. Dette samarbeid er i virkeligheten selve navlestrengen for nordisk fridom og demokrati. Til de som sier at det ikke haster vil jeg spørre: Er den utviklingen som ble innledet med Kominform og Tsjekkoslovakia avsluttet? Er det tegn som tyder på at Sovjet har fått tilstrekkelig livsrom? Tyder Moskva-kommentarene på det? Det er ikke hyggelig å være offer for nervekrigen fra Sovjets side, men jeg kan ikke skjønne hvordan vi kan unngå det. Likegyldig hvilke sikkerhetsplaner vi diskuterer, vil Sovjet bekjempe dem med de samme midler. Vi vil i alle tilfelle pådra oss Sovjets mishag ved å øke vår sikkerhet. Det er forstemmende at man vil trekke hodet mellom skuldrene eller dyna over hodet og kanskje tro at stormen vil legge seg. Straks vi rører på oss har vi samme stormen igjen. Neste gang blir det vel da å krype på knærne.

Ordstyreren: Skal vi bli ferdig i dag må vi begrense taletiden. Begrensning til 5 minutter ble vedtatt.

Oscar Torp, sentralstyret: Som gammel organisasjonsmann har jeg vært med i disse forhandlinger. En av de ting som har overrasket meg mest er at når partiets høyeste myndighet er samlet, så skal man la være å ta standpunkt til dette viktige problem. Er det noen gang at landsmøtet skal ta den prinsipielle avgjørelse for dem som sitter i viktige poster, så må det være nå. Som jeg sa i landsstyret så er det nettopp i vanskelige saker at vi skal ta standpunkt. Når det ikke er vanskelig, så er det lett å ta standpunkt. Jeg har hørt til dem som arbeidet for at de skandinaviske land skulle søke å finne en løsning i fellesskap. Og husk at dette vårt samarbeid er ikke avsluttet. Vi vet fra 1940, dengang da vi trålet oppover Gudbrandsdalen, over til Romsdal og videre til Nord-Norge, at den hjelpen vi fikk, kunne vi ikke nytte. Skal hjelpen få betydning, må den være forberedt på forhånd. Det er skjedd forandringer i verden. Oksvik sa at vi ikke kunne være sikre på den politikk Amerika vil følge etter de neste valg. Kan vi noen steder være det hvis vi ikke drar omsorg for at de demokratiske krefter holder sammen? De vestlige demokratier står på samme grunnlag som vi. Hvis vi skal bygge opp styrker som er store nok til å hindre en krig, må vi gå den vei. Håkon Lie sa det riktige: Vi må være med på å utferdige den veksel som vi skal underskrive. Vår røst og innflytelse skal gjøre seg gjeldende under forberedelsen av pak-

ten. Det er ikke derfor riktig å si at dette landsmøte tar beslutning om å melde seg inn i eller godkjenner pakten. Det vi gjør er i prinsippet å si fra om hvor vi står og så får vi senere se på hva pakten inneholder. Men vi vet jo det viktigste. I Atlanterhavspakten sier de vestlige demokratier at angrep på den ene er angrep på alle. Valget i dag står — som Einar Gerhardsen sa det — mellom isolert norsk nøytralitet eller samarbeid med de vestlige demokratier. Jeg hører ikke til dem som ikke har hatt betenkeligheter i denne forbindelse, men jeg er gla for å kunne si at etter reisen til U.S.A. hvor jeg møtte folk med samme innstilling som oss og etter samtalen med våre britiske kamerater, føler jeg meg overbevist om at det eneste riktige, både av hensyn til vårt land og av hensyn til freden, er å følge landsstyrets innstilling.

I. K. Hognestad, Rogaland: Jeg beklager at mindretallet argumenter med at erklæringer, avgitt av det amerikanske utenriksdepartementet ikke er å stole på. Det er forsikret av Lange at vi står fritt og det er forsikret at det ikke blir spørsmål om baser, men så sier man at man ikke tror på den norske utenriksminister. Lange og Torp fortjener partiets takk for den måte de løste sin oppgave på. Det er forresten første gang jeg har hørt den definisjon av Marshall-hjelpen som Hegna her gir. Flertallets forslag er et tillitsvotum til landets forsvars- og utenriksminister, men mindretallets forslag er et mistillitsvotum. På årsmøtet i Rogaland Arbeiderparti diskuterte vi sikkerhetsspørsmålet. Jeg tror ikke at Trond Hegnas synspunkt nå ville fått tilslutning der. Det er overveiende stemning for tilslutning til Atlanterhavspakten i Rogaland. Det kom nemlig klart til uttrykk på årsmøtet at det ikke eksisterer noen mistillit til den norske regjering. Det er fra Amerika vi må hente vårt materiell og den økonomiske hjelpen som vi er avhengige av. De som hører på russisk radio vil vite at russerne ser ikke noen prinsipiell forskjell på en nordisk pakt og Atlanterhavspakten. Til slutt vil jeg si at det er en lykke for Norge at Halvard Lange og ikke Oksvik er utenriksminister.

Bertrand Olsen, Oslo: Når landsmøtet nå skal ta stilling til dette viktige spørsmål, så må det ha for øye at ingen regjering i dette land har gjort så mye for gjenreisingen og for å skaffe folket arbeidsmuligheter som den nåværende arbeiderregjering. Det har ført til at den enkelte arbeider ikke lenger er så avhengig av den enkelte arbeidsgiver. Men derfor er jeg også gla for at Hauge advarer mot at det ofres for mye på militærvesenet.

Kommunistene driver en voldsom agitasjon på arbeidsplassene. Men vi må møte dem ansikt til ansikt og si vår ærlige mening. Derfor må også landsmøtet ta standpunkt til saken. Under krigen var vi jo takknemlig for den støtte og den militære hjelp vi fikk fra Amerika og da kan det vel ikke være verre å motsette seg hjelp på forhånd i det håp at vi dermed kan unngå krigen.

Trond Hegna, Stavanger: Jeg sa i mitt forrige innlegg at betydningen av debatten var meningsutvekslingen og begrunnet det med at det ikke ville være heldig å fastslå noe standpunkt fordi våre statsmakter har samme spørsmål til behandling. Det vil være uheldig om det skal bli sagt at vi søker å gi dem direktiver. Jeg vil nå fortsette hvor jeg ble avbrutt om det nordiske samarbeid. Alle hovedsynspunkter er for mitt vedkommende at nordisk militært samarbeid skaffer oss større sikkerhet enn militærallianser på Atlanterhavspaktens basis idet en nordisk pakt er langt mindre problematisk enn en Atlanterhavspakt. Om dette kan det selvsagt være meningsforskjell, men jeg har ikke funnet noe i debatten som motsier mitt standpunkt. Derfor var jeg nedslått over meldingen om at et nordisk militærsamarbeid ikke var mulig. Jeg har søkt å finne ut hva årsaken kunne være, om det skyldtes svenskene eller oss selv. Jeg har spurt meg selv om de ting svenskene la fram bare var spillfekteri. Men så kommer opplysninger som viser at svenskenes standpunkt gjorde et nordisk forsvarsforbund mulig. Hvorledes stiller svenskene seg til en norsk opprustning? Jeg vil gjerne ta standpunkt ut fra den realitet som foreligger fra svenskenes side. Det ville derfor ha sin store interesse å høre Tage Erlander uttale seg om svenskenes standpunkt. Hvis det er riktig det som her har vært antydet, da er grunnlaget til stede for et nordisk forsvarsforbund. Det har vært nevnt at vi ikke skal være redde for å ta standpunkt. Men ikke alle er som bekjent like modige. Jeg tror vi skal søke å nedtransformere den stormaktsspenning som er oppstått omkring vårt land, forsøke å få den mer i bakgrunnen, kanskje helt vekk og så på grunnlag av det som nå foreligger rette blikket mot en nordisk forsvarspakt som det beste grunnlag for vår sikkerhet.

A. Ødegård, Vestfold: Jeg har fulgt de nordiske forhandlinger med spenning og håp om at de skulle føre fram. Men det gjorde de altså ikke. Etter utenriksministerens redegjørelse og statsministerens foredrag er det for meg blitt klart at vi ikke har annen vei å gå enn å slutte oss til Atlanterhavspakten til tross for at vi ikke kjenner alt det den har å by på. Vi vil ikke

ha 9. april igjen og vi må alle være med og ta ansvaret. Mindretallet sier at det foreligger for lite på papiret om pakten, men etter de opplysninger som er gitt er det heller ikke meningen å gå på pakten uten nærmere opplysninger om dens innhold. Vi vet alle at dette landsmøtes avgjørelse avventes også utenfor landets grenser. Vi må derfor ut av usikkerheten. Presset fra Sovjet vil ikke opphøre om vi fortsatt unnlater å ta stilling. Vi sitter jo også med ansvaret, ikke bare for partiet, men for hele det norske folk.

Reinert Lauritsen, Østfold: Siden krigen sluttet har militærvesenet fått et innpas i partiets og det norske folks bevissthet slik at vi nå ser på det med andre øyne enn før. Det er slik ikke bare her i landet, men også andre steder og det er ganske symbolsk at de militære nå søker å påvirke de utenrikspolitiske forhandlinger. Vi er derfor i dag nødt til å ta standpunkt, ansvaret må vi ta her. Fra å være et parti som bare gikk med på de aller nødvendigste bevilgninger til militærvesenet er vi på ganske kort tid kommet dithen at vi står foran en militærallianse med Amerika, som er verdenssentret for kapitalisme og reaksjon. Hvordan er vi kommet dit? Vi står i ferd med å gå inn i en blokk som vil kreve opprustning. Opprustning fører med naturens lov til krig. Opphopningen av det veldige militærmateriell kan føre til krig. Vi burde bringe det militære tilbake til den plass vi som arbeiderparti mener at det bør ha. Det har naturligvis alt å si hvordan den internasjonale situasjon bedømmes. De interesser Russland har hatt og har ligger i Sørøst-Europa. Vi her i Norge har aldri følt oss truet av Russland og våre hjemlige kommunister representerer ingen trussel. Tilbake står da om vi venter en væpnet invasjon her i landet. Men nå, knapt 4 år etterat den siste krigen sluttet, er ikke noe land sterkt nok til å gå til væpnet aksjon.

Oscar Nilssen, Hedmark: Fru Aamlis opplysninger om Hedmark var en kolossal overdrivelse når hun sier at det overveldende flertall ville være mot pakten hvis organisasjonene fikk høve til å uttale seg. Personlig vil jeg ha sagt at alle selvsagt helst hadde sett at vi hadde fått en nordisk pakt, men når det ikke lyktes, så blir spørsmålet: skal vi fortsette med en nøytralitetspolitikk hvis konsekvenser vi før har måttet ta? Jeg var før den siste krigen av de pessimister som mente at vi skulle holde oss nøytrale, men etter å ha opplevd 1940 og det vi gjennomlevet under okkupasjonen, kan jeg ikke forstå at det er noen her i landet som fortsatt holder på nøytraliteten. For oss landsstyre-

medlemmer ville det selvsagt ha vært lettest ikke å ta standpunkt. Men jeg er bange for at da ville mine partifeller i Hedmark si: Hva har dere da å gjøre i landsstyret! Det er situasjoner da vi ikke bare plikter å ta standpunkt, men også ansvar. Overfor de to alternativer som foreligger er valget for meg ikke vanskelig. Det er uforsvarlig å stelle seg slik at en blir stående alene og ikke på forhånd samordner de nasjoner som har samme syn. Vi har sagt i våre retningslinjer at vi vil bekjempe ethvert diktatur, men da vil vi vel heller ikke ha noe samrøre med øst. Skal vi bygge vårt standpunkt på angst og frykt for vår nabo i øst, da kan vi kanskje si at vi ikke har noe standpunkt. Men vi kan ikke bygge vårt standpunkt på angst og frykt for det som kan skje. Det er Stortinget som skal ta endelig standpunkt til selve pakten. Vi skal bare uttale oss om vår prinsipelle stilling til den linje som Regjeringen og vår gruppe skal følge.

Ordstyreren ga ordet til partiets formann, *Einar Gerhardsen* utenfor talerlisten. Han uttalte:

Trond Hegna og andre har lagt vesentlig vekt på de opplysninger Halvard Lange ga om svenskenes stilling under de nordiske forhandlinger. Hegna antydet at landsmøtet ville være interessert i å høre Erlanders syn. Jeg har snakket med Erlander og spurt om han ville være villig til det. Det er han hvis landsmøtet ønsker det. Jeg går ut fra at landsmøtet gjerne vil det. Men før han får ordet vil jeg gjerne ha presisert: Hverken fra Regjeringen eller sentralstyrets side er der i de informasjoner som er gitt, holdt noen opplysninger tilbake. Den opplysning som det her siktes til, fikk vi av Tage Erlander i går. Vi bestemte oss med en gang for å gi den videre til landsmøtet. Dette har noe med tillitsforholdet mellom partiet og ledelsen å gjøre. Så er spørsmålet om vi fra norsk side har spurt de svenske representanter for å bringe deres standpunkt på det rene. Jeg vil gjerne ha Erlanders bekreftelse på at der under forhandlingene i København ble rettet et slikt spørsmål til dem fra norsk side.

Statsminister *Erlander,* Sverige: Jeg er sterkt i tvil overfor å ytre meg i denne debatt. Landsmøtets enkelte deltakere skal ta stilling til en særdeles viktig sak og skal gjøre det uten at de gjester som er til stede, påvirker deres stillingtagen. Da imidlertid statsminister Gerhardsen har oppfordret meg til å klargjøre innholdet av det svenske tilbudet om en skandinavisk forsvarspakt, mener jeg at det er riktig å imøtekomme hans anmodning, ikke i den hensikt å påvirke landsmøtets beslutning, men

for å gi et bidrag til historieskrivningen om paktforhandlingene, en historieskrivning som selvsagt kan bli av betydning for det fortsatte samarbeid mellom Norges og Sveriges folk. Jeg vil da først slå fast at det svenske tilbudet som ble gitt i Karlstad var forutsetningsløst. Man tilbød fra svensk side et forsvarsforbund som skulle tre i kraft umiddelbart uten at det ble stilt noen vilkår om amerikanske våpenleveranser. Man ville imidlertid ha en beslutning om en programatisk opprustning etter graden av Norges og Danmarks økonomiske evne. Våre norske venner framholdt at mulighetene for en norsk opprustning med egne resurser var meget små og at det av den grunn, men framforalt på grunn av ønskeligheten av å få Amerikas godkjennelse av forsvarspakten, ville være fordelaktig om forsvarsforbundet nok var alliansefritt og tilstrepet å holde seg utenfor krig, men likevel, forsåvidt det angikk Norges og Danmarks opprustning, ble opprustet med amerikansk hjelp. Fra svensk side aksepterte vi dette norske krav. Vi ble derfor temmelig forbauset da det ved Københavnermøtet fra norsk side ble stilt det spørsmål om de amerikanske våpenleveransene utgjorde en uvilkårlig forutsetning for det svenske tilbudet. Vi hadde opprinnelig akseptert de amerikanske våpenleveransene som en imøtekommelse overfor Norge, og jeg tillot meg i København å si at det norske oppslaget med de amerikanske våpenleveransene som støtte til et alliansefritt Skandinavia, var et godt forslag, men at jeg ville ta opp saken med den svenske delegasjon, hvis man for alvor fra norsk side stilte spørsmålet. Etter denne erklæring kom man fra norsk side ikke tilbake til spørsmålet, og jeg fikk av den grunn den oppfatning at det nærmest bare hadde akademisk interesse. Imidlertid var det innen den svenske delegasjon en del representanter som ville ha saken klarlagt, og derfor ble spørsmålet tatt opp i regjeringen som enstemmig erklærte at det svenske tilbud var framsatt uten vilkår. Innen Riksdagen var det flertall for regjeringens standpunkt, idet Bondeforbundet og sosialdemokratenes riksdagsgrupper godkjente det. Derimot anførte høyre og folkepartiets gruppe betenkeligheter mot å gi opp vilkåret med de amerikanske våpen. Jeg var hele tiden av den oppfatning at Norge holdt på den tilknytning til Amerika som våpenleveransene medførte og at spørsmålet om modalitetene for det svenske tilbud bare var teoretisk. Jeg ble bestyrket i denne oppfatning da der på Oslomøtet 29. og 30. januar ikke fra norsk side ble stilt spørsmål om det amerikanske våpenvilkåret. Hvis et slikt spørsmål var blitt stilt, hadde jeg selvfølge-

lig deklarert den svenske regjerings oppfatning at det opprinnelige Karlstadtilbudet for dens vedkommende fremdeles sto ved makt.

Jeg tillater meg fremdeles å ha den oppfatning at spørsmålet om det svenske tilbudets modaliteter ikke kunne ha spilt noen rolle for Norges stillingtagen. Det som hele tiden har stått i forgrunnen i diskusjonen har vært: Strekker det skandinaviske forsvarsforbundet til for å skape trygghet for Norge eller må tryggheten søkes gjennom kontakt med et større sikkerhetssystem? Det synes urimelig å tenke seg når problemstillingen er den, at et fullstendig isolert skandinavisk forsvarsforbund skulle hatt lettere for å skape en følelse av trygghet for det norske folk enn et forbund opprustet med amerikanske våpen. Spørsmålet om det svenske tilbud kan det ha sin historiske interesse å få klarlagt, men jeg kan ikke forstå at partifelle Trond Hegna kan oppfatte klarleggelsen som egnet til å virke som en bombe på landsmøtet.

Einar Gerhardsen: Med hensyn til det svenske tilbud, så anser jeg det nå som fastslått at diskusjonen i Karlstad, København og Oslo ikke dreiet seg om det, men om sikkerhetsproblemet overhodet.

Ordstyreren: Med dette må saken ansees klarlagt og det skulle være unødvendig å komme tilbake til den i det fortsatte ordskifte. Ordstyrerne hadde håpet at det skulle bli mulig å foreta en prøvevotering i kveld, men det er fortsatt mange talere inntegnet. 3 minutters taletid ble vedtatt og strek ble satt.

Enok Slettengen, Elverum: Jeg hørte med stor interesse på Lange og med like stor interesse på Oksvik. Det ville ta seg merkelig ut om vi skulle komme tilbake og si at dette spørsmålet ville ikke landsmøtet ta stilling til. Mange talere har gitt uttrykk for at de ønsker nordisk samarbeid og nordisk forsvarsforbund. Ja, det ønsker også alle arbeidere i Hedmark, men når vi ikke kan oppnå det, så må vi videre. Med det foreliggende forslag vedtar vi ikke pakten, men uttaler oss om den prinsipielt, så regjering og stortingsgruppe kan få den retningslinje som de ber om. Vi har dessverre aldri fått tingene slik som vi ønsket det. Vi har måttet ta tingene som de kommer og slik stiller det seg også for meg nå. Etter min mening er det helt nødvendig at landsmøtet tar standpunkt. Ellers vil kommunistene kunne operere innenfor organisasjonene. Jeg er helt uenig med Johanna Aamlid i at vi, hvis landet kommer i fare, skal la utenriksministeren telefonere til Amerika og si at nå er fienden her.

Ansvarlige folk tar ikke tingene på den måten. Jeg anbefaler derfor flertallets forslag.

Aase Lionæs, sentralstyret: Det som opptar vårt landsmøte i dag er det samme spørsmål som opptar hele verden. Hva har gjort at vi tre år etter krigen igjen beherskes av krigsfrykt så vi må ta ungdommen vår fra nyttig arbeid og sette den inn i militærtjeneste? Er det England eller Amerika som truer vår sikkerhet? Nei, det er fordi Russland helt siden 1945 på en gjennomført konsekvent måte har avslått den vennehånd som hele verden har rakt det. Aldri har Russlands goodwill vært så stor i verden som i 1945. Hva er grunnen til at hvert eneste land som får tilbud om vennskapspakt blir engstelig? Erfaringene fra land etter land. I sosialismens navn driver russerne en trusselpolitikk som fornekter alle frihetens prinsipper. Bak jernteppet kan ikke sosialismen leve, der sitter våre partifeller i fengsel eller de er drevet i landflyktighet. Derfor er vi redd for disse vennskapstilbud og vi er redde for freden. Når de vestlige demokratier er gått sammen, så er det for å skape et bollverk mot angrepspolitikken som Russland driver. Hvordan skal vi kunne sikre og bevare freden for Norge? Vi er klar over at vi ikke kan makte det alene. Alle militære autoriteter er enig om at heller ikke Norden kan det. Alternativene er da isolert norsk nøytralitet. Det eneste som da står tilbake er et forbund med de vestlige demokratier. De Forente Nasjoner er ingen garanti for vår sikkerhet. Derfor skapes regionale avtaler som ledd i arbeidet for freden. En slik avtale er Atlanterhavspakten. Men vi skal være med på å forme Atlanterhavspakten og frita Sovjet-Samveldet for enhver frykt for at vi vil angripe dem. Det er nevnt at Atlanterhavspakten vil irritere russerne. Men her lar vi oss ikke diktere av hva russerne vil eller ikke vil. Da kommer vi i samme situasjon som mange stater sto i overfor Tyskland i 1939. Vi går inn på Atlanterhavspakten for fredens skyld. Hadde vi hatt kollektiv sikkerhet i 1939, ville vi ha vært spart for den siste verdenskrigen. Jeg tror Atlanterhavspakten kan spare oss for den tredje verdenskrig.

Sverre Støstad, stortingsgruppen: Det forekommer meg etter Langes foredrag at vår stilling er klarlagt, og jeg skulle ha ønsket at alle innleggene ville ha vært like nøkterne som hans. Søker vi sikkerhet, må vi være villige til å ofre noe for å oppnå det. Hva er det som skaper usikkerheten? Det er jo at den ene nasjon eller den andre har stått vaklende. Derfor skal vi som tilhører den demokratiske sektor i Europa, samle

oss for å verne freden og friheten. Det er usikkerheten som skaper grunnlag for aggresjon enten som før krigen fra Tyskland eller som i dag fra en av våre naboer i øst. Landsmøtet må ta klar stilling, ikke om pakten i retning av å godta den, men uttale seg om selve prinsippet. Jeg kan ikke skjønne at det er forsvarlig å resonnere som Hegna, at hvis vi går inn i pakten, så vil det bevirke at Sovjet-Samveldet begynner nervekrig med overflyginger etc. Hvorledes vil den nervekrigen da bli hvis vi viser vakling i dette spørsmål? Skal vi ta det standpunkt at skjønt vi hører hjemme i vest, så tør vi ikke ta stilling fordi de knurrer i øst, da vil vi først for alvor oppleve nervekrigen.

Jon Vrå, Drammen: I desember 1946 kom jeg til Tsjekkoslovakia tilfeldigvis til stede på den siste frie konferanse av våre partifeller i Donauområdet. Delvis var utsendingene kommet illegalt til møtet. De kunne fortelle om den siste politiske utvikling i land som Polen, Romania og Ungarn og berettet om hvordan de kjempet mot å bli kominformert. Nå ville de prøve denne siste utvei på å redde friheten. Vi vet hvordan det gikk. Donaukonferansen kom for sent. Jeg snakket med disse folkene og fikk kjennskap til deres tragedie. La oss ikke vente til det blir for sent!

Eugen Pettersen, Oslo: Jeg akter ikke å blande meg bort i storpolitikken, men det er sagt her at vi står i en særstilling i Norge fordi vi har et svakt kommunistisk parti. Men hvis dette landsmøte går fra hverandre uten å fatte beslutning i dette viktige spørsmål, så vil vi gi kommunistene den plattform som de venter på. Rundt om på fagforeningsmøter og på arbeidsplasser fremmer de resolusjoner og de blir vedtatt fordi våre folk er i den situasjon at de ikke kjenner vårt eget partis linje. Hvis vi ikke tar standunkt vil resolusjonsflommen fortsette og vi kan risikere at det blir resolusjonene som kommer til å telle. Russerne kan ta dem til inntekt for seg og for kommunismen i Norge. Det ville være noe i retning av en skandale om landsmøtet skyver fra seg ansvaret i en så viktig sak. Da ville det bli sagt at Det norske Arbeiderparti ikke tør ta standpunkt.

Bernhard Hauglund, Oslo: Som en av de menige medlemmer av partiet, må jeg si at det er vanskelig å ta opp debatten med våre stortalere. Likevel mener jeg at det kan være nyttig at folk utenfra sier sin mening om tingene så vi kan få høre hvor landet ligger. Det fortoner seg ofte annerledes ute i hverdagslivet enn her på landsmøtet. Vi hisser oss opp i debatten,

men vi kommer tilbake til hverdagslivet. Jeg kan ikke forstå annet enn at flertallets forslag innebærer en fullmakt for Regjeringen til at den, når den finner tiden inne, kan slutte seg til pakten. Jeg har samme synet som Oksvik i denne sak. Jeg kan ikke forstå hastverket. Saken må først modnes ute blant de menige medlemmer. Blant arbeiderne er det så stor meningsforskjell i dette spørsmål at vi bør ta oss tid til å undersøke stemningen.

Hjalmar Bergsjø, Finnmark: Jeg er en av de mange som er kommet hit uten andre forutsetninger enn de avisene gir. Det er naturlig at vi, selv etter den orientering som vi nå har fått, føler et tungt ansvar. Men vi fra Finnmark har iallfall intet bundet mandat. Jeg tilhører altså den del av partiet som lever og virker oppe mot jernteppet. Vi mener ikke å stå i noen særstilling eller å ville ha fordel av de vanskelige forhold, vi er en del av partiet som lever og virker i Norge. Etter den lille debatt som har vært om dette spørsmålet, så ser vi Atlanterhavspakten som en fredspakt. Når vi gjør det, så er det fordi vi har tillit til Regjeringen, til partiet og dets ledelse. Vi trenger denne tillit deroppe. Jeg slutter meg til hva vår stortingsmann har sagt og stemmer med flertallet i denne sak.

Sverre Sand, Lofoten: Det er sagt her at Regjeringen er interessert i å vite hva folk mener om dette spørsmål. Da vil jeg som er fra Nordland få si at hvis Regjeringen går lenger når det gjelder militærvesenet, da sier vi nei. Hvis ikke landsmøtet tar prinsipielt standpunkt i dag, så må det være fordi vi ikke vil binde Regjeringen. I farens stund må den bestemme. Men vi må uttale vår mening, den samme som vi ga uttrykk for våren 1945 om at vi går inn for frihet, fred og folkestyre, og vil forsvare det hvis det på ny skulle bli truet. Jeg vil minne om Karl Johanssens ord om at erfaringer synes spilt på menneskene. Når vi ikke kan få det beste, så må vi selvsagt ta det nest-beste. Når alvoret melder seg vil sikkert derfor også alle samle seg om det flertallets forslag gir uttrykk for.

Alf Seweriin, Oslo: Det er beklagelig at mindretallet møter flertallets klare erklæring med et utsettelsesforslag. Alternativene er imidlertid om vi skal gå sammen med de vestlige demokratier eller i et isolert forsvarsforbund uten politisk eller militær støtte fra vest. Hegna mener at et isolert forsvarsforbund gir oss sikkerhet. Det kan være et vurderingsspørsmål, men i stedet kommer mindretallet med forslag om utsettelse. Det er ingen som med glede treffer en avgjørelse som vi nå er

nødt til både av hensyn til landets sikkerhet og arbeiderklassens framtid. Det er dem som mener at vi skal vente til kontraktens paragrafer foreligger utarbeidet, men prinsippet, som landsmøtet her skal ta stilling til har vi tilstrekkelig grunnlag for å vurdere. Noe som er egnet til å skape større usikkerhet enn utsettelse kan landsmøtet ikke foreta. Hegna beskrev nervekrigens følger hvis vi slutter oss til pakten. Men hvorledes vil den arte seg hvis vi ikke gjør det? Stiller vi oss utenfor det forsvarsmessige og politiske samarbeid i vest, vil det også få uttrykk i forfordeling av andre ting som vi trenger. Politisk vil det være noe av et selvmord om vi ikke fører forsvars- og utenrikspolitikk i samsvar med våre interesser.

Bendik Øyan, Oslo: Jeg kommer ikke her for å vitne. Jeg er enig i det som er gjort hittil og min gruppe — sjøfolkene — har tatt sin stilling. Vi er helt enig med flertallet i dets forslag. Men jeg forlangte ordet fordi jeg mener at denne debatt er av like stor indrepolitisk interesse. Jeg vil benytte disse stakkars tre minutter til å slå et slag for den mest demokratiske gren av vårt forsvar, for Heimevernet. Dessverre har vi fått altfor små bevilgninger til vernet. Når vi nå fatter dette vedtaket, så bør vi også sørge for å sette Heimevernet i stand, så de kan møte fienden på hvert gatehjørne. Det må få utstyr og uniformer så det slipper å opptre som partisaner og vi kan ikke tolerere at Heimevernet avspises med så dårlige geværer at det er uråd å treffe blink med dem!

Sigurd Johansen, Østfold: Vi menige her bør også gi uttrykk for vår oppfatning. Meningene kan være forskjellige, men der hvor jeg er kjent stiller de aller fleste seg skeptisk til pakten fordi de tror at den vil føre vårt land inn i faresonen. Såpass viktige saker som denne bør vi få forelagt i såpass god tid at medlemmene kan få anledning til å sette seg inn i dem. Det er gammel praksis i vår bevegelse. Da får vi den heldigste løsning med de minste friksjoner. Jeg savner forresten også samarbeid mellom arbeiderorganisasjonene i de enkelte land når det gjelder så viktige spørsmål som krig og fred og demokrati. Vi må komme tilbake til den gamle gode praksis også på dette område. Det hviler et stort ansvar på oss, men så vidt jeg kan se har vi ikke noe valg. Saken er fremmet på en slik måte at man allerede på forhånd har bundet seg. Jeg beklager det. Saken burde vært bedre forberedt og ledelsen burde ikke ha bundet seg.

Harald Olsen, Finnmark: Det har liten hensikt her å innlate seg på militærstrategiske spekulasjoner, men la meg få si noen

ord som representant for Finnmark. Tranmæl sa at frykt var det verste vi kunne la oss beherske av. Vi har hos oss ennå ikke vært utsatt for frykt. Den gjør seg sterkt gjeldende i andre landsdeler. Men jo lenger usikkerheten og vaklingen varer, des større fare er det for at frykten kan komme til å gjøre seg gjeldende. Ennå lever vi hos oss på tradisjonene fra Alta bataljon i 1940 og vi vil også i framtida ha klare linjer. La det ikke bli noe silketeppe mellom oss og grannen i øst. La oss heller henge opp et godt solid vadmelsteppe og ikke være redd for å legge av oss gummisålene og trampe litt med sjøstøvlene. Det er sagt at det ikke er noen tidsnød. Derfor har vi da også heldigvis tid til å ta avgjørelsen uten noe press og i full frihet. La oss slippe å komme i den situasjon å måtte ta avgjørelsen i krigstider.

Dyrdal, Sør-Trøndelag: Utenriksministeren ga oss i sitt foredrag ikke stort flere opplysninger enn vi allerede hadde fra før gjennom pressen. Nordahl sa her at spørsmålet ikke gjelder A-pakten. Det er imidlertid en form for lureri. Selv om det ikke er sagt direkte i flertallets forslag, så har vi med det akseptert pakten. Jeg vil spørre utenriksministeren om han virkelig mener at vi skal ta standpunkt til ting som ikke er lagt fram for oss. Han sa at overfor store forsamlinger var det ikke mulig å gi alle opplysninger. Men vi må ha rett til å få vite alt. Tranmæl betegnet saken som en prinsippsak. Etter min mening er det imidlertid en praktisk-politisk sak. Våre folk må stå fritt i Stortinget. Jeg er helt overbevist om at det vil tjene partiet best. Det er stor meningsforskjell om Atlanterhavspakten og vi står foran et valg. Vår stillingtagen kan bli avgjørende for om vi skal kunne holde flertallet.

Hesselberg-Johansen, Akershus: I den situasjon som foreligger skal vi stake ut veien som hele det norske folk skal gå. Langes redegjørelse var overbevisende saklig og logisk. Problemene er i virkeligheten ganske enkle og lettfattelige. Gerhardsen, Koht, Nordahl, Tranmæl og flere har iallfall overbevist meg om at den kurs vi skal følge for å kunne stå røkken mot det presset som rettes mot oss. Vi hører til mannskapet på statsskipet og vi er interessert i at kursen er stø og rett. Det hviler et stort ansvar på stortingsmenn og statsråder som skal fastlegge den, men vi skal ikke la dem stå alene. Vi skal også være med å stikke ut kursen når skuta er i ureint farvann. Det tomrom som det tidligere er snakket om vil kunne bli så trangt at vi en vakker dag står mot muren og med armene oppad

strekk. Glem heller ikke at vi henter våre livsfornødenheter over havet. Til slutt vil jeg takke Finnmark for det standpunkt som de der har tatt.

Sverre Enger, Oslo: Jeg vil slutte meg til Håkon Lie når det gjelder kravet om at landsmøtet må ta en avgjørelse med henblikk på stillingen innen fagforeningene. Når folket nå stemmer for de resolusjoner som kommunistene kommer trekkende med, så er det fordi det hersker tvil. Landsmøtet må fjerne denne tvil. Dere får stemme hvordan dere vil, men personlig vil jeg anbefale flertallets forslag. Vi har opplevd litt av hvert her i Oslo foran dette landsmøte. En del intellektuelle fant det opportunt å delta i åpne møter mot partiet, de motiverte sin stilling med at de var motstandere av Atlanterhavspakten. Mindretallet her har valgt en annen form, de vil ha utsettelse. Men det vil jeg betegne som en farlig la-skure-politikk. La oss få ren luft!

Jonas Brunvoll, Akershus: Hitler gjorde sin største utenrikspolitiske tabbe da han tok Tsjekkoslovakia. Dermed utløste han krigen. Fostervold står her og sier at det som skjedde i Tsjekkoslovakia var av indrepolitisk natur. Han tar feil. Alle der nede visste at de valg som foresto ville komme til å vise nederlag for kommunistene. Men alle visste også at den russiske viseutenriksminister var til stede i Praha som regissør, de visste at der lå en sterk russisk garnison i landet, innkvartert som rekonvalesenter fra den røde armé i Hotel Imperial i Karlsbad. I nærheten ligger Europas rikeste uranfelter. I dag drives de av russerne ved hjelp av fanger fra konsentrasjonsleirene. Tsjekkerne selv er ikke et øyeblikk i tvil om at russerne sto bak aksjonen i februar. De har formet et slagord der nede: Heller en vinter uten koks enn resten av livet i Sibir. Åndsarbeiderne må jo bestandig finne på noe originalt. Nå har de funnet ut at etterat den nordiske forsvarsunion sprakk, så skal vi satse vår sikkerhet på den sprekken! Typisk for åndsarbeiderne er også at etterat Gallup har gjort fiasko i Sverige og Amerika, så skal de bruke den som argument i denne sak. Oksviks argumentasjon var det beste argument for flertallets forslag. Den beste nervemidisin mot det som kan komme er en 100 prosent oppslutning fra denne forsamlings side om flertallsforslaget.

Olav Larssen, Sentralstyret: Jeg vil gjerne si noen ord om dette at vi kommer i så dårlig selskap. Det vil vi jo nødig. Men skal vi leve i denne verden, så risikerer vi alltid det. Bare eneboere kan unngå å komme i dårlig selskap. Før den siste krigen søkte vi å innrette oss slik at vi ikke skulle komme i dårlig sel-

skap. Men vi unngikk det ikke likevel, mange av oss. Vi havnet i S.S.-leire og griser hadde det ikke verre enn oss. Vi vil nødig komme i den samme situasjon. Mange har her etterlyst hva pakten inneholder. Men så mye vet vi nå iallfall om den at vi trygt kan gi en prinsipiell uttalelse. Vi vet ikke bestandig alt om en organisasjon som vi akter å melde oss inn i. Men når vi er kommet inn, kan vi øve vår innflytelse på f. eks. om hvem som skal kunne bli medlemmer av organisasjonen. Jeg tror ikke at det etter denne dag vil være mulig for et lite land å skaffe seg sikkerhet som vi trodde vi kunne gjøre det i gamle dager. Vi bør regne med en lang uroperiode, med nervekrig, press og eksplosjoner. Landet vårt ligger utsatt og det er egnet til å gjøre oss ennå mer urolig at de som ligger oss nærmest fører en aggressiv utenrikspolitikk. Det er en koloss som eser ut over sine gamle grenser. Sovjet har jo tatt flere landområder etter krigen enn Hitler-Tyskland tok i 1939. Det hersker noenlunde enighet i vurderingen av den stilling verden er kommet i og det er enighet om at vi bør søke det maksimum av sikkerhet vi kan få. Men følger vi nøytralitetslinjen kommer vi inn i en usikkerhet som ingen er tjent med.

Sig. Evang, Vest-Opland: Landsmøtet ville unnlate å gjøre sin plikt hvis det unnlot å ta standpunkt. Men jeg vil stille et spørsmål til landsstyrets flertall når det gjelder innstillingen. vi innbys til å fatte beslutning om at det er umulig å gjennomføre en skandinavisk pakt. Er det nødvendig å si noe slikt i beslutnings form? Mange tvilere i salen ville føle større sikkerhet hvis de ikke ble nødt til å si noe om det. Situasjonen kan endres, og vi bør ikke avskjære oss adgangen til å få hele Skandinavia med på samme vei som Norge.

Anna Guttelvik, Kristiansund: Det er sagt flere ganger at vi ikke har kjennskap til hva vi går til. Men vi har jo fått sakslista og vi kjenner faremomentene. Da vårt årsmøte valgte utsendinger til landsmøtet ble vi satt inn i den utenrikspolitiske situasjon. Folket venter at vi som i alle andre politiske spørsmål viser vei. Vi kan derfor ikke utsette avgjørelsen. Vi sier til vår regjering at vi er enig i hva den hittil har gjort. Vi må ta standpunkt, selv vi mødre med våre sønner som venter på svar.

Sunniva Hakestad-Møller, Haugesund: Mange sier om oss haugesundere at vi alltid følger våre stortingsmenn trofast og derfor gjør vi det vel også nå. Som barn fra forrige krig og oppvokset i krisetider vil jeg si at vi alltid har levet i angst for freden og friheten. Før 1940 var jeg av den mening av noe av

det svakeste på vårt program var forsvaret og nedrustningen, men da 9. april kom var troen på opprustning av et litet land ryddet av veien. Stormaktene vil nå engang drive oss små stater foran seg. Mindretallets standpunkt er derfor diktert av dets historiske syn. Vår geografiske beliggenhet har liten betydning, men vi er helt avhengig av stormaktene. Vi burde kanskje ha større tillit til vestmaktene i dag enn i 1940, men har vi ikke også demokratiske partifeller i Spania? Jeg har med interesse hørt på Hegna i dag. Han mente noe annet da han for en tid siden var hos oss i Haugesund. Det ville vært lettere om vi kunne tatt folkeavstemning om saken.

Ivar Skjaanes, Trondheim: En gang sa vi: Arbeiderne har ikke annet å miste enn lenkene sine. Et annet slagord var: Arbeiderne har ikke noe fedreland. Det var gode grunner til å se det slik dengang. Når de borgerlige mante til forsvar, møtte vi med knappen med det brukne gevær. Da den borgerlige ungdom sang «Ja, vi elsker», svarte vi med våre antimilitære kampsanger. Men det skjedde noe i 1935. Vi fikk en arbeiderregjering, vi fikk den politiske ledelse i landet. Den ledet kampen mot krisen med en slik god virkning at hele folket kom i arbeid. Det ga arbeiderklassen en sikker kjensle av å ha et fedreland. Etternølerne i så henseende ble overbevist da vi ble hærtatt og mistet friheten. I 5 lange år kjempet vi sammen med våre allierte for å slå tyranniet våpnene av hånden. I den kampen var arbeiderungdommen med. Den er like oppglødd i dag og krever å bli satt i stand til å forsvare sitt land og demokratiet og de kår som vår regjering har gitt oss. Ungdommen er gått inn for å bygge vårt forsvar på demokratisk grunn. Den har lært å synge fulltonende: Ja, vi elsker dette landet. Gi derfor ungdommen den tillitserklæring som det vil være å vedta flertallets forslag!

Olav Oksvik: Jeg må si at den tilslutning vi har fått i dag, iallfall hva talerne angår, var større enn jeg ventet etter det møtet vi hadde i går. Ingen av de talere som har vært oppe har endret mitt standpunkt. Nå som før mener jeg at det ikke foreligger tilstrekkelig klarhet til å vedta flertallets forslag. Det er sagt av enkelte at Atlanterhavspakten gir visse garantier og at vi som er motstandere av den ser for snevert på det og har for mange betenkeligheter. Men har vi først bundet oss til pakten, så vil det ikke være så lett å trekke seg ut av den. Vi kan ad omveier bli trukket inn i andre konflikter. Vi kan få en Middelhavspakt og der vil også U.S.A. måtte stå som garantist. En

Stillehavspakt vil også U.S.A. måtte garantere. Vår tilslutning til Atlanterhavspakten vil kunne trekke oss inn i hvilken som helst konflikt i verden. Norden ligger ikke i noen særlig utsatt faresone, men vi trekkes automatisk inn i nervekrigen mellom de to store motstandere. Jeg vil bare si at vi fastholder mindretallets forslag.

Halvard M. Lange: Vi er sikkert alle enige om at debatten har vært meget nyttig. De vanskelige problemene vi står overfor er blitt allsidig belyst. Det er en glede å kunne konstatere at diskusjonen er blitt ført så saklig og på et så høyt nivå. Jeg skal så kort jeg kan prøve å svare på noen av de spørsmål som har vært reist i debattens løp.

Trond Hegna hevdet at det var vår utenrikspolitikk som hadde ført til at stormaktenes strategiske interesse for norsk område var blitt så stor som den er i dag. Til det er bare å svare at stormaktenes interesse i norsk område er der fordi vi ligger der vi ligger på verdenskartet, og fordi krigsteknikken i den senere tid har utviklet seg slik den har. Det er nettopp disse faktorene som gjør at hvis den spenning som i dag rår mellom stormaktene, skulle øke ytterligere, hva alle gode makter måtte forby, og føre fram mot et krigersk oppgjør, ville vi ha forsvinnende muligheter til å bli liggende utenfor. I en slik situasjon ville det være overhengende fare for at vi ble utsatt for angrep. Overfor den eventualiteten kan ingen ansvarlig norsk politiker forsvare ikke å gjøre det som gjøres kan for at vi så langt det er mulig sikrer oss hjelp hvis vi skulle bli angrepet. Det viktigste for oss, det som alltid må være hovedsynspunktet i all vår politikk, er imidlertid at vi bidrar til å forebygge at spenningen mellom stormaktene blir så stor at faren for angrep blir aktuell. Og det er her, i synet på hvordan vi best bidrar til en slik forebyggende politikk at vurderingen er forskjellig, — forskjellig de nordiske land i mellom og forskjellig på dette landsmøte. Det er dem som mener at en nordisk nøytralitet, eller hvis den er mulig å realisere, en isolert norsk nøytralitet, er det beste middel i en slik forebyggende politikk, og at et nøytralt Norden, eller et nøytralt Norge, nettopp i kraft av sin nøytralitet kan spille en formidlende rolle i forholdet mellom stormaktene. Vi hadde vel her i landet i den første tiden etter frigjøringen større illusjoner om mulighetene for en brubyggingspolitikk enn de hadde det i noen av våre naboland. Jeg ser det slik at etter grunnleggingen av Kominform, som slo fast at verden var delt i to, var muligheten for en slik brubyggings-

politikk ødelagt. Den endelige bekreftelsen på at det var tilfelle, fikk vi med det kommunistiske kupet i Tsjekkoslovakia og Masaryks død kort etter. Det andre synet, som er det jeg har gitt uttrykk for og som er Regjeringens, er at det beste bidraget til en varig avspenning mellom stormaktene og dermed til å forebygge faren for krig, yter vi ved å gå inn i et solidarisk samarbeid, også på det forsvarspolitiske område, med de vestlige demokratiene.

Statsminister Erlander har gjennom sitt innlegg her bidratt til å oppklare de misforståelsene som måtte ha gjort seg gjeldene om forutsetningene for det svenske forslaget om et alliansefritt skandinavisk forsvarsforbund. Av hensyn til den framtidige historiskrivingen tror jeg det kan være riktig å fylle ut med et enkelt trekk det bildet han ga. Det var *ett* punkt Erlander ikke nevnte, og det var det som lå imellom møtet i Karlstad og møtet i København. Da vi var sammen i Karlstad, forelå enda ikke sluttinnstillingen fra den skandinaviske forsvarskommisjon. Det er riktig at de svenske regjeringsmedlemmene i Karlstad og siden utenriksminister Undèn i den svenske remissedebatten ga uttrykk for at Sverige var villig til å gå inn i et solidarisk forsvarsforbund med Danmark og Norge, bare mot løfte om en betydelig dansk og norsk opprusting så snart den ble mulig. I innstillingen fra den skandinaviske forsvarskommisjon avga de svenske delegerte, som riktignok var sakkyndige og ikke politikere, et votum hvor de sa at hvis det ikke kunne skapes sikkerhet for at Danmark og Norge kunne få våpenleveringer vestfra med tilstrekkelig høy tidsprioritet og på gunstige nok økonomiske vilkår til å muliggjøre en rask og betydelig opprusting, måtte en i stedet for et forpliktende forsvarsforbund, falle tilbake på et uforpliktende forsvarssamarbeid. Det var på grunn av motsetningen mellom det standpunkt den svenske regjerings medlemmer hadde gitt til kjenne og det standpunktet de svenske sakkyndige ga uttrykk for i sitt særvedtak, at vi stilte de spørsmål vi stilte i København — og fikk det svar som Erlander her har gjort rede for.

Jeg vil ellers gjenta at det ville ikke spilt noen avgjørende rolle om det på Oslomøtet var blitt opplyst at den svenske regjering hadde gått tilbake til standpunktet fra Karlstad. Det som skiller er ikke i første rekke spørsmålet om forutsetningene for og tempoet i en norsk og dansk opprusting, det som skiller er vurderingen av hva som er de beste veiene for oss i Skandinavia til å trygge vår egen fred og til å være med å sikre

freden i verden. De to syn som her står mot hverandre er det svenske, som bygger på tanken om en solidaritet begrenset til de tre skandinaviske land, og det norske som bygger på tanken om solidaritet i et kollektivt sikkerhetssystem sammen med de store vestlige demokratiene.

Sigurd Evang spurte o mvi ikke i konklusjonen på landsstyrets flertallsinnstilling kunne sløyfe konstateringen av at det for tiden ikke har vært mulig å nå fram til et forpliktende skandinavisk forsvarsforbund. Jeg kan naturligvis ikke tale på landsstyrets flertalls vegne. Jeg kan bare som min personlige mening si at jeg mener denne konstateringen er absolutt nødvendig for å skape den klarhet som det i øyeblikkets situasjon er vesentlig blir skapt.

La meg si et par ord om vår vurdering av risikomomentene i forholdet til Sovjet-Samveldet. I Regjeringen har vi sett det slik at Sovjet-Samveldet ikke vil gå til skritt, hverken overfor oss eller noe annet sted i verden, som de selv mener sannsynligvis vil utløse en ny storkrig. Nettopp fordi vi vurderer Sovjetregjeringens holdning slik, mener vi at en uttalt og paktmessig forankret solidaritet med de store demokratiene i vest, gir oss den største grad av sikkerhet som det er mulig å oppnå i denne ufullkomne verden.

Det har vært sagt at det er så lite vi vet om Atlanterhavspakten. Det er nå tross alt ikke så rent lite, det vi vet. Den skal være en regional pakt, underordnet bestemmelsene i F.N.-paktens artikkel 51. Den skal bygge på prinsippet en for alle og alle for en, hvis noen av deltakerstatenes områder i Europa eller Nord-Amerika blir angrepet. Den vil ikke kreve at noen deltakerstat ruster opp slik at det går ut over den økonomiske og sosiale gjenreisingen som i alle tilfelle må ha første prioritet. Den vil bygge på prinsippet om samarbeid mellom likeverdige partnere, og alle parter vil ha samme stemme i de konsultative organer som forutsettes opprettet. Det standpunkt vi har tatt til spørsmålet om baser på norsk område i fredstid, vil ikke skape noen vansker for oss om vi går med i en Atlanterhavspakt. Det har ikke vært tanken fra amerikansk side å kreve amerikanske baser på norsk område. Det har heller ikke vært tanken å kreve fellesbaser for forbundslandene hvis ikke vedkommende deltakerland selv ønsker slike baser.

Trond Hegna sa at det hadde vist seg at dette med tidsnøden var blendverk. Det enkle som er skjedd og som har forandret timeplanen er at det har vært utenriksministerskifte i De forente

Stater. Det har ført til at det vil gå noe lenger tid før det foreligger et endelig utformet paktutkast. Takket være det, får vi også bedre tid på oss enn vi kunne forutsette umiddelbart før nyttår, da vi ennå ikke kjente noe til at det ville bli et slikt utenriksministerskifte.

En del av talerne har hevdet at vi her innbyr landsmøtet til å ta standpunkt til norsk tilslutning til Atlanterhavspakten. Det er det selvsagt ikke spørsmål om. Det er ingen sak som et enkelt partis landsmøte kan avgjøre. Det må avgjøres av Regjeringen i samarbeid med Stortinget. Det vi ber dette landsmøte om og som vi mener landsmøtet må ta stilling til, det er å gi sin tilslutning til den prinsipielle retningslinjen i vår utenrikspolitikk slik den er uttrykt i flertallsinnstillingen fra landsstyret. Hvis landsmøtet med overveldende flertall vedtar den innstillingen, vil det ha gitt oss som skal arbeide videre med sakene, den nervemedisin som vi eventuelt måtte komme til å trenge i tiden framover.

Einar Gerhardsen: Det er et spørsmål som det er ubehagelig å svare på. Fra representanter i salen er det nemlig spurt om det forholder seg slik at det vil bety økt økonomisk belastning og med det lavere levestandard å slutte seg til Atlanterhavspakten. Det motsatte er naturligvis tilfelle. Den side av saken bør imidlertid ikke få innflytelse på vårt standpunkt. I tillegg til det Lange svarte Sig. Evang vil jeg si at fra landsstyrets flertall ligger det en realitet i uttrykket — for tiden. Vi vil ikke låse fast noen ting, ikke stenge noen dør for nordisk samarbeid. Hva som avgjøres ved å vedta landsstyrets flertallsforslag er å gi en tilslutning til prinsippet om at Norge skal prøve å løse sitt sikkerhetsproblem i samarbeid med de vestlige demokratier. Hvis Stortinget i løpet av de nærmeste dager gjør det samme, er det skapt prinsipiell klarhet av vesentlig betydning. Det er både nyttig og nødvendig. Sigurd Johansen fra Sarpsborg ville gjerne ha et vedtak som gir partiet fritt slag. Vi har hittil ikke stått gunstig i forholdet til kommunistene. I det øyeblikk partiets landsmøte tar standpunkt i prinsippet, vil det bli enklere og klarere. Men dermed er intet avgjort om den videre behandling. Det bør landsmøtet av rent konstitusjonelle hensyn ikke gjøre, og heller ikke av praktiske grunner. Vi må vite hva vi går til, blir det sagt. Ja, før vi tar endelig stilling til pakten skal vi vite hva den inneholder. Det må Regjeringen vite hvis den foreslår for Norges Storting å godta pakten. Da må den legges fram for Stortinget. Og Stortinget vil komme til å

granske hvert ord som står i pakten. Når det gjelder tidsfristen, så står et spørsmål tilbake: hvorvidt vi fra norsk side allerede med en gang skal gi uttrykk for ønske om innbydelse til å ta del i drøftelsene. Mange her har gitt uttrykk for at vi bør gjøre det. Det har sin mening når flertallsforslaget ikke nevner Atlanterhavspakten og det har sin mening når det ikke sies noe om hvorvidt vi ønsker å delta i det forberedende arbeid. Dermed vil Regjeringen stå fritt. Mange mener det og selv er jeg nærmest av samme mening, men vi skal være oppmerksom på at mange partifeller og mange andre har den oppfatning at vi kanskje bør vente. Det kan være vel begrunnet. Både Regjeringen og andre ansvarlige instanser overveier dette meget nøye.

Så er da landsmøtet kommet til det punkt at det for partiets vedkommende skal tas en avgjørelse. Jeg vet at mange av landsmøtets representanter har hatt det ondt foran denne avgjørelse. Det ville være rart om det ikke var slik. Følelsen av tingenes ansvar fører dette med seg. På den annen side tror jeg ikke at noen viker tilbake for å ta standpunkt. Det er nå engang et ansvar som er lagt på vårt parti. Vi har drøftet saken gjennom en lang og god debatt, vi har nøye overveiet saken hver enkelt av oss og vi respekterer hverandres standpunkt. Når landsmøtet på partiets vegne har tatt standpunkt, tror jeg stillingen vil bli klarere både for partiet og for hver enkelt partifelle.

Ordstyreren hadde ment å foreta en prøvevotering — ikke som pro og kontra men slik at det ble votert positivt over hver innstilling, landsstyrets flertalls-, mindretalls- og Johanne Aamlids forslag.

Voteringen, som foregikk ved håndsopprekning, viste at det ble avgitt 329 stemmer for landsstyrets flertallsinnstilling og 35 stemmer for mindretallets innstilling. Fru Aamlid trakk sitt forslag tilbake.

Dagens møte ble dermed hevet.

Formiddagsmøtet søndag 20. februar.

Ordstyrer: *Oscar Torp.* Sekretær: *Olaf Berg-Hansen.*

Protokollen fra ettermiddagsmøtet lørdag ble referert og godkjent.

Ordstyreren: Vi sa i går under voteringen at voteringen i internasjonale spørsmål blir betraktet som en foreløpig votering. Dirigentene er enig om å foreslå at vi betrakter denne voteringen som endelig votering.

Olav Oksvik: Jeg vil som ordfører for mindretallet i landsstyret, etter den voteringen som falt i går og etter den debatten som ble ført, for min del trekke mitt forslag tilbake og henstille at en vedtar landsstyrets flertallsinnstilling. Dette betyr ingen meningsendring fra mindretallets side, men når et så stort flertall har stemt for flertallsinnstillingen, vil jeg ikke at de stemmene som var mot skal virke som en demonstrasjon. Jeg henstiller til mindretallet å gå med på en enstemmig votering.

Ordstyreren: De som ønsker å stemme mot flertallets innstilling, viser det ved stemmetegn! — Jeg anser at flertallsinnstillingen ved den endelige voteringen er vedtatt enstemmig av landsmøtet.

Ordstyreren refererte telegrammer fra Bryn og Østensjø a.u.l., Grefsen og Disen a.u.l., Beiarn herredsparti, Nordland og Sørvaranger arbeiderparti.

Landsmøteperioden (pkt. 3 b).

Hjalmar Dyrendahl: Redaksjonskomitéen fikk oversendt innstillingen om to-årige landsmøteperioder, om fire-årige perioder og Trygve Brattelis forslag I om fire-årige perioder med et landsmøte på 400 representanter og utvidelse av landsstyret til 57 medlemmer.

Komitéen innstiller enstemmig på Trygve Brattelis forslag, med den endring at landsstyret blir utvidet fra 37 til 54 medlemmer med to representanter fra hvert fylke, men bare én fra byene Bergen, Stavanger og Trondheim.

Martin Tranmæl: Jeg foreslår at Trygve Brattelis forslag blir oversendt til sentralstyret. Det er så inngripende at det bør bli behandlet på skikkelig vis. En bør se på valgordningen og spørsmålet om distriktene skal velge landsstyret. Forslaget har ikke vært forelagt sentralstyret og har ikke vært behandlet i avdelingene.

Ordstyreren: Vi må diskutere utsettelsesforslaget først.

Einar Edvardsen: Jeg vil peke på de organisasjonsmessige vansker som redaksjonskomitéens innstilling vil føre med seg i enkelte fylker. I vårt fylke (Møre og Romsdal) har vi tre distriktsorganisasjoner og får to representanter i landsstyret. Jeg håper alle forstår vanskene. Vi bør overveie å opprette et representantskap der alle distriktene er med. Dette er ikke utredet som det bør, og jeg anbefaler Tranmæls forslag.

Trygve Bratteli: Dette dreier seg om enkle organisasjonsspørsmål. Landsmøtet er klar over at vi må finne en annen ord-

ning enn før. Hvis jeg hadde valget mellom to-eller fire-årige perioder, ville jeg velge to-årige. Men det er et spørsmål om hensiktsmessigheten av å få en bedre kontakt med partiforeningene i distriktene. Ordningen av landsstyret er avgjørende for om representantene skal velge to- eller fire-årige perioder.

Votering: Tranmæls forslag ble forkastet med stort flertall.

Ordstyreren: Vi går over til debatt om realiteten.

Ragnar Kristiansen, Buskerud: Er det forutsetningen at landskommunalkonferansen skal falle bort hvis vi vedtar Brattelis forslag?

Trygve Bratteli: Det står ingenting i lovene om landskommunalkonferansen, og vi har ikke funnet det nødvendig å kalle den inn etter krigen.

Martin Tranmæl: Jeg vil anbefale to-årige perioder. Landsmøtet bør komme sammen oftere, men jeg vil tilrå at en viser resignasjon og går med på 300 representanter på landsmøtet. Det er et økonomisk spørsmål, og vi burde spare også utvidelsen av landsstyret. En slik ordning vil være til beste for partiet.

En gikk så til votering.

Trond Hegna spurte om en ikke først kunne votere over toårige perioder, og ordstyreren hadde ikke noe mot det.

Votering: Med 153 mot 141 stemmer ble det vedtatt at det skal være fire-årige landsmøteperioder.

Landsmøtet vedtok enstemmig forslaget om at landsmøtet skal bestå av 400 representanter.

Utvidelsen av landsstyret fra 37 til 54 medlemmer ble vedtatt mot 1 — en — stemme.

Dyrendahl: Organisasjonskomitéen har fått oversendt et forslag fra Buskerud om kontingenten. Satsene er jo vedtatt her, men Buskerud og et annet fylke har høyere kontingent. Forslaget gikk ut på at fylkespartiene selv skulle bestemme kontingenten. Komitéen er enig i prinsippet og foreslår:

«Fylkes- og kretspartiene kan med sentralstyrets godkjennelse vedta høyere kontingentsatser.»

Votering: Redaksjonskomitéens innstilling ble enstemmig vedtatt.

Ordstyreren: Vi kan nå gå over til punkt 7 på sakslista. Deretter følger punkt 8, og vi må bli ferdig med disse i formiddagsmøtet slik at vi kan begynne på punkt 10 i ettermiddag.

Tranmæl: Innstillingen om grunnsyn og retningslinjer er ferdig. Vi kan vel ta det med det samme.

Bratteli: Jeg ber redaksjonskomité II møte på vanlig sted,

og hvis noen har forslag til punkt 7 og 8, må de komme med dem straks.

Frithjof Olsen: Jeg gjør merksam på at det er en del punkter i sak 9 som vi ikke er ferdig med.

Ole Øisang fikk deretter ordet for å gjøre rede for redaksjonskomité I's innstilling.

Grunnsyn og retningslinjer.
(Fortsatt behandling.)

Ole Øisang: Vi fikk mange forslag, og jeg kan ikke gå inn på alle, men skal legge fram konklusjonen med engang.

Forslaget fra Nils Kvam og Sigurd Evang sendte vi til redaksjonskomité II.

I punkt II, 7, skal tredje avsnitt lyde:

«Store deler av nasjonalformuen — naturrikdommer, fabrikker, transportmidler, varer osv. — er i hendene på et mindretall som har øvd og øver en urimelig innflytelse i det økonomiske liv.»

I punkt II, 8, skal innledningen lyde:

«Dette økonomiske system har ført til store ulikheter og klasseskilnad i samfunnet når det gjelder vilkår og muligheter.»

Siste avsnitt i avsnitt 8 går ut.

I punkt III skal siste punkt av avsnitt 11 ha følgende ordlyd:

«Ikke noe menneske og ikke noen grupper av mennesker må ha rett til å fremme sine interesser til skade for fellesskapet.»

I punkt IV skal annet avsnitt i avsnitt 13 lyde:

«På visse felter vil samfunnet være best tjent med privat drift.»

Resten av setningen går ut.

Innledningen til avsnitt 14 skal være slik:

«I jordbruket skal heimen og garden trygges for den arbeidende bonde, hans familie og slekt. Fiskerne skal eie de båter osv.»

Siste punkt i avsnitt 16 skal lyde:

«Særlige sterke grunner er det til å overta næringsgrener som blir kontrollert av monopoler eller noen få store firmaer, virksomhet som ikke arbeider tilfredsstillende under privat ledelse og naturrikdommer som ikke blir nyttet ut på forsvarlig måte.»

I punkt V skal femte avsnitt i avsnitt 24 ha denne ordlyd:

«Vi skal ha full møtefrihet og organisasjonsfrihet, religionsfrihet og frihet i samvittighetsspørsmål.»

Forslag fra Kristne Arbeideres Forbund til avsnitt V, punkt 24, fant vi at det var uforsvarlig å ta med. Siden har Kristne Arbeideres Forbund bedt om å få med et annet forslag, men jeg kan ikke ta det opp på vegne av komitéen.

Komitéen vil på ny understreke det som var forutsetningen før, nemlig at programmet blir omsatt til nynorsk og ellers redigert i et moderne norsk.

Helmer Kinns forslag:

«Hva kristendom angår anser vi den som en av de byggende faktorer i vår samfunnsutvikling.»

Forslaget var satt fram på vegne av Kristne Arbeideres Forbund.

Ordstyreren: Jeg går ut fra at det nå ikke blir noen debatt og at vi kan gå til votering straks.

Kinn: Jeg takker for den toleranse som er vist oss. I en særkonferanse etter at innstillingen var kjent, kom vi til at denne ikke var tilstrekkelig. Religionsfrihet er ikke nok. Vi erkjenner at edruelighetsarbeidet og opplysningsarbeidet er av grunnleggende betydning, men jeg håper at landsmøtet vil være så forståelsesfullt at det også anser kristendommen som en grunnleggende faktor.

Votering:

Avsnitt I, II, III, IV ble vedtatt med de endringer som var foreslått.

Ved voteringen om avsnitt V ble tilleggsforslaget fra Kristne Arbeideres Forbund forkastet med stort flertall.

Avsnitt VI og VII ble enstemmig vedtatt.

Boligsaka (punkt 7).

Nils Hønsvald: Jeg har ikke tid til en grundig behandling av spørsmålene, men kan bare streife inn på dem.

Først må jeg gjøre oppmerksom på at det ikke bare er boliger som skal bygges, men også mange andre ting, og jeg antar at det ikke er så få av representantene som har i oppdrag fra sine hjemsteder å purre på de søknader som er sendt myndighetene om byggetillatelser for skoler, forretningsbygg, industribygg, sykehus m. v.

I det såkalte materialbudsjettet er de bygningsmaterialer som står til disposisjon fordelt på de forskjellige interessegrupper. Den største kvoten går til boliger som får en materialmengde som svarer til 1 mill. m² golvflate. Til industri og håndverk er oppført 300 000 m², til jordbruk og hagebruk 220 000 m²,

til fiskeri 55 000 m², til det alminnelige skolevesen 43 000 m², til hoteller og restauranter 32 000 m², til handels- og kontorbygg m. v. 22 000 m², til offentlige administrasjonsbygg 12 000 m² og til sykehusbygg m. v. 20 000 m². De andre kvotene er mindre. Jeg kan nevne at Landbruksdepartementet får 5 000 m² til sin skolevirksomhet og at der til oppførelse av forsamlingshus, kirker og kinoer bare er ført opp 1 400 m² golvflate. Utenom disse tallene kommer så det som trenges i Finnmark og Nord-Troms.

Når en trekker fra de materialene som er avsatt til Finnmark og Nord-Troms, utgjør boligbyggingens andel av hovedmaterialene ca. 30 pst. av trelasten, vel 70 pst. av mursteinen, 16—17 pst. av sementen og vel 15 pst. av armeringsstålet. Av den påregnede tilførsel på 15 000 tonn smijernsrør vil ca. 5 000 tonn gå til boligbyggingen og ca. 10 000 tonn til industrien og andre formål.

Det er sjølsagt mulig å foreta en annen fordeling av materialene til fordel for boligbyggingen, men da ville det jo gå ut over andre formål, og når en vet at formål som sykehus og skoler bare får en brøkdel av det de har behov for og at byggetillatelse i industrien bare gis til høyt prioriterte formål, vil det sikkert bli meget vanskelig å foreta noen reduksjoner på disse postene.

Som eksempel på situasjonen kan jeg nevne at det er stort behov for bygging av forsamlingshus, men den lille kvoten på 1 400 m² som står til disposisjon dekker ikke engang minimumsbehovet i gjenreisningsstrøkene.

Spørsmålet om å øke materialtilgangen har sjølsagt vært undersøkt. Det er siden i fjor stigning i trelast og sement, mens mursteinsproduksjonen knapt vil dekke behovet. Øking ut over de kvanta som er oppført i materialbudsjettet lar seg kanskje realisere når det gjelder trelast, men neppe når det gjelder murstein og sement. Armeringsstål, smijernsrør, valsetråd, sanitært materiell etc. er i vesentlig grad avhengig av import og her utgjøres minimumsfaktorene av valutamangelen og av at det er vanskelig å få kjøpt flere av disse varene på verdensmarkedet.

Jeg tror derfor ikke en kan gjøre regning med større materialkvanta enn det som er oppført i materialbudsjettet. Spørsmålet om økt tilgang på de mest typiske mangelvarene behandles for tiden i komité og innstillingen fra denne vil antagelig foreligge i første halvår av dette år. De tiltak som kan settes

i verk utover det som allerede er gjort, vil derfor ikke få større betydning for byggevirksomheten i inneværende år.

I tidligere meldinger til Stortinget har en regnet med at det i 1948 ville bli ferdigbygget ca. 15 000 boliger i hele landet. Oppgaven pr. 1. januar i år viser at dette resultat er nådd og vel så det, idet det i 1948 ble fullført 16 438 boliger, hvorav 1 170 i Finnmark og Nord-Troms. På grunn av finansieringsvanskeligheter som følge av de høye byggeomkostninger kom byggingen først for alvor i gang nordpå forholdsvis sent i sesongen og det har derfor ikke vært mulig å få ferdig så mange bygg i denne landsdelen som forutsatt. Til gjengjeld er resultatene ellers i landet bedre enn en regnet med.

I alt er det siden frigjøringen bygget ferdig 38 034 boliger. Gjennom den saneringen som ble foretatt i fjor er antall bygg under oppførelse en del redusert. Det var pr. 1 januar 1948 vel 17 000 utenom Finnmark og Nord-Troms. Pr. 1. januar i år var det vel 14 000. Det er 2 500 boliger mer enn beregnet i nasjonalbudsjettet. Stigningen skyldes bl. a. at det i fjor høst ble gitt adgang til oppføring av grunnmurer til de bygg som skulle få byggetillatelse i 1. kvartal i år.

Under debatten i Stortinget for en tid siden uttalte representanten Oftedal at bolignøden vil øke år for år inntil en ved utgangen av den 4-års perioden langtidsprogrammet omfatter, vil nå opp i en boligmangel på minst 200 000 leiligheter. Ingeniør Selvaag regner med minst 230 000. Etter disse beregninger skulle således boligunderskuddet øke fra 100 000 i 1945 til 200—230 000 i 1953, dvs. med 12 500—16 000 boliger pr. år. Det er mange faktorer som virker inn på boligbehovet fra år til år. I mellomkrigstiden var det også stort underskudd på boliger, men en merket ikke så mye til det i de årene en hadde arbeidsløshet og såkalte dårlige tider. Folk hadde da hverken råd til å bygge eller til å bo i nybygde og relativt dyre leiligheter.

Når boligbehovet er særlig stort i dag skyldes det først og fremst krigsskadene og byggestansen under krigen, likesom endringen i befolkningens fordeling på de forskjellige aldersgrupper spiller en meget avgjørende rolle. Antallet av familier er steget forholdsvis langt sterkere enn folketallet og det øker behovet for leiligheter. Det er ikke mulig å stille opp en holdbar vurdering av boligbehovet uten en inngående statistisk behandling av det materiale som foreligger fra de siste boligtellingene, men det er helt på det rene at etterspørselen etter

boliger stiger merkbart i en periode med full beskjeftigelse og gode inntektsmuligheter.

Det beste grunnlag for en vurdering av boligbehovets øking eller minsking i de nærmeste årene får en ved å regne ut hvordan den beregnede nettotilvekst av leiligheter står i forhold til den ventede øking i antallet av bestående ekteskap. En må da bygge på det antall mennesker som etter hvert rykker opp i gifteferdig alder. Beregnet på denne måten blir resultatet at byggevirksomheten i 1947 og 1948 og muligens også i 1949, knapt dekker nettotilgangen i antall ekteskap. Med den stigning i byggevirksomheten en tar sikte på i de derpå følgende år og nedgangen i antall mennesker som rykker opp i gifteferdig alder, skulle en fra 1950 ikke bare få balanse i dette forhold, men også etter hvert kunne redusere bolignøden. Ved utgangen av 1953 skulle det i årene 1947 til 1953 være bygget 8—9 000 leiligheter mer enn nettotilgangen i antall ekteskap. Det er ikke noe imponerende tall, men det er det en våger å ta sikte på i en periode da en skal gjenreise næringslivet og øke produksjonen såpass at vi kan bli økonomisk selvhjulpne.

Disse beregninger viser at de tall som er nevnt av stortingsmann Oftedal og ingeniør Selvaag er sterkt overdrevne, men at situasjonen er likevel alvorlig nok. Under trontaledebatten uttalte Oftedal videre at Sverige og Danmark regner med å bygge ca. 10 000 nye boliger om året pr. 1 million mennesker. For Danmarks vedkommende altså 40 000 boliger pr. år og for Sveriges vedkommende 65 000.

Det faktiske forhold er at det i Danmark ble fullført 10—11 000 boliger i 1946, 12—13 000 i 1947 og ca. 20 000 i 1948. I inneværende år regnes med et liknende antall som i fjor.

I det svenske langstidsprogram regner en med at boligbyggingen vil stabiliseres på 45 000 leiligheter om året og at denne byggevirksomheten vil muliggjøre en langsom avvikling av bolignøden.

Hverken Sverige eller Danmark regner altså med å kunne bygge tilnærmelsesvis så meget som det herr Oftedal anslår som nødvendig.

I Europa for øvrig bygges det ikke en gang halvparten av det som er nødvendig for å kunne nå opp til boligstandarden før krigen innen Marshall-periodens utløp. For å kunne nå dette målet kreves det 215 pst. mer stål, 131 pst. mer trelast, 177 pst. mer sement, 144 pst. mer murstein og 234 pst. mer glass enn det som ble produsert i 1939.

Spørsmålet om det kan bygges flere og billigere hus av den materialmengde som står til disposisjon, har vært gjenstand for en livlig debatt i de siste månedene. I sitt brev til Stortinget hevder ingeniør Selvaag at vi ikke har råd til å bygge boliger som gjennomsnittlig koster mer enn 13 000 kr. og at forbruket av trematerialer ved en fornuftig boligbygging kunne reduseres til en tredjedel av det som nå brukes. Forbruket av mangelvarer kan reduseres tilsvarende. Til det prøvehus han har ført opp hevder han at det går mindre trematerialer enn det normalt går til av forskallingmaterialer og liknende til et tilsvarende jernbetonghus (brukes flere ganger). Under den senere debatten har han lansert det slagord at en i stedet for å bygge 15 000 boliger à kr. 50 000.00 burde bygge 50 000 boliger à kr. 15 000.00. Han går ut fra at gjengs pris på de sosiale bygg i dag er kr. 50 000.00 pr. bolig.

For å kunne belyse herr Selvaags tall har en på grunnlag av Husbankens statistikk for 1947 utarbeidet en oversikt over de gjennomsnittlige byggekostnader pr. bolig uten tomt. Denne oversikten viser at de gjennomsnittlige byggekostnader for eneboliger i byer er kr. 37 524.00, i tettgrender kr. 31 900.00 og i rene landkommuner kr. 22 374.00, i gjennomsnitt for hele landet kr. 29 517.00. Gjennomsnittsprisen på leiligheter i tomannsboliger er i byer kr. 28 045.00, i tettgrender kr. 22 475.00 og i rene landkommuner kr. 14 111.00, i gjennomsnitt for hele landet kr. 22 644.00, altså mindre enn halvparten av det tall herr Selvaag regner med. Leiligheter i tomannsboliger i rene landkommuner koster altså i gjennomsnitt mindre enn det leilighetene i Selvaag-huset kommer på, mens leiligheter i kommuner hvor bygningsloven er gjennomført, ligger på 83 pst. i byene og 54 pst. høyere i tettgrender.

Årsaken hertil er ikke *bare* bygningslovens forskrifter, men også at det sikkert i de fleste tilfelle installeres mer utstyr enn forskriftene forlanger. De er meget elastiske og er faktisk stadig under revisjon. Ingen lov påbyr således installering av bad, men i byene er bad installert praktisk talt i alle eneboliger og i ca. tre fjerdedeler av leilighetene i tomannsboliger, mens det i tettgrender er installert bad i 69 pst. av eneboligene og i 55 pst. av tomannsboligene. I rene landkommuner er det bad i ca. halvparten av eneboligene og i en tredjedel av tomannsboligene. På tross av dette ligger gjennomsnittprisen pr. leilighet uten tomt meget vesentlig under de kr. 50 000.00 som ingeniør Selvaag har gått ut fra. For alle de 8 000 boliger statistikken om-

fatter er gjennomsnittsprisen omkring kr. 30 000.00, for tomannsboliger under kr. 25 000 og for leiligheter i slike bygg på landsbygda ca. kr. 15 000.00. Det en kan spare ved å sette bygningsloven og forskriftene ut av kraft, er altså ikke tilnærmelsesvis så meget som det Selvaag regner med.

Jeg skal ikke komme in npå de tekniske spørsmålene som knytter seg til Selvaag-huset. Det har Oslo Bygningsråd og professor Holmgren ved Norges Tekniske Høgskole uttalt seg om. Jeg vil bare nevne at Selvaag-huset som det står koster kr. 29 300.00, mens en beregning viser at det ville ha kostet kr. 33 725.00 hvis det var bygget etter forskriftene. Det kan da ikke med noen rett hevdes at de høye byggekostnadene for en vesentlig del skyldes bygningslovens krav og kravene fra de forskjellige instanser og myndigheter. Når det gjelder forbruket av bygningsmaterialer hevder herr Selvaag at det til prøvehuset er gått med 5 stdr. trelast mot normalt 15 stdr. Etter de beregninger Boligdirektoratet har foretatt er det faktisk gått med 6.4 stdr. trelast, heri inkludert 10 pst. spill. Hvis huset var bygget etter forskriftene måtte det ha hatt 3.6 m^2 større golvflate og det ville da gå med tilsammen 8.8 stdr. trelast. Forskjellen er således ca. 2.4 stdr. og ikke 10 stdr. som det har vært hevdet i reklamen for Selvaag-huset.

Men selv om ingeniør Selvaags eksperiment ikke medfører den store materialbesparelse og pengebesparelse som det har vært hevdet, er det sjølsagt av den største interesse å undersøke om det ikke ved å bygge enklere kan spares materialer og likevel bygges fullverdige boliger for en rimelig pris. Både Boligdirektoratet og Husbanken har arbeidet meget med disse spørsmål uten at jeg skal gå i detaljer. En rekke prøvehus er oppført og bygningsforskriftene er etter hvert revidert atskillig. Som kjent har Boligdirektoratet nå utskrevet en konkurranse mellom ca. 20 kommuner om hvem som kan bygge hus av en bestemt type til rimeligst mulig pris. Blir denne konkurranse vellykket, kan det bli tale om liknende konkurranser på et annet grunnlag. Det arbeides også med rasjonalisering innen bygningsfaget og med foranstaltninger for å avskaffe den fordyrende tomgang på byggene.

Som jeg nevnte setter materialproduksjonen og importen en viss grense. Skal volumet kunne økes, må det treffes tiltak som ikke medfører økt press på mangelvarene. En må derfor først og fremst søke å øke byggevolumet der hvor en kan bygge boliger med et beskjedent bruk av mangelvarer. I fjor ble det

gitt byggetillatelse til folk som hadde materialer på eget lager på betingelse av at det foreløpig ikke ble innlagt vann og kloakk. Departementet vil fortsatt treffe liknende tiltak. Boligbyggingen kan utvilsomt økes i de distrikter hvor det går an å bygge uten vann- og kloakkanlegg og eventuelt uten elektrisk installasjon. Derimot ser det ikke ut til at det er mulig å øke byggevolumet i byene og i tettgrendene uten at en hindrer tomgang på byggeplassene. Denne skyldes i første rekke mangel på smijernsrør og sanitærutstyr som er nødvendig for å ta boligene i byene i bruk. Ved noen omdisponering av mangelvarene skulle det være mulig å øke byggevolumet totalt sett ved at alle byggemuligheter på landsbygda utnyttes fullt ut og ved at de spesielle vansker med å få fullført byggearbeidene i byene søkes eliminert.

Boligbyggingen kom sent i gang etter frigjøringen. Det ble *satt i gang* mange bygg, og det ble gitt byggetillatelser i utstrakt grad. Men materialmangelen gjorde det ikke mulig å fullføre mer enn et lite antall boliger. I 1946 ble det utenom Finnmark og Nord-Troms tatt i bruk 5 707 boliger, mens nesten 3 ganger så mange var under oppførelse.

I 1947 ble det gjort ferdig 12 869. Antallet av uferdige hus steg til 17 179.

I fjor ble det gitt byggetillatelser til bare ca. 8 000 boliger. En var nødt til å skjære ned på nye bygg og bruke materialene til å gjøre ferdig de 17 000 som sto over fra 1947. Denne «saneringen» har virket etter hensikten. Antallet av ferdige bygg økte vesentlig i fjor, og det ble skapt balanse mellom antallet byggetillatelser og ufullførte bygg.

Den samme sanering ble satt i verk i de andre byggesektorene og hadde der en liknende gunstig virkning.

De bedre resultater i fjor har en fått uten å bruke flere folk. Tomgangen er redusert og arbeidseffektiviteten steget.

Det fører ingen snarvei til avskaffelse av bolignøden. Iallfall ikke hvis en samtidig skal gjenreise landets økonomi. I en slik situasjon kan bare en bestemt del av nasjonalinntekten investeres i boligbygging og bare en bestemt del av arbeidskraften settes inn. Slik er det også i normale tider, om enn i litt mindre utpreget grad. I normale tider regulerer forholdet for øvrig seg sjøl, hvis det da ikke går spekulasjon i boligbyggingen, som det gjorde omkring århundreskiftet. De viktigste reguleringsfaktorer i normale tider er renten og kapitaltilgangen.

Siden frigjøringen har en ikke kunnet bruke disse reguleringsfaktorene. Renten er lav og det er mye ledig kapital som søker plasering. Staten får da hele belastningen av den regulering som *må* foretas hvis vi skal mestre våre økonomiske problemer. Og regjeringen får hele kritikken forat bolignøden ikke kan avskaffes på kort sikt, men må avvikles i takt med de andre gjenreisningsoppgavene. Denne kritikken må vi ta hvis vi ikke er villig til å stanse industri- og kraftutbyggingen til fordel for boligbyggingen.

Tempoet i boligbyggingen kan økes, det *er* økt i fjor og det forutsettes økt i de kommende årene. Men boligbyggingen må sees på bakgrunn av vår alminnelige økonomiske stilling. River vi den løs fra sammenhengen, da kan det være fare for at vi også river vekk det økonomiske grunnlag for en rasjonell og forsvarlig boligbygging i framtiden.

Ordstyreren: Jeg skal referere en del innkomne forslag.

Forslag fra Helge Halfvstad, Bernhard Hauglund m. fl.

«Fordelingen av det byggemateriell som innføres kommer under Statens kontroll, og den sosiale boligreisning gis prioritet på disse materialer.»

Forslag fra Per Almaas, Sør-Trøndelag: 4. avsnitt:

«Boligreisningen må ledes av Boligdirektoratet i samarbeid med Husbanken, *Bustadbanken* og de kommunale myndigheter.»

Forslag fra Rogaland Arbeiderparti:

«Det henstilles til Regjeringen å søke å øke boligprogrammet ved sterkere overføring av materialer og arbeidskraft til byggevirksomheten.»

Forslag fra Bernhard Hauglund:

«Bransjeråd og produksjonsutvalg bør opprettes i bygningsindustrien.

Likedan kreves et forskningsinstitutt hvor det materiell som i dag foreligger, kan bli prøvet av fagfolk.»

Forslag fra Alf Skåum:

«Det henstilles til Boligdirektoratet at de kommunale byggenemnder bør overta fordelingen av bygningsmaterialkvotene til boligbygg og reparasjoner, istedenfor fylkesforsyningsnemndene som nå foretar fordelingen.»

Forslag fra Petter Hallem, Inn-Trøndelag:

«Landsmøtet henstiller til Regjeringen å gjøre særlige anstrengelser for å auke grunnflatekvoten for byggeløyve og materialfordeling til driftsbygninger i jordbruket.»

Helge Halfvstad: Boligsaka er vel den største saka i vårt land, sa Selvaag. Han har rett i det. Husmangelen er en av de største mangler som ungdommen har å kjempe med. Den får ikke stiftet familie. Selvaag løste det enkelt: «Alle som har penger kan få bo i skikkelige hus, mens andre kan bo i mine brakker». Det har vært diskutert for mye om Selvaaghuset.

Norsk Bygningsarbeiderforbunds landsstyre tok boligsaka opp alt i 1946. Forbundet har vært med på å skape kooperative organisasjoner og et landsomfattende entreprenørselskap, Dugnad. Våre folk i kommunene har ikke vist den tilbørlige forståelse av dette. Det er fagfolkene som selv vil være med å bygge hus for selvkostende. Våre folk i kommunene har heller vært med på å ta krigsfirmaer til å utføre arbeidet i stedet for fagfolk fra deres eget selskap.

Det er viktig å få et forskingsinstitutt. Bygningsindustrien har ikke gjennomgått noen utvikling. Maskinenes tidsalder har ikke holdt sitt inntog på byggeplassene. Arbeidet foregår like primitivt som på våre besteforeldres tid. Forskingsinstituttet skal ikke bare være en materialprøveanstalt, men en utklekningsanstalt som kunne bety noe både for personlig innsats og produksjonen i det hele. Jeg håper at myndighetene ser på det som vårt landsstyre har behandlet.

Berger Høivangli: I programforslaget står det: «Samfunnet sikrer seg grunneiendommer slik at planmessig og økonomisk utbygging og regulering av byer og tettgrender blir mulig.» Dette er meget godt, og jeg vil bare understreke det som står. Det er ikke en by eller landkommune som ikke kan ta omsyn til det. Alle kommuner må sikre seg grunneiendommer og reguleringsplaner. Reguleringene er mange steder ingen regulering. Det foregår i dag spekulasjon, særlig hva tomter angår. Vi må sette en stopper for dette. Vi kan få grunneiendommer for en billig pris. Det er kanskje vanskelig i dag, men vi må bruke de lover vi har for å få tak i dem. Her må det tas et krafttak.

Petter Hallem: Jeg har et forslag som er levert inn. Det gjelder spørsmålet om økt grunnflatekvote for byggeløyve og materialfordeling til driftsbygninger i jordbruket.

Jeg er fra et fylke der jordbruket ikke bare er støttenæring, men hovednæring. Det lille vi har av industri grunner seg på produkter fra jord- og skogbruket. Jeg skal bare nevne én ting: Det er en henstilling til Boligdirektoratet om befaring før oppsetting av prioritetslister for 1. kvartal. Jeg har vært med på

en befaring og har sett hvordan småbrukerne må drive sitt bruk. Jeg har sett 16 kvadratmeters fjøs med små kott til dyra, forfallen, kalt og utett. Jeg så 9 slike uthus som vi kunne sette i samme klasse. I de fleste tilfelle er det ikke trematerialer det skorter på, men det er mest om å gjøre med spiker, sement og andre ting. Den kapital som er investert i trematerialer må ikke gå til grunne, men en må gjøre seg nytte av den. Det er ikke traktorer og mekanisering som er løsenet, men at en får skikkelige driftsbygninger.

Oscar Andersen: Det er vanskelig å fordele utilstrekkelige mengder. Krav og behov er store, og det er ingen grunn til kritikk.

Jeg vil spørre om vi kan regne med den planen som Regjeringen har satt opp om bygging av skolehus i de neste ti år. Jeg viser til proposisjonen og de opplysninger som er gitt der. Sogn og Fjordane har behov for 14 millioner kroner. Over halvparten av kretsene har ikke skolehus. Skolen må holde til i naust og kjellere.

I 1948 fikk vi tre byggeløyver. Med det tempoet vil det ta 100 år å få skikkelige forhold.

De private med materialer får bygge uten løyve, men det ser ikke ut til at en skal få samme adgangen når det gjelder å bygge skoler. Min kommune har materialer, men får ikke byggeløyve. Materialene blir liggende og råtne. Jeg minner om at kvinnekonferansen bl. a. vedtok å kreve at skoleplanene blir satt ut i livet.

Anton Antonsen: Jeg representerer et krigsherjet strøk, men også en av landets fattigste kommuner. Hva det vil si å være leder for en slik kommune, skal jeg ikke komme inn på, men jeg vil kritisere krigsskadetakstmennene som ble sendt oppover første gang. Det er mange som ikke forstår hensikten. Takstmennene kom med en bestemt mening om å lage den laveste takst som det kunne bli. De som hadde de beste hus, fikk de laveste takster. De som bodde dårligst fikk høyeste takst. Da gjenreisningen skulle begynne med bl. a. Husbanken, ble det spørsmål om egenkapital. Det ble et drepende slag for dem som skulle bygge, bl. a. også fordi taksten var så lav.

Heldigvis fikk vi takstrevisjon i fjor, og straks så det lysere ut. Jeg er glad for at det er blitt en uttalelse om gjenreisningen i programmet. Det står bl. a.: «Gjenreisningen av de krigsherjede strøk må bli ført videre med full kraft» og «Målet for boligpolitikken er å skaffe gode velutstyrte boliger for alle avpasset

etter familiens behov og til en pris som står i forhold til inntekten». Det siste forstår jeg ikke, men kan hende jeg misforstår. Det må være et motsetningsforhold her. På den ene siden står det «avpasset etter familiens behov» og på den annen side «i forhold til inntekten». Mange har så små inntekter at de ikke er i stand til å bygge etter familiens behov. Jeg vil henstille til dem som steller med finansieringen å regulere med nedskrivningsbidrag.

Hartvig Svendsen: Spørsmålet er ikke hvor mye materialer vi får inn i landet, men om hvordan vi utnytter materialene. Det er spørsmål om mindre bruk av materialer slik som i Selvaaghuset. Men Selvaaghuset svarer ikke til behovet. Vi skal ikke rokke ved grunnsynet vårt, og jeg vil advare mot agitasjonen omkring Selvåghuset. Vi skal være forsiktig med å bygge dårlige hus for arbeidsfolk og la rikfolk bo i flotte villaer.

Materialene må komme fram til byggeplassene, vi må ha kontroll med omsetning av mangelvarer. Det er store byggefirmaer som ikke får mangelvarer, mens private kan kjøpe det de vil. Ved opptelling av lagrene, vil en oppdage mye varer.

Det må bli kontroll med ominnredning av bedrifter og forretningsgårder. Forretningene moderniserer ved hjelp av mangelvarer. De må kunne vente til den verste bolignøden var over.

Vi må finne fram til en omsetning og regulering som gir størst mulig effektivitet.

Trygve Nilsen: Hønsvald fortalte at av materialene får boligbygg storparten. Jeg setter pris på det, men det er likevel ikke noe område der tomgangen er så stor. Oslo gjør ikke krav som går utover det øvrige land. Vi har alltid hevdet at de krigsherjede strøk må komme i første rekke.

Jeg må si at Hønsvalds opplysninger om anvisningene hørtes bra ut, men en kan ikke bygge med anvisninger, og en får ikke noe på dem.

Det er illojalitet mot bestemmelsene. Alle politiske partier unntatt vårt eget, er interessert i at boligprogrammet *ikke* blir fullført. De har interesse av å kunne dokumentere partiets evneløshet.

Det er grossererne som bestemmer tildelingen. De får tilsvarende omsetningen før krigen. Her er det noe galt. Mange firmaer kan presse opp prisene fordi de har materialer på lager, mens andre firmaer ikke har noe.

Det kan være fristende å synge med i Selvaagkoret, men vi har erfaring for hva det fører til.

Hakestad-Møller: All respekt for Hønsvalds foredrag, men jeg har følelsen av å sitte igjen med en frysning fordi det vil ta mange år før behovet er tilfredsstilt. Jeg tar opp forslaget fra Rogaland Arbeiderparti. Vi hadde folkemøte i Haugesund, som har 1 000 leiesøkende og 400 kondemnerte leiligheter. Her bor industriarbeidere som skal yte full effektivitet i arbeidet. Det er ikke til å unngå å føle misnøyen bl. a. med skattebyrdene.

Vi kan påvise at vi har gått inn for boligreisningen. De borgerlige sitter med sine eneboliger og vil ikke dele med noen. Vi må forstå Einar Gerhardsen når han sier at sosialismens mål er trygge kår og frie mennesker. Vi må sørge for at folk får menneskerettigheter. Vi kan ikke vente full arbeidseffektivitet når folk bor så dårlig.

Skåum: Jeg tar opp forslaget fra Vestfold. Jeg har den daglige ekspedisjon av byggenemndas saker i min kommune. Vi må få en bedre fordeling. Vi har fått standardanvisninger, men må et skritt videre. Byggenemnda makter ikke oppgaven. Det blir mye av en papirmølle som de borgerlige snakker om. Nemndene må få disponere de materialene de får. Nå er det mange vilkårligheter som en kan unngå.

Ellers vil jeg spørre hvorfor ominnredning av leiligheter skal gå på fylkets kvote. Det hemmer byggingen av nye leiligheter.

Mons P. Monsen: Materialene ligger og råtner. Det er et tap for landet, og det må ikke skje. Jeg slutter meg til siste taler i spørsmålet om å la byggenemndene disponere materialene. Det blir enklere da.

Bjørlo: Jeg anbefaler at byggenemndene får fordele kvoten. Jeg har inntrykk av at fylkesforsyningsnemndene ikke fordeler riktig. Ellers er det vanskelig å få tillatelse til å ekspropriere til boligbygging. Det er vanskelig i byene. Vi har forsøkt flere ganger i Ålesund, men har alltid møtt motstand.

Hans Karlsen: Jeg forstår fullt ut dirigentenes arbeid for å få avviklet landsmøtet, men går ut fra at vi viser samme interesse for boligsaka som for andre saker.

Når det gjelder Selvaag-huset, så foregår det jo en viss industrialisering i bygningsindustrien. Spørsmålet er hvordan materialene kan bli utnyttet i boligreisinga. Jeg er enig med Hartvig Svendsen i at vi må slå hardt ned på agitasjonen for Selvaag-huset. Vi må ikke engang antyde at det er vår boligpolitikk. Vi må skaffe fullgode boliger.

Thv. Torstensen (Akershus): Jeg kan ikke anbefale forsla-

get om at byggenemndene skal anvise materialer. Fylkesforsyningsnemndene kommer mer på avstand fra søkeren, og det tror jeg er en fordel. Jeg mener det er stort sett bra som det er.

Når det gjelder bruk av materialer fra eget lager, virker bestemmelsene svært stive. Mye blir ødelagt, og jeg kan ikke forstå hvorfor en ikke skal få lov til å bruke dem. Det kan en overlate til de kommunale byggenemndene å bestemme. Jeg har inntrykk av at Forsyningsdepartementet er like stivbeint som det gamle Kirkedepartementet.

John Johansen: Partiet er nødt til å sette alle evner inn på opplysningsarbeidet. Jeg tror det er utopi å avskaffe boligbehovet under forutsetning av stadig økt levestandard. Det vil alltid være boliger som skal saneres.

Spørsmålet er å kunne fordele materialene som er til rådighet. Oslo har vært beskjeden, men vi har følelsen av å være ganske kraftig forfordelt. Jeg tror Oslo er blitt urettferdig behandlet. Det nytter ikke å ta hensyn til folketallet eller boligtellingen uten å ta med

Trygve Amundsen: Etter krigen har vi måttet ta igjen det forsømte. Dessuten har vi økt standarden. Det har vært vanskelig å greie dette samtidig. Husbanken har løst et av de vanskeligste spørsmåla, men er litt for stivbeint. Som eksempel kan jeg nevne de tegningene som en må sende inn. Her blir det satt krav som er i det høyeste laget. Det blir krevd egen oppgang, bad og klossett til hver leilighet i en tomannsbolig. Når det er materialmangel, kan ikke dette gå. Vi må få bygge 1½ etasjes hus og få leie ut annen etasje inntil videre.

Hjalmar Fiskvik understreket det som Hafstad sa om produksjonssamvirke.

Kjell Fossum: Hønsvald snakket om sanitær- og elektrisk materiell. Jeg håper det blir en effektiv rasjonering så vi oppnår en fullverdig ordning også her. En av de største grossererne har nettopp sagt at han ikke har hatt så mye sanitærmateriell som netopp nå.

Vi må ta de faglærte folkene med på råd, og hvis det blir rasjonering, bør en søke kontakt med fagforbundene. Det skjer kanskje best gjennom et bransjeråd.

Sverre Østlie: Halvard Bojer har uttalt at vi har for mange manufakturforretninger og funksjonærer. Det gjelder sikkert andre forretninger også. Distribusjonen krever mye arbeidskraft og uforholdsmessig mye husrom. Vi snakker om rasjonalisering og økt arbeidseffektivitet. Da må vi også rasjonalisere

varedistribusjonen, så det blir mulig å frigjøre husrom og arbeidskraft til andre formål, f. eks. bygningsindustrien.

Nils Hønsvald: Jeg vil presisere at vi nå bygger flere boliger enn i de beste åra før krigen trass i de vanskelige økonomiske forholdene og gjenreisinga. En kan ikke si at boligbygginga er tilsidesatt. Den har fått den prioritet den har krav på, men jeg skal erkjenne at behovene ikke står i forhold til vår evne til å bygge. Det lar seg ikke gjøre på få år å avskaffe boligmangelen. Men mange kommuner har bygd flere hus enn før krigen.

Jeg skal svare på en del av de spørsmål som ble stilt.

Forskingsinstituttet ligger i luften, og det er bare et tidsspørsmål når vi får det.

Det ble nevnt om øking av kvoten til jordbruket. Ja, den konkurrer med boligbyggene. Men la meg nevne at av landbruksbygg ble det ferdig i 1946: 117 000, i 1947: 180 000 og i 1948: 230 000 kvadratmeter. Antall kvadratmeter under bygging er økt fra 103 000 i 1946 til 230 000 i 1948. Reparasjonskvoten er økt ganske betraktelig. I fjor høst friga vi 75 000 sekker sement og inntil 30 pst. av beholdningen av spiker til reparasjoner. Behovet skulle tilnærmelsesvis være dekket, og jordbrukerne får si fra hvis de vil ha mer.

Byggingen av skolehus konkurrerer også med boligbyggingen. Jeg tror ikke vi kan bygge for 110 millioner kroner om året. Det betyr en fordobling av den kvoten de har i år. Vi har økt kvoten med 25 pst. fra i fjor. En bør anvise hvor en skal ta materialene fra, landbruks-, bolig- eller sykehusbygg.

Vi tok opp en oppgave i fjor over materialer på eget lager. Det er tøv at kommunene har nok materialer. De hadde ½, ¼ eller ⅓ av det som var nødvendig. Vi risikerer at noe råtner, men når vi ikke har dører, vinduer og trapper, kan vi ikke klare det.

Også i år skal vi gi en kvote for dem som har noe på lager. Vi skal innhente nye oppgaver.

Byggevirksomheten skjer etter bestemmelse av de kommunale byggenemnder. Fylkesforsyningsnemndene kan ikke gå utenom kommunenes prioritetslister, og det er de kommunale byggenemndene som innstiller. Skulle vi ha en annen ordning, måtte vi ha større sentralisering, istedenfor desentralisering av administrasjonen.

Når det gjelder spørsmålet om nyinnredning uten kvote,

så er det adgang til det. En kan ta av reparasjonskvoten, men en må jo ta materialene et sted.

Hva ekspropriasjon angår, er det en forutsetning at reguleringsplanene er i orden. Er det klart, skulle det ikke være så store vansker.

Husbanken krever hverken bad eller w. c., men uten dette kan en ikke få topp-nedskrivningsbidrag. Det er en misforståelse at krava er for stive. Jeg tror det er en overdrivelse.

Det er adgang til å lage leiligheter i annen etasje i et 1½-etasjes hus, men en kan ikke regne med toppbidrag for to leiligheter. En får et redusert nedskrivningsbidrag.

Oslo er et særeget problem, og en kan best løse det ved samarbeid mellom Boligdirektoratet og kommunen.

I det hele gjelder at vi må se saka på bakgrunn av den økonomiske situasjonen, og da skal vi nok bli enige.

Ordstyreren: Det blir ingen votering før saka kommer tilbake fra redaksjonskomitéen.

Landbrukspolitikken.

Kr. Fjeld, Regjeringen, uttalte i sitt innledende foredrag blant annet:

Etter frigjøringa har jordbrukspolitiske spørsmål vært sterkt fremme i diskusjonen, og Arbeiderpartiet la opp et program som gikk ut på å bygge jordbruket ut til en sterk næring. De forskjellige tiltak på det jordbrukspolitiske område — som tar sikte på å utbygge og konsolidere næringen på lang sikt — bør gjennomføres i en oppgangsperiode, og ikke når næringen er nede i en bølgedal og kjemper for livet på grunn av økonomiske vanskeligheter. I slike tider må en sette i verk tiltak som tar sikte på å hjelpe næringen ut av den øyeblikkelige vanskelige situasjonen. De fleste tiltak som tar sikte på å styrke næringen på lang sikt, blir i det norske jordbruk langsomt virkende. Men på en annen side er det slike tiltak som virkelig kan gjøre næringen så sterk at den vil tåle økonomiske rystelser uten at følgene blir alt for katastrofale. For å få en plan å arbeide etter, satte Regjeringen i 1946 ned Jordbrukets Produksjons- og Rasjonaliseringskomité, som på et fagpolitisk grunnlag skulle bringe i forslag oppgaver som måtte løses i tiden framover. Utvalget har fremlagt flere innstillinger. Den første innstillingen tok sikte på å skaffe et bedre regnskapsmateriale for jordbruket til veie, for på grunnlag av dette materiale å

kunne gi jordbrukerne mer driftsmessig og driftsøkonomisk veiledning enn de tidligere hadde fått. Det ble derfor foreslått opprettet et landbruksøkonomisk institutt.

Den tekniske utviklingen etter krigen har vært voldsom, og den samme komité foreslo derfor opprettet et landbruksteknisk institutt, som skulle ta seg av den tekniske *undersøkelses-* og *veiledningsvirksomhet*. Samtidig ble det foreslått at jordbrukets mekanisering skulle søkes påskynnet ved opprettelse av maskinstasjoner med direkte støtte av Staten. Ordningen med opprettelse av støtte av maskinstasjonene ble overdratt til Driftskreditkassen for jordbruket. Maskinstasjonenes antall har vokset hurtig, idet vi pr. 1. juli 1947 hadde 55 maskinstasjoner og pr. 1. juli 1948 592. Antallet er nå atskillig over 600.

Materialvanskene har gjort at utbygging av Landbruksteknisk Institutt ikke har kunnet gå så fort som ønskelig. Men det har holdt en rekke kurser for traktorførere rundt om i landet, og det er i løpet av året meningen å bygge opp en skole i Trøndelag for opplæring av traktorkjørere. Videre håper en så snart som mulig å få bygget iallfall ett verksted og en prøvehall ved Landbruksteknisk Institutt.

Det har uendelig mye å si for jordbrukets lønnsomhet at våre husdyr kan holde en høy ytelse. Her viser det seg at fjøsregnskapslagene har spilt en meget stor rolle, idet ytelsen i disse lag ligger betydelig høyere enn gjennomsnittet for landet. Dette skyldes naturligvis for det første stor interesse blant medlemmene i fjøsregnskapslagene, men også at disse får veiledning i foring og stell av dyra.

Fra og med 1948 er det innført potettrygd for bruk som ikke får utbetalt over kr. 600.00 i korntrygd. Korntrygden og potettrygden er nemlig koblet sammen slik at ingen kan få utbetalt mer enn kr. 600.00 som sum korntryg og potettrygd.

Det var vært et gammelt krav at hvert herred burde få sin herredsagronom. Utviklingen på de forskjellige områder innen jordbruket går dessuten så raskt at det er umulig for en landbruksfunksjonær stadig å være orientert innen alle områder i jordbruket. Det ble reist sterke krav om en omorganisering av veiledningsvirksomheten i jordbruket. Det er derfor vedtatt en ny funksjonærordning som går ut på at hvert fylke skal få en fylkesagronom i husdyrbruk, en i jordkultur og plantekultur, en i teknisk fag, en i smånæringer og en fylkesgartner. Dessuten er det vedtatt en plan som går ut på at hvert herred i løpet av 15 år skal ha fått herredsagronom eller herredsgartner. Små

herreder får anledning til å gå sammen om en herredsagronom. Da det etter hvert er blitt flere og flere statsoppgaver i jordbruket, er landbrukssekretæren omgjort til statsfunksjonær.

Forskningen spiller stadig større og større rolle, og en har etter krigen forsøkt å gi den bedre vilkår enn før. Men det gjelder også å koordinere arbeidet og sørge for at resultatene kommer ut til den enkelte jordbruker på en slik måte at han kan gjøre seg nytte av resultatene. I Landbruksdepartementet har en derfor nå fått et eget kontor som skal ta seg av denne virksomheten.

Om jordbruksprisene har det vært en del strid etter frifrigjøringen, men det er nå stort sett skapt ro omkring disse. Vi har fått et beregningsutvalg som hvert år legger fram et total-regnskap for jordbruket. Og selv om et slikt regnskap ennå naturligvis er heftet med atskillige feil, så er det stort sett blitt godtatt av alle parter. Siste sommer fikk vi også i stand en toårig prisavtale for de viktigste jordbruksprodukter. Avtalen kom i stand etter krav fra jordbruksorganisasjonene, men jeg vil nevne at Landbruksdepartementet allerede ved årsskiftet 1945—46 tok dette spørsmålet opp til drøftelse.

Landbruksdepartementet har også arbeidet litt med en del nye tiltak når det gjelder driftsformer. Jeg kan således nevne at det med støtte av Staten er under bygging 2 fellesfjøs, som vil komme i drift i nær framtid. Videre er det under arbeid et bureisingsfelt i Trysil, hvor 6 bureisere i fellesskap skal dyrke opp 1 2000 dekar jord, og på dette bruket skal det være fellesfjøs. Trysil kommune har på sin side lagt forholdene godt til rette. I Romsdal er det tanken å prøve en ny form for bureising.

I vårt land er bruksstørrelsen i mange tilfelle bestemt av naturforholdene, men det er også mange andre forhold som har vært medvirkende. Mulighetene for å drive jordbruk i kombinasjon med andre yrker er ofte medbestemmende for størrelsen av bruksenhetene. Det samme gjelder tilgangen på jord og den økonomiske evne hos de som skal rydde seg nye bruk.

Jordpolitikken må være et ledd i samfunnets nærings- og sosialpolitikk, og må derfor sees i sammenheng med den økonomiske politikk.

Det er en kjent sak at brukene her i landet jamt over er små. Gjennomsnittsstørrelsen når det gjelder dyrka jord er ca. 41 dekar. 27 pst. av alle bruk har mellom 10 og 35 dekar, 23 pst. mellom 35 og 100 dekar og bare vel 7 pst. har over 100 dekar dyrka jord. Hele 42 pst. har under 10 dekar dyrka jord. Disse

minste brukene med under 10 dekar dyrka jord er så små at de produksjonsmessig teller lite. De driver vesentlig produksjon til eget bruk og kan ikke bidra noe med å framstille matvarer for salg til bybefolkningen.

I perioden etter 1900 har jordbruksproduksjonen økt betydelig. Både forsøksresultater og driftsresultater fra veldrevne gårdsbruk viser at jordbruksproduksjonen også i framtida kan økes betraktelig ved større og bedre tilpasset innsats av produksjonsmidler på den jord som er dyrka.

Foravlen og husdyrbruket er — og må også i framtida være —grunnpilaren i jordbruksproduksjonen her i landet. Foravlen må utvides, slik at husdyrbruket kan baseres først og fremst på heimeavla for med det tilskott av importert kraftfor som er nødvendig for å få en fysiologisk riktig sammensetning av forrasjonene. Korndyrkingen bør også økes i de distrikter som har best naturlige betingelser for å dyrke korn. Av forsyningsmessige grunner må en ta sikte på å skape et sterkt jordbruk som ved omlegging av drifta, kan skaffe mest mulig av de nødvendige jordbruksvarer under en avsperring.

Bruksstørrelsen er av meget stor driftsøkonomisk betydning. Etter de regnskapsresultater som foreligger, er arbeidsforbruket pr. dekar og pr. produktenhet betydelig større på de mindre brukene enn på mellomstore og større bruk. Det økonomiske utbyttet, målt som arbeidsbetaling pr. time, blir derfor mindre for de små bruk enn for de store. Det er grunn til å tenke alvorlig over dette spørsmålet. Er det forsvarlig ut fra et samfunnsøkonomisk og *sosialistisk* samfunnssyn å dele opp jorda i så små bruk at produksjonsomkostnadene blir uforholdsmessig store? Resultatet av en slik jordpolitikk blir iallfall at den del av befolningen som er henvist til å kjøpe matvarene, må betale disse dyrere enn om brukene hadde vært større. Hva kan så gjøres for å lede utviklingen på dette punktet i en heldig retning, sett fra vårt synspunkt? For det første må konstateres at vi allerede har en stor del bruk som både økonomisk og sosialt sett er for små. Selve etterspørselen etter tilleggsjord fra disse brukene bekrefter at småbrukerne selv er av samme oppfatning. Det vil da etter mitt syn være galt å fortsette reisingen av for små bruk og fortsette å dele opp bruk som kanskje ikke er større enn de trenger å være. Dette spørsmålet må diskuteres igjennom, i samband med revisjon av jordloven, og det synes naturlig at vi får lovregler som gir høve til å føre kontroll med oppdeling av bestående gårdsbruk.

Hva kan så gjøres for å bedre produksjonsmulighetene og heve levestandarden for småbrukerne våre? Dette meget viktige spørsmål kan ikke løses ensidig. Det må delvis løses ved en omlegging og spesialisering av drifta på disse brukene, slik at arbeidshjelpen kan nyttes bedre ut, og moderne tekniske hjelpemidler tas i bruk. På det siste område er det som jeg alt har nevnt de siste par årene gjort betydelig arbeid gjennom maskinsamvirke.

Dertil må det skaffes tilleggsjord til de bruk som er for små. Dette spørsmålet om tilleggsjord er gammelt, og kravet om slik jord kan ventes å *stige* etter hvert som moderne driftsmidler letter arbeidet på brukene slik at familien rekker over større arealer. Jeg tror en i framtida må se litt forskjellig på spørsmålet tilleggsjord til selvstendige gårdsbruk, dvs. bruk hvor familien utelukkende er beskjeftiget på bruket, og til støttebruk.

Med selvstendig gårdsbruk mener jeg bruk som er så store at de i det vesentligste gir arbeid for en familie av normalstørrelse hele året. Jeg forutsetter da at drifta ordnes fornuftig og at bruket nytter alle tilgjengelige tekniske hjelpemidler gjennom maskinsamvirke eller på annen måte. Det er ugjørlig i vårt land å skjematisere bruksstørrelsen. En kan overhodet ikke angi noen *ideell* bruksstørrelse som kan gjelde i alle distrikter og under alle forhold, men det vil være riktig for framtida å sette et *minimumskrav* til bruksstørrelsen, og ved fastsettelsen av dette gå ut fra det arealet som under gitte driftsforhold trenges for å skaffe arbeid året rundt til en familie. Jeg understreker at dette er minimumskrav, og at det ikke er min oppfatning å skjære av alle større bruk inntil de måtte bli såkalte familiebruk.

Som støttebruk betrakter jeg alle bruk som er så små at brukeren hovedsaklig er beskjeftiget i andre yrker. Det kan være mange forhold som bestemmer hvor vidt et bruk drives som støttebruk eller ikke. Her skal jeg bare nevne størrelsen, beliggenheten, driftsmåten, mulighetene for arbeidet utenfor bruket og brukerens personlige interesse og anlegg.

I den framtidige jordpolitikken mener jeg en må være forsiktig med å reise for mange nye støttebruk ved deling av eldre selvstendige gårdsbruk, bortsett fra i spesielle tilfelle. Tildeling av tilleggsjord til slike bruk bør også vurderes nøye i hvert enkelt tilfelle. En må være klar over at en ved hvert støttebruk som omgjøres til selvstendige gårdsbruk trekker arbeidskraft fra andre næringer og til jordbruket. Spørsmålet om tillleggs-

jord til støttebruk må derfor sees nøye i sammenheng med arbeidshjelpsituasjonen innen andre næringer.

Skal en gjennom de jordpolitiske tiltakene kunne gripe inn i utformingen av bruksstørrelsen og disponeringen av jorda, kreves etter min oppfatning en del nye lovbestemmelser. Jeg har alt nevnt bestemmelser om kontroll med jordoppdelingen. Dertil bør det offentlige kunne gripe inn i frivillig omsetning av jord for å dirigere salget til de brukere som har størst behov for jord og som derfor fortrinsvis bør få kjøpt. For at dette skal kunne skje, bør det offentlige bli kjent med alle tilbud om salg før handel er kommet i stand. Dette kan skje ved bestemmelser om meldeplikt for alt jordsalg over et visst areal. En slik meldeplikt kan f. eks. institueres i de alminnelige konsesjonslover.

Det kan imidlertid tenkes oppstå vanskeligheter ved å få helt frivillig salg i stand til de brukere som myndighetene mener bør få kjøpe jorda. I slike tilfelle bør kommune eller stat ha *forkjøpsrett* til den jord som er frambudt til salg. Slik forkjøpsrett er allerede instituert i jordlovens § 33 når det gjelder eiendomsoverdragelse i tilknytning til utskiftning. Tiden synes nå inne til å gjøre denne forkjøpsrett generell for alle tilfelle hvor frivillig ordning ikke kan bringes i stand. Jeg kan her nevne at våre naboland Sverige og Danmark allerede har slik forkjøpsrett lovfestet.

I den nåværende jordloven er det allerede ganske omfattende ekspropriasjonsbestemmelser. Forkjøpsretten kan ikke gjøre disse ekspropriasjonsbestemmelsene overflødige. Ekspropriasjonsbestemmelsene må være til stede for å kunne brukes i de tilfelle hvor det ikke frambys jord til salg, men hvor det etter en økonomisk vurdering finnes jord som kan disponeres som tilleggsjord eller til oppretting av nye bruk.

Jordlovens ekspropriasjonsbestemmelser kan utvilsomt forenkles. Jeg vil her bare peke på et par punkter og nevner først at bestemmelsene bør være likelydende for jord i privat og offentlig eie og jord tilhørende innenbygdsboende og utenbygdsboende. Videre at det synes rimelig å ha noe ulike bestemmelser for ekspropriasjon av dyrka jord og udyrka jord. Det bør også i den nye jordloven gis lettere høve til ekspropriasjon av jord både til fullstendig dyrking og kulturbeite for sammenslutninger av brukere som vil drive jord på samvirkebasis. Ved en slik ordning kan det ordnes med tilleggsjord uten at denne behøver å ligge inntil de bruk som skal ha jorda.

Det har stadig vært klaget over at ekspropriasjonssakene

behandles for omstendelig og at det tar for lang tid med avgjørelsen. Jeg er av den oppfatning at slike saker må behandles omhyggelig, men at det ofte er en ufullstendig behandling i jordstyrene som forsinker avgjørelsen. Det er derfor viktig å finne fram til en arbeidsordning som gir en grundig behandling i første omgang, slik at de myndigheter som skal ta beslutningen slipper å sende tilbake saken eller å be om nye opplysninger.

Såpass store arealer av dyrkingsjord som vi har her i landet er det utvilsomt mulig å skaffe tilleggsjord til mange av de bruk som nå er for små, men jeg tror det er riktig å være merksam på at spørsmålet ikke kan løses for alle de brukene som ønsker tilleggsjord, og jeg tilføyer at det rent faglig og sosialt heller *ikke* vil være riktig å gjøre det. De økonomiske og sosiale forhold for disse brukene må vi søke å løse på annen måte. Det er viktig i denne forbindelse og understreke at brukerne selv vil ha den største interesse og nytte av en slik ordning.

Jeg er merksam på når jeg har uttalt meg om bruksstørrelser og den framtidige ordning av visse jordbruksspørsmål at jeg har beveget meg på et felt som nærmere vil bli utredet av den nedsatte jordkommisjon. Men da jeg her som i likhet med hva jeg før har sagt om driftsformer har lansert et noe annet syn enn det som hittil har vært gjort gjeldende, nemlig en linje som jeg tror peker lengre fram enn til å beskjeftige seg med øyeblikkelige foranstaltninger, venter jeg ikke at alle skal være enig i mitt syn.

Men det syn jeg har forsøkt å forfekte er ikke i strid med det oppsatte program som ventelig blir vedtatt av landsmøtet.

Foreløpig skal det oppdyrkes et prøvefelt på 2 000 dekar ved hjelp av de nyeste dyrkingsmaskiner. Tanken er å lage 10 bruk på ca. 150 mål fullt ferdig til innflytning, og til disse brukene skal det så legges et beitefelt på 500—600 mål, som også skal dyrkes fullt ferdig. På dette feltet skal det settes opp ett fellesfjøs for alle 10 brukere. Skulle det senere så vise seg at systemet med fellesfjøs ikke passer, blir beitefeltet å skille ut som et eget bruk, og på denne måten vil det oppførte fellesfjøs kunne brukes som fjøs på et stort bruk. Så lenge som en ikke har erfaring for hvordan fellesfjøs går i norsk jordbruk, er dette den beste måten å prøve systemet på.

Ved å drive *bureising* på denne måten, kommer Staten til å måtte ut med en del mer penger enn til vanlig bureising, men på den annen side vil brukene kunne gi noenlunde fullt utbytte allerede fra starten av. Det betyr at samfunnet med en

gang får produkter som de trenger og en får også folk på brukene som med en gang vil bli i stand til å betale skatt. Dessuten er arbeidskraften i dag en minimumsfaktor og en vil på dette vis spare mye arbeidskraft. Alt i alt er det derfor sannsynlig at bureising på denne måten blir billigere enn ved å drive etter den gamle metoden.

Ordstyreren: Jeg skal referere de forslagene som er kommet inn.

Forslag fra Vestfold Arbeiderparti:

1. Jorda skal på trygge vilkår tilhøre de arbeidende jordbrukere når de selv driver sin jord forsvarlig.
2. Prisene på jordbruks- og hagebruksprodukter fastsettes for et lengre tidsrom og avpasses i samsvar med lønns- og prisforholdene ellers i landet. Når Landbruksøkonomisk Institutt har nådd fram til pålitelige kostnadsberegninger skal disse danne grunnlaget for prisfastsettelsen.
3. Oppdeling av jord så enhetene blir for små som familiebruk, må til vanlig hindres ved lov.
4. Ved salg av jord- og skogeiendommer bestemmes prisen av offentlig takstnemnd. Effektiv kontroll for å hindre spekulasjon. Jord- og skogeiendommer må ikke pantsettes for mer enn bruksverdien. Bestemmelsen for Driftskreditkassen og jordbrukets kredittinstitusjoner ellers skal avpasses og tillempes det praktiske behov, og renten må holdes på et lavt nivå.
5. I de deler av landet der det er lett adgang til fjellbeiter, bør produksjonen legges an med sikte på i størst mulig utstrekning å nyttiggjøre disse rikdommer. Kartlegging av landets jordbruksmuligheter fortsetter.

   Arbeidet med å rydde de nye bruk (bureising) må sees som statstiltak og settes i verk når en investering på dette området kan sies å være samfunnsmessig forsvarlig.
6. Staten bestemmer over så vel import som eksport av alle jordbruks- og hagebruksprodukter, redskaper, maskiner, tekniske og kjemiske hjelpemidler av enhver art til jordbruksformål.
7. Råd og utvalg som skal ta vare på jordbruksbefolkningens økonomiske interesser sikres en sammensetning som er i samsvar med retningslinjer for økonomisk demokrati.

T. Hovi, Vestopland, foreslo:

Jordbruksprogrammet side 18 står no: «Veien til setrer og bubeiter.»

Foreslår forandra til:

«Støtte til anlegg og vedlikehold av veier til setrer og bubeiter» med denne tilføyelse: «Ekstra støttetiltak til jordbruket i fjellbygdene.»

B. Strisland foreslo:

Under punkt 5 tilføyes: «Spørsmålet om revisjon av jordloven av 1928 tas opp snarest mulig og fremmes for Stortinget i kommende periode. Loven bør også gi adgang til ekspropriasjon av vanskjøttet eller ubrukt jord for småbruk og støttebruk.»

Begrunnelse: Det har vist seg at den nåværende jordlov gjør det mulig for konservative kommunale myndigheter å hindre enhver ekspropriasjon til de nevnte formål. En skjerping av loven er påkrevet og det haster med å få den revidert.

O. Kleivene, Aust-Agder, foreslo:

1. Da det antakelig vil ta flere år før den pågående revisjon av jordloven kan foreligge ferdig utarbeidet, må det bli sørget for at det gjøres en del forandringer i den jordloven vi nå har. Det gjelder særlig å få forandret paragrafene om oreigning, slik at disse blir mer klare og bestemte i sin formulering.
2. For å sikre en rask behandling av ekspropriasjonssaker legges avgjørelsen av slike saker under fylkesadministrasjonen.

Tarald Nomeland, Aust-Agder, foreslo:

1. Tillegg til fyrste punkt i jordbruksposten: (etter . . . . landets matforsyning) derfor mest mulig kraft i arbeidet for oppdyrking av landet og intensivering av jordbruksdrifta med stønad av Staten.
2. Tillegg på slutten av jordbruksposten — nytt punkt: «Sjølstendige nybruk (bureisingsbruk) må være så store og ha herligheter (lunner) nok til at de ved god drift kan gi god levemåte til en familie.»

Det er tegnet en rekke talere, og jeg vil foreslå strek. — Det ble vedtatt. — Videre må landsmøtets representanter være forberedt på en innskrenkning av middagspausen, men vi må likevel innskrenke taletida. Jeg foreslår 3 minutters taletid — og anser det for vedtatt.

Oscar Lindberget: Når en snakker om rasjonalisering i jordbruket, tenker en oftest på maskinene. Men rasjonaliseringen må ikke innskrenke seg til det. Den må også gjelde husdyrholdet. Det koster ikke noe å ta ut de kuene som gir for lite utbytte. Ellers må vi få en mekanisering også inne i husene. Vi må få lagt inn vann og en forenkling av innearbeidet. Det er riktig det som er gjort med kjøp av maskiner, men de må komme maskinlaga til gode. Mange har kjøpt traktorer i konkurranse med maskinlaga. Bruksstørrelsen er ikke avgjørende. Det er driften som betyr så mye. Vi må fram til bedre fagopplæring for å nå fram til bedre utnytting av jorda, og vi må få en enkel jordlov som alle kan forstå.

Johan Ødegård: Den gamle jordloven er en av Venstres gamle synder. Vi hadde en annen situasjon den gangen loven ble til enn nå. Den loven som vi nå skal lage, skal være et redskap i det konstruktive arbeidet som vi skal gjøre i den nye situasjon. Det er skjedd veldige endringer som skaper visse indre slitninger i jordbruket. Det har gått smått med arbeidet med jordloven. Vi har ingen tilstrekkelig oversikt over framtida. Det sentrale blir de midlertidige endringene. Norsk Bonde- og Småbrukarlag har laget et forslag på grunnlag av Ot.prp. nr. 55 av 1937. Det er mulig å få til endringer på dette grunnlaget, men det må ikke være i strid med partiets linje nå. At et skjønn skal endre en kongelig resolusjon må vi komme bort fra. Vi må komme jordsøkerne til hjelp mer enn gjennom paragrafer. Det må bli et nytt ledd i behandlingsmåten: en meklingsinstitusjon. Meklingsinstitusjonen skulle hjelpe søkerne og jordstyrene og være til hjelp for herredsstyrene. Den skulle hjelpe fylkesjordstyrene, som vil bli foreslått opprettet. Videre skulle den hjelpe til med å avvikle de sakene som nå ligger og hjelpe den faglige organisasjon som tar seg av avståingssakene. Den skulle ikke være noen bremse, men bidra til en enkel løsning.

Tarald Nomeland: Vår jordbrukspolitikk må gå inn for full jamstelling mellom jordbruket og andre næringer. Vi må fram til en intensivering av jordbruket. Jeg skal refere mitt forslag.

Bergtor Strisland: Mitt forslag er vedtatt på ekstraordinært årsmøte i Vest-Agder Arbeiderparti i fjor. Jordloven er ubrukelig på Sørlandet. En stortingsmann sa engang at det bare skulle vært én paragraf i loven, nemlig § 11 om ekspropriasjon. En stor del av de andre paragrafene er unntak fra § 11. Jordstyrene er mange ganger sterkt konservative. Vi hadde en gang et enstemmig jordstyrevedtak og et vedtak med 10 mot 2 i herreds-

styret, men departementet imøtekom oss likevel. For så vidt har jeg ikke noe å klage over, men vi må få en jordlov som ikke bare består av unntaksbestemmelser.

Enok Sletengen: Vi må få en bedre jordlov. La oss bruke den gamle som ikke er fullt utnyttet. En kan komme langt med den. Når et jord- og herredsstyre enstemmig har gått inn for en sak, kommer den tilbake fra departementet med anmodning om å konferere med jordeieren. Vi har forsøkt mekling, men uten resultat.

Andreas Honerød: Jeg mener at programutkastet er for kort. Vi må trykke brosjyrer og sende ut så jordbrukerne kan få se hva vi vil. Vi må hindre en altfor stor oppdeling av jorda, og jeg refererer til punkt 3 i forslaget fra Vestfold. Prisene skal fastsettes av Landbruksøkonomisk Institutt, og vi må få beholde den pristaksten vi har. Videre må vi garantere at ungdommen som har fått jordbruksutdannelse, kan bli sjøleiere. Om punkt 7 i forslaget fra Vestfold vil jeg si at vi ikke må holde på med en økonomisk organisasjon som blir en stat i staten.

Osulv Kleivene: Jeg har vært medlem av jordstyret. Departementet sender gang på gang sakene tilbake med nye spørsmål. Ekspropriasjonsbestemmelsene må bli klare og ikke opplegg for juristene. Videre bør vi ha en mann i fylkesadministrasjonen som vi virkelig kan stole på. Jeg bebreider ikke departementet, men må be om endringer på disse punktene.

Arthur Prestvik: I programforslaget om jordbruket 3. avsnitt står det: Rasjonelt drevne jordbruk skal sikre jamstelling med andre næringsgrener i levekår. Det bør vel stå «sikres». Vi bør få klarhet i det.

Sverre Østlie: Det som preger jordbruket, er at bruka er for små. De må bygges ut, men vi må også gå til andre tiltak. Det må bli en storstilt investering i jordbruket. Mange som lever på småbruka har vanskelig for å skaffe seg og familien en skikkelig levestandard fordi bruka er for små.. Bruka leverer produktene for kostbart. Her er et dobbeltsidig problem: personlig for småbrukeren og ellers for samfunnet i sin helhet. I programmet heter det at smånæringene skal sikres. Det er bare en måte å gjøre det på. Vi må få en kraftforordning som gir små bruk preferanse. På den måten kan vi få tak i alle de småbrukere som sokner til oss.

Anton Medbye: Jordbruksnæringen krever også forsvarlig opplæring. Jeg er fra et fylke der jordbruket ligger langt til-

bake. Nå har vi en utdannet mann for hver 6 000 mennesker. I min kommune er det veldige strekninger med udyrket jord. Når det gjelder nydyrking, så er det en myrforsøksstasjon i Trøndelag, men den dekker ikke behovet. Jeg må be departementet se velvillig på spørsmålet om en slik forsøksstasjon i Nord-Norge. Vi får et arbeidsløshetsproblem i fisket. Vi må finne former å løse det spørsmålet på.

Alfred Gulbrandsen; Jeg får dessverre ikke høve til å komme inn på noe særlig. Jeg vil anbefale at vi samler oss om å få jordlovskommisjonen i arbeid. Vi vil ikke vente i tre år til. Vi har vedtatt en resolusjon i Hedmark fylkesparti om endringer i jordloven. Vi må få tvungen avståing og makeskifte.

Kr. Fjeld: Jeg hadde trodd at vi skulle diskutere jordspørsmålet mer positivt. Det er mangler ved loven, men det er da andre ting å arbeide med også. Dette med unødige spørsmål er jeg oppmerksom på. Vi skal sende ut en liste over de spørsmål som må besvares. Til Sletengen vil jeg si at når småbrukerne og småbrukerkjerringene stemte med oss i 1933, er det ingen fare i dag.

Einar Gerhardsen: Det er mange misfornøyde med begrensningen av debatten. Det er gledelig at det er så stor interesse for dette spørsmålet, men vi må komme gjennom sakene og avslutte landsmøtet samlet og verdig. Vi har i partiet hatt en del særkonferanser om spesialspørsmål. Jeg håper at vi har bemyndigelse til å kalle inn representanter for jordbruksdistriktene i neste periode til en konferanse når det blir nødvendig.

Hans Hedtoft tar avskjed med møtet.

Ordstyreren: De svenske gjestene er alt reist, og Hans Hedtoft kan ikke være på møtet i ettermiddag. Han vil rette en takk til landsmøtet på de utenlandske gjestenes vegne.

Hans Hedtoft: Ingen partier står så nær hverandre som de sosialdemokratiske partiene i de nordiske land. Jeg har hatt følelsen av det på denne kongressen. Vi har bl. a. en parallell til jordspørsmålet i Danmark.

Vi har følt oss hjemme her. Problemene er de samme i vårt land, der landets skjebne hviler på det sosialdemokratiske partiet.

Ingen sak har vært fulgt med mer interesse enn behandlingen av utenrikspolitikken. De beslutninger som er truffet har betydning for hele Skandinavia.

Vi mottok resultatet med litt blandede følelser fordi vi, hvis vi lager en folkeavstemning, ville fått 80 pst. av stemmene for å samle Skandinavia. Det er det ønsket som besjeler flertallet, og det gir tro på morgendagen.

Det er riktig at Det norske Arbeiderparti treffer beslutninger ut fra dets ansvar og oppfatning, slik som vi gjør det i Sverige og Danmark. Vi skal respektere hverandres avgjørelser. Hvert parti skal handle etter det som tjener dets eget land og dermed også fellesskapet.

Vi hadde et innerlig ønske om å bevare enheten, men det lyktes ikke. Jeg skal ikke hykle, men vil uttale håpet om at vi i de sosialdemokratiske partiene gjør alt for at denne beslutning ikke skal bety avbrudd i det skandinaviske samarbeidet, men at samarbeidet blir utdypet. Dette samarbeidet er vår generasjons største opplevelse.

Med disse ord takker jeg på alle gjesters vegne. Det har gjort et sterkt og dypt inntrykk å se nivået i den utenrikspolitiske debatten. Vi er stolte over det.

Alt godt for Det norske Arbeiderparti! Alt godt for Norge! (Langvarig bifall.)

Einar Gerhardsen: Jeg retter en hjertelig takk til Hans Hedtoft. Vi forstår hans følelser. De svarer til dem vi har hatt og har.

Det er lett å være venner med dem en er enig med til 100 prosent. Men det er ikke alltid lett å være venner med dem som en på visse områder er uenig med. Vi har aldri fått så klart befestet det grunnleggende vennskap og fellesskap som gjennom de siste ukers felles drøftinger om livsviktige spørsmål. Aldri har det stått så klart for meg hvor innerlig vi hører i hop. Og vi føler alvoret i den situasjonen som sto klart, at det for tida ikke har noen hensikt å forsøke å nå fram til en felles linje.

Vi føler at dette ikke må få uheldige følger for det samarbeidet som er mer grunnfestet enn tidligere. Det kan melde seg vansker, om ikke akkurat fra arbeiderorganisasjonenes side. Vi skal motarbeide alle tendenser som kan vanskeliggjøre forholdet mellom våre land. Jeg føler ingen engstelse i så måte.

Jeg retter en takk til Hedtoft og ber ham å bringe den videre til Tage Erlander for den personlige innsatsen i det arbeidet vi håpet skulle bringe resultater.

Det vil likevel føre til resultater fordi samarbeidet mellom

de tre lands partier er så godt. Våre tre lands arbeiderorganisasjoner kan være glad for at samarbeidsånden er så sterk som den er. Jeg retter en takk til partiene i Sverige og Danmark. (Bifall.)

Arbeidsprogrammet.

(Fortsatt behandling.)

Langhelle: Redaksjonskomitéen har fått seg forelagt om lag 50 forslag. Slik som programforslaget er, er det ikke lett å endre det. Noen forslag har vi tatt hensyn til, andre må vi sende til landsstyret eller Regjeringen til videre bearbeidelse. Et lite mindretall av forslagene kan vi ikke tilrå.

(Det ble votert ettersom Langhelle gikk gjennom de enkelte avsnittene i programmet. Innledningen og avsnittet «Velferdspolitikk og økonomisk demokrati» ble foreløpig vedtatt.)

Til spørsmålet om kraftutbyggingen er det kommet en del forslag. Spørsmålet er utredet av en komité med Oscar Torp som formann. Vi foreslår formuleringen som nå og at forslagene blir sendt landsstyret til behandling.

(Oversendelse ble enstemmig vedtatt.)

I spørsmålet om industrien er det kommet et forslag angående gruveindustrien. Det er en tilføyelse om oppretting av Statens Bergverksselskap og en tilføyelse om utredning av overtakelse av privat gruveindustri.

(Tilføyelsene ble enstemmig vedtatt.)

Til jordbruksposten er det kommet en rekke forslag. Jeg viser her til partiformannens uttalelse om egen konferanse. Forslaget fra Vestfold foreslår vi sendt Regjeringen via sentralstyret. Nomelands forslag dekkes av et senere avsnitt i programmet.

(Forslaget fra Vestfold ble enstemmig sendt Regjeringen via sentralstyret.)

Til skogbruket er det kommet forslag fra Walther Kristiansen om at samfunnets overtakelse av skogbruket blir utredet. Komitéen foreslår avsnitt 3 i avsnittet endret noe, og likeså avsnitt 2.

Vi foreslår:

«Det må bli mulig for stat, kommune eller samdriftslag å overta skogeiendommer som drives dårlig eller når samfunnsmessige hensyn tilsier det.»

Dette ble vedtatt.

Forslag fra O. Kleivene, Aust-Agder, foreslåes oversendt Regjeringen gjennom sentralstyret.

Dette ble vedtatt.

Forslag fra T. Hovi, Vestoppland, foreslåes sendt Regjeringen gjennom sentralstyret.

Dette ble vedtatt.

Forslag fra Nils Kvam ble ikke opptatt av redaksjonskomitéen.

Redaksjonskomitéen foreslår videre:

«Landsmøtet gir sin tilslutning til selve tanken i følgende forslag som oversendes sentralstyret: «En ny og fullstendig jordlov fremmes så snart den er utarbeidet med den grunndighet som dette krever. Jordloven tas opp til revisjon snarest, først ved å forandre en del bestemmelser i den nåværende lov, slik at den blir mer bruksbar».»

Redaksjonskomitéens forslag ble vedtatt.

Sverre Sands forslag i forbindelse med fiskeriene foreslår vi sendt til Regjeringen via sentralstyret.

(Dette ble enstemmig vedtatt.)

Når det gjelder Øyans forslag i forbindelse med utenriksfarten, kommer vel det inn under et bransjeråd. Jeg har konferert med Lars Evensen som opplyser at saken er under behandling.

Øyan (fra salen): Jeg synes innstillingen er typisk for skipsfartsministeren. Jeg føler meg ikke tilfreds. Det tjener ingen hensikt å behandle saken slik. Den har ingen forbindelse med bransjeråd.

(Innstillingen fra komitéen ble vedtatt mot 2 stemmer.)

Langhelle (fortsatt): Redaksjonskomitéen foreslår at punktet om utenrikshandelen blir som i forslaget. Andersens forslag vil vi sende til landsstyret og be om partimessig utredning.

Et forslag fra Erling B. Kvaale om samferdselen foreslår vi oversendt til sentralstyret.

Til punktet *Boligreisinga* har vi fått noen henstillinger som vi foreslår sendt Regjeringen.

Når det gjelder Per Almaas's forslag foreslår vi i 4. avsnitt, første setning, tilføyet Bustadbanken.

Forslaget fra Rogaland foreslår vi sendt til Regjeringen. Haugland og fleres forslag om bransjeråd mener vi er dekket av det som er sagt. Dette med forskingsinstitutt mener vi har funnet sin form i programmet.

Skåums og Hallems forslag foreslår vi sendt sentralstyret. (Komitéens innstilling enstemmig vedtatt.)

I punktet *Finanser* må Postsparebanken utgå, idet det er vedtatt av Stortinget. Vest-Agders forslag om overtakelse av bankvesenet blir neste landsmøtes sak å ta stilling til.

Det som er sagt i Kleppes forslag mener vi er sagt i forslaget til program.

To forslag fra Rogaland foreslår vi sendt til Regjeringen. (Enstemmig vedtatt.)

I spørsmålet om *lønnspolitikken* er det kommet et forslag fra Rogaland. Komitéen mener at det bør stå som det står. Forslaget fra Rogaland går ut på å løfte visse grupper av læregutter og faglærte opp som spore til å søke opplæring, men vi kan ikke tilrå det.

(Komitéens innstilling enstemmig vedtatt.)

I avsnittet om *Sosialpolitikken* blir det en ny formulering av 3. avsnitt:

«Fortsatt arbeid med utbygging av de sosiale trygdene med det mål å nå fram til en alminnelig folketrygd. Vilkårene for de alderstrygdede bedres.»

Dette ble vedtatt.

Alfred Gulbrandsens forslag foreslår vi sendt Regjeringen via sentralstyret, Flakstads forslag til landsstyret, Rogalands forslag til sentralstyret til utredning og Aust-Agders forslag, som er for detaljert, til Regjeringen via sentralstyret.

(Enstemmig vedtatt.)

Edruelighetsen:

Forslag fra Helmer Kinn:

«Det innledes snarest et samarbeid med L.O. for å få opprettet faglige edruelighetsutvalg. Disse utvalg skal så gies rett og plikt til å overvåke disse spørsmål på arbeidsstedene. En forutsetter at utvalgene samarbeider med avholdsorganisasjonene og de lokale edruelighetsnemnder. For øvrig utarbeides retningslinjer av hovedorganisasjonene.»

Redaksjonskomitéen foreslår at dette ble oversendt Samarbeidskomitéen for L.O. og D.N.A.

Dette ble vedtatt.

Forslag fra Rogaland Arbeiderparti:

«Staten overtar bryggeriene.»

Redaksjonskomitéen foreslår: «Statens overtakelse av bryggeriene utredes.»

Dette ble vedtatt.

Forslag fra Rogaland Arbeiderparti:

«Særlig samfunnsmessig kontroll med krigsviktig industri og rustningsprofitt.»

Redaksjonskomitéen foreslår dette oversendt til sentralstyret.

Dette ble vedtatt.

Forslag fra Gulbrandsen, Tønsberg:

«Alkoholfrie restauranter opprettes.»

Redaksjonskomitéen har ikke tatt opp dette forslaget.

Gulbrandsen foreslo at forslaget ble sendt sentralstyret.

Dette ble vedtatt.

Forslag fra Gulbrandsen, Tønsberg, om at ordene i slutten av avsnittet «i sin nåværende form» skulle utgå.

Redaksjonskomitéen fastholder innstillingen.

Dette ble vedtatt.

Forslag fra Peder Johannessen, Stavanger:

«Spørsmålet om distriktenes adgang til å delta i samlagsavstemninger utredes.»

Redaksjonskomitéen har ikke tatt opp dette forslaget, da spørsmålet er under utredning i Edruelighetskomitéen av 1947.

Skole- og kulturpolitikk:

Forslag fra Øst-Finnmark Arbeiderparti om reisning av forsamlingshus har redaksjonskomitéen ikke tatt opp under henvisning til formuleringen i innstillingen.

Forslag fra Rogaland Arbeiderparti:

«Interkommunal drift av yrkesskoler og høyere skoler søkes gjennomført ved lov.»

Redaksjonskomitéen foreslår dette sendt til Regjeringen gjennom sentralstyret.

Dette ble vedtatt.

Forslag fra Jon Berg, Sør-Trøndelag:

«Økt statstilskott til skolebygg, stats- og fylkestilskott til skolebiler på samme måte som til skolebygg.»

Redaksjonskomitéen foreslår dette sendt til Regjeringen gjennom sentralstyret.

Dette ble vedtatt.

Forslag fra S. Evang, Vest-Opland:

«Den lokale ansettelsesmyndighet bibeholdes.»

Redaksjonskomitéen foreslår dette sendt til Regjeringen gjennom sentralstyret.

Dette ble vedtatt.

Forslag fra S. Evang, Vest-Opland:

«I samsvar med en naturlig språkutvikling.»

Ble ikke tatt opp av redaksjonskomitéen under henvisning til formuleringen i innstillingen.

Folkestyre og rettsvesen:

Forslag fra Rogaland Arbeiderparti:

«Særlige folkevalgte kontrollorganer for den offentlige administrasjon opprettes der det er behov for det. Tjenestemennene gis økt innflytelse på alle tilsettinger og på lønns- og arbeidsvilkårene i offentlig tjeneste.»

Redaksjonskomitéen foreslår at dette ble sendt til Regjeringen gjennom sentralstyret.

Dette ble vedtatt.

Forslag fra Oppdal Arbeiderparti om godtgjørelse for kommunale tillitsmenn blir av redaksjonskomitéen foreslått sendt til sentralstyret.

Dette ble vedtatt.

ETTERMIDDAGSMØTET SØNDAG

Ordstyrer: *Oscar Torp.* Sekretær *Kirsten Brunvoll.*

Protokollen fra formiddagsmøtet ble referert og godkjent.

Grunnsyn og retningslinjer.

Einar Gerhardsen: Jeg tok ordet for å si litt om stillingen til kristendommen i forbindelse med det forslaget som det ble votert over i formiddagsmøtet.

Det er hverken klokt eller riktig å stemme forslaget fra Kristne Arbeideres Forbund ned. Selv om det er usedvanlig å gjøre det, vil jeg foreslå at avstemningen blir tatt om igjen og at forslaget blir oversendt landsstyret.

Ordstyreren: Dirigentene er enig i det og vi anser Einar Gerhardsens forslag for vedtatt.

Utenrikspolitikken.

Ordstyreren: Det er kommet rapport om at Kringkastingen i dag meddelte at flertallsforslaget i utenrikspolitikken var vedtatt med 329 stemmer og at det er 500 representanter på landsmøtet. Dette kan gi et feil bilde av stillingen, og for å få det riktig finner jeg å måtte meddele at forslaget ble vedtatt med 329 mot 35 stemmer og at det deltar 394 representanter. 30 representanter var fraværende.

Landsmøtet hadde ikke noe å innvende mot ordstyrerens meddelelse til Kringkastingen.

Den politiske situasjon og arbeidet fram til Stortingsvalget.

Einar Gerhardsen: Da Det norske Arbeiderparti for 3½ år siden holdt sitt landsmøte, hadde vi grunn til å tro og å håpe på fred i verden og på en rask gjenoppbygging av det krigen hadde lagt øde i alle land. Vi, som andre, regnet med at krigsproduksjonen kunne legges om til produksjon av fredens produkter og at det snart kunne gå en strøm av varer mellom landene. Det har vært en dyp skuffelse at disse håp ikke er gått i oppfyllelse.

Den spenning som er oppstått mellom de tidligere allierte har skapt en fullstendig ny situasjon i verden. Den har skapt usikkerhet og utrygghet og tvunget alle land til igjen å øke de militære rustninger med alle de alvorlige følger det har, ikke minst for vareutvekslingen mellom landene. For de små nasjoner betyr dette en belastning som på alle områder har virket tyngende og som har sinket gjenoppbyggingen og hevingen av levestandarden. Inntil det kan lykkes å nå fram til en avspenning, vil situasjonen også for Norge være preget av den usikkerhet som rår og den belastning som denne usikkerhet betyr når det gjelder vår indre økonomi og vår handel med andre land.

Den politiske utviklingen i den første delen av perioden var preget av fellesprogrammet som alle partier var med på, og av den gode viljen til samarbeid. Partienes fellesutvalg var det organet som formidlet samarbeidet der det ikke gikk sin naturlige gang i storting og komitéer.

Det var enighet visstnok om alle de spørsmåla som ble lagt fram i fellesutvalget, som det stort sett var enighet om alle spørsmål ellers, om gjenreisingsperioden, om det økonomiske oppgjøret etter krigsårene, om landsvikoppgjøret, om den økonomiske politikken.

Den gode samarbeidsånden fikk den første alvorlige påkjenningen under valgkampen i 1947. De borgerlige partier var ikke

villige til å se spørsmåla i sammenheng og ikke villige til å ta ansvaret for vedtak som de sjøl hadde vært med på i Stortinget.

I begynnelsen av 1948 kom kupet i Tsjekkoslovakia. Kommunistene fikk ordre om igjen å tre fram som tilhengere av diktaturet, som nå ble kalt «folkedemokrati», og som internasjonalister. Drøftelsen av den akutte situasjonen den gangen ble derfor ført uten kommunistene, og senere er fellesutvalget ikke kalt sammen og må derfor betraktes nærmest som stilltiende oppløst.

Dette er den første perioden da Arbeiderpartiet har hatt flertall i Stortinget. En arbeiderregjering med et flertall i Stortinget har det både lettere og vanskeligere enn en mindretallsregjering. Fordelene ligger klart i dagen. Det som gjør det vanskeligere er bl. a. at vårt parti får hele tyngden av ansvaret, at det skaper langt større forventninger hos våre egne og at opposisjonspartiene får høve til å unndra seg det medansvaret som de har.

Det kunne vært interessant med en inngående vurdering av opposisjonspartiene i denne perioden, men jeg skal innskrenke meg til noen enkle betraktninger.

I den første delen av perioden var den borgerlige opposisjonen fylt av god og positiv samarbeidsvilje. Hele perioden har de vist ansvarsbevissthet i utenriks- og delvis i forsvarspolitikken. De borgerlige partiers stortingsgrupper er meget ulikt sammensatt. Det fins både konservative og radikale folk i hver enkelt av de borgerlige partiers grupper. Det preger deres stilling til mange politiske spørsmål og er kanskje noe av grunnen til at de alle mangler en konstruktiv politikk og et alternativ til Arbeiderpartiets politikk. De har tydeligvis lettere for å bli enige om motstand mot saker som Arbeiderpartiet fremmer enn om selvstendige positive framlegg.

Her må en ta omsyn til at det er fire partier og til at de er nokså jamnstore — eller kanskje heller jamnsmå. Det preger deres forhold til hverandre. Et konkurransemoment spiller inn, bl. a. i forhold til bøndene. Her er det et eneste omsyn som veier: å vinne i konkurransen om bøndenes gunst, mens ikke ett av dem føler ansvar for så viktige næringer som industrien og skipsfarten. Her har en følelsen av at Arbeiderpartiet er alene om å tale disse næringers sak.

Høyre er det største av opposisjonspartiene. Det er også det partiet som dog har et tilløp til å finne et skikkelig politisk grunnlag å stå på, men det står likevel ikke for den kritikken

som en kan rette mot det. Partiet er konservativt, og konservativ politikk har ingen framtid hverken i Norge eller andre land.

Høyre vil tydeligvis spille samme rolle i Norge som Folkepartiet i Sverige. Venstre forsvinner mer og mer fra bildet som et selvstendig politisk parti. Etterat Venstres nye ergjerrige generalsekretær kom hjem fra Sverige etter å ha studert valgkampen der, har en fått et inntrykk av hans vilje til å kopiere Folkpartiet. Får han tilslutning til det, vil Venstre ha enda mindre berettigelse.

Bondepartiet er det mest utpregede klassepartiet. Det er derfor mer fast i sin politikk på sitt spesielle område, men hva er det ellers? Hvordan stiller det seg til viktige spørsmål som den økonomiske politikken, subsidiene og rentepolitikken?

Kristelig Folkeparti har på et par unntak nær ikke vist at det har noen eksistensberettigelse i norsk politikk.

En kan svare både ja og nei på spørsmålet om det er lett å møte en så svak og uensartet opposisjon. En så gjerne at en møtte noe fastere konturer.

Kommunistpartiet! Ingen var før krigen i tvil om at det var tilhenger av diktatur. Det var tilsluttet Komintern. I 1940 ble angrepene satt inn mot det «imperialistiske England», som de ønsket nederlag av hele sitt hjerte. De liker ikke å bli minnet om det, men vi har da igjen så mange eksemplarer av Kommunistpartiets hovedorgan, «Arbeideren», at vi kan dokumentere deres holdning.

Så kom 21. juni 1941, da Sovjet-Samveldet ble angrepet av Tyskland som det hadde inngått en pakt med. Med ett slag endrer kommunistene over hele verden oppfatning og blir «mer nasjonale, bedre patrioter og demokrater enn noen andre». Det holdt seg en god stund etter at krigen var slutt. Så kom Tsjekkoslovakia. Da fikk ikke kommunistpartiene lenger lov til å skjule det som de egentlige mener og har ment i alle år. De framsto som tilhengere av diktaturet og tilhengere av Kominform som er Kominterns nye navn.

Vi skal innta en klar kampstilling mot kommunistene og aldri vike unna! Vi skal prøve å føre kampen på et prinsipielt grunnlag og ikke om praktiske spørsmål. Det er ikke kommunistenes krav om høyere lønninger, større forbruk og lavere skatter som gir det noen eksistensberettigelse. Det er bare taktikk. Grunnen til at det eksisterer en seksjon av kommunismen i Norge er at Arbeiderpartiet ikke er brukbart fordi det vil frihet for folket og for arbeidernes organisasjoner.

Forskjellen er dessuten den — jeg sier det kanskje brutalt, men kort og tydelig: Arbeiderpartiet har Norge som sitt fedreland. Kommunistpartiet ser Sovjet-Samveldet som sitt.

Det må være maktpåliggende for oss å gjøre dette klart og aldri vike unna et oppgjør om disse skillende spørsmål.

Under valgkampen vil de borgerlige kanskje reise spørsmålet om vårt partis forhold til Kommunistpartiet. Vi skal si klart fra at vi ikke ønsker samarbeid med kommunistene. Vi kan ikke nekte dem å stemme for våre forslag, og vi kan stemme for deres forslag når vi finner det riktig, men noe organisert samarbeid må det ikke bli tale om! Vi ønsker ikke å bli politisk avhengig av dem.

Arbeiderpartiets politikk må bli fastlagt uavhengig av vår parlamentariske stilling. Den praktiske politikken derimot vil vi måtte tilpasse de politiske styrkeforholdene. Som flertallsparti må vi ta omsyn til saklig opposisjon. Et ledende politisk parti har også omsyn å ta til det samlede folk. Som mindretallsparti i opposisjon skal vi føre en saklig opposisjon og delta i det saklige samarbeidet som vi finner å kunne være med på.

Skal vi gjøre opp regnskapet for den perioden som er gått, må vi for det første se på fellesprogrammet og for det andre må vi se på vårt arbeidsprogram.

Stortingsmelding nr. 47 forteller at alle konkrete saker fra fellesprogrammet er løst eller tatt opp til løsning.

De alminnelige prinsipielle programformuleringer, som:

— oppgaven er å skape arbeid for alle og økt produksjon, så en gjennom rettferdig fordeling av resultatene kan gi alle gode kår,

— alle arbeidsføre skal ha rett og plikt til arbeid,

— all offentlig og privat foretaksomhet settes inn i gjenreisningen av vårt arbeidsliv,

er lagt til grunn for Regjeringens politikk på de ulike områder.

Om arbeidsprogrammet kan en si det samme som om fellesprogrammet: Praktisk talt alle konkrete saker er løst eller tatt opp til løsning.

Jeg kan gjerne nevne de sakene som ikke er løst. Det gjelder:

«Spørsmålet om samfunnets overtaing av bank- og forsikringsvesenet utgreies og søkes så snart råd er gjennomført i den utstrekning en finner det nødvendig.»

Vi har fått Husbanken, Fiskarbanken og Postsparebanken.

De private aksjene i Norges Bank vil bli innløst. En komité utreder spørsmålet om forsikringsselskapene, men det er et langvarig arbeid.

Arbeiderpartiet har mandat til å utrede i denne perioden spørsmålet om samfunnets overtaing av hele bankvesenet. I forståelse med partiledelsen har Regjeringen kommet til at det ikke var riktig i denne perioden, men det vil bli gjort i neste periode.

Så gjelder det Statens overtaing av importen av olje og bensin, kaffe og sukker. Spørsmålet om kaffe- og sukkerimporten er en mindre sak, men om olje- og bensinimporten vil jeg si:

Våre svenske partifeller var klar til å gjennomføre denne saka. Vi sa at nå skal vi la svenskene gjøre det og se hvordan det går, slik at vi kan lære av deres erfaringer. Det viste seg at svenskene måtte droppe saka. Det ble for dyrt.

Det er ikke ofte at et parti i en periode har gjennomført så mye av sitt program og innfridd så mange av sine løfter. Det blir påstått at partiet på visse områder har gått lenger enn velgerne har gitt det mandat til, men det kan jeg ikke innse at partiet har gjort. Det bør alltid være maktpåliggende for et demokratisk parti ikke å gå lenger enn velgerne har gitt det mandat til, men det skal gjennomføre det det har lovt. Dette bør gå i blodet på hver enkelt velger, og det er prøvesteinen på et demokratisk parti.

Arbeiderpartiet kan trygt legge regnskapet fram for velgerne.

Jeg skal gi en kort oversikt over resultatet av den politikken som er ført i denne perioden.

Hvalfangsten som tapte ¾ av flåten, er alt gjenreist.

Fiskerinæringen som tapte halvparten, er gjenreist til dels over førkrigsnivået.

Handelsflåten, hvorav også halvparten gikk tapt, vil være gjenreist til utgangen av 1949.

Industrien, som tapte tredjeparten, og jordbruket vil totalt sett være gjenreist innen utgangen av 1950 som 5-årsplanen forutsatte.

Kraftubyggingen vil i 5-årsperioden gi oss en nytilgang på 717 000 kw., mer enn det dobbelte av tilgangen i 10-årsperioden 1930—39.

Produksjonens størrelse var totalt sett 10 pst. høyere i 1948 enn i 1938. Den har vært noe ujamn. I handelsflåten ligger den på 80 pst., i jordbruket på 90 pst., i skogbruket (forrige sesong)

på 98 pst. I industrien ligger produksjonen i gjennomsnitt på 125 pst. av førkrigsnivået. For eksportindustrien er prosenten 92, for hjemmeindustrien 140. I fiskerinæringen ligger produksjonen på 127 og i bygge- og anleggsvirksomheten på 158 pst.

200 000 flere mennesker tar nå del i produktiv virksomhet. Vi bygger ut landet i et tempo som aldri før og skaper varige verdier langt ut over det vi gjorde i tidligere år.

Men vi får det ikke gratis. Den pengemessige belastningen gir seg utslag i høye skatter, den realøkonomiske i lavere forbruk enn vi ville hatt uten de byrdene som gjenreisningen legger på oss. På toppen av denne belastningen kommer så byrdene ved gjenreisningen av forsvaret. Også den belastningen merker vi på skatteseddelen og i det daglige forbruket.

Hadde problemet vært løst ved gjenoppbygging til førkrigsnivå, så hadde vi nå ikke hatt så langt fram. Men oppgaven er langt større.

Det er 250 000 flere munner å mette i landet nå, ingen arbeidsløshet og en jamnere inntektsfordeling.

Dette faktum nødvendiggjør en betydelig utvikling av produksjonsapparatet og økt produksjon.

Dertil kommer den ugunstige utvikling av bytteforholdet mellom de varer vi kjøper og de vi selger. Norge er blant de land i verden som har den største utenrikshandel pr. innbygger. 40 pst. av de varene som blir omsatt, er av utenlandsk opprinnelse. Utviklingen av bytteforholdet med andre land er derfor avgjørende for vår levestandard.

Universitetets sosialøkonomiske institutt har regnet ut at Norge fra frigjøringa til midten av 1948 tapte 1 718 millioner kroner på de for oss skadelige prisendringer.

Disse tingene sammenlagt betyr at vårt årlige behov for fremmed valuta vil være 1 milliard høyere i 1952 enn i 1938. Her står vi overfor den avgjort største oppgaven i vår økonomiske politikk i de åra som vi nå går inn i.

Her kommer den såkalte 4-årsplan og griper inn i 5-årsplanen.

Marshall-planen innebærer et økonomisk samarbeid over landegrensene uten sidestykke. Den forutsetter en samlet plan og en samfunnsmessig vurdering for de 16 landene som er med. Målet er å kunne klare seg uten økonomisk støtte etter 1952. For Norge blir oppgaven å kunne nå et nivå som sikrer et forbruk pr. innbygger som før krigen, med de endringer som den jamnere inntektsfordelingen fører med seg. Oppgaven må da

være å bygge ut produksjon som kan overflødiggjøre import, og å bygge ut eksportnæringene. Ved større produksjon av kraftfôr f. eks. kan vi spare import. Jernverket vil kunne sette oss i stand til å spare ca. 50 millioner årlig i fremmed valuta.

4-årsplanen er et dristig program. Den viser både svakheten og styrken i vår indre og ytre økonomi. Den viser oss oppgavens størrelse og omfang, og at vi har rike muligheter hvis vi bare evner å nytte dem ut.

Like fullt som utbyggingen av Europa nødvendigvis må foregå etter en helhetsplan og ut fra samfunnsmessige omsyn, må utbyggingen av de enkelte land, og med det også utbyggingen av Norge, foregå etter slike retningslinjer.

Vi ville uvegerlig bukke under i kampen hvis det utelukkende skal være de privatøkonomiske interesser som skal bestemme arten, beliggenheten, omfanget av og tempoet i utbyggingen. Vil vi en rasjonell og effektiv utnytting av landets muliheter, må vi finne former for en samordning og et samarbeid som kan gi de beste resultater.

Den økonomiske politikken har tatt sikte på å holde et stabilt prisnivå, på å hindre økonomiske kriser og på å sikre en mest mulig rettferdig fordeling av produksjonsresultatene.

Gjennom lønns- og prispolitikken er den reelle levestandard betydelig bedret for de store befolkningsgrupper som tidligere hadde det vanskeligst. Det gjelder fiskerne, landarbeiderne og skogsarbeiderne. Videre gjelder det en del av de lavest lønte industriarbeidere.

Også gjennom statsbudsjettet foregår nå en storstilt inntektsoverføring. Om lag 700 millioner kroner, mer enn hele inntekten av den direkte skatten til Staten av inntekt og formue, går til nedsetting av prisene på viktige forbruksvarer. Det betyr et gjennomsnittlig tilskudd pr. innbygger på 233 kroner årlig. Statens utgifter til sosiale trygder utgjør over 200 millioner kroner, et gjennomsnittstilskudd på 64 kroner pr. innbygger pr. år.

Det er gjort nye sosiale framstøt. Jeg nevner barnetrygden, utvidelse av syketrygden, 3 ukers ferie, fri 1. og 17. mai, arbeidervernlov for sjøfolk, landarbeidere og hushjelp. Selv om det ennå er langt igjen til en rettferdig økonomisk fordeling, har vi nå en mer rettferdig inntektsfordeling enn noen gang, og mer rettferdig i Norge enn i noe annet land.

Tre spørsmål vil komme i forgrunnen i valgkampen: Skat-

tene, forbruket og boligbyggingen. Boligsaka er egen sak på landsmøtets dagsorden, så jeg skal ikke komme inn på den.

Skattene har vært tunge å bære for alle. De måtte bli det hvis vi i fellesskap skulle bære det som krigen kostet. Vi kunne ha sluppet billigere. Vi kunne ha sagt til finmarkingene og andre som sto ribbet, at vi ville så gjerne ha hjulpet dere, men skattene blir for høye, så vi får la det være. Ingen har sagt det, og ingen har ment det heller. Men da måtte vi vite at oppgavene måtte gi seg uttrykk på skatteseddelen. Våre politiske motstandere skal også være med på å ta ansvaret for dette, eller de får dokumentere når de har stemt mot høyere skatter og for lavere bevilgninger. Også de med store inntekter og formuer har måttet ta sin del, og jeg tror at vi her har gått så langt som overhodet mulig og forsvarlig.

I fjor tok vi et første skritt på veien mot skattelettelser, i år tar vi et neste skritt for å lette skattebyrdene, særlig for forsørgere.

Skattesnyterne ergrer mange. Etter hvert som en kommer skattesnyteriet til livs, vil det også kunne føre til en lettelse av det alminnelige skattetrykket.

Forbruket har vært for lavt med det kolossale behov som har vært til stede. Men tilgangen vil fortsatt være begrenset på grunn av valutamangelen. Det blir nødvendig fortsatt å opprettholde importreguleringen, og rasjoneringen må vi ha så lenge det er mangel. Det gjelder å sikre en mest mulig rettferdig fordeling.

Når det gjelder skattene og forbruket, må vi tvinge våre motstandere til å se tingene i sammenheng. Det er ingen rimelig mening i å kreve lavere skatter og høyere bevilgninger slik som opposisjonen gjør, eller å kreve høyere import av alle slags forbruksvarer og bygningsmaterialer uten å være villig til å redusere annen import.

Vi har i perioden gjort flere framstøt av prinsipiell art.

Vi har fått produksjonsutvalg og bransjeråd. Jernverket bygges som en ren statsbedrift. Årdal er en sosialisert bedrift, og i Hydro er aksjemajoriteten på norske hender og bedriften under kontroll av Staten. Av kraftutbygging for Statens regning nevner jeg Mår, Tyin, Aura og Røssåga. Av gruver er bl. a. Dunderland, Fosdalen og delvis Sør-Varanger på Statens hender. Utviklingen i fiskerinæringen går i retning av samvirke bygd på innsats fra de aktive fiskere.

Mange av disse ting er gjennomført av et enstemmig stor-

ting og uten dyptgående politisk strid. Hvis vi hadde måttet slåss mer for dem, ville de kanskje stått for oss som viktigere erobringer. Men de er like verdifulle fordi om de er oppnådd uten strid.

Når det gjelder reguleringene har vi en midlertidig lov, en kriselov, som gir vidtgående fullmakter. En komité arbeider med forslag til en permanent prislov og til en lov om samfunnsmessig medvirken til utvikling av næringslivet. De borgerlige partier er åpenlyst i et dilemma. De er nok klar over at vi i en krisetid trenger reguleringer, men de gjør hva de kan for å undergrave dem.

Slik er det med næringsorganisasjonene også. De tør ikke gå inn for å få opphevet reguleringene, men søker å velte skadevirkningene over på Arbeiderpartiet. I virkeligheten gjelder det ikke en strid for eller mot reguleringer, men spørsmålet om det skal være private eller samfunsmessige reguleringer. Hvis Arbeiderpartiet på noe område representerer folkets brede lag, er det i reguleringsspørsmålet. Men akkurat her fører vi en av de vanskeligste oppgavene under valgkampen. Vi har et viktig opplysningsarbeid foran oss her.

I den neste stortingsperioden blir oppgaven å føre arbeidet videre på det grunnlag som nå er lagt og etter de linjer landsmøtet har trukket opp for en utvikling fram til et sosialistisk samfunn uten å gå veien om diktatur eller senket levestandard.

En stor del av norsk industri er i åras løp bygd ut ved investering av utenlandsk kapital. Det har vært nødvendig og på mange vis en fordel, selv om det ikke er særlig ønskelig. Vi har lenge overveid å finne fram til et samarbeid med land som har en sosialistisk ledelse. På neste møte i den nordiske samarbeidskomitéen vil vi ta opp spørsmålet om industriell nyreisning i Skandinavia. Det er viktigere med nyreisning enn å overta gamle bedrifter.

Spørsmålet er også reist overfor den engelske arbeiderregjering og har møtt forståelse og sympati. Brofoss har i konferanser med finansminister Cripps i Paris i disse dager, nådd et skritt videre her.

De oppmuntrende resultater av valgene i Sverige og i U.S.A. i fjor, har også betydning for stemningen i vårt folk. Seieren skyldtes ikke minst fagorganisasjonens innsats. Vi må derfor legge vekt på å bygge ut det gode samarbeid med Landsorganisasjonen. Vi må også ta sikte på en levende kontakt med Norges Fiskarlag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges

kooperative landsforening. Disse organisasjonene skal gi Arbeiderpartiet en sikrere basis for arbeidet og forholdet til hele folket.

Det er ikke noe kompromitterende i dette hverken for de nevnte organisasjoner eller for Arbeiderpartiet. I et demokratisk samfunn er det naturlig at et arbeiderparti søker kontakt med de store folkelige organisasjonene.

Når vi nå går inn i valgkampen må vi bestrepe oss på å føre en saklig valgkamp. Vi må det av prinsipielle grunner fordi vi da underbygger demokratiet, noe som er av livsviktig betydning i denne tia. Dertil kommer at Arbeiderpartiet *bare* vil tjene på en saklig valgkamp.

Om arbeidet fram til valget kan en si at de politiske sakene som skal fremmes i det vesentlige går fram av trontalen. Videre har stortingsgruppa reist spørsmålet om opphevelse av loven om listesamband og undersøkelsen av Industriaorganisasjonen.

Det blir en viktig oppgave for våre folk i Stortinget å få de borgerlige til å se sammenhengen både i de finansielle og i de realøkonomiske spørsmålene. Oppgaven melder seg særlig i samband med behandlingen av nasjonalbudsjettet og statsbudsjettet.

Av andre oppgaver har vi opplysningsarbeidet i organisasjonene våre. Her vil bl. a. informasjonsmøter ha stor betydning. Det talte ord fenger og sitter ofte bedre enn det folk leser. Partiavdelingene skal legge vekt på slike møter der en kan spørre og snakke ut om sakene.

Vi må også nå fra mtil et rikere partiliv. Dette gjelder også fagforeningene. Det er forstemmende at så mange av dem ikke behandler samfunnsspørsmål annet enn hver gang kommunistene fremmer resolusjonsforslag.

Politikk er ikke bare Marshall-plan og Atlanterhavspakt. Politikk er også dagens små og store spørsmål. Det gjelder å se dem og passe dem inn i en større sammenheng. For partilag og andre organisasjoner i partiet må det være mulig å ta opp praktiske tiltak som styrker vår posisjon. De som fremmer slike saker vokser på det og blir mer betydelig for partiet.

Gunnar Ousland lanserte på festen forleden begrepet: A-kameratene. Vi er blitt så flinke til å kreve, sa han. Tenk om vi ble like flinke til å yte noe bl. a. for partiet.

Et rikere partiliv og en større politisk aktivitet øker den indre kraften som gir styrke og impulser til de utøvende partiorganer. Det betyr bedre kvalifiserte medlemmer. Vi har et

skrikende behov for det i denne tia, i organisasjonene, i komitéene og lokale organer, i staten og landsomfattende organer og institusjoner. Vi trenger dyktige folk med stor praktisk erfaring og utdannelse.

Vi må også planlegge tidlig det utadvendte opplysningsarbeidet, landsomfattende og lokalt. Planene må ikke realiseres skjematisk, men passes inn i den utvikling som finner sted.

Jeg vil ikke prøve å spå, men skulle de borgerlige få sitt ønske oppfylt om å danke ut Arbeiderpartiet, ville det være blodig synd. Det ville bli et brudd i en utvikling som en nå har lagt et grunnlag for og som burde gå ubrutt videre. For landet og folket vil det være uheldig på grunn av den politiske og økonomiske usikkerhet det ville bety.

Og endelig: Arbeiderpartiet har i denne perioden hatt hele den politiske belastningen av etterkrigstias byrder, en belastning som kunne vært mindre hvis vi hadde ført en politikk for dagen, men som er blitt tung fordi vi har lagt vekt på å legge et trygt grunnlag for framtia. Det ville være urimelig om Arbeiderpartiet skulle ha hele belastningen og våre politiske motstandere skulle høste fordelen av en slik ansvarsbevisst politikk. De borgerlige partiene har ikke fortjent å høste fordelen av den politikken som er ført. Derfor skal vi bestemme oss for å gå inn med de krefter vi har for å beholde flertallet og makten.

Ordstyreren: Det var ikke meningen at det skulle være noen debatt etter partiformannens foredrag. Det skulle tas til etterretning, men Johan Magnussen har satt fram et forslag som jeg skal referere. Han foreslår:

«Landsmøtet henstiller til sentralstyret å forberede en landsomfattende aktivisering av Det norske Arbeiderpartis medlemmer med sikte på gjennomføring av landsmøtets vedtak, økt spredning av arbeiderpressen og mobilisering av arbeidsfolket for trygging av seieren i årets valgkamp.»

Bendik Øyan har forlangt ordet, men jeg vil henstille til ham å frafalle. Blir det tid under valgene, skal vi prøve da.

Bendik Øyan: Det har ingen interesse hvis jeg ikke får ordet nå.

Ordstyreren: Vi tar risikoen på å slippe Øyan til. Han får 5 minutter.

Jeg ber samtidig valgkomitéen om å dele ut innstillingen.

Bendik Øyan: Jeg ber om undskyldning, men jeg synes det er nødvendig å ta ordet. Jeg har mandat fra sjøfolkene. Skal vi vurdere situasjonen må vi ta med summen av det som er

utført. Vi har 30 000 sjøfolk. De ville vi hatt med. Vi har fått gjennomført en del lover for sjøfolka, men i over 30 år har de ventet på 8-timers dagen. Vi er ikke tilfreds med proposisjonen i denne saka, og sjømannsorganisasjonene har gjort ganske store merknader. Sjøfolka ser gjerne at de får loven igjen i en brukbar form.

Vi har ro i handelsflåten nå fordi vi har stoppet de verste opponentene. Jeg vil slutte med en henstilling til stortingsmennene om å ta hensyn til dette.

Ordstyreren refererte Johan Magnussens forslag som ble enstemmig vedtatt.

Det ble referert telegrammer til landsmøtet fra Torp a.u.l., Østfold, og Narvik Losse- og Lastearbeiderforening.

Ordstyreren: Jeg har en meddelelse. Jeg påtalte i dag Kringkastingens melding om voteringen i utenrikspolitikken. Vi har nå fått forklaring på det. Det ble sagt riktig i går, men programsekretæren hadde tatt representantantallet fra «Arbeiderbladet» før landsmøtet tok til og hadde variert meldingen. Kringkastingen beklager feilen og vil rette den i første nyhetssending.

Valg.

Valgkomitéen la frem denne innstillingen:

Sentralstyret:

1. Einar Gerhardsen, formann. 2. Trygve Bratteli, nestformann. 3. Olav Larssen, redaktør. 4. Haakon Lie, sekretær. 5. Konrad Nordahl. 6. Oscar Torp. 7. Halv. M. Lange. 8. Gunnar Braathen. 9. Hans Sundrønning. 10. Martin Tranmæl. 11. Alfred Ljøner. 12. Ragna Karlsen. 13. Ingvald Haugen.

Varamenn:

1. Thor Aspengren. 2. Berit Andersen. 3. Leif Larsen. 4. Erling Frogner. 5. Hans Cappelen. 6. Thyra Hansen. 7. Anton Ruud. 8. Gudmund Harlem.

Martin Tranmæl fungerer som redaktør for Arbeiderbladet inntil 1. januar 1950.

Landsmøtet bemyndiger Sentralstyret til å treffe en ordning som sikrer Tranmæls medarbeiderskap i Arbeiderbladet etter at han fratrer som redaktør.

Landsstyret:

Østfold:	*Varamenn:*
Arthur Arntzen, Borge.	Hans Hansen, Sarpsborg.
Helga Aronsen, Askim.	Randi Johannessen, Moss.

Akershus:

Harald Kvalum, Skedsmo. Bernt Korslund, Eidsvold.
Helga Waldorff, Lillestrøm. Ragnar Hansen, Drøbak.

Hedmark:

Oscar Nilsen, Løten. Reodor Wardenær, Engerdal.
Oskar Lindberget, Vaaler. E. O. Solbakken, Hamar.

Opland:

Egil Hernær, Harpefoss. John Morken, Hundorp.
Thv. Ulsnes, Vestopland. Sig. Evang, Vardal.

Buskerud:

Th. Nilsen, Røyken . Olav Watnebryn, Drammen.
Helene Grønvold ,Hurum. Paul Breihagen, Ål.

Vestfold:

Marie Skau. Horten. Olaf Nordskog, Sem.
Harald rynhildsen, Nøtterøy. Andres Honerød, Andebu.

Telemark:

Johan Magnussen, Notodden. Emilie Rimås, Borgestad.
Gunnar Sand, Skien. Konrad Anderson, Rjukan.

Aust-Agder:

Ebba Lodden, Arendal. Josef Stølefjell, Eydehavn.
Aani Rysstad, Rystad. Gunnar Karlsen, Risør.

Vest-Agder:

Salve Salvesen, Kristiansand S. Einar Virak, Fjotland.
Jacob Nygaard, Vigeland. Erling Kvaale, Krstiansand S.

Stavanger:

Trond Hegna, Stavanger. Peder Johannessen, Stavanger.

Rogaland:

I. K. Hognestad, Time. J. M. Remseth, Sauda.
Karl J. Westerlund, Haugesund. Odd Galtung Eskeland, Stavanger.

Bergen:

Nils Handal, Bergen. Kjell Aabrek, Bergen.

Hordaland:

Hjalmar Romslo, Ytre Arna. Gurid Almenningen, Voss.
Ole Svendsen, Fana. Knut Paulsen, Laksevaag.

Sogn og Fjordane:

Magnus Osland, Høyanger. Alfred Prestegaard, Årdal.
Edvard Solheim, Sandane. Pernille Vattekar, Høyanger.

Møre og Romsdal:

Olav Oksvik, Molde. Peder Bjørlo, Ålesund.
Ottar Guttelvik, Kristiansund N. Konrad Strømmen, Foldfjord.

Sør-Trøndelag:

Johan Nygaardsvold, Hommelvik. Nils Lysøe, Jøssund.
Per Almaas, Strinda. Thv. Ø. Michelsen, Strinda.

Trondheim:

Ole Øisang, Trondheim. Per Dybvig, Trondheim.

Nord-Trøndelag:

Erling Myrholdt, Overhalla. Erling Thun, Namsos.
Petter Hallem, Verdal. Johan Støa, Værdal.

Nordland:

Nils Hillestad, Mo i Rana. Kr. Munkeby, Bodø.
Odd Finseth, Narvik. Anton P. Medby, Bjørnskind.

Troms:

Ingvald Jaklin, Troms. Kaare Hansen, Tromsø.
Magne Jønsson, Harstad. Peder Frederiksen, Harstad.

Finnmark:

Harald J. Olsen, Hammerfest. Georgine Larsen, Hammerfest.
Rudolf Olsen, Vardø. Harry Klippenvåg, Kirkenes.

Landskommunalutvalget:

H. E. Stokke, Oslo, Formann. Thorbjørn Henriksen, Oslo. Leif Larsen, Bærum. Henry Jacobsen, Moss. Thv. Kinn, Fett. Nils Handal, Bergen. Johs. Johnsen, Stavanger. P. C. Reisnes, Sortland. Haakon Hansen, Husbanken, Trondheim. Rud. Hedemann, Vang. Ulrig Olsen, Oslo. Jacob Pettersen, Odda. Per Almaas, Strinda.

Revisjonsutvalget:

Alfred Nilsen, Oslo. Leonard Nilsen, Oslo, Nils Arvesen, Oslo.

Varamenn:

Alf Torp, Oslo. Jørgen Knudsen, Oslo.

Eugen Johannessen (valgkomitéens formann):

Det er slik at når vi velger sentralstyret, velger vi et politisk styre som skal lede partiets politikk. Det er da viktig at sammensetningen blir slik at vi får et sterkt politisk styre. Forutsetningen er at vi da knytter til sentralstyret folk fra grener som er viktige for vårt parti. Vi må ha en viss tilknytning til Regjeringen, til L.O., kvinnebevegelsen, ungdommen og Oslo Arbeiderparti som alltid har vært knyttet til partiets sentralstyre.

Når det gjelder formannen, nestformannen og sekretæren, kan jeg ikke tenke med at det skulle være noen meningsforskjell om de tre.

Men møtet står også overfor skifte av redaktør. Hele landsmøtet føler at det er vanskelig. Tranmæl er blitt gammel av år. Han blir 70 år og har skrevet til valgkomitéen om å bli fritatt.

Valgkomitéen har inngående drøftet om den skulle ta Tranmæls skriv til etterretning. Den har enstemmig kommet til at vi bør gjøre det. Det vil være i overensstemmelse med hele hans liv at han følger samme linje som han har fulgt i alle år. Vi foreslår at han fortsetter til 1. januar 1950 og ber om at landsmøtet ser rolig og nøkternt på innstillingen.

Som nr. 5 og nr. 8 på innstillingen står Nordahl og Bråthen. Mange vil kanskje finne at det er smør på flesk, men i den perioden som er gått, har det vært et godt samarbeid mellom L.O., Regjeringen og partiet. Det samarbeidet har gitt gode resultater. Dessuten reiser begge meget, og en av dem kan iallfall være på sentralstyremøtene.

Oscar Torp er tilsatt som fylkesmann i Vestfold. Valgkomitéen har drøftet hans kandidatur. Vi fant det ikke riktig at han trer ut. Han er stortingsmann fra Oslo og stortingsgruppens formann.

Lange har vært med i sentralstyret før.

Sundrønning var tidligere organisasjonssekretær i partiet. Nå er han sekretær i Oslo Arbeiderparti og har utført et godt arbeid der.

Som nr. 10 har vi satt opp Tranmæl. Vi fant det riktig å ha ham med i sentralstyret.

Nr. 11 er Ljøner. Det er kommet sterke henstillinger fra jordbrukshold om en gårdbruker, men det vanskelig å finne plass for det. Vi bør ha Ljøner som er formann i Skog- og Landarbeiderforbundet. Han kan representere begge grupper. Han har vært varamann lenge og har møtt i sentralstyret i perioden.

Etter henstilling fra Kvinnesekretariatet har vi satt opp Ragna Karlsen. Ingvald Haugen er satt opp som representant for sjøfolkene.

Som 1. varamann er satt opp Thor Aspengren som er formann i Jern- og Metalls stedsstyre i Oslo, som 2. varamann Berit Andersen, som 3. varamann Leif Larsen som er ordfører i Bærum. Det har betydning å få med en ordfører fra en så stor landkommune, og Bærum ligger like ved Oslo så det volder ingen vansker.

Angående Tranmæl har vi en tilføyelse som tar sikte på å sikre hans medarbeiderskap i «Arbeiderbladet» når han fratrer som redaktør.

Sverre Østlie: Fra Nes Herredsparti har jeg fått i oppdrag å søke å få med jordbruket som yrkesgren. Det ble tiltrådt av Akershus Arbeiderpartis årsmøte for 14 dager siden.

Jordbruksdebatten viste at jordbrukspolitikken er brennaktuell. Vi har 167 000 gårder mellom 10 og 100 mål. Her bor mellom ⅓ og ¼ av landets befolkning. De representerer en halv million stemmer.

Den jordbrukspolitikken som føres er avgjørende for levestandarden. Arbeiderpartiet er fellesnevneren for arbeidsfolket i dette landet, men er også landets største bondeparti. Jeg synes at anledningen er der til å få en særskilt representant for jordbruket. Jeg er klar over at sentralstyrets medlemmer må bo i nærheten av Oslo, men med våre kommunikasjoner skulle det gå.

Ljøner representerer arbeiderne, men vi snakker om de selvstendige gårdbrukere. Det er ikke meningen å ta Ljøner ut, men jeg foreslår at møtet beslutter at jordbruket skal være med og at valgkomitéen får i oppdrag å finne den rette mann. Vi har f. eks. Oscar Lindberget, Kristian Haugen, Strømmen, og hvis ikke det går, så la oss få Oksvik som er landbrukskomitéens formann.

Ordstyreren foreslo 2 minutters taletid, og det ble vedtatt.

Det må vel lovendring til om vi skal bestemme at bestemte yrkesgrupper skal være med i sentralstyret.

Rolf Aakervik: Jeg foreslår Bjørg Bergh som annen varamann i stedet for Berit Andersen, som representerer kvinnebevegelsen, men ikke ungdomsbevegelsen.

Alfred Ljøner: Jeg skal supplere valgkomitéens formann på ett punkt. Jeg ba formannen i går om å få slippe. Vi burde få andre folk i sentralstyret som vi også kunne være tjent med.

Ebba Lodden: Jeg foreslår at landsmøtet ikke bøyer seg for Tranmæls henstilling. Det er et sterkt ønske fra distriktene om at han skal fortsette. Enkelte har en særstilling, og Tranmæl har det.

Johnny Johansen støttet Rolf Aakerviks forslag.

Martin Tranmæl: Det er kommet til en ny generasjon etter krigen. Det er en styrke. Det er den fornyelsen som har gitt oss slagkraften. Jeg tar konsekvensen av mitt standpunkt og sier bestemt fra at jeg ikke på vilkår tar mot gjenvalg.

Olav Larssen er den mest kvalifiserte i partipressen for denne jobben. Larssen fortjener den tillit at landsmøtet enstemmig velger ham.

Ebba Lodden trakk sitt forslag tilbake.

Votering: Einar Gerhardsen, Trygve Bratteli, Olav Larssen, Haakon Lie, Konrad Nordahl, Oscar Torp, Halvard M. Lange og Gunnar Bråthen ble enstemmig valgt.

Sverre Østlie: Jeg foreslår Oksvik i stedet for Sundrønning.

Oksvik: Jeg ber om at forslaget må bli trukket tilbake.

Eugen Johannessen anbefalte Sundrønning valgt.

Sverre Østlie: Jeg opprettholder forslaget.

Votering: Hans Sundrønning ble valgt med stort flertall, og deretter ble Martin Tranmæl, Alfred Ljøner, Ragna Karlsen og Ingvald Haugen enstemmig valgt.

Eugen Johannessen: Valgkomitéen tenkte ikke slik at vi skulle få en kvinne fra Fylkingen, men har ikke noe å innvende mot Aakerviks forslag. De jeg har konferert med går med på det.

Votering: Thor Aspengren, Bjørg Bergh, Leif Larsen, Erling Frogner, Hans Cappelen, Thyra Hansen, Anton Ruud og Gudmund Harlem ble enstemmig valgt til varamenn.

Det ble enstemmig vedtatt at Martin Tranmæl skal fungere som redaktør til 1. januar 1950 og at en etterpå skal treffe en ordning med hans medarbeiderskap i «Arbeiderbladet».

Landsstyret:

Eugen Johannessen: Jeg må innrømme at innstillingen kanskje ikke er så god som den kunne være. Det er for få aktive fiskere og for lite typisk kroppsarbeidere på innstillingen. Vi har gjort den endring at vi har ført opp Bertha Mikkelsen som varamann for Jaklin i stedet for Kaare Hansen og Hans Hansen og Aldrik Seppälä som varamenn fra Finnmark i stedet for dem som er oppført på innstillingen.

Noen har bedt seg fritatt, bl. a. Nygaardsvold, men vi synes det er riktig å ta ham med. Videre har Granli, Nord-Trøndelag, frasagt seg fordi han er stortingsmann, og her er foreslått en annen.

I det forrige landsstyre satt det mange stortingsmenn. Det har vi søkt å rette på nå.

Hvis det ellers kommer forslag på en bedre sammensetning, skal landsmøtet være lydhør overfor det.

Ordstyreren foreslo 2 minutters taletid og at en skulle ta et fylke om gangen.

Dette ble vedtatt.

Votering:

Østfold:

Innstillingen ble vedtatt enstemmig unntatt for *Helge Aronsen* som ble valgt mot 1 stemme.

Akershus:

Det var kommet forslag om *Magnhild Sørlie,* Ski, i stedet for *Ragnar Hansen,* Drøbak. *Ragnar Hansen* ble valgt med stort flertall, de andre enstemmig etter innstillingen.

Hedmark:

Oscar Nilssen: Jeg har sagt fra til valgkomitéen at min alder tilsier meg å trekke meg tilbake. Jeg foreslår *Kr. Gundersen,* Hamar, i mitt sted.

Martin Tranmæl: Jeg synes at valgkomitéen har tatt med nokså mange fra byene. Det er en opplagt svakhet. Vi bør la Nilssen få sitte.

Ordstyreren: Valgkomitéen meddeler at den fastholder sin innstilling.

Votering: Oscar Nilssen ble valgt mot 1 stemme.

Opland:

Egil Hernæs: Jeg sa fra at jeg ville trekke meg. Det fins nesten ikke jordbruksfolk på innstillingen. Jeg foreslår *John Morken,* Hundorp i mitt sted.

Eugen Johannessen: Det er uriktig som Hernæs sier. Jordbruket er sterkt representert på innstillingen.

Votering: Hernæs ble valgt med stort flertall. For øvrig ble innstillingen enstemmig fulgt.

Buskerud:

Jon Vrå: Buskerudrepresentantene er enige om å bytte representanten og varamannen, og jeg foreslår det. Altså: *Watnebryn* som representant og *Nilsen* som varamann.

Eugen Johannessen: Hvis det er enstemmighet, har jeg ingen innvending bortsett fra den at Watnebryn er stortingsmann.

Votering: Vrås forslag ble enstemmig tiltrådt, ellers ble innstillingen fulgt.

Vestfold:

Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

Telemark:

Walther Kristiansen: Representantene fra Telemark er enige om å skifte varamannen *Emilie Rimaas* med *Kari Kjennbakken.* Landsbygda er lite representert.

Eugen Johannessen: Vi går over til det.

Thina Thorleifsen: Som regel pleier vi i Kvinnesekretariatet ikke å blande oss opp i distriktsvalget, men her må jeg nevne at Emilie Rimaas er formann i kvinneutvalget i Telemark. Det er kjedelig at to kvinner står mot hverandre her.

Votering: Kari Kjennbakken ble enstemmig valgt. Ellers innstillingen.

Aust-Agder: Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

Vest-Agder:

Jacob Nygård: Vest-Agder har vedtatt å foreslå *Salve Salvesen* med *Virak* som varamann. Jeg hadde ventet at når vi nå får to, skulle Virak blitt den andre representanten. Jeg foreslår det. Som varamenn foreslår jeg *Arnfinn Omdahl,* Mandal, og *Alf Udland,* Sør-Audnedal.

Valgkomitéen fastholdt sin innstilling.

Votering: Salve Salvesen ble enstemmig valgt. *Jacob Nygaard* ble valgt med 156 stemmer mot *Viraks* 124 stemmer.

Nygaard opprettholdt forslaget om *Udland* som varamann for seg. *Erling Kvaale* ble valgt med stort flertall, *Einar Virak* enstemmig.

Stavanger:

Trond Hegna ble valgt enstemmig med *Peder Johannessen* som varamann.

Rogaland:

Odd Galtung Eskeland: Jeg foreslår *Edv. Edvardsen,* Egersund, i stedet for meg. Vi må ha den søndre delen av fylket representert. Jeg henstiller til valgkomitéen å endre det.

Peder Johannessen: Våre representanter har enstemmig foreslått den endringen.

Eugen Johannessen: Vi syntes at Eskeland måtte være den beste, men har ikke noe mot endringen.

Votering: Innstillingen ble enstemmig fulgt unntatt at *Edv. Edvardsen* ble varamann for Westerlund i stedet for Eskeland.

Bergen:

Nils Langhelle: Representantene fra Bergen ønsker *Kjell Aabrek* som representant med *Torstein Selvik* som varamann.

H. E. Stokke: Valgkomitéen har drøftet spørsmålet og har funnet at fra byene er landsstyret svakt sammensatt når det gjelder ordførere. Derfor har vi foreslått Handal.

Martin Tranmæl: Det er utmerket med ordførere, men her gjelder det det politiske arbeidet. Jeg synes vi bør etterkomme Bergensfolkas ønske.

Nils Langhelle: Jeg synes det skal sterke grunner til å motsette seg et forslag fra distriktet.

Eugen Johannessen: Vi går over til Aabrek.

Votering: Nils Langhelles forslag ble enstemmig vedtatt.

Hordaland:

Valgkomitéens innstilling ble enstemmig vedtatt.

Sogn og Fjordane:

Magnus Osland: Fylkespartiet vil ha formannen, *Oddvin Sindre,* som medlem. Jeg foreslår ham i stedet for Solheim og Solheim som varamann.

Eugen Johannessen: Jeg har fått beskjed om at fylkespartiet nå stort sett er enig i vårt forslag, og vi fastholder det.

Votering: Innstillingen ble vedtatt.

Møre og Romsdal:

Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

Sør-Trøndelag:

Johan Nygaardsvold: Jeg har sendt et skriv til valgkomitéen og bedt om å få slippe, og det er min bestemte mening. Det er 24 år siden jeg ble valgt i landsstyret og jeg er nå 70 år. Jeg synes dere burde ta hensyn til mitt ønske.

Sammensetningen fra fylket er uheldig. Almaas og jeg er naboer. De andre distriktene er ikke kommet med. Jeg foreslår Nils Lysøe, Jøssund, med Jon Bergn, Støren, som varamann.

Thv. Ø. Michelsen: Vi ønsker å ha Nygaardsvold i landsstyret.

Per Almaas: Jeg slutter meg til Michelsen og synes det er hyggelig om Nygaardsvold vil fortsette. Jeg foreslår Lysøe på min plass, da jeg også er foreslått i landskommunalutvalget.

Ordstyreren (Torp) henstilte til Nygaardsvold å motta valget. (Bifall.)

Nygaardsvold: Jeg har den største respekt for de to som har tatt opp forslaget, men jeg må be om å få slippe.

Martin Tranmæl: Som gammel sørtrønder sier jeg at Nygaardsvold fra Myggbukta og Hommelvika er det beste valget.

Ordstyreren: Jeg ber om at møtet enstemmig ber Nygaardsvold om å motta valg. Valgkomitéen går med på Lysøe i stedet for Almaas.

Andr. Wormdahl foreslo *Jens Hånes*, Røros, som varamann for Lysøe og *Michelsen* for Nygaardsvold.

Votering: Johan Nygaardsvold ble enstemmig valgt, likeså *Lysøe*. Varamenn ble *Thv. Ø. Michelsen* for Nygaardsvold og *Jens Hånes* for Lysøe.

Trondheim:

Innstillingen ble enstemmig tiltrådt.

Nord-Trøndelag:

Alf Sjursen: Jeg foreslår *Nils Kvam* som varamann i stedet for Johan Støa som snart skal flytte fra distriktet.

Votering: Sjursens forslag ble enstemmig vedtatt. Ellers ble innstillingen enstemmig fulgt.

Nordland, Troms og Finnmark.

Hjalmar Bergsjø: Jeg har noen alminnelige merknader. Det er ikke foreslått en eneste fisker, men en sekretær, en redaktør og to ordførere som ingen forbindelse har med fisket. Det gjelder de tre nordligste fylkene.

Votering: Innstillingen på Nordlandsrepresentanter ble enstemmig vedtatt.

Elfrida Hansen: Det har vist seg at fra Møre og nordover har en bare fått plass til én kvinne, og det er som varamann. Jeg vil anbefale *Bertha Mikkelsen* som varamann for Troms.

Votering: Innstillingen ble enstemmig tiltrådt, idet *Bertha Mikkelsen* ble varamann for Jaklin.

Den endrede innstilling for *Finnmark* ble enstemmig vedtatt.

Landskommunalutvalget.

Eugen Johannessen: Antallet medlemmer i landskommunalutvalget er forhøyet for å få med dem som vi mente at vi bør ha der. Vi har fått henstillinger om å foreslå *John Aae*, Trondheim, i stedet for Haakon Hansen, og vi går med på det.

Votering: Innstillingen enstemmig vedtatt.

Revisjonsutvalget med varamenn ble enstemmig valgt etter innstillingen.

Retningslinjer for kommunegruppene.

(Punkt 9 d.)

Ordstyreren: Jeg henstiller om at vi voterer uten ordskifte. Jeg foreslår at retningslinjene og forslagene blir sendt landsstyret til endelig avgjørelse.

Ordstyrerens forslag ble vedtatt mot et par stemmer.

Fritjof Olsen: Jeg trodde at vi skulle rekke de sakene som var satt opp, men jeg er enig i landsmøtets vedtak.

Retningslinjer for kvinnebevegelsen.

(Punkt 9 e.)

Thina Thorleifsen: Siden landsstyret behandlet forslagene i fjor har landskvinnekonferansen vedtatt et par tilføyelser.

Ordstyreren: Jeg foreslår at også denne saka blir sendt til landsstyret til endelig avgjørelse.

Ordstyrerens forslag ble enstemmig vedtatt.

Den politiske situasjonen.

Ordstyreren: I tilknytning til Einar Gerhardsens foredrag hadde jeg tenkt at landsmøtet skulle vedta en uttalelse. Det er utarbeidet et utkast, og jeg skal referere det:

«Det norske Arbeiderpartis 33. landsmøte sender en hilsen og appell til alle avdelinger, medlemmer og venner over hele landet.

I fire dager har representanter fra alle landsdeler drøftet de viktigste utenrikspolitiske og indrepolitiske spørsmål.

Møtet har vært en bekreftelse på partiets styrke og dets indre samhold og kameratskap.

En enstemmig vedtatt prinsipperklæring viser at partiet står samlet på den demokratiske sosialismes grunn. I det nye arbeidsprogrammet har partiet tatt på seg nye store oppgaver, som med støtte og hjelp av alle positive krefter skal bæres fram til løsning de nærmeste årene.

Landsmøtet har pekt ut veien vi skal gå.

Så står vi foran oppmarsjen til stortingsvalget, som skal gi de politiske muligheter for å gjennomføre programmet.

Så vel de borgerlige partier som kommunistene ruster seg med det mål å drive Det norske Arbeiderparti ut av den sterke stilling, som i snart 4 år har satt partiet i stand til å lede gjenreising og nyreising med fasthet og kraft.

Vårt svar må være å ta kampen opp for å vinne enda sterkere posisjoner enn før. Landsmøtet retter en appell til alle medlemmer om å sette alle krefter inn i et aktivt politisk opplysningsarbeid for å vinne det flertall i folket som vil gi et trygt grunnlag for arbeidet de neste 4 år.»

Forslaget til uttalelse ble enstemmig vedtatt.

Avslutning.

Ordstyreren: Vi står nå ved avslutningen av dette landsmøte. Dirigentene takker for forsamlingens overbærenhet, og jeg overlater klubba til partiformannen.

Einar Gerhardsen: Jeg ber om at det nye sentralstyre og landsstyre blir igjen til et kort møte etterpå.

Jeg retter en takk til de innenlandske gjestene, ordstyrerne, sekretærene og medlemmene av komitéene. Jeg takker videre representantene for den store interesse de har vist. Takk også til de ved partikontoret og andre som har vært med i arbeidet foran og under møtet.

Jeg retter en takk til dem som nå går ut av sentralstyret og landsstyret. For sentralstyret gjelder det Johs. Hanssen, Eugen Pettersen og Eugen Johannessen. Eugen Pettersen og Eugen Johannessen har vært med lenge. Takk for godt utført arbeid. De har vært gode representanter i partiledelsen. En personlig takk retter jeg til Eugen Johannessen. Vi sto for mange år siden sammen på arbeidsplassen.

Martin Tranmæl trer fra årsskiftet av som redaktør. Han har bedt meg om ikke å lage noen forestilling. Etter et langt, langt liv i vår bevegelses tjeneste burde vi laget noe på dette landsmøtet.

Vi respekterer Tranmæl forat han har villet slippe til yngre krefter. Takk for hva du har betydd for partiet. Vi har hatt mange gode kvinner og menn i partiet, men Tranmæl står i en særstilling. Han raker opp selv blant dem som står høyest i vår bevissthet.

Olav Larssen har fått i oppdrag å overta ledelsen av Arbeiderbladet fra årsskiftet. Jeg er glad for at landsmøtet har valgt ham enstemmig. Ingen enkelt har de samme forutsetninger som

Tranmæl, men vi kan trygt legge oppgavene på ham. Vi ønsker deg, Olav Larssen, velkommen.

Så takker jeg for tilliten, men er i tvil om kombinasjonen statsminister — partiformann. Men jeg skal innrømme at når landsmøtet vil velge meg, har jeg ikke hjerte til å si nei. Å være formann i Det norske Arbeiderparti er det likeste en kan bli satt til.

Jeg ønsker de nye i sentral- og landsstyret velkommen.

Dette har vært et usedvanlig godt landsmøte. Det har truffet alvorligere og mer vidtgående vedtak enn før i partiets historie. Vi kan gå fra hverandre i bevisstheten om at sakene har vært samvittighetsfullt drøftet.

Om vedtakene har vært riktige, kan bare framtia vise, men vedtakene har vært *samlende*. Det har mindretallet vist i dag. Det er en manifestasjon på at vi alle bøyer oss for et vedtak.

Jeg ber dere om å ta med en hilsen hjem fra Det norske Arbeiderparti. Vi går inn i en periode da kampen om hvem som skal ha det politiske styret skal være den oppgaven som samler oss. Mye står på spill. Vi burde av hensyn til landet, folket og partiet love hverandre at hvis det blir spørsmål om vi satte kreftene inn, så skal ingen kunne si at vi ikke gjorde det.

Partiformannen utbrakte et leve for Det norske Arbeiderparti. Første vers av «Ja, vi elsker» ble sunget, og Einar Gerhardsen erklærte det 33. ordinære landsmøte for avsluttet.

Klokka var da 18.50.